

Lubomír STANČEK

**Pastoračné dokumenty
Jána Pavla II.**

Lubomír S T A N Č E K

**PASTORAČNÉ DOKUMENTY
JÁNA PAVLA II.**

Vydal
Kňazský seminár biskupa Jána Vojsaššáka
Spišská Kapitula – Spišské Podhradie
2003

Recenzenti: ThLic. Štefan VITKO, PhD.

IMPRIMI POTEST: Bratislava 15. 4. 2003
Č. 81 /2003
P. ThLic. Stanislav ZONTÁK, CM
provinciálny superior

IMPRIMATUR: Spišská Kapitula 4.4. 2003
Č. 5 /2003
Mons. prof. ThDr. František TONDRA,
sídelný biskup spišský

© P. doc. ThDr. Dr. Ľubomír STANČEK, PhD., CM
Fotografia:
Jazyková úprava: Mgr. Agnesa BURIKOVÁ

ISBN: 80-968909-4-8
EAN: 9788096890941

Abstrakt

STANČEK Ľubomír: Pastoračné dokumenty Jána Pavla II.: [Monografia]
Ľubomír Stanček – Univerzita Komenského v Bratislave. Cyrilometodská
bohoslovecká fakulta. Teologický inštitút Spišská Kapitula – Spišské Podhradie.
Katedra pastoraľnej teológie, homiletika, rétorika, ekumenizmus, misiológia.

Začiatok tisícročia otvára nové perspektívy v pastoračnej činnosti. Osobnosť, dielo a činnosť pápeža Jána Pavla II. bezpochyby je fenomén, ktorý oslovuje a dáva podnety, reflexie, motívy k analýzam, reflexiám, skúmaniu i realizovaniu.

Práca sa zaoberá písaným slovom pápeža, jeho encyklikami, apoštolskými konštitúciami, exhortáciami, apoštolskými listami ako aj jeho podnetmi, ku ktorým sa vyjadrovali kongregácie a pápežské rady.

Práca predstavuje činnosť pápeža do roku 2002. Pretože sa jedná najmä o pastoračné riešenia, práca sa zameriava na túto problematiku. Chce poukázať na hodnoty, ktoré si pred seba vzala i KBS vo svojom pláne pod názvom Pastoračný a evanjelizačný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku 2001 – 2006. Bezpochyby treba poznať písané dielo pápeža. Práca venuje pozornosť jednotlivým dokumentom tak, aby predstavila, objasnila a inšpirovala k novej pastoračnej činnosti. Na Slovensku podobná práca chýba. Práca chce inšpirovať k aktívnejšej činnosti na poli pastoračných aktivít.

Kľúčové slová:

Ján Pavol II., pastoraľna teológia, pastorácia, encykliky, apoštolské konštitúcie, exhortácie, apoštolské listy, kongregácie, pápežské rady, deklarácie, listy pápeža, Pastoračný a evanjelizačný plán, výročia, posolstvá, rozvedený, pastoračný rozmer, klérus, laici, deň chorých, spoločenská komunikácia, pôst, služba, morálne témy, hnutia, mládež, starší ľudia, povolanie, ospravedlnenie, liturgia, náuka viery, direktórium, ohlasovanie, formovanie, utrpenie, celibát, láska, ekumenizmus, misie, rodina, sex, nedeľa, jednota, výchova, život.

Predhovor

Situácia na Slovensku sa v posledných desiatich rokoch v publikovaní dokumentov Svätého Otca a Rímskych úradov stabilizuje. Preto je potešujúce, že slovenskí biskupi, povzbudení apoštolským listom Jána Pavla II. *Novo millennio ineunte*, sa rozhodli načrtnúť etapy budúcej cesty pastoračnej a evanjelizačnej činnosti vo svojich diecézach.

Osobnosť pápeža Jána Pavla II. v pastoračných aktivitách je fenomenálna. Preto je žiaduce poznať dokumenty a na ich základe rozpracovať pastoračnú činnosť na Slovensku.

Dôraz v pastoračných prioritách sa kladie na obrátenie a svätosť ako centrálny princíp pastoračného plánovania. Ďalšou prioritou dokumentov Jána Pavla II. je prikázanie lásky. S tým je spojený dôraz na spiritualitu spoločenstva ako základný princíp formácie veriacich, rehoľníkov, pastoračných spolupracovníkov a vysvätených nositeľov úradu.

Pápež Damaz mal povedať, že kto nepozná Písmo, nepozná Krista. Pre rast pastoračných aktivít na Slovensku je potrebné poznať dokumenty Cirkvi, a teda aj dokumenty pápeža Jána Pavla II.. O Svätom Otcovi je známe, že vie povedať včas, aktuálne... ale vie aj počúvať svojich poradcov, biskupov, ale i zástupy, ku ktorým prichádza ako pútnik, misionár, evanjelizátor.

Hlava Katolíckej cirkvi pozná Slovensko i jeho históriu, čo vyjadril v *Slavorum apostoli*. Preto aj Slovensko má poznať myšlienky svojho pápeža. Nestačí len konštatovať, že na celom svete sú vzťahy medzi Cirkvou a štátmi veľmi rozmanité. Slovensko je mladý demokratický štát a formy spolupráce a vzťahu medzi Cirkvou a štátom sú tým poznačené. Nesmieme sa však len vyhovárať na to, čo bolo. Po začiatočných ťažkostiach treba začať s úsiliami ako aj tradíciami, ktoré nás budú spájať s európskou kultúrou, a preto je potrebné poznať dokumenty Jána Pavla II.

Vo viacerých dokumentoch poukazuje, že štát a Cirkev nemajú spoločné zameranie a pôvod. Štát pôsobí ako prirodzená inštitúcia a Cirkev ako nadprirodzená. Rozdiel medzi nimi je však aj v cieľi. Štát je tu na to, aby budoval spoločné dobro všetkých ľudí a Cirkev má za cieľ spásu človeka, čo Svätý Otec vyjadruje v *Laborem exercens*.

Konštitúcia Druhého vatikánskeho koncilu *Gaudium et spes* vyzýva na dialóg, otvorenosť voči svetu a zdravú spoluprácu medzi štátom a Cirkvou, lebo sú na svojom vlastnom poli pôsobnosti nezávislé a samosprávne.

Cirkev a štát sú vo svojich činnostiach úplne nezávislé, nepodliehajú si, ale sú navzájom previazané, skrze službu tomu istému človeku. Pripomína to Ján Pavol II. v *Redemptor hominis*.

Štát a Cirkev sa majú starať o dobro človeka. Štát pôsobí v oblasti materiálnej a Cirkev v oblasti duchovnej. Koordinácia a spolupráca je nevyhnutná. Cieľom tejto spolupráce je morálna a duchovná obroda národa, rodín, charitatívnej činnosti, výchovy a vzdelávania... Ján Pavol II. vyzýva k vnášaniu kresťanských princípov do všetkých oblastí života. Stačí sa započúvať do encykliky *Evangelium vitae*.

Od prvej encykliky Jána Pavla II. *Redemptor hominis* vieme, že jeho predmetom starostlivosti o Cirkev je človek a nezabúda aj na materiálne polozenie jednotlivca. U Jána Pavla II. je duchovná a materiálna oblasť veľmi úzko prepojená.

Práve preto je potrebné poznať dokument, ktorý potvrdila Konferencia biskupov Slovenska pod názvom

Pastoračný a evanjelizačný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku 2001-2006

Prvoradým cieľom pastoračnej a evanjelizačnej činnosti Cirkvi na Slovensku je permanentná formácia veriacich na poli sociálneho učenia, ako aj zvýšenie starostlivosti o celú duchovnú rodinu na Slovensku vo všetkých oblastiach: spoločenských, kultúrnych, hospodárskych i náboženských.

V súčasnej dobe pastoračné a evanjelizačné úsilie nevystačí len s náboženskými vedomosťami minulosti, pretože sekularizovaná spoločnosť nechce akceptovať zjavené pravdy a vyberá si z pestrej ponuky rozličnej "potravy", ktorá mu najviac chutí. Preto je potrebné poznať a vovádzať do praxe života spoločnosti aj to, čo podáva Ján Pavol II.

Existuje nespochybniteľná súčinnosť humanitných prírodných vied, filozofie a teológie. Veda môže pomáhať teológom vymaniť sa zo všeobecne vžitých schém a antropomorfných zjednodušení, teológia a filozofia zas môžu pomáhať vedám rozlíšiť vedecký a teologický jazyk a terminológiu, a varovať ich pred unáhlenými filozofickými či teologickými závermi. Pripomína nám to Ján Pavol II. i v *Redemptoris missio*.

Na Slovensku sú zatiaľ dve cirkevné provincie a šesť katolíckych diecéz latinského obradu. V byzantskom obrade je jedna diecéza a apoštolský exarchát. Úlohou KBS je zahojiť rany po prenasledovaní totalitným režimom. Biskup pastier je ten, kto prejavuje lásku zmŕtvychvstalého Krista. Jeho postoj ku svetu je vedený pastierskou, pastoračnou láskou, ktorá tvorí vnútorný, dynamický princíp schopný spájať mnohorakú činnosť veľkňaza.

Ján Pavol II. biskupa zobrazuje ako Kristovu lásku, ktorá je sprevádzaná neustálym dávaním sa obetou. Biskup vie, čo je potrebné a správne, a čo je v protiklade s jeho evanjelizačným poslaním. Mementom je apoštolská konštitúcia *Ex corde Ecclesiae*.

Už v histórii slovenského národa mali kňazi svoje nezastupiteľné miesto najmä v oblasti samostatnosti, reči, kultúrnosti a vzdelania občanov. Je samozrejmé, že kňaz pozná, čo hovorí Cirkev dnes a čo píše jej hlava, pápež. Práve preto sa mladým kňazom po vysviacke venuje pozornosť, keď sa zúčastňujú pastoračných kurzov, duchovných cvičení, kde sa zaoberajú problémami pastorácie. Kňazom biskup Ríma každoročne venuje pozornosť listami pri príležitosti Zeleného štvrtka, ale tiež v Direktóriu o službe a živote kňazov.

Kňazom sa odporúča, aby pastoračné priority, ktoré predkladá pápež, považovali za základný koncept pastoraácie pre nasledujúce obdobie. Neodmysliteľným je podporovanie formálneho i neformálneho spoločenstva medzi kňazmi.

Ján Pavol II. venuje pozornosť budúcim kňazom. Pre formáciu kandidátov kňazstva zdôrazňuje, aby sa v seminároch zdôrazňovala slobodná voľba tohto povolania. Má sa zabezpečiť potrebný počet spirituálov, aby mohli dobre poznať svojich zverencov a mohli s nimi spolupracovať pri formovaní. V tejto oblasti je neodmysliteľné budovanie správneho vzťahu k ženám. Potrebné pripomína v *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*. Nedá sa opomenúť i *Pastores dabo vobis*.

Vo viacerých dokumentoch Ján Pavol II. obracia pozornosť na prínos inštitútov zasväteného života a spoločností apoštolského života. O tom píše v diele *Nové povolania pre novú Európu*.

Pripomína, že význam komunitného života je v svedectve života, ktoré Ježiš Kristus zdôrazňuje, keď hovorí o Božom kráľovstve ako o spoločenstve veriacich, ktorí sú Bohom povolaní, aby viedli spoločný život. Tieto komunity žijú hodnoty troch evanjeliových rád, ktoré sú spoločné pre všetky rehole v Cirkvi. Okrem týchto rád má každé rehoľné spoločenstvo svoju charizmu. Úlohou takéhoto spoločenstva je rozvoj tejto charizmy, aby slúžila na prospech a budovanie Cirkvi. Ján Pavol II. tejto myšlienke venuje posynodálnu apoštolskú exhortáciu *Vita consecrata*.

Účasť všetkých pokrstených veriacich na poslaní Cirkvi má svoje nenahraditeľné miesto. Na jej význam poukazuje v *Christifideles laici*.

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že v našej dobe sa z viery stala súkromná vec a čím ďalej tým viac sa stráca spoločenský rozmer Cirkvi. Spoločnosť sa stáva pluralitnou, sekularizovanou, individualistickou a je často zameraná na konzumný spôsob života. Pojem pravdy ako takej sa veľmi zrelativizoval. U značnej časti veriacich sú preto viera a život oddelené pojmy. Ľudia nie sú pripravení čeliť súčasným ohrozeniam viery pochádzajúcim z masmédií. Tomuto problému sa Ján Pavol II. venuje vo *Fides et ratio*, ale aj v *Communio et progressio*.

Mariánska úcta má niekedy lacný, naivný charakter. Veriaci ľudia nie sú dostatočne pripravení na dialóg vnútri Cirkvi i navonok. Preto sa veriacim pápež prihovára aj slovami encykliky *Redemptoris Mater*.

V minulých desaťročiach vznikli nové spoločenstvá, ktorých úlohou je oživiť Cirkev pomocou nového prežívania Cirkvi ako spoločenstva. Ide o hnutia

fokoláre, neokatechumenát, charizmatické hnutie a iné. Cieľom týchto spoločenstiev a združení je prispieť k tomu, aby sa kresťanstvo dostalo do ľudského života ako jeho životný štýl. Úlohou veriacich je osvojiť si nové formy evanjelizácie, ktoré prúdia z osobného stretnutia s Ježišom Kristom. Preto sú opodstatnené apoštolské listy *Mulieris dignitatem* či vyhlásenie *Dominus Iesus* a iné.

Súčasný život na Slovensku priniesol aj enormný nárast nových úloh, na ktoré farnosti a duchovenstvo neboli pripravené. Zábavný priemysel a obchod sa zmocnili voľného času ľudí a usmernili ich pozornosť na materiálne hodnoty. Sekty a kulty ponúkajú lákavé náhrady za pravé hodnoty. Pokyny pápeža pre kongregácie a ich dokumenty sú rovnako posilou, mementom, ako je i Dokument o teológii oslobodenia.

Kňazi sú vo farnostiach väčšinou veľmi preťažení. Formácia staršej časti kňazov sa konala v čase hlbokkej totality, a tak si ťažko mohli osvojiť koncilového ducha. Pastorácia kňazov je často ešte vymedzená len na kostol a faru. Často chýbajú diecézne pastoračné centrá, ktoré by kňazom v tejto činnosti boli veľmi potrebné. Cieľom kňazov je zdokonaľiť doterajšiu farskú katechézu skvalitnením katechézy podľa cirkevného Magistéria, prejsť od tradičnej pastorácii k misijnej a priviesť povrchných kresťanov k osobnej viere. Ján Pavol II. venuje tejto problematike pozornosť i v apoštolskej konštitúcii *Cathechesi tradendae*.

Základnou formou evanjelizácie je rodina. Je to základná bunka ľudskej spoločnosti. Na zlepšenie pastorácie rodín sa podieľajú na Slovensku Rada KBS pre rodinu, diecézne a farské rady pre rodinu, laické hnutia a iniciatívy, ako sú napríklad Hnutie kresťanských rodín, manželské stretnutia, hnutie Nových rodín, modlitby matiek a iné. V každom zo stosedem dekanátov je manželský pár, ktorý spolupracuje pri pastorácii rodín.

Súčasne vidíme rôzne ťažkosti, do ktorých sa rodina na Slovensku často dostáva. Počet sobášov a počet narodených detí z roka na rok klesá, počet rozvodov a detí narodených mimo manželstva, naopak, narastá. Hoci počet potratov zdanlivo klesá, je to tým, že sa používa čoraz viac antikoncepcia, ktorá má aj abortívny účinok. Antikoncepčné myslenie sa šíri a oslabuje vernosť aj stabilitu vzťahov. Aj toto leží na srdci Jána Pavla II. O tom a inom píše v *Salvifici doloris*, v *Evangelium vitae*, v *Dives in misericordia* ale i v *Centesimus annus* a iných.

V neposlednej rade postavenie rodín oslabuje úsilie o zrovnoprávnenie homosexuálnych vzťahov s manželstvom. Manželstvo a rodina je oslabovaná

hodnotou, morálne, ale aj postavením v spoločnosti a narušujú ju aj nevhodné sociálne a ekonomické podmienky. Deti často vyrastajú bez aktívnej účasti mužov pri výchove, čo ovplyvňuje ich vývoj. Tomu venuje pozornosť v dokumente s názvom Dôstojnosť starého človeka a jeho poslanie v Cirkvi a vo svete, ale i v exhortácii *Reconciliatio et paenitentia* a pod.

Ďalším problémom je pastoračia mládeže, najmä univerzitnej. O tom hovorí v apoštolskej konštitúcii *Sapientia christiana*.

Druhý vatikánsky koncil odsudzuje ateizmus ako systém, ale súčasne vyjadruje presvedčenie, že nádej na slávne vzkriesenie neplatí len o tých, ktorí veria v Krista, ale o všetkých ľuďoch dobrej vôle, v srdciach ktorých účinkuje milosť neviditeľným spôsobom.

Načrtnutý pohľad na neveriacich dal podnet k iniciatívam určeným na dialóg a spoluprácu s nimi. S pohľadom na Kristovu túžbu: „Aby všetci jedno boli... „ (*Jn 17,21*), treba pristupovať ku všetkým neveriacim v Boha. Treba pozvať všetkých k otvorenému dialógu a činnostiam, ktoré sú zamerané na opravdivé hodnoty. Ján Pavol II. myšlienke jednoty venuje pozornosť v *Ut unum sint*, či v Direktóriu na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme.

Plánom KBS je zrevidovať teologické predmety a učebnice podľa koncilového nariadenia, zriadiť Radu KBS pre dialóg s neveriacimi a evanjelizáciu, zakladať skupiny dialógu, zachovávať identitu svoju, ale aj iných, neobmedzovať sa len na negatívne javy. O tom sa vyjadruje pápež aj v inštrukcii *Inter oecumenici*.

Duchovná scéna na Slovensku sa po roku 1989 stáva čoraz väčšmi roztrieštená. Príčinou toho je najmä aktívne a organizované pôsobenie mnohých deštruktívnych duchovných zoskupení siekt a kultov a novodobých náboženských a ezoterických smerov. Ich jednostranné pôsobenie vytvára najmä u mladých a pôvodne hľadajúcich ľudí niekedy až silný pocit závislosti oberajúcej ich o vlastnú identitu a kreativitu. Toto všetko značne deformuje ich pozitívny vzťah k Cirkvi, ku spoločnosti a v duchovnej oblasti privádza ku stagnácii a zmätkom. Navyše, akákoľvek neprirodzená premena osobnosti často so sebou prináša i mnohé nežiaduce psychické a sociálne príznaky. Je potrebné preštudovať si dokument Pápežskej rady pre spoločenské komunikačné prostriedky, ako je *Etika v spoločenskej komunikácii*.

V tejto situácii treba osvetovou a edičnou činnosťou vyplniť informačné vákuum tak, aby vplyv týchto siekt a hnutí nenadobúdal rastúci smer. KBS odporúča zriadiť poradensko-informačné stredisko, organizovať rôzne prednášky a semináre pre zainteresovaných ľudí, vydávať materiály, najmä časopis *Rozmer*, vykonávať osobné poradenstvo...

Veľmi je potrebné viesť ekumenický dialóg aj so židmi a moslimami. Za veľmi pozitívne možno označiť skutočnosť, že na viacerých miestach Slovenska prebiehajú spoločné modlitby, bohoslužby slova, najmä v dňoch výročí založenia miest a obcí, v dňoch modlitieb za zosnulých a v čase januárových modlitieb za jednotu, koncerty duchovných piesní, vzájomná pomoc pri stavbách, spoločné riešenie problémov rómskych obyvateľov. O tom hovoria už spomenuté dokumenty, ale i Inštrukcia o modlitbách za uzdravenie, či list Svätého Otca O eucharistickom tajomstve a kulte.

Veľmi bolestivá je tá skutočnosť, že v niektorých náboženských časopisoch vychádzajú veľmi ostré a útočné články na jednotlivé náboženské spoločenstvá. Takýto postoj nevedie k ekumenickému dialógu a narúša doteraz vybudované vzťahy.

KBS odporúča organizovať spoločné prednášky na vybrané teologické a biblické témy, pestovať ducha ekumény medzi kňazmi, učiť o ekumenizme aj veriacich pri niektorých bohoslužbách, študentov a žiakov pri katechizácii, klásť dôraz na pastoračiu miešaných manželstiev, vytvoriť ekumenické direktorium a na internete zverejniť plán ekumenických iniciatív a štruktúr. K tomu môžu napomôcť dokumenty Jána Pavla II.

Táto práca má pomôcť rozpracovať pastoračný a evanjelizačný plán KBS za obdobie 2001-2006. Táto téma je veľmi rozsiahla a je dobrou pomôckou pri napomáhaní evanjelizácie Slovenska. Treba poznamenať, že práca sa nezaobera priebežnými vyhláseniami Jána Pavla II. k rôznym výročiam, udalostiam a slávnostiam.

Želaním KBS je, aby tento plán bol podporou politickej a sociálnej služby veriacich, aby sa tak stal impulzom pre veriacich, aby dokázali spolupracovať pri jeho napĺňaní. Preto je potrebné siahnuť po diele Jána Pavla II. a jeho bohatej pastoračnej aktivite.

Obsah

ABSTRAKT	4
PREDHOVOR	5
OBSAH	12
ZOZNAM SKRATIEK	18
1. ENCYKLIKY	22
1.1 REDEMPTOR HOMINIS	22
1.1.1 Dedičstvo	22
1.1.2 Tajomstvo vykúpenia	24
1.1.3 Vykúpený človek a jeho situácia v súčasnom svete	25
1.1.4 Poslanie Cirkvi a údel človeka	26
1.2 DIVES IN MISERICORDIA	28
1.2.1 Zjavenie milosrdenstva	28
1.2.2 Stelesnené milosrdenstvo	28
1.2.3 Mesiašské poslanstvo	29
1.2.4 Veľkonočné tajomstvo	30
1.2.5 Milosrdenstvo z pokolenia na pokolenie	31
1.2.6 Božie milosrdenstvo v poslaní Cirkvi	33
1.2.7 Modlitba Cirkvi v dnešnej dobe	34
1.3 LABOREM EXERCENS	35
1.3.1 Práca a človek	35
1.3.2 Konflikt medzi prácou a kapitálom v súčasnom historickom období	38
1.3.3 Práva pracujúcich	39
1.3.4 Prvky spirituality práce	40
1.4 SLAVORUM APOSTOLI	41
1.4.1 Predstavenie spolupatrónov	41
1.4.2 Hlásatelia evanjelia	43
1.4.3 Založili Cirkev Božiu	44
1.4.4 Katolícky zmysel Cirkvi	45
1.4.5 Evanjelium a kultúra	46
1.4.6 Význam kresťanského tisícročia	46
1.5 DOMINUM ET VIVIFICANTEM	48
1.5.1 Kapitola – Duch Otca a Syna daný Cirkvi	49
1.5.2 Kapitola – Duch, ktorý ukazuje svet, čo je hriech	51
1.5.3 Kapitola – Duch, ktorý dáva milosť	54
1.6 REDEMPTORIS MATER	57
1.6.1 Spracovanie encykliky Redemptoris Mater	57
1.6.1.1 Mária v tajomstve Krista „Milosti plná“	58
1.6.1.2 Materské prostredníctvo	60
1.6.2 Význam Mariánskeho roka	60
1.6.3 Osobné hodnotenie	61
1.7 SOLICITUDO REI SOCIALIS	61
1.7.1 Novosť encykliky	62
1.7.2 Panoráma súčasného sveta	62

1.7.3 Opravdivý ľudský rozvoj	64
1.7.4 Teologický výklad moderných otázok.....	66
1.7.5 Niektoré zvláštne smernice	67
1.8 REDEMPTORIS MISSIO	70
1.8.1 Ježiš Kristus, jediný Vykupiteľ	71
1.8.2 Kráľovstvo Božie	72
1.8.3 Duch Svätý – priekopník misií.....	72
1.8.4 Neohraničené rozmery misií <i>Ad gentes</i>	73
1.8.5 Cesty misií	74
1.8.6 Zodpovední za pastoračiu v misiách a ich spolupracovníci	74
1.8.7 Spolupráca v misijnej činnosti	75
1.8.8 Misionárska spiritualita	76
1.9 CENTESIMUS ANNUS	77
1.9.1 Charakteristické črty encykliky	77
1.9.2 Na ceste k „novým veciam“ dneška	79
1.9.3 Rok 1989.....	80
1.9.4 Súkromné vlastníctvo.....	81
1.9.5 Štát a kultúra	83
1.9.6 Človek je cestou Cirkvi.....	84
1.10 EVANGELIUM VITAE	86
1.10.1 Súčasné ohrozenie ľudského života	87
1.10.2 Kresťanské poslanstvo o živote	89
1.10.3 Nezabiješ - svätý Boží zákon	90
1.10.4 Za novú kultúru ľudského života	92
1.11 VERITATIS SPLENDOR	94
1.11.1 Kristus a odpoveď na otázku mravnosti	95
1.11.2 Pravdy a mravný poriadok.....	96
1.11.3 Základný výber a konkrétne správanie.....	98
1.11.4 Mravné konanie.....	99
1.11.5 Mravné dobro pre život Cirkvi a sveta	99
1.12 UT UNUM SINT	102
1.12.1 Ekumenické úsilie Katolíckej cirkvi	102
1.12.2 Ovocie dialógu	105
1.12.3 Quanta est nobis via?	106
1.13 FIDES ET RATIO	108
1.13.1 Zjavenie Božej múdrosti	109
1.13.2 Credo ut intelegam	110
1.13.3 Intellego ut credam.....	111
1.13.4 Vzťah medzi vierou a rozumom	111
1.13.5 Vyhlásenia Učiteľského úradu k filozofickým otázkam	112
1.13.6 Vzájomné pôsobenie medzi filozofiou a teológiou	113
1.13.7 Súčasné požiadavky a úlohy	114
2. APOŠTOLSKÉ KONŠTITÚCIE.....	116
2.1 SAPIENTIA CHRISTIANA	116
2.1.1 Povaha a cieľ cirkevných fakúlt	118
2.1.2 Akademická obec a jej vedenie.....	119

2.1.3	Charakter katolíckej univerzity	121
2.1.4	Charakteristika Všeobecných noriem.....	123
2.1.5	Charakteristika katolíckej univerzity	123
2.1.6	Kooperácia	124
2.2	EX CORDE ECCLESIAE.....	125
2.2.1	Charakter a poslanie	125
2.2.2	Univerzitné spoločenstvo.....	127
2.2.3	Katolícka univerzita v Cirkvi.....	128
2.2.4	Služobné poverenie katolíckej univerzity	128
2.2.5	Univerzitná duchovná starostlivosť.....	129
2.2.6	Evanjelizácia	129
2.3	UNIVERSI DOMINICI GREGIS.....	131
2.3.1	Uprázdnenie apoštolského úradu.....	131
2.3.2	Kongregácie kardinálov na prípravu voľby pápeža.....	132
2.3.3	O niektorých úradoch počas uprázdnenia apoštolského stolca	132
2.3.4	Pohrebné obrady za rímskeho pápeža	132
2.3.5	Voľba rímskeho pápeža	133
2.3.6	Začiatok voľby.....	133
2.3.7	Zachovanie tajomstva o celom priebehu voľby.....	133
2.3.8	Priebeh voľby	134
2.3.9	Načo je potrebné dbať pri voľbe pápeža a čoho sa treba vystríhať.....	134
2.3.10	Prijatie voľby, proklamácia a začiatok úradovania nového pápeža.....	135
3.	EXHORTÁCIE.....	136
3.1	CATHECHESI TRADENDAE.....	136
3.1.1	Jeden Učiteľ, Ježiš.....	136
3.1.2	Katechéza v činnosti Cirkvi	138
3.1.3	Blahozvesť z prameňa	139
3.1.4	Potreba katechizácie	140
3.1.5	Cesta a prostriedky katechézy	141
3.1.6	Ako katechizovať	141
3.1.7	Radosť z viery.....	142
3.1.8	Úloha katechézy pre všetkých	142
3.2	FAMILIARIS CONSORTIO.....	144
3.2.1	Manželstvo a rodina v Božom pláne	145
3.2.2	Kresťanská rodina ako veriace a evanjelizujúce spoločenstvo	148
3.2.3	Pastorácia rodín.....	149
3.2.4	Pastorácia rodín v sťažených podmienkach.....	150
3.3	RECONCILIATIO ET POENITENTIA	151
3.3.1	Obrátenie a zmierenie	152
3.3.2	Pri prameňoch zmierenia	153
3.3.3	Božia iniciatíva a služba Cirkvi	153
3.3.4	Mysterium pietatis	156
3.3.5	Dialóg.....	157
3.3.6	Katechéza	157
3.3.7	Sviatosti	158
3.4	CHRISTIFIDELES LAICI.....	161

3.4.1	Dôstojnosť laikov v tajomstve Cirkvi	161
3.4.2	Účasť laikov na živote v <i>communio</i> Cirkvi.....	163
3.4.3	Spoluzodpovednosť laikov za Cirkev v jej poslaní	164
3.4.4	Dobří správcovia mnohorakej Božej milosti	165
3.4.5	Výchova a vzdelávanie laikov	167
3.5	PASTORES DABO VOBIS	168
3.5.1	Kňaz vo svojej dobe	168
3.5.2	Nádeje a prekážky pri hlásaní evanjelia v dnešnej dobe	169
3.5.3	Mladí vo vzťahu ku kňazskému povolaniu a formácii	170
3.5.4	Evanjeliové rozoznávanie.....	171
3.5.5	Cirkev ako tajomstvo, spoločenstvo a poslanie.....	172
3.5.6	Duchovná formácia v spoločenstve s Bohom a v hľadaní Krista.....	173
3.5.7	Teologické zdôvodnenie permanentnej formácie	173
3.6	VITA CONSECRATA	175
3.6.1	Obraz premeneného Krista	175
3.6.2	Osobitná hodnota zasväteného života	176
4.	APOŠTOLSKÉ LISTY	180
4.1	SALVIFICI DOLORIS	180
4.1.1	Svet ľudského utrpenia	180
4.1.2	Hľadanie odpovede na otázku o zmysle utrpenia.....	181
4.1.3	Ježiš Kristus: utrpenie premožené láskou	181
4.1.4	Mať účasť na Kristovom utrpení	182
4.1.5	Evanjelium utrpenia	183
4.1.6	Milosrdný Samaritán.....	183
4.2	APOŠTOLSKÝ LIST ORIENTALE LUMEN	184
4.2.1	Fenoméni východných cirkví	184
4.2.2	Predstavenie apoštolského listu	185
4.2.3	Spoznávanie kresťanského Východu a skúsenosť viery.....	185
4.2.4	Od poznávania k stretnutiu	187
4.3	TERTIO MILLENNIO ADVENIENTE	188
4.3.1	Boh - hľadať človeka	189
4.3.2	Jubileum	190
4.3.3	Jubileum v predpríprave	191
4.3.4	Jubileum v príprave.....	192
4.3.5	Priebeh oslavy.....	196
4.4	MULIERIS DIGNITATEM.....	197
4.4.1	Žena - Matka Božia	198
4.4.2	Boží obraz a Božia podoba.....	198
4.4.3	Eva - Mária	199
4.4.4	Ježiš Kristus.....	199
4.4.5	Materstvo – panenstvo	201
4.4.6	Cirkev – Kristova nevesta	202
4.4.7	Najväčšia je láska.....	204
4.5	O EUCHARISTICKOM TAJOMSTVE A KULTE	205
4.5.1	Eucharistia a kňazstvo	205
4.5.2	Kult eucharistického tajomstva	206

4.5.3 Eucharistia a Cirkev.....	206
4.5.4 Posvätnosť Eucharistie a obeta.....	207
4.5.5 Dva Pánove stoly: stôl Božieho slova	207
4.5.6 Stôl Pánovho chleba.....	208
4.6 NOVO MILLENNIO INEUNTE	209
4.6.1 Stretnutie s Kristom – dedičstvo Veľkého jubilea	209
4.6.2 Tvár, o ktorej treba uvažovať	211
4.6.3 Znovu začať u Krista	213
4.6.4 Svedkovia lásky	215
5. KONGREGÁCIE, PÁPEŽSKÉ RADY A ICH DOKUMENTY	220
5.1 DOMINUS IESUS	220
5.1.1 Plnosť a konečná platnosť zjavenia Ježiša Krista.....	220
5.1.2 Vtelené Slovo (Logos) a Duch Svätý v diele spásy.....	221
5.1.3 Jedinečnosť a všeobecnosť spásonosného tajomstva Ježiša Krista	222
5.1.4 Jedinečnosť a jednota Cirkvi.....	223
5.1.5 Cirkev, Božie kráľovstvo a kráľovstvo Kristovo.....	223
5.1.6 Cirkev a náboženstvá vo vzťahu k spáse	224
5.2 DAR ŽIVOTA	225
5.2.1 Človek ako osoba	226
5.2.2 Antropológia v biomedicíne	226
5.2.3 Mravný úsudok	227
5.2.4 Rešpektovanie ľudských zárodkov.....	227
5.2.5 Antikoncepčia	229
5.2.6 Telesná neplodnosť.....	229
5.2.7 Morálka a občianske právo.....	230
5.3 INŠTRUKCIA O MODLITBÁCH ZA UZDRAVENIE	230
5.3.1 Choroba a uzdravenie: ich zmysel a hodnota v Božom pláne spásy.....	231
5.3.2 Túžba po uzdravení a modlitba za jeho dosiahnutie	232
5.3.3 Charizma uzdravovania v Novom zákone	232
5.3.4 Modlitby za dosiahnutie uzdravenia vo svetle Tradície	233
5.3.5 Charizma uzdravovania v súčasnosti.....	234
5.4 NOVÉ POVOLANIA PRE NOVÚ EURÓPU	235
5.4.1 Súčasná situácia povolání v Európe	235
5.4.2 Teológia povolania.....	236
5.4.3 Pastорácia povolání	237
5.4.4 Pedagogika povolání.....	239
5.4.5 Kritériá jeho rozpoznávania môžeme rozdeliť do štyroch oblastí:	243
6. INÉ VÝZNAMNÉ A ČASOVÉ PASTORAČNÉ DOKUMENTY	244
6.1 PASTIERSKY LIST BISKUPOV SLOVENSKA O EURÓPSKEJ INTEGRÁCII	244
6.1.1 Kresťanské korene Európy	245
6.1.2 Čím je duša v tele, tým sú kresťania vo svete	245
6.1.3 Učenie Katechizmu Katolíckej cirkvi o spoločnom dobre.....	246
6.1.4 Niektoré dôležité princípy	247
6.1.5 Slovensko v rozšírenej Európskej únii.....	248

6.2 JEŽIŠ KRISTUS, KTORÝ ŽIJE VO SVOJEJ CIRKVI, PRAMEN, NÁDEJ PRE EURÓPU	248
6.2.1 <i>Európa na ceste do 3. tisícročia</i>	249
6.2.2 <i>Ježiš Kristus žije vo svojej Cirkvi</i>	250
6.2.3 <i>Ježiš Kristus – nádej pre Európu</i>	252
6.3 COMMUNIO ET PROGRESSIO	253
6.3.1 <i>Spoločenské komunikačné prostriedky z kresťanskej perspektívy: Základy náuky.</i>	254
6.3.2 <i>Prostriedky spoločenskej komunikácie ako súčasť ľudského pokroku</i>	254
6.3.3 <i>Najprimeranejšie prostriedky na harmonickú činnosť</i>	255
6.3.4 <i>Činnosť katolíkov v jednotlivých spoločenských komunikačných prostriedkoch</i> ..	257
6.3.5 <i>Zriaďovanie, pracovníci, organizačná štruktúra</i>	257
6.4 POPULORUM PROGRESSIO	258
6.4.1 <i>Danosti problému</i>	259
6.4.2 <i>Cirkev a rozvoj</i>	259
6.4.3 <i>Povolanie človeka k rozvoju</i>	259
6.4.4 <i>Činnosť, na ktorú sa treba podujat'</i>	260
6.4.5 <i>Cesta k solidárnemu rozvoju ľudstva</i>	261
6.4.6 <i>Prispôsobovanie sa misionárov krajinám</i>	262

Zoznam skratiek

1) Skratky dokumentov Druhého vatikánskeho koncilu

- LG Vieroučná konštitúcia *Lumen gentium* o Cirkvi
DV Vieroučná konštitúcia *Dei Verbum* o Božom zjavení
SC Konštitúcia *Sacrosanctum concilium* o posvätnnej liturgii
GS Pastoralná konštitúcia *Gaudium et spes* o Cirkvi v súčasnom svete
- CD Dekrét *Christus Dominus* o pastorálnej službe biskupov
PO Dekrét *Presbyterorum ordinis* o kňazskom účinkovaní a živote
OT Dekrét *Optatam totius* o kňazskej výchove
PC Dekrét *Perfectae caritatis* o primeranej obnove rehoľného života
AA Dekrét *Apostolicam actuositatem* o laickom apoštoláte
OE Dekrét *Orientalium ecclesiarum* o katolíckych Východných cirkvách
UR Dekrét *Unitatis redintegratio* o ekumenizme
AG Dekrét *Ad gentes* o misijnej činnosti Cirkvi
IM Dekrét *Inter mirifica* o spoločenských komunikatívnych prostriedkoch
- GE Deklarácia *Gravissimum educationis* o kresťanskej výchove
NA Deklarácia *Nostra aetate* o postoji Cirkvi k nekresťanským náboženstvám

2) Skratky cirkevných dokumentov

Encykliky Jána Pavla II.

- RH *Redemptoris hominis* - Vykupiteľ človeka (4. 3. 1979)
DM *Dives in misericordia* – O Božom milosrdenstve (30. 11. 1980)
LE *Laborem exercens* – O ľudskej práci (14. 9. 1981)
SA *Slavorum apostoli* – Apoštoli Slovanov (2. 7. 1985)
DeV *Dominum et Vivificantem* _ O Svätom Duchu a živote Cirkvi (18. 5. 1986)
RM *Redemptoris Mater* – Matka Vykupiteľova (25. 3. 1987)
SRS *Sollicitudo rei socialis* – O sociálnej starostlivosti Cirkvi (30. 12. 1987)
RM *Redemptoris missio* – Poslanie Vykupiteľa (7. 12. 1990)
CA *Centesimus annus* – K stému výročiu enc. *Rerum novarum* (1. 5. 1991)
EV *Evangelium vitae* – O hodnotách a nenarušiteľnosti ľud. života (25. 3. 95)
VS *Veritatis splendor* – O základných otáz. cir. náuky o mravnosti (6.8. 1993)
UUS *Ut unum sint* – Aby všetci jedno boli. O ekumenickom úsilí (25. 5. 1995)
FR *Fides et ratio* – Viera a rozum (14. 9. 1998)

Iné encykliky:

- RN *Rerum novarum* – Sociálna encyklika Leva XIII. (15. 5. 1891)
- QA *Quadragesimo anno* – Sociálna encyklika Pia XI. (15. 5. 1931)
- DR *Divini redemptoris* - Sociálna encyklika Pia XI. (14. 3. 1937)
- MeM *Mater et Magistra* - Matka a Učiteľka, soc. en. Jána XXIII. (15. 5. 1961)
- PiT *Pacem in terris*. Pokoj na zemi, soc. en. Jána XXIII. (11. 4. 1963)
- PP *Populorum progressio* – O rozvoji ľudstva, en. Pavla VI. (26. 3. 1967)
- HV *Humanae vitae* – O regulovanosti pôrodnosti, en. Pavla VI. 25. 7. 1968)

Apoštolské konštitúcie Jána Pavla II.:

- SCH *Sapientia christiana*-Kresťanská múdrosť. O cir.univerzitách (15. 4.1979)
- ECE *Ex corde Ecclesiae* – O univerzitách (15. 8. 1990)
- UDG *Universi dominici gregis* – O smrti a voľbe nového pápeža (22. 2. 1996)

Exhortácie Jána Pavla II.:

- CT *Cathechesi tradendae* – (16. 10. 1979)
- FC *Familiaris consortio* – O úlohách kresťanskej rodiny (22. 11. 1981)
- ReP *Reconciliatio et paenitentia* – Zmierenie a pokánie (2. 12. 1984)
- ChL *Christifideles laici* – O účinkovaní laikov (30. 12. 1988)
- PDV *Pastores dabo vobis* – O formácii kňazov v súčasnom svete (25. 3. 1992)
- VC *Vita consecrata* – O zasvätenom živote a jeho poslaní (25. 3. 1996)
- EA *Ecclesia in Asia* – Cirkev v Ázii (6. 11. 1999)
- RC *Redemptoris custos* – O svätom Jozefovi (25. 8. 1989)
- RD *Redemptionis donum* – Dar vykúpenia (25. 8. 1984)

Iné exhortácie:

- EN *Evangelii nuntiandi* – O ohlasovaní evanjelia, Pavol VI. (8. 12. 1975)

Apoštolské listy:

- SD *Salvifici doloris* – O kresťanskom zmysle ľudského utrpenia (1. 3. 1984)
- OL *Orientale lumen* – (2. 5. 1985)
- TMA *Tertio millennio adveniente* – (10. 11. 1994)
- MD *Mulieris dignitatem* – O dôstojnosti a povolání ženy (15. 8. 1988)
- NMI *Novo millennio ineunte* – Na začiatku nového tisícročia (6. 1. 2001)
- OETaK *O eucharistickom tajomstve a kulte* – List Jána Pavla II. (3. 4. 1980)

Vyhlásenia kongregácií:

- DI *Dominus Iesus* – Pán Ježiš. O jedinečnosti a spásonosnom pos. (6.8.2000)
- DV *Donum vitae* – Dar života. O rešpektovaní života a plodenia (22. 2. 1987)
- TO Dokumenty o teológii oslobodenia – (22. 3. 1986)
- KM List o niektorých aspektoch kresťanskej meditácie (15. 10. 1989)

IU Inštrukcia o modlitbách za uzdravenie (14. 9. 2000)

Vyhlásenia pápežských rád:

DirE *Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme* (25. 3. 93)

CP *Communio et progressio* – Spoločenstvo a rozvoj komunikácii (23.5. 71)

EK Etika v spoločenskej komunikácii (4. 6. 2000)

DČ Dôstojnosť starého človeka a jeho poslanie v Cirkvi a svete (1. 10. 1998)

NPE Nové povolania pre novú Európu (6. 1. 1998)

RF *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* - O kň. výchove (19.3.85)

DirS Direktórium o službe a živote kňazov (31. 1. 1994)

FK Pokyny na formovanie budúcich kňazov...spoločenskej komun. (19.3.86)

IM *Inter oecumenici* - Ako správne používať SC (26. 9. 1964)

3) Skratky iné:

AAS Acta Apostolicae Sedis

a pod. a podobne

atď. a tak ďalej

č. číslo

čl. článok

DVK Druhý vatikánsky koncil

Ef List Efezanom

FIVET Fertilization in vitro and embryo transfer – oplodnenie v skúmavke a následný prenos embrya

Flp List Filipanom

Gal List Galat'anom

Gn Kniha Genezis

Hebr List Hebrejom

hebr. hebrejský

IGMR-Institutio Generalis Missalis Romani - Všeob. smernice rímskeho misála

Iz Kniha proroka Izaiáša

Jer Kniha proroka Jeremiáša

kán. kánon

KKC Katechizmus Katolíckej cirkvi

KKP Kódex kánonického práva

kol. kolektív

Kol List Kolosanom

1 Kor Prvý list Korint'anom

2 Kor Druhý list Korint'anom

lat. latinský, latinsky

OSN Organizácia spojených národov

porov. porovnaj

1 Pt	Prvý list Petrov
1 Jn	Prvý list Jánov
Rim	List Rimanom
Jn	Evanjelium podľa Jána
Lk	Evanjelium podľa Lukáša
Mt	Evanjelium podľa Matúša
Mk	Evanjelium podľa Marka
napr.	napríklad
NZ	Nový zákon
roč.	ročník
RN	encyklika Leva XIII. Rerum novarum (15. 5. 1891)
s.	strana
Sir	Kniha Sirachovho syna
SKC	Sociálny kódex Cirkvi
Sk	Skutky apoštolov
SP	Sväté písmo
stor.	storočie
SSV	Spolok svätého Vojtecha
SÚCM	Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme
sv.	svätý
SZ	Starý zákon
2 Tim	Druhý list Timotejovi
t. j.	to jest
tzv.	takzvané
vyd.	vydavateľstvo
Zjv	Kniha zjavenie sv. Jána apoštola (Apokalypsa - Apk)

1. Encykliky

1.1 Redemptor hominis

Úvod¹

Jedná sa o prvú encykliku pápeža Jána Pavla II., ktorá má názov Redemptor hominis - Vykupiteľ človeka. Ján Pavol II. sám encykliku nazýva inauguračným dokumentom na začiatku svojho pontifikátu, ktorým sa obracia na bratov v biskupskej službe, na kňazov, rehoľné rodiny, synov a dcéry Cirkvi a na všetkých ľudí dobrej vôle. Encyklika je rozdelená do štyroch kapitol.

„Vykupiteľ človeka, Ježiš Kristus, je stredom vesmíru a dejín“, sú prvé slová encykliky. K nemu sa obracia myseľ a srdce Jána Pavla II. vo chvíli, keď mu Boh zveril službu spojenú s Katedrou sv. Petra v Ríme. Bolo to obdobie blížiace sa k roku dvetisíc, k roku Veľkého jubilea. Bolo to obdobie nového adventu, ktorý je časom očakávania. „Mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril v minulosti Boh našim otcom ústami prorokov. V poslednom čase prehovoril k nám skrze Syna...“ (Hebr 1, 1n), skrze Syna – Slovo, ktorý sa stal človekom a narodil sa z Panny Márie. Týmto vykupiteľským činom dosiahli dejiny človeka v pláne Božej lásky svoj vrchol. Boh vstúpil do dejín ľudstva a stal sa ako človek ich „subjektom“, jedným z miliárd a súčasne Jediným! Jeho vtelením Boh dal ľudskému životu ten rozmer, ktorý chcel dať človekovi už od samého začiatku. Dal mu ho definitívne – a to spôsobom, ktorý je len jemu vlastný a osobitný, v duchu svojej večnej lásky a milosrdenstva, a úplnou božskou slobodou – a zároveň s takou veľkodušnosťou, ktorá, keď berieme do úvahy dedičný hriech a všetky hriechy ľudstva, hriechy ľudského rozumu, vôle a srdca, nám dovoľuje s údivom opakovať slová posvätnéj liturgie: „Ó, šťastná vina, pre ktorú k nám prišiel taký vznešený Vykupiteľ!“²

1.1.1 Dedičstvo

Svätý Otec si zvolil mená, ktoré si vybral aj jeho predchodca Ján Pavol I., aby naznačil vôľu pokračovať v pontifikáte svojho predchodcu. Touto voľbou chcel zvýrazniť lásku k dedičstvu, ktoré Cirkvi zanechali pápeži Ján XXIII.

¹ Porov.: BISMARCK, V.: *Semestrálna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

² Rímsky misál, *Veľkonočný chválospev (Exultet)*.

a Pavol VI., ako aj úmysel zveľaďovať dedičstvo Druhého vatikánskeho koncilu. Encyklikou *Redemptor hominis* nadväzuje Ján Pavol II. na encykliku Pavla VI. *Ecclesiam suam*. V nej Pavol VI. zanechal svedectvo intenzívneho vedomia Cirkvi, ktorá, ako hovorí, koncil je akoby sviatosťou, čiže znakom a prostriedkom dôverného spojenia s Bohom a jednoty celého ľudského pokolenia.

Keď mu 16. októbra po kanonickej voľbe položili otázku: „Prijímaš?“ vtedy odpovedal: „S poslušnosťou viery voči Kristovi, svojmu Pánovi, a s dôverou v Matku Krista a Cirkvi – napriek veľkým ťažkostiam – prijímam.“

Lodku Cirkvi prevzal na rozbúrenom mori, ktoré ňou zmietalo a častokrát sa zdalo, že bude potopená. Božie slovo ale platí v každom veku: „Ty si Peter a na tejto skale postavím svoju Cirkev a brány pekelné ju nepremôžu“ (*Mt 16,18–19*). Tento čas je časom rôznych nepokojov, či už politických, etnických, náboženských, je časom kultúrnych a rasových nezhôd a ohniskom neznášanlivosti. Stačí otvoriť noviny alebo nahliadnuť do minulosti, histórie jednotlivých štátov, koľko vojen sa cez ne prevalilo a koľko ich pretrváva dodnes. Takéto dedičstvo prijal Svätý Otec ako ťarchu a bremeno, ktoré so sebou nosil a nosí, problémy, ktoré riešil modlitbou a ktoré sa snaží riešiť. Všetko to, čo vzal na svoje ramená, bolo nad jeho ľudské sily. Ale bol tu Nieкто, kto mu pomáhal, o koho sa opieral. Napriek rozličným vnútorným slabostiam, ktoré Cirkev trpela v pokoncilovom období, podarilo sa mu navonok ukázať jej pravú tvár. Veľká časť ľudí si v rôznych situáciách a rôznom prostredí uvedomila, ako nevyhnutne potrebuje Cirkev, jej poslanie a službu. Toto vedomie sa niekedy ukázalo silnejšie než rozličné kritiky, ktorej bola Cirkev vystavená. Dnešná Cirkev je napriek všetkému zdaniu jednotnejšia v spoločenstve služby a v povedomí apoštolátu. Táto jednota pramení z princípu kolegiality, na ktorý poukázal Druhý vatikánsky koncil a ktorý sám Kristus zaštepil do apoštolského zboru Dvanástich na čele s Petrom.

Zo Synody vyšiel základný evanjeliový podnet, ktorého výrazom sa stala apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi*, prijatá ako program apoštolskej a pastoračnej obnovy. Ten istý duch spolupráce sa šíri aj medzi kňazmi a dostal sa až k laikom, a tým utvrdil, ale aj utvoril nové formy apoštolátu. Je to nová vlna života Cirkvi.

Aká je cesta k zjednoteniu kresťanov? Túto otázku nastolil pápež Ján XXIII. ako zrejmý dôsledok vôle nášho Pána Ježiša Krista, ktorú on sám prejavil vo večeradle v podvečer svojej smrti: „Prosím... aby všetci boli jedno“ (*Jn 17,20*). Druhý vatikánsky koncil na túto požiadavku odpovedal dekrétom o ekumenizme. Nevidíme inú možnosť plniť univerzálne poslanie Cirkvi na ekumenickom poli, než úprimne, vytrvalo, ponížene a pritom odvážne hľadať

cesty k zblíženiu a jednote podľa osobného príkladu pápeža Pavla VI. Musíme teda hľadať jednotu a nechať sa odradiť ťažkosťami, ktoré sa môžu vyskytnúť alebo nahromadiť na tejto ceste. Ináč by sme nezachovali vernosť Kristovmu slovu a nevyplnili by sme jeho odkaz. Prvá ekumenická činnosť znamená otvorenosť, zblíženie, ochotu k dialógu, spoločné hľadanie pravdy v jej plnom evanjeliovom a kresťanskom význame. No v nijakom prípade neznamená, ani nemôže znamenať zrieknutie sa alebo narušenie Božej pravdy, ktorú Cirkev stále hlásala a učila (*porov. RH 6*).

1.1.2 Tajomstvo vykúpenia

Čo treba robiť, ako a akým spôsobom postupovať ďalej, aby sme sa priblížili k tomu, ktorého Sväté písmo nazýva večným Otcom a Otcom budúceho veku? Ján Pavol II. poznamenáva, že odpoveď má byť zásadná. Treba zamerať nášho ducha, náš rozum, vôľu a srdce na Krista, Vykupiteľa človeka, na Krista, Vykupiteľa sveta. Na neho upriamujeme svoj pohľad, opakujúc vyznanie svätého Petra: „Pane a ku komu by sme išli? Ty máš slova večného života“ (*Jn 6,68; porov. Sk 4,8–12*), lebo jedine v ňom, Synovi Božom, je spása.

Viditeľný svet, ktorý stvoril Boh pre človeka, ktorý ale zostal podrobený márnosti, znovu nadobúda svoje prvé spojenie so samým božským prameňom Múdrosti a Lásky. Kristus, Vykupiteľ sveta, je ten, ktorý prenikol jediným a neopakovateľným spôsobom do tajomstva človeka a vstúpil do jeho srdca. Právom teda Druhý vatikánsky koncil učí, že Ježiš je: „Obraz neviditeľného Boha“ (*Kol 1, 15*), je dokonalým rekonštruktérom Božej podoby v človeku, ktorý predtým stratil túto podobu spáchaním prvého hriechu. Ježiš Kristus, Syn živého Boha, sa stal naším zmierením u Otca. Práve on a jedine on zadosťučinil tomu otcovstvu a Božej láske, ktorú človek zavrhol tým, že porušil prvú zmluvu i zmluvy nasledujúce. Vykupiteľ sveta – toto úžasné tajomstvo lásky, v ktorom sa obnovuje stvorenie, je vo svojej najhlbšej podstate „ospravedlivením“ človeka v jednom ľudskom srdci: v srdci jednorodeného Syna, aby sa mohlo stať spravodlivosťou srdca mnohých ľudí. Človek nemôže žiť bez lásky. Ostáva sám sebe nepochopiteľnou bytosťou a jeho životu chýba zmysel, ak sa mu nezjaví Láska, ak ju nezakúsi a určitým spôsobom si ju neosvojí, ak nemá na nej živú účasť.

V tajomstve vykúpenia je človek znovu „potvrdený“, určitým spôsobom znovu „stvorený“. Akú veľkú cenu musí mať človek v očiach Stvoriteľa, keď si zaslúžil takého vznešeného Vykupiteľa? Tento hlboký úžas nad hodnotou a dôstojnosťou človeka sa volá evanjelium. Je teda prvoradou úlohou Cirkvi v každej dobe usmerňovať myseľ človeka, usmerňovať svedomie a skúsenosť

celého ľudstva k tajomstvu Krista a pomáhať všetkým ľuďom vnikat' do hĺbky vykúpenia, ktoré sa uskutočňuje v Ježišovi Kristovi.

Tajomstvo Krista je základom poslania Cirkvi a kresťanstva a toto sebauvedomenie vytvára sa v dialógu, ktorý, prv než by sa stal rozhovorom, musí obrátiť svoju pozornosť na „druhého“, t. j. na toho, s kým chceme hovoriť. Dokument, ktorý koncil venoval nekresťanským náboženstvám, je zvlášť plný hlbkej úcty k veľkým duchovným hodnotám, ba k prvenstvu toho, čo je duchovné a čo v živote ľudstva nachádza svoj výraz v náboženstve a v mravnom živote a má vplyv na celú kultúru. Vyjadril tiež svoju úctu k vyznávačom islamu, ktorých viera sa rada odvoláva na Abraháma.

Tajomstvo Krista je tajomstvo od vekov skryté v Bohu, aby bolo zjavené v čase a to v Človeku – Ježišovi Kristovi, a aby sa bez prestania zjavovalo v každom čase. Treba, aby sa všetci, čo vyznávajú Krista, stretli a zjednotili okolo neho, a to v rozličných oblastiach života, tradície, kultúr a predpisov jednotlivých cirkví alebo cirkevných spoločenstiev. Všetci kresťania majú hľadať to, čo ich spája a to je apoštolská a misionárska jednota. Ježiš Kristus ide v ústrety človeku v každej dobe a Cirkev sa na základe svojho božského poslania stáva tým viac strážkyňou tej slobody, ktorá je podmienkou a základom pravej ľudskej osoby.

1.1.3 Vykúpený človek a jeho situácia v súčasnom svete

Ježiš Kristus je hlavnou cestou Cirkvi. On je našou cestou „k Otcovi“. A je aj cestou ku každému človeku, ktorý vo svojej jedinečnej skutočnosti má svoje dejiny a predovšetkým svoje slastné dejiny duše. V samom človeku je mnoho protikladov. Kým na jednej strane okusuje svoju ohraničenosť, na druhej strane pociťuje v sebe bezhraničné túžby a povolanie k vyššiemu životu. Priťahovaný mnohými vábivými vecami, ktoré sa mu ponúkajú každý deň, je nútený pre niektoré sa rozhodnúť, iných sa zriecť. Keďže človek je súčasťou Cirkvi, jej každodenných skúseností, poslania a námah, Cirkev ako starostlivá „Matka“ musí si uvedomiť nebezpečenstvá, ktoré hrozia človeku. Dnešného človeka najviac ohrozuje to, čo je produktom jeho práce, či už rozumovej, alebo fyzickej. Preto človek žije stále vo väčšom strachu. Bojí sa, že jeho výtvary, aj keď nie všetky, môžu sa obrátiť proti nemu. Spomeňme si len výdobytky v oblasti výroby atómových zbraní, ale aj ostatné. Nie všetky plánované vymoženosti sa zhodujú s mravným a duchovným pokrokom človeka, napríklad rast egoizmu, nacionalizmus, túžba ovládať iných.

Základný zmysel, ktorý človek dostal od Stvoriteľa, je úloha, ktorá spočíva v prvenstve etiky, nadradenosti osoby nad vecami. Nie zotročenie. Človek sa nesmie zriecť seba samého, nesmie sa stať otrokom vecí a svojich vlastných záujmov. Realita je však iná. V blízkom susedstve často vidíme žiť

privilegovaných boháčov a nikým nepovšimnutých chudobných. Na tejto ťažkej ceste bude možné napredovať iba za cenu skutočného obrátenia mysle, vôle a srdca. Minulé storočie pre človeka bolo storočím veľkých objavov a experimentov, ale i veľkých pohrôm a spustošení, a to nielen materiálnych, ale i morálnych. Pokoj však spočíva v zachovávaní neporušiteľných práv človeka, lebo dielom spravodlivosti je pokoj.

1.1.4 Poslanie Cirkvi a údel človeka

Boh poslal Cirkev k národom, aby bola všeobecnou sviatosťou spásy. Cirkev má povinnosť a zároveň sväté právo evanjelizovať všetkých ľudí (*porov. KKC 848*). Apoštol nazval Cirkev Kristovým telom (*porov. Kol 1,18*). Keďže toto Kristovo tajomné telo je Boží ľud, každý človek je v ňom akoby preniknutý tým duchom života, ktorý pochádza od Krista. Týmto spôsobom i sama Cirkev, ako telo a spoločenská jednota, sa upriamuje na človeka, na jeho skutočné problémy, na jeho nádeje a utrpenia, úspechy a pády, dostáva Božie podnety, svetlo a silu Ducha Svätého, ktoré pochádzajú od ukrižovaného a zmŕtvychvstalého Krista. Cirkev nemá iný život ako ten, čo jej dáva jej Ženích a Pán. Ved' práve preto, že Kristus sa s ňou spojil v tajomstve vykúpenia, Cirkev musí byť pevne spojená s každým človekom. Spojenie Krista s človekom je silou a zdrojom sily, ako to výstižne vyjadril svätý Ján: „Ale tým, ktorí ho prijali, dal moc stať sa Božími deťmi“ (*Jn 1,12*). Toto spojenie Krista s človekom je samo v sebe tajomstvom, z ktorého sa rodí „nový človek“, povolaný k účasti na Božom živote. Životný údel človeka si razí cestu cez všetky záhady a tajomstva, zákruty a okľuky v tomto časovom svete až na hranice smrti. Kristus sa nám zjavuje za touto hranicou: „Ja som vzkriesenie a život. Kto verí vo mňa... nezomrie naveky“ (*Jn 11,25*). V Ježišovi Kristovi nám zažiarila nádej na slávne vzkriesenie a prísľub budúcej nesmrteľnosti, ku ktorej človek prichádza cez telesnú smrť.

V tomto tvorivom nepokoji prúdi a pulzuje to, čo je pre človeka najpríznačnejšie: hľadanie pravdy, neukojiteľná potreba dobra, hlad po slobode, túžba po kráse a hlas svedomia. Pekne to vyjadril svätý Augustín slovami: (Bože,) „stvoril si nás pre seba a nespokojné je naše srdce, kým nespočinie v tebe“. Ak človek je cestou každodenného života Cirkvi, je potrebné, aby si Cirkev vždy bola vedomá, že človek dosahuje v Kristovi, milosťou Ducha Svätého, hodnosť prijatia za Božieho syna a že je určený k milosti a sláve. Sám Kristus prisľúbil Cirkvi zvláštnu pomoc Ducha pravdy a udelil dar neomylnosti tým, ktorým zveril úlohu túto pravdu ďalej podávať a učiť ju. Ako v predchádzajúcich obdobiach, tak i teraz, ba dnes ešte viac, teológovia a všetci cirkevní vedci sú povolaní uviesť do súladu vieru s vedou a múdrosťou, a pričiňovať sa o to, aby sa navzájom prenikali.

Nikto ale nesmie pestovať teológiu, akoby šlo o zbierku čisto osobných názorov, ale každý si musí byť vedomý, že ostáva úzko spojený s poslaním vyučovať pravdu, za ktorú je zodpovedná Cirkev. V živote kresťana dve veci odohrávajú neodňateľnú vážnosť, sú to Cirkev a Mária Matka Spasiteľa. Cirkev má Máriu za vzor poníženosti, ochoty a oddanosti. Mária je Matkou Cirkvi, pretože dala ľudský život Božiemu Synovi, skrze ktorého je všetko a od ktorého celý Boží ľud dostáva milosť a hodnosť svojho vyvolenia. Jej vlastný Syn výslovne chcel, aby sa rozšírilo materstvo jeho Matky a to zvláštnym spôsobom, keď jej z výšky kríža ukázal na svojho milovaného učeníka ako na jej syna. Duch Svätý jej vnukol, aby po nanebovstúpení Pána aj ona zostala vo večeradle v modlitbe a očakávaní spolu s apoštolmi až do dňa Turíc, keď sa mala viditeľne narodiť Cirkev a vyjsť na svetlo. A v nasledujúcich obdobiach všetky generácie učeníkov a tých, čo vyznávajú a milujú Krista, duchovne vzali k sebe túto Matku ako apoštol Ján. Môžeme povedať, že nikto iný nás nebude viesť, tak ako Mária, do božského a ľudského rozmeru tohto tajomstva, lebo nikto iný nebol doň uvedený, tak ako Mária, samotným Bohom. V tomto spočíva výnimočný ráz Božieho materstva.

Záver

V závere Svätý Otec vyjadril veľkú potrebu, priam zásadnú nevyhnutnosť viac sa spojiť s Kristom, zároveň všetkých vrúcne vyzýva k modlitbe s celou Cirkvou. Hovorí, že iba modlitba môže dosiahnuť, že sa tieto veľké úlohy a vždy nové ťažkosti nestanú zdrojom kríz, ale príležitosťou a akoby základom stále zrelších výdobytkov na ceste Božieho ľudu do zasľúbenej zeme v tomto historickom období. Želá si, aby sme zostali vytrvalí v tejto modlitbe spojení s Pannou Máriou. Len takto sa staneme Kristovými svedkami „až po kraj sveta“ (Sk 1,8).

1.2 Dives in misericordia

Úvod³

1.2.1 Zjavenie milosrdenstva

Bohatý na milosrdenstvo (*porov. Ef 2,4*). je Boh, ktorého nám Ježiš Kristus zjavil ako Otca: ba tento jeho Syn nám ho v sebe samom názorne ukázal (*porov. Jn 1,18; Hebr 1,1*). Treba pripomenúť chvíľu, keď Filip, jeden z dvanástich apoštolov, požiadal Krista: „Pane, ukáž nám Otca a to nám postačí“; a Kristus mu na to odpovedal: „...tol'ký čas som s vami a nepoznáš ma?... Kto vidí mňa, vidí Otca“ (*Jn 14,8n*). Tieto slová boli vyslovené v poslednom rozhovore, ktorým sa Kristus lúčil so svojimi.

Svätý Otec hovorí, že v týchto vážnych a ťažkých dňoch ho pobáda iná, nie menej vážna potreba, totiž zasa v tom istom Kristovi objaviť tvár Otca, ktorý je vskutku „Otec milosrdenstva a Boh všetkej útechy“ (*2 Kor 1,3*). Tieto slová dosvedčujú, že nemožno si predstaviť človeka v plnej dôstojnosti, jeho prirodzenosti bez úplného zamerania na Boha.

Čím viac sa však poslanie Cirkvi obracia na človeka, tým viac sa musí upevniť a zdokonaľiť v teocentrickom zmysle: musí byť totiž v Ježišovi Kristovi zamerané na Otca.

1.2.2 Stelesnené milosrdenstvo

Boh „prebýva v neprístupnom svetle“ (*1 Tim 6,16*). To ale neznamená "vidieť Otca". Lebo „Boha nikto nikdy nevidel len jednorodený Syn, ktorý o ňom priniesol zvesť“ (*Jn 1,18*). Cez túto zvesť poznávame Boha.

Človek dnešnej doby sa snaží odstrániť myšlienku milosrdenstva, lebo svet mu ponúka moc a nádej na lepšiu budúcnosť. Cirkev na toto nebezpečenstvo upozorňuje.

Encyklika chce nadviazať na veľké starosti našej doby. Viera a zjavenie nás napomínajú, aby sme na "Otca milosrdenstva" nehľadeli len teoreticky, ale aby sme sa k milosrdenstvu vrúcne utiekali.

³ Porov.: ČIŽMÁR, R.: *Semestrálna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

1.2.3 Mesiášske poslanstvo

Na začiatku Kristovho verejného účinkovania Ježiš oslovuje milosrdenstvom predovšetkým chudobných, ktorí nemajú dostatočné prostriedky na živobytie, pozbavených slobody, slepých a predovšetkým hriešnikov. Najmä pre týchto ľudí sa stáva Mesiáš znakom Boha.

Ježiš o milosrdenstve hovorí hlavne v podobenstvách (milosrdný Samaritán, Dobrý pastier), lebo lepšie objasňujú vlastnú podstatu vecí.

Keď sa tu však hovorí o hlásaní náuky, vzniká veľmi dôležitá otázka o význame a obsahu slova milosrdenstvo. Lebo správne chápanie týchto pojmov je akoby kľúčom k pochopeniu pravej podstaty.

a) Starý zákon

Pojem milosrdenstva v Starom zákone.

V Starom zákone Pán miluje Izrael s láskou jedinečného vyvolenia, preto mu odpúšťa viny, i neveru a zradu, ak zbadá ľútosť a opravdivé pokánie, znova berie svoj ľud na milosť (porov. Jer 31,20; Ez 39,25-29).

V náuke prorokov milosrdenstvo znamená zvláštnu moc lásky, ktorá premôže hriech a neveru vyvoleného ľudu.

Boh preukazuje milosrdenstvo aj počas izraelského zajatia: „Pán zhliadol na biedu svojho zotročeného ľudu, počul jeho volanie, videl jeho utrpenie a rozhodol sa, že ho vyslobodí“ (Ex 3,7).

Starý zákon povzbudzuje ľudí, aby vzývali milosrdenstvo a pripomína im, aby to konali s plnou dôverou.

a) Nový zákon

Podobenstvo o márnotratom synovi.

Tento syn, ktorý dostáva od otca svoj dedičný podiel a po odchode z domu ho v ďalekom kraji „hýrivým životom“ premárni, je v určitom zmysle človekom ktorejkoľvek doby. Syn „keď všetko premrhal... začal trieť núdzu“ a to tým väčšmi, že „v tom kraji“, kam sa po opustení otcovského domu odobral, nastal veľký hlad. Za týchto okolností „žiadal si nasýtiť sa“ čímkoľvek, čím by to bolo bývalo možné, prípadne aj „strukmi, čo žrali svine“, ktoré on pásol pre jedného „obyvateľa tej krajiny“. Ale aj tieto mu boli odoprené.

Pozornosť sa jasne sústreďuje už na vnútro človeka. Podiel, ktorý tento syn dostal, pozostáva z hmotného majetku. Ale oveľa dôležitejšia než majetok je jeho dôstojnosť. Dôstojnosť syna v otcovskom dome. Položenie, do ktorého sa dostal, mu malo pripomenúť stratu tejto dôstojnosti. Zdá sa, že ani teraz si ju neuvedomuje, keď hovorí: „Koľko nádenníkov u môjho otca má chleba nazvyš, a ja tu hyniem od hladu.“ Tieto slová odhaľujú predovšetkým jeho zameranie na hmotný majetok. Ale pod nimi sa skrýva smutný stav premrhanej dôstojnosti a vedomie strateného synovstva.

Vtedy sa vzbudí v ňom odhodlanie: „Vstanem, pôjdem k svojmu otcovi a poviem mu: Otče, zhrešil som proti nebu i voči tebe. Už viac nie som hoden volať sa tvojím synom. Prijmi ma ako jedného zo svojich nádenníkov“ (*Lk 15,18*). Dobré vie, že mu neostalo nijaké právo, iba byť nádenníkom v otcovskom dome. Rozhoduje sa v plnom vedomí toho, čo si zaslúžil.

V podobenstve o márnotrattnom synovi sa ani raz nevyskytuje slovo spravodlivosť a ani slovo milosrdenstvo. Spravodlivosť by bola, keby syn pracoval u svojho otca, pokým by mu stratu nenahradil. Ale otec márnotrattného syna ostáva verný svojmu otcovstvu, verný svojej láske. Toto je Otcovo milosrdenstvo, ktoré neskôr ešte potvrdzuje aj pred svojím druhým synom: „Ale patrilo sa hodovať a radowať sa, lebo tento tvoj brat bol mŕtvy, a ožil, bol stratený, a našiel sa“ (*Lk 15,32*).

Svätý Pavol píše: „Láska je trpezlivá, láska je dobrotivá... nie je sebecká, nerozčuľuje sa, nemyslí na zlé... ale raduje sa z pravdy... všetko dúfa, všetko vydrží a nikdy nezanikne“ (*1 Kor 13,4-8*). Milosrdenstvo sa v Novom zákone označuje gréckym slovom "agape", čiže Láska.

1.2.4 Veľkonočné tajomstvo

Milosrdenstvo je zjavené v kríži a v zmŕtvychvstaní.

Udalosti Veľkého piatku toho týždňa a už aj predtým modlitba v Getsemanskej záhrade ukazujú a zároveň aj vyzdvihujú nekonečné Božie milosrdenstvo voči ľuďom, keď neváhal vydať svojho jednorodeného Syna. Tak sa zdá, že ten, ktorý „chodil, dobre robil a uzdravoval“ (*Sk 10,38*), „liečil všetky choroby a všetky neduhy“ (*Mt 9,35*). Teraz by sám v najväčšej miere mal vzbudiť a dostať milosrdenstvo, keď je zajatý, potupovaný, odsúdený, bičovaný, tŕním korunovaný a na kríž pribitý zomiera v ukrutných mukách. Vtedy si zaiste v najväčšej miere zasluhoval milosrdenstvo od ľudí, ktorým pomáhal počas jeho účinkovania. Ale dočkal sa len slov: „Ukrižovať ho“ (*Mt 27,22*)!

Kristov kríž na Kalvárii stojí pri ceste tej podivuhodnej zámeny, toho zázračného sebadarovania Boha človekovi, ktoré vyzýva človeka, aby seba a so sebou celý viditeľný svet odovzdal Bohu. Mohol nám Boh Otec dať ešte niečo viac?

Ale to ešte nie je posledné slovo Boha a jeho zmluvy. Toto slovo odznelo až pri svitaní toho dňa, keď najprv ženy a potom apoštoli prišli k hrobke ukrižovaného Krista, videli, že hrob je prázdny a prvýkrát počuli zvesť, že vstal z mŕtvych. Oni to hlásali ďalej a stali sa svedkami vzkrieseného Krista.

V konečnom dovŕšení vecí sa milosrdenstvo zjaví ako láska; a láska sa musí prejavovať a uskutočňovať predovšetkým ako milosrdenstvo. Kristovo mesiášske poslanie – poslanie milosrdenstva – sa stáva programom jeho ľudu,

programom Cirkvi. V samom strede tohto programu však vždy stojí kríž, lebo v ňom zjavenie milosrdnej lásky dosahuje vrchol.

Aj Boží Syn vo svojom vzkriesení dokonale zakúsil na sebe milosrdenstvo, totiž Otcovu lásku, ktorá je silnejšia než smrť. Avšak ten istý Kristus, Syn Boží, je ten, ktorý ku koncu mesiášskeho poslania – ba v určitom zmysle po ňom – zjavuje seba samého ako nevyčerpatel'ný prameň milosrdenstva, t. j. lásky, ktorú potom v priebehu dejín spásy treba v Cirkvi považovať vždy za silnejšiu, než je sám hriech. Veľkonočný Kristus je akoby posledným a večným stelesnením milosrdenstva a jeho živým znakom.

Okrem toho aj Mária jedinečným a celkom mimoriadnym spôsobom zakúsila milosrdenstvo – ako nikto iný – a obetou svojho srdca dosiahla vynikajúcu účasť na samom zjavení Božieho milosrdenstva. Táto obeta je úzko spojená s krížom jej Syna, pod ktorým na Kalvárii aj ona stála. Jej obeta znamená zvláštnu účasť na zjavení milosrdenstva, ktorú od večnosti určil a v čase uzavrel s človekom, s národom, s celým ľudským pokolením, ktoré sa na kríži raz navždy uskutočnilo. Nikto nezakúsil tak ako Mária, matka Ukrižovaného, tajomstvo kríža, toto úžasné stretnutie božskej nekonečnej spravodlivosti a lásky, tento "bozk" milosrdenstva daný spravodlivosti (*porov. Ž 85,11*). Nikto nepochopil toto tajomstvo viac ako Mária. Vďaka tomu ju nazývame Matkou milosrdenstva, našou Matkou zľutovania alebo Matkou Božieho milosrdenstva. Tieto pomenovania majú hlboký náboženský obsah. Vyjadrujú totiž schopnosť jej duše a celej osobnosti poznávať to milosrdenstvo, na ktorom sa nám podľa večného rozhodnutia Najsvätejšej Trojice dáva účasť „z pokolenia na pokolenie“ (*Lk 1,50*).

Druhý vatikánsky koncil o tom hovorí: „Toto materstvo Márie v poriadku milosti trvá neprestajne odvtedy, čo dala pri zvestovaní svoj verný súhlas, v ktorom neochvejne zotrvala pod krížom, až kým sa nezavší večná spása všetkých vyvolených. Lebo ani po svojom nanebovzatí neprestala v tomto spásonosnom poslaní, ale svojím mnohonásobným orodovaním aj naďalej nám získava dar večného spasenia. S materinskou láskou sa stará o bratov svojho Syna, čo ešte putujú a nachádzajú sa v nebezpečenstvách a úzkostiach, dokiaľ sa nedostanú do blaženej vlasti“ (*LG 62*).

1.2.5 Milosrdenstvo z pokolenia na pokolenie

Pramene nepokoja.

V dnešnom svete vzrastá pocit nebezpečenstva. Človek sa obáva, aby nepodľahol dajakému nátlaku, ktorý by ho pozbavil vnútornej slobody, možnosti prejavovať pravdu, o ktorej je presvedčený, viery, ktorú vyznáva, alebo oprávnenosti poslúchať hlas svedomia, ktorý mu ukazuje správnu cestu. Treba

tu myslieť aj na trýznenie jestvujúce aj v dnešnom svete, ktoré autorita používa ako prostriedok nadvlády a politického útlaku a ktoré nižší činitelia beztrešne používajú. Môže ísť aj o inú bolestivú skutočnosť, že popri šťastných a nasýtených ľuďoch a ich spoločenstvách, žijúcich v nadbytku a oddaných rozkošiam, sa v tej istej ľudskej rodine nachádzajú jednotlivci i spoločenské skupiny, ktoré trpia hladom. Sú deti, ktoré zomierajú od hladu pred očami svojich matiek. V rozličných častiach sveta a v rozličných spoločenských i hospodárskych štruktúrach sa nachádzajú rozsiahle kraje biedy, núdze a nedostatočného rozvoja. Táto skutočnosť je už známa na celom svete. Tento stav nerovnosti medzi ľuďmi a národmi nielen ďalej trvá, ale aj vzrastá. V súčasnosti sa vyskytuje aj to, že vedľa tých, čo sú bohatí a žijú v hojnosti, iní žijú v biede, v núdzi a často zomierajú hladom; ich počet dosahuje nielen desiatky, ale i stovky miliónov. Z toho musí vznikáť stále väčší duševný nepokoj.

Dá sa pozorovať, že v terajšej spoločnosti sa na široko-d'aleko prebudil cit pre spravodlivosť, ktorý dôraznejšie upozorňuje na všetko, čo sa protiví spravodlivosti tak medzi jednotlivými ľuďmi, ako aj spoločenskými "triedami", medzi národmi a štátmi.

Avšak dosť ľahko zbadáme i to, že také úmysly a skutky, ktoré údajne vychádzajú z pojmu spravodlivosti a mali by napomáhať uskutočňovanie spravodlivosti v živote medzi ľuďmi, skupinami a spoločenstvami, bývajú často znetvorené. Hoci sa aj naďalej odvolávajú na ideu spravodlivosti, skúsenosť dokazuje, že nad spravodlivosťou nadobúdajú prevahu záporné sily, ako sú nedorozumenie, nenávisť aj krutosť.

Pripomína to starozákonné pravidlo: „Oko za oko, zub za zub“ (Mt 5,38). V tom čase to bola forma skrivennej spravodlivosti; dnešné formy ju však nasledujú ako svoj vzor. Vidno totiž, že pod zámienkou nejakej údajnej spravodlivosti (napríklad dejinnej alebo triednej) býva blížny niekedy zničený, zabitý, pozbavený slobody alebo základných ľudských práv.

Cirkev prejavuje svoju účasť na obavách dnešných ľudí. Okrem toho jej robí starosť úpadok mnohých základných hodnôt, ktoré tvoria nesporný poklad nielen kresťanskej mravouky, ale vôbec ľudskej dôstojnosti a mravnej kultúry; takými sú bezpochyby: ochrana ľudského života od okamihu počatia, ochrana manželstva v jeho nerozlučiteľnej jednote, zachovanie trvácnosti rodín.

S tým však prichádza aj kríza pravdivosti v medziľudských vzťahoch, menšia pravdovravnosť, snaha, ktorá v styku s inými ľuďmi hľadá len svoj prospech, zmenšený zmysel pre skutočné spoločné dobro a väčšia náklonnosť k jeho zanedbávaniu.

Takže nakoniec stráca svoju posvätnú povahu a stáva sa často akosi neľudským: lebo človek a spoločenstvo, ktorému nič nie je "sväté", napriek všetkému vonkajšiemu zdaniu mravne upadá.

1.2.6 Božie milosrdenstvo v poslaní Cirkvi

Cirkev dnešnej doby si hlbšie a presnejšie uvedomuje, že musí celou svojou činnosťou vydávať svedectvo o Božom milosrdenstve podľa nauky Starého i Nového zákona, najmä však samého Ježiša Krista a jeho apoštolov. Je potrebné, aby Cirkev vydávala svedectvo o Božom milosrdenstve, ktoré bolo zjavené v Kristovi celým jeho mesiášskym poslaním; má vyznávať toto milosrdenstvo na prvom mieste ako spásonosnú pravdu viery a potrebnú pre život podľa tejto viery; má sa snažiť toto milosrdenstvo uvádzať a akoby stelesňovať v živote svojich veriacich a podľa možnosti aj v živote všetkých ľudí dobrej vôle. A keď Cirkev vyznáva milosrdenstvo a ostáva mu stále verná, má právo a povinnosť dovolávať sa Božieho milosrdenstva, vzývať ho vo všetkých prípadoch fyzického a mravného zla a vo všetkých hrozbách, ktoré zatemňujú celú budúcnosť dnešného ľudstva.

Cirkev žije opravdivým životom, keď vyznáva a hlása milosrdenstvo – túto najpodivuhodnejšiu vlastnosť Stvoriteľa a Vykupiteľa – a keď privádza ľudí k prameňom Spasiteľovho milosrdenstva, ktoré ona opatruje a rozdáva. V tomto ohľade má veľkú dôležitosť stále rozjímanie o Božom slove a predovšetkým uvedomeľé a náležité prijímanie Eucharistie i sviatosti pokánia, t. j. zmierenia.

Cirkev sa snaží uskutočňovať milosrdenstvo. Sám ukrižovaný Kristus je nám v tom príkladom i mocným povzbudením a dôraznou výzvou. Keď nasledujeme tento pôsobivý príklad, môžeme so všetkou pokorou duše preukazovať iným milosrdenstvo v povedomí, že Kristus to uzná ako jemu preukázanú službu (*porov. Mt 25,34-40*).

Teda opravdivé kresťanské milosrdenstvo je v určitom zmysle akoby najdokonalejším stelesnením "rovnosti" medzi ľuďmi, a preto aj najdokonalejším uskutočnením spravodlivosti, ktorá vo svojom okruhu pôsobnosti smeruje k tomu istému účinku. Avšak rovnosť, ktorá je založená na spravodlivosti, je ohraničená na vonkajšie vecné hodnoty, kým láska a milosrdenstvo privádzajú ľudí k vzájomnému hodnoteniu toho, čo predstavuje človek sám so svojou vlastnou ľudskou dôstojnosťou.

A tak úlohou Cirkvi je v každej dejinnej dobe, zvlášť v tejto našej, považovať za jednu zo svojich hlavných úloh to, aby hlásala a do života vnášala tajomstvo milosrdenstva, ktoré bolo v najväčšom stupni zjavené v Ježišovi Kristovi.

1.2.7 Modlitba Cirkvi v dnešnej dobe

Cirkev vzýva Božie milosrdenstvo. Cirkev v žiadnom čase, v žiadnej dejinnej dobe, najmä v takej rozhodnej, ako je terajšia, sa nesmie zabúdať na modlitbu, úpenlivé volanie o Božie milosrdenstvo proti mnohonásobnému zlu, ktoré zatŕažuje ľudské pokolenie a hrozí mu. Je to základné právo a povinnosť Cirkvi, žijúcej v Ježišovi Kristovi. Je to právo a povinnosť pred Bohom a pred ľuďmi. Tento mocný hlas, ktorý je pre dnešnú Cirkev zvlášť významný, sa obracia na Boha a dovoľáva sa jeho milosrdenstva.

Záver

Všetko, čo dokument o milosrdenstve obsahuje, prechádza do vrúcnej modlitby a stáva hlasitým volaním o milosrdenstvo pre potreby ľudí v dnešnom svete. Toto volanie však má byť naplnené celou pravdou o milosrdenstve, ako to v prehojnej miere vyjadruje Sväté písmo, tradícia a opravdivý život viery Božieho ľudu v priebehu toľkých storočí. Tak ako proroci i my vzývame týmto volaním Boha, ktorý nič nemôže mať v nenávisti z toho, čo utvoril (*porov. Múd 11,24; Ž 145,9; Gn 1,31*).

Ako proroci, tak aj my sa dovoľávame tejto lásky, ktorá sa prejavuje aj materinskými vlastnosťami a sprevádza každé svoje dieťa a každú stratenú ovcu ako matka.

Nech by tu ľudské dejiny kládli akýkoľvek odpor, nech by súčasná civilizácia vyznávala akékoľvek iné rozličné názory, a hoci by sa popieranie Boha vo svete veľmi rozmohlo, tým bližšie nám musí byť toto tajomstvo, ktoré bolo od večnosti skryté v Bohu a ktoré Ježiš Kristus v čase zjavil človekovi.

1.3 Laborem exercens

Úvod⁴

Pápež Ján Pavol II. vydal encykliku *Laborem exercens* dňa 14. septembra 1981 na sviatok Povýšenia svätého kríža v Castel Gandolfe, v treťom roku pontifikátu. Encyklika je venovaná biskupom, kňazom, rehoľným spoločenstvám, synom a dcéram Cirkvi, ako aj všetkým ľuďom dobrej vôle. Encyklika sa zaoberá ľudskou prácou a samotným človekom ako subjektom, ktorý prácu vykonáva. Prácou označujeme každú ľudskú činnosť zameranú na pretváranie sveta, osobného charakteru s nasadením všetkých duchovných a telesných síl.⁵ Sväté písmo nám hovorí, že človek je poverený podmaniť si zem „... podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi“ a od počiatku je povoláný k práci. Niektorí si povia: veď aj zvieratá pracujú, ale ich činnosť nie je slobodná, je to len inštinkt. Práca človeka je vedomá a dobrovoľná. Človek jedine prácou naplňa svoju existenciu na zemi.

V čase vydania tejto encykliky dochádza k rozvoju technologických a ekonomických podmienok, ktoré nebudú mať väčší vplyv na ľudstvo ako priemyselná revolúcia v minulom storočí. Vynárajú sa rozličné problémy ako: stúpanie cien energie a priemyselných surovín, znečisťovanie prírody a fakt, že bohatstvo nerastných surovín sa vyčerpáva. Na riešenie týchto problémov bude potrebná revízia ekonómie a deľba práce. Úlohou Cirkvi nie je analyzovať a riešiť tieto vznikajúce problémy, ale vždy pripomínať dôstojnosť ľudskej osoby a práva pracujúcich ľudí, aby sa dosiahol pokrok človeka a spoločnosti. Stredobodom sociálnej otázky je práca ako problém človeka. Práca je stará vec, je odvtedy, odkedy je človek na zemi, je stálou časťou ľudského života a učenia Cirkvi. V knihe *Genesis* a aj v evanjeliách nájdeme pramene sociálnej náuky Cirkvi. Práca je kľúčom k celej sociálnej otázke, ak sa na ňu pozeráme ako na dobro pre človeka.

1.3.1 Práca a človek

Práca je podstatným rozmerom existencie človeka na zemi. Tento názor je podložený výsledkami iných vied, ktoré sa zaoberajú človekom ako napr. antropológia, paleontológia, história, sociológia a psychológia. Hlavný dôkaz

⁴ Porov.: DOBRANSKÝ, R.: *Semestrálna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

⁵ Porov.: SPIAZZI, R.: *Sociálny kódex Cirkvi*. Trnava : Dobrá kniha, 2000, s. 167.

tohto presvedčenia je zjavené Božie slovo. Cirkev verí človekovi, stará sa oň a pomáha mu vo svetle zjaveného Božieho slova.

V knihe Genezis nachádza Cirkev dôkaz o tom, že práca je základným rozmerom ľudskej existencie. Keď Boh stvoril muža a ženu na svoj obraz, povedal im: „Plodte sa a množte, a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe po dne morskom“ (Gn 1,28). Aj keď sa tu doslovne nehovorí o práci, z kontextu nám vyplýva, akú činnosť má človek vykonávať vo svete. Tým, že človek pracuje, odzrkadľuje činnosť samého Stvoriteľa vesmíru, prácou potvrdzuje svoju vládu nad zemou. Zemou sa myslí celý viditeľný svet, životný priestor, ktorý človek obýva. Človek si prácou zem podmaňuje, využíva všetky jej bohatstvá, či už viditeľné, alebo skryté pod jej povrchom. Vládou nad zemou je už to, keď krotí a chová zvieratá, získava z nich potravu pre seba a odev, a pomáhajú mu pri práci. Človek si zem podmaňuje najviac vtedy, keď ju zúrodňuje, obrába a spracúva jej plody, ktoré si prispôsobuje pre svoju potrebu.

V modernej dobe, v priemysle alebo v poľnohospodárstve činnosť človeka prestala byť už výlučne fyzickou činnosťou, lebo človek má na pomoc pri práci výkonné stroje. Vďaka nim sa zvýšila produkcia práce, jej rýchlosť, kvalita a rast civilizácie. Prácu vykonáva stroj, človek ho „len“ riadi, zadáva mu úlohy a kontroluje ho pri práci. Naskytá sa nám otázka, či stroj neberie prácu človeku, či ho nevytláča a neodsúva na vedľajšiu koľaj. Hoci stroj pracuje, nemá vlastnú schopnosť práce, je len pomocník, ktorého človek využíva pri práci. Nikto z nás nepochybuje, že stroj ľudskú prácu znásobil. Slová „podmaňte si zem“, povedané človekovi, platia nepochybne aj pre najmodernejšiu technológiu strojov, ktoré sú dielom ľudského rozumu a jeho rúk. Človek si má podmaniť zem, pretože je stvorený na Boží obraz a je subjektívnou bytosťou schopnou konať rozumne a myslieť do budúcnosti. Každá práca má svoju etickú hodnotu. Nemôžeme pochybovať o tom, že má svoju etickú hodnotu, ktorá je priamo spojená s tým, že vykonávateľ práce, človek, je slobodným subjektom.

Iný pohľad na etickú hodnotu práce bol v staroveku. Ľudia sa delili na slobodných a na otrokov. Ťažkú prácu svalov a rúk vykonávali otroci, pretože takáto práca bola považovaná za nedôstojnú pre slobodných ľudí. Kresťanstvo má celkom opačný názor, ktorý vychádza z evanjeliovoho posolstva, že ten, ktorý sa stal nám podobným vo všetkom okrem hriechu, zasvätil väčšinu svojho života práci v tesárskej dielni. Pre hodnotu ľudskej práce nie je dôležitý druh práce, ale fakt, že ten kto ju vykonáva, je osobou. Preto prácu, ktorú človek vykonáva na zemi treba hodnotiť mierou dôstojnosti osoby človeka, ktorý ju vykonáva. Tieto tvrdenia o práci majú podklad v „evanjeliu práce“ a boli impulzom počiatočného zmýšľania o práci ako takej.

V novoveku sa Cirkev v tejto otázke postavila proti materialistickému a ekonomickému smeru. Tento smer považoval prácu len za nejaký druh tovaru, ktorý napr. robotník v priemysle odovzdáva zamestnávateľovi. Vlastníkom práce je zamestnávateľ a nie robotník, ktorý ju vykonáva. Tento názor o práci bol veľmi rozšírený v prvej polovici 19. storočia. Neskôr tento názor skoro celkom zanikol a vystriedal ho ľudskejší spôsob myslenia a hodnotenia práce. Vzájomné pôsobenie medzi pracujúcim človekom a strojmi ako výrobných prostriedkov boli príčinou rozvoja kapitalizmu. Keď v ľudskej spoločnosti platí takýto systém, vyvoláva to zmätok a prevrátenie poriadku, ktorý má svoj pôvod v knihe Genezis, človek sa v kapitalizme chápe len ako výrobný nástroj, no v skutočnosti je pravým strojom a tvorcom práce.

Mylné učenie môže mať názov kapitalizmus, ktorý má svoj historický význam ako hospodársko-spoločenský systém, ktorý je v protiklade so socializmom a komunizmom. Omyl kapitalizmu môže vzniknúť všade tam, kde sa človek chápe len ako sila potrebná na výrobu. Keď hovoríme o práci, tak treba spomenúť vývoj, ktorý tu nastal. Človek je stále ten istý, práca z hľadiska svojho subjektu je len jedna a z objektívneho zamerania poznáme rôzne druhy prác. Rozvojom ľudskej spoločnosti podmieňuje stále obohacovanie. Vznikajú nové formy práce a staré zanikajú. Problém robotníckej otázky nastal v novovzniknutých fabrikách, kde nastala degradácia človeka.

V encyklike *Rerum novarum* sa uvádza názor Cirkvi na túto tému, že bol to nespravodlivý systém a do neba volajúci hriech. Spoločensko-politické zriadenie, ktoré je liberálne bez žiadnej hanby, využíva človeka len ako nástroj na výrobu a vôbec nepozera na jeho práva. Pracujúci ľudia sa len zriedka zúčastňujú na riadení podniku. Oni sa snažia pomocou združení vyvíjať tlak na zlepšenie svojich pracovných podmienok.

V dnešnej dobe takéto hnutia solidarnosti nepotrebujú len ľudia ťažko pracujúci, ale aj ľudia s vysokoškolským vzdelaním. Širší prístup k vzdelaniu pre všetkých ľudí a vzdelanie nezamerané plne pre dnešné potreby spoločnosti spôsobilo tzv. nezamestnanosť inteligencie. Hnutia solidarnosti sú potrebné všade tam, kde sa degraduje človek – subjekt práce.

Cirkev sa touto otázkou plne zaoberá a považuje za svoju veľkú zodpovednosť starať sa o chudobných v každej dobe, ktorí sa objavujú ako výsledok znehodnotenia dôstojnosti ľudskej práce. Pri zamýšľaní o človeku ako o subjekte práce sa zastavíme pri otázkach, ktoré nám pomôžu definovať dôstojnosť ľudskej práce. Boží zámer s človekom nebol zrušený ani hriechom človeka, keď počul slová: „V pote svojej tváre budeš jesť svoj chlieb, kým sa nevrátiš do zeme, z ktorej si bol vzatý, lebo prach si a na prach sa obrátiš“ (Gn 3, 19)!

Práca sa stala pre človeka namáhavou, ale faktom ostáva, že je cestou pre človeka, ako vládnuť nad zemou. Ťažkú prácu poznajú skoro všetci ľudia: roľníci, baníci, robotníci v továrňach, atď. Zodpovednosť za svoju prácu poznajú aj ľudia intelektuálne pracujúci, ktorí majú zodpovednosť za svoje rozhodnutia s možnými následkami pre celú ľudskú spoločnosť. Napriek tejto skutočnosti práca je dobrom pre človeka, pre spoločenstvo, prácou človek pretvára svet okolo seba pre svoje potreby. V dejinách ľudstva vidíme, že práca sa dá aj zneužiť a obrátiť proti človeku. Príkladom toho nám boli nútené práce v koncentračných a vyhladzovacích táboroch, v ktorých išlo o vykorisťovanie ľudskej práce.

Rozmer ľudskej práce má viacero hodnôt. Prácou sa formuje rodinný život, ktorý je povolaním človeka. Podmienkou na založenie rodiny je práca. Veď rodina potrebuje pre svoj život hmotné prostriedky, ktoré sa normálne nadobúdajú prácou. Pracovitosť má vplyv aj na výchovu v rodine, prácou sa človek stáva človekom. V rodinách sa musí formovať sociálno-etický poriadok ľudskej práce. Tento poriadok sa má preniesť z rodín na celý národ. Každý človek svoju ľudskú totožnosť spája so svojou príslušnosťou k národu a prácu chápe ako zveľaďovanie spoločného dobra všetkých národov (porov. LE 4–10).

1.3.2 Konflikt medzi prácou a kapitálom v súčasnom historickom období

Konflikt v tomto období, ktoré sa ešte celkom neskončilo, nastal medzi „svetom kapitálu a svetom práce“. To znamená medzi malou skupinou podnikateľov riadiacich za účelom čo najvyššieho zisku pre seba a robotníkom najnižšiu mzdu a iné vykorisťovania, ako veľmi nízka úroveň starostlivosti o zdravotné a životné podmienky robotníkov a ich rodín. Môžeme sa stretnúť aj s názorom, že to bol sociálno-ekonomický konflikt, ktorý sa prejavil v boji medzi liberalizmom predstavujúcim kapitalizmus a marxizmom považovaným za ideológiu socializmu a komunizmu.

Konflikt medzi svetom práce a svetom kapitálu sa premenil v triedny boj, s metódami ideologickými a politickými. Marxizmus ako taký sa snaží odstrániť triedne rozdiely v spoločnosti, tzv. kolektivizáciou výrobných prostriedkov. Samozrejmosťou tejto doby je likvidácia súkromného vlastníctva výrobných prostriedkov, ktoré prešli do kolektívneho vlastníctva za cieľom triednej rovnosti. Tento cieľ chce splniť za pomoci aj politických metód a prostriedkov.

Chybou tohto systému bolo, na ktorú upozornila aj Cirkev, že považoval prvenstvo „kapitálu“ nad „prácou“. To sa prenieslo aj do výrobného procesu, kde sa práca stala druhoradou činnosťou a „kapitál“ ako súhrn výrobných prostriedkov sa stal prvoradým. Všetky stroje, ktoré slúžia človeku pri práci od tých najjednoduchších až k tým najmodernejším, sú dielom ľudských rúk. Od

jednoduchých nástrojov na obrábanie pôdy až po dnešnú modernú výpočtovú techniku – to všetko urobil človek. Preto vždy bude platiť prvenstvo človeka nad strojom a nad vecou. Aj keď sa nám bude niekedy zdať, že stroj je veľmi dokonalý, nezabúdajme na to, že je iba nástrojom podriadeným človeku. Na týchto základoch bude stať morálny pracovný systém, ktorý prekonáva protiklad medzi prácou a kapitálom, a uznáva prvenstvo ľudskej práce a jej účasti na celom výrobnom procese. Korene tohto protikladu medzi prácou a kapitálom nenájde v štruktúre výrobného a ani ekonomického procesu. Nájde ich ľudskej mysli. Celé to vzniklo tak, že práca bola oddelená od kapitálu a zároveň bola postavená proti kapitálu a naopak.

Toto je tzv. omyl „ekonomizmu“, keď sa na prácu pozeráme z ekonomického pohľadu, a tak isto aj omyl materializmu, lebo je tu snaha o to, že materiálne skutočnosti presahujú duchovné, ako napr. činnosť človeka je podriadená činnosti strojov. Ekonomizmus mal veľký vplyv na nastolenie neľudských podmienok ešte skôr ako materialistický systém. Celý tento „spor“ okolo práce a kapitálu má svoj pôvod nielen v ekonomike 18. storočia, ale tiež v sociálno-ekonomickej praxi tej doby. Omyl doby zasiahol hlavne pracujúceho človeka. Jediné riešenie ako tento omyl odstrániť je uznanie prvenstva osoby nad vecami a prvenstvo ľudskej práce nad kapitálom (*porov. LE 11– 14*).

1.3.3 Práva pracujúcich

Práca je pre človeka záväzkom a jeho povinnosťou, ale je preňho zároveň aj prameňom práv. Kde nájdeme prapôvod, prečo má človek pracovať na tejto zemi? Tento príkaz dostal od Stvoriteľa tohto sveta, ale poznáme aj iné motívy pre prácu človeka tu na zemi. Človek pracuje preto, aby udržiaval a rozvíjal svoje človečenstvo. Prácou človek živí svoju rodinu a pomáha rozvoju spoločnosti dnes, ale aj pre budúce generácie. Toto všetko tvorí morálnu povinnosť pracovať. Keď rozoberáme otázku povinnosti pracovať a o právach pracujúceho človeka, ide tu o vzťah medzi pracujúcim človekom a jeho zamestnávateľom. Poznáme zamestnávateľov, ktorí buď majú zodpovednosť menšiu alebo väčšiu o samotného človeka. Toto rozlišovanie má veľký význam pre organizáciu práce a ojazstné spravodlivé podmienky pre prácu. Správna pracovná politika musí vychádzať z etiky. Musí rešpektovať všetky objektívne práva pracujúceho človeka. Úlohou štátu je uskutočňovať túto pracovnú politiku. V dnešnej dobe existujú medzi štátmi väzby, a to hlavne v hospodárstve, kde dochádza k výmene tovarov a nerastných surovín. Tieto vzťahy vytvárajú vzájomnú závislosť, a preto môžeme povedať, že štáty nemajú plnú a samostatnú sebestačnosť.

Tento systém, pri ktorom ide o vzájomnú výmenu, je morálny, ale môže byť počiatkom vykorisťovania chudobnejších štátov bohatšími, ktoré riadia medzinárodný obchod a diktujú si podmienky výhodné pre seba. Priamo úmerne sa potom rozdiely medzi krajinami chudobnými a bohatými veľmi rýchlo zväčšujú. Všetko to vplýva na domácu politiku týchto krajín a hlavne na pracujúceho človeka. Ďalším problémom je nezamestnanosť, nedostatok zamestnania pre všetkých ľudí. Je to veľmi zlé, keď už mladí ľudia nemajú prácu. Problému nezamestnanosti sa dá predísť plánovaním a organizovaním práce pre jednotlivé spoločenstvá a štáty. Musí sa nájsť úmernosť medzi druhmi zamestnania. Vzdelávací a výchovný program sa musí prispôbiť pracovným podmienkam. Pre správny rozvoj celého spoločenstva ľudí.

Doteraz sme sa zaoberali problémom poskytovania zamestnania a teraz si rozoberieme problém spravodlivej mzdy. Dnes sa musí sociálna spravodlivosť medzi pracujúcim a zamestnávateľom vykonať práve odmenou za svoju prácu. Mzdou môžu ľudia čerpať z dobier určených pre nich. Či už dobrá prírody alebo dobrá získané prácou. Okrem mzdy, ktorá je nevyhnutná pre rodinu, musíme mať na zreteli aj sociálne opatrenia, ktoré slúžia k zlepšeniu života a zdravia pracujúcich rodín, ako: právo na odpočinok aspoň v nedeľu, dovolenku a na dôchodok ako zabezpečenie v starobe, kedy už človek nemôže pracovať (*porov. LE 16–23*).

1.3.4 Prvky spirituality práce

Venujme pozornosť práci ako duchovnej činnosti. Práca je vždy osobnou činnosťou a zúčastňuje sa na nej celý človek, telo a duch podľa toho, či ide o prácu duchovnú, alebo telesnú. Cirkvi sa vyjadruje o práci z hľadiska ľudskej hodnoty a morálneho poriadku. V prvom rade treba formovať duchovnosť práce, ktorá všetkých ľudí priblíži k Bohu. Človek svojou prácou sa zúčastňuje na diele Stvoriteľa a svojimi schopnosťami ho dopĺňa. Toto nám potvrdil aj sám Ježiš Kristus a osobitným spôsobom to zdôraznil. Ježiš evanjelium čiže radostnú zvesť ohlasoval a vykonával činmi, preto sa nazýva evanjeliom práce. Vieme, že Pán Ježiš bol remeselník, pracoval v tesárskej dielni. Pavol potvrdzuje učenie o práci svojím vlastným životom. Nehanbí sa za svoju prácu, ale je na ňu dokonca hrdý. Dopĺňa tak evanjelium práce. Jeden aspekt práce je veľmi dôležitý aj pre vyzdvihnutie duchovnosti práce. Spočíva v tom, že práca telesná a duchovná je vždy spojená s námahou. Vďaka námahe a ťažkostiam, ktoré patria k práci, dávajú všetkým ľuďom možnosť s láskou zúčastniť sa na diele Ježiša Krista. Človek má námahu práce znášať zjednotene s ukrižovaným Kristom, a tak spolupracovať na vykúpení ľudstva. V každodennej práci máme nachádzať čiastku Kristovho kríža a prijať ju v duchu vykúpenia ako Kristus prijal za nás svoj kríž (*porov. LE 24–27*).

Záver

Encyklika *Laborem exercens* je venovaná všetkým ľuďom dobrej vôle. Zaoberá sa ľudskou prácou a samotným človekom, ktorý ju vykonáva. Vznikla ako odpoveď na jestvujúce problémy v spoločnosti a na nespravodlivé systémy, ktoré dehonestovali ľudskú prácu, ako napr. nacizmus, komunizmus, a kapitalizmus. Tieto systémy upierali človekovi jeho tvorivú účasť pri práci, neuznávali hodnotu ľudskej práce a jeho základné požiadavky, a už vôbec žiadne morálne a duchovné hodnoty práce. Preto Cirkev musela k tomu zaujať záporný postoj a poukázať na tieto krivdy a pomôcť nájsť pravé hodnoty práce dané človekovi na počiatku sveta v knihe Genezis.

1.4 Slavorum apostoli

Úvod⁶

V encyklike *Slavorum apostoli*, ktorá bola vydaná 2. 7. 1985, Ján Pavol II. poukazuje na veľký význam dvoch solúnskych bratov, Cyrila a Metoda, pre celú Európu. Encyklikou nadväzuje na dokumenty svojich predchodcov, zvlášť na encykliku Leva XIII. – *Grande munus*, ktorou viac než pred sto rokmi rozšíril úctu týchto dvoch svätých na celú Cirkev a ďalej na apoštolský list *Pacis nuntis*, v ktorom pápež Pavol VI. vyhlásil svätého Benedikta za patróna Európy. Takto na 11 výročie smrti svätého Metoda sa Ján Pavol II., ako slovanský pápež, zvlášť cíti k tomu zaviazaný a práve encyklikou *Slavorum apostoli* dáva nový výraz pamiatke týmto dvom veľkým svätcom.

1.4.1 Predstavenie spolupatrónov

Svätý Cyril a svätý Metod boli gréckej národnosti. Narodili sa v dnešnej Thesalonike, ktorá bola v IX. storočí dôležitým obchodným a politickým strediskom byzantského cisárstva. Ležala blízko slovanských hraníc, a tak mala aj slovanské meno – Solún.

Solúnski bratia pochádzali z viacero súrodencov. Ich otec bol vysokým úradníkom a to im otváralo dvere pre podobnú kariéru. Sv. Metod sa narodil okolo roku 1815–1820. Istý čas bol právnikom, neskôr správcom jednej

⁶ Porov.: ČRVEN, J.: *Semestrálna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

z pohraničných provincií, no už okolo roku 840 vstúpil do kláštora na hore Olymp. Jeho mladší brat Konštantín sa narodil roku 827 alebo 828. Študoval v Byzancii s mimoriadnym úspechom. Bola mu ponúknutá význačná politická funkcia, no on ju rázne odmietol a prijal kňazské svätenie. Pre svoju šikovnosť a pre svoje veľké nadanie dostal prímenie „filozof“.

„V rokoch 860–861 obidvaja bratia viedli cisárske posolstvo ku Chazarom v oblasti Kaspického jazera. Na tejto ceste Konštantín našiel pozostatky sv. Klementa, pápeža a mučeníka, ktoré neskoršie zanesol do Ríma.“⁷ Krátko po ich návrate domov prišla udalosť, ktorá rozhodla o celom priebehu ich života. Knieža Rastislav požiadal byzantského cisára Michala III., aby im poslal na Veľkú Moravu „biskupa a učiteľa... ktorý by vedel vysvetliť pravú kresťanskú vieru v ich jazyku.“⁸ Tak boli vybraní sv. Cyril a Metod, ktorí to ochotne prijali. Na Veľkú Moravu prišli roku 863. Ešte pred príchodom Konštantín zostavil písmo hlaholiku, do ktorého preložil z gréčtiny Sväté písmo. Ich misijnú činnosť sprevádzal úspech, ale, pochopiteľne, aj ťažkosti, ktoré im robilo latinské duchovenstvo.

„Ich činnosť má tieto tri hlavné známky:

1. do bohoslužieb východného i západného obradu zaviedli sloviensky jazyk;
2. založili prvé školy, kde sa vyučovala a vychovávala mládež v tomto jazyku, takže sa stali zakladateľmi našej a slovanskej kultúry vôbec;
3. podľa plánov kniežaťa Rastislava sa usilovali zorganizovať osobitnú hierarchiu s vlastnou cirkevnou provinciou.“⁹

Po troch rokoch účinkovania sa vybrali do Ríma obhájiť svoje učenie. V Ríme ich veľmi milo prijal pápež Hadrián II. Schválil slovanské bohoslužobné knihy a odporúčal, aby ich žiaci boli vysvätení za kňazov. „Metod zas bol po obdržaní biskupskej vysviacky menovaný na metropolitu Moravy a Panónie so stolicou v Mitrovici-Sirmium a pápežského legáta pre obidve tieto krajiny.“¹⁰ No na Veľkej Morave sa musel vrátiť sám, lebo Konštantín v Ríme ťažko ochorel a len-len že mal čas zložiť rehoľné sľuby a obliecť si rehoľné rúcho, lebo krátko nato, 14. 2. 869 zomrel. Pred smrťou prijal rehoľné meno Cyril. Po príchode na Veľkú Moravu mal Metod neustále problémy s nemeckými biskupmi. Proti nemu bol aj knieža Svätopluk. A tak bol vrhnutý do väzenia. Až po osobnom zásahu pápeža Jána VIII. bol po 2 rokoch prepustený na slobodu. Opäť šiel do Ríma, aby celý problém ešte raz predložil

⁷ KUMOR, B.: *Cirkevné dejiny – Ranný kresťanský stredovek*. Levoča : Polypress 2001, s. 145.

⁸ *Vita Constantini XIV*, 2-4: ed. Cit., s. 199.

⁹ KUMOR, *Cirkevné dejiny – Ranný kresťanský stredovek*. 2001, s. 145.

¹⁰ KUMOR, *Cirkevné dejiny – Ranný kresťanský stredovek*. 2001, s. 138.

Jánovi VIII. On z neho sňal všetky obvinenia a vydal bulu, ktorá navrátila slovanskej bohoslužbe prednostné práva, ktoré jej dal Hadrián II. Podobného uznania dokonalej právoplatnosti sa Metodovi dostalo aj od byzantského cisára a od patriarchu Fócia. V posledných rokoch svojho života sa venoval predovšetkým prekladom Svätého písma a bohoslužobných kníh. Zomrel 6. apríla 885. „Medzi najbližších spolupracovníkov a žiakov sv. Cyrila a Metoda patrili Gorazd, Klement, Naum, Sáva a Angelár. Týchto piatich spolu s ich učiteľmi Cyrilom a Metodom uctievajú Bulhari 17. júla pod menom *svätí sedmočíselníci*.“¹¹

1.4.2 Hlásatelia evanjelia

Hoci sv. Cyril a sv. Metod boli vychovaní v byzantskej kultúre, vedeli sa stať apoštolmi Slovanov v plnom zmysle tohto slova. Prezieravá činnosť, hlboké a pravoverné učenie, vyrovnanosť, oddanosť, apoštolská horlivosť a neohrozená veľkodušnosť mu získali uznanie a dôveru rímskych pápežov, carihradských patriarchov, byzantských cisárov a rôznych kniežat nových slovanských kmeňov. Preto sa Metod stal vodcom a právoplatným pastierom Cirkvi, ktorá v tej dobe zapúšťala korene v spomenutých národoch; je uctievaný od všetkých, spoločne s bratom Konštantínom, ako hlásateľ evanjelia a učiteľ, poslaný Bohom a svätým apoštolom Petrom a ako základ plnej jednoty medzi novozaloženými a starobylými cirkvami.

Odlúčenie od vlasti, ktorú Boh niekedy požaduje od vyvolených ľudí, je vždy tajomnou a plodnou podmienkou pre rozvoj a rast Božieho ľudu na zemi. Napríklad, ako i Boh Abrahámovi povedal, aby odišiel zo svojej zeme a išiel tam, kde mu ukáže, tak niečo podobné bolo i s Cyrilom a Metodom, keď Božia prozreteľnosť zaznela hlasom byzantského cisára, aby sa odobrali na misie medzi Slovanov. Tu Konštantín odpovedá slovami: „Hoci ustatý i chorý na tele, s radosťou pôjdem do tej krajiny,“¹² „s radosťou odchádzam pre kresťanskú vieru.“¹³

Keď prišli medzi Slovanov, tí ich prijali s otvorenou náručou, ale veľké problémy im spôsobovalo nemecké duchovenstvo. Konštantín a Metod však kvôli nim necúvali pred skúškou: nepochopenie, otvorená zlá vôľa, ba dokonca u sv. Metoda aj putá, prijaté z lásky ku Kristovi, neprinútili ani jedného ani druhého, aby zanechali vytrvalý úmysel a slúžili dobru slovanských národov a jednote všeobecnej Cirkvi. To bola cena, ktorú museli zaplatiť za šírenie evanjelia, za misijné úsilie. Kvôli hlásaniu evanjelia vzali na seba aj ťažkú úlohu

¹¹ KUMOR, *Cirkevné dejiny – Ranný kresťanský stredovek*. 2001, s. 147.

¹² *Vita Constantini XIV.*, 9: ed. cit., s. 200.

¹³ *Vita Constantini VI.*, 7: ed. cit., s. 179.

preložiť texty Svätého písma z gréčtiny. Tým pádom museli pochopiť a preniknúť reč, zvyky a tradície vlastné slovanským kmeňom. Museli sa najprv postarať o to, aby dobre poznali vnútorný svet tých, ktorým chceli hlásať Božie slovo. Už predtým Konštantín a jeho spolupracovníci utvorili novú abecedu, aby hlásané a vysvetľované pravdy mohli byť zapísané slovanským jazykom, a tak boli celkom pochopiteľné a prijaté tými, ktorým boli určené. Bola to námaha naozaj hodná misionárskeho ducha, lebo naučiť sa jazyk nových národov a zároveň preniknúť do ich mentalitu nie je nič ľahké. To vytvára z Cyrila a Metoda opravdivé vzory pre všetkých misionárov, aby Božie slovo, ktoré hlásajú, bolo všetkým zrozumiteľné podľa ich výrazových prostriedkov rozličných kultúr a civilizácií.

1.4.3 Založili Cirkev Božiu

Príznačnou charakteristickou črtou v správaní slovanských apoštolov, ktorú treba zvlášť zdôrazniť, je ich pokojný spôsob, akým budovali Cirkev, pričom boli vedení víziou jednej, svätej a všeobecnej Cirkvi. Treba však aj zdôrazniť, že sv. Cyril a Metod patrili ku gréckej kultúre, a teda i k cirkevnej tradícii kresťanského východu. Už v ich časoch sa začali rozdiely medzi Rímom a Carihradom vyostrovať, hoci poľutovaniahodný rozkol bol ešte ďaleko.

Vo vtedajšej Byzantskej ríši sa už dávno konali posvätné obrady po grécky. No Konštantínovi, vďaka jeho štúdiám, boli známe tradície mnohých národných cirkví, ktoré v bohoslužbách používali jazyk svojho ľudu. A preto aj slovanskí apoštoli používali bez obáv slovanský jazyk pre liturgické obrady. No západné kresťanstvo po tzv. sťahovaní národov spojilo v jeden celok nové prisťahované národnostné skupiny a rozšírilo na ne latinský jazyk, liturgiu a kultúru, čo prispievalo k upevneniu ich jednoty a mocnejšiemu utvrdeniu v Európe. Preto je pochopiteľné, že za takejto situácie sa každá odlišnosť považovala za ohrozenie tejto jednoty.

Z tohto hľadiska sa zdá zvláštne a podivuhodné, že hoci sv. bratia pôsobili v takých zložitých a neistých pomeroch, nijako sa neusilovali vnucovať národom, ktorým mali hlásať evanjelium, nepopierateľne vyššiu úroveň gréckeho jazyka a kultúry alebo zvyky a obyčaje pokročilejšej spoločnosti, v ktorej vyrastali a ktoré im istotne boli bližšie a milšie. Ich ideálom bolo spojiť veriacich v Kristovi. Preto tiež pokladali za svoju povinnosť, i keď boli poddanými východnej ríše a ako veriaci podliehali Carihradu, podávať správy zo svojej misijnej činnosti rímskemu pápežovi a predložiť mu na schválenie svoje učenie, ako aj preložené liturgické knihy, či metódy pre evanjelizáciu Slovanov. Svojho poslanca sa ujali z poverenia Carihradu, ale potom sa v určitom zmysle usilovali o jeho potvrdenie tým, že sa obracali na apoštolskú stolicu v Ríme, ako

na viditeľný stred cirkevnej jednoty. Tým budovali Cirkev ako jednu, svätú, katolícku a apoštolskú. Zvlášť Metod neváhal čeliť rozličným neporozumeniam, sporom, ohováraniam, ba dokonca aj fyzickému prenasledovaniu, len aby splnil svoje kresťanské a biskupské povinnosti a záväzky rovnako voči byzantskej cirkvi, v ktorej sa zrodil a ktorá mu spolu s Cyrilom zverila misionárske poslanie, ako aj voči rímskej cirkvi, ktorej vďačil za svoj arcibiskupský úrad, podobne i voči cirkvi vznikajúcej v slovanských zemiach, ktorú prijal za svoju, a ktorú vedel i brániť, pretože bol presvedčený, že je v práve pred cirkevnými i občianskymi vládnymi predstaviteľmi.

1.4.4 Katolícky zmysel Cirkvi

Zvláštne zdôraznenie si nezasluhuje len evanjeliový obsah učenia hlásaného sv. Cyrilom a Metodom. Veľmi výrazná a poučná pre dnešnú Cirkev je aj katechetická a pastoračná metóda, ktorú používali pri apoštolskej činnosti medzi národmi, ktoré dovtedy ešte nepočuli sláviť Božie tajomstvá vo svojej materčine a nepočuli ešte ani hlásať Božie slovo spôsobom celkom prístupným ich mysleniu a rešpektujúcim ich konkrétne životné pomery. Svätý Cyril tento spôsob pastoračnej metódy obhajoval v Benátkach pred zástupcami cirkevnej kultúry, ktorí sa krčovite pridržiavali pomerne úzkeho chápania cirkevnej skutočnosti a boli proti tomuto ich chápaniu. Ako dôkaz použil skutočnosť, že mnoho národov zaviedlo už v minulosti liturgiu vo vlastnej reči, ako boli napr. Arméni, Peržania, Góti, Avari, Arabi a mnoho iných. Na ich ďalšie argumenty nachádzal odpovede vo Svätom písme, napr. „... a aby každý jazyk vyznával, Ježiš Kristus je Pán, na slávu Boha Otca“ (*Flp 2,11*).

Cirkev je katolícka i preto, že vo všetkých ľudských okolnostiach a pomeroch vie predkladať zjavenú pravdu, ktorú ochraňuje neporušenú v jej Božom obsahu, a to tak, aby zodpovedala vznešeným ideálom a spravodlivým očakávaniam každého človeka a národa. Tento konkrétny rozmer katolíckosti, vpísaný samým Kristom do samého základného zriadenia Cirkvi, je niečím konkrétnym a nie niečím statickým, nehistorickým a povrchne jednoznačným; naopak, vzniká a rozvíja sa v určitom zmysle každodenne ako niečo nové, čo plynie z jednomyselnej viery všetkých, čo veria v trojjediného Boha, zjaveného v Ježišovi Kristovi, ktorého hlása Cirkev pôsobením Ducha Svätého. Takýto katolícky rozmer Cirkvi sa takisto prejavuje aj v aktívnej spoluzodpovednosti a veľkodušnej spolupráci všetkých v prospech všeobecného dobra. Cirkev všade uplatňuje svoju univerzálnosť tým, že svojou materinskou starostlivosťou povznáša naozaj každú ľudskú hodnotu a zároveň sa usiluje o to, aby sa všetci zjednotili navzájom medzi sebou i s Bohom v jeho pravde a láske.

Toto evanjeliové posolstvo, ktoré sv. Cyril a Metod preložili pre slovanské národy, bolo odovzdávané hlásaním a katechézou v súlade s večnými pravdami a zároveň bolo aj prispôsobené konkrétnej historickej situácii. „Vďaka misijnému úsiliu oboch svätcov slovanské národy si mohli po prvý raz uvedomiť svoje povolanie a mať účasť na večnom zámere Najsvätejšej Trojice vo večnom pláne spásy sveta, a tak sa mohli cítiť spolu s ostatnými národmi zeme potomkami a dedičmi zmluvy, ktorú Boh uzavrel s Abrahámom“ (porov. Gn 15,1-21).

1.4.5 Evanjelium a kultúra

Solúnski bratia nepriniesli len vieru, ale priniesli so sebou aj kultúru starovekého Grécka. Tým, že zakoreňovali evanjelium do miestnej kultúry národov, ktorým ho hlásali, sv. Cyril a Metod si získali zvláštne zásluhy o vytvorenie a rozvoj tejto kultúry, alebo lepšie povedané, mnohých rôznych kultúr. Všetky kultúry slovanských národov naozaj vďačia za svoj vlastný „začiatok“ a rozvoj práve pôsobeniu solúnskych bratov. Ich originálnym a geniálnym výtvorom je abeceda, ktorou prispeli ako základným prínosom ku kultúre a literatúre všetkých slovanských národov. Rovnako preklad posvätných kníh, ktorý urobili Cyril, Metod a ich žiaci. Tie dodali kultúrnu schopnosť a dôstojnosť jazyku staroslovienskej liturgie. Tento jazyk potom bol za dlhé stáročia nielen jazykom cirkevným, ale aj úradným a literárnym, ba dokonca hovorovým jazykom vzdelanejších tried vo väčšine slovanských národov, zvlášť u Slovanov východného obradu.

Prvé liturgické knihy, tlačené v tomto jazyku, vyšli v krakovskom Chráme sv. Kríža, kde sa usadili slovanskí benediktíni. Až dodnes tento jazyk používa byzantská liturgia východných slovanských cirkví gréckeho obradu. Tieto zásluhy o kultúru všetkých slovanských kmeňov a národov pôsobia, že evanjelizačné dielo sv. Cyrila a Metoda je v dejinách i v živote týchto kmeňov a národov stále živé.

1.4.6 Význam kresťanského tisícročia

Apoštolsko-misijnú činnosť sv. Cyrila a Metoda, spadajúcu do polovice 9. storočia, možno považovať za prvú účinnú evanjelizáciu Slovanov. Rozvíjala sa v rozličnom stupni na rôznych územiach, ale sústredila sa hlavne na oblasť vtedajšej Veľkej Moravy. V okruhu veľmi rozsiahleho vplyvu tejto apoštolskej činnosti sa nachádzali aj ostatné skupiny západných Slovanov, zvlášť Česi. Prvý historický český knieža z rodu Přemyslovcov, Bořivoj, bol pravdepodobne

pokrstený podľa slovanského obradu. Neskôr tento vplyv zasiahol aj lužicko-srbské kmene a územie južného Poľska. Po páde Veľkomoravskej ríše (905–906) tento obrad však bol vymenený latinským. Pozornosť si zasluhuje skutočnosť, že ešte v polovici 10. storočia, v dobe sv. Václava, sa oba prvky silne navzájom prenikali a vzájomne sa prelínali aj oba liturgické jazyky: slovanský a latinský.

Starostlivosť svätých bratov priniesla ešte viditeľnejšie plody medzi balkánskymi Slovanmi. Vďaka ich apoštolátu sa upevnilo už prv zakorenené kresťanstvo v Chorvátsku. Cyrilometodská misia sa upevnila a podivuhodne sa rozvinula aj v Bulharsku, zvlášť prostredníctvom ich učeníkov vyhnaných z pôvodného pôsobiska. Tu vďaka sv. Klementovi Ochridskému vzniklo veľmi účinné stredisko mníšskeho života. Zvlášť sa tu rozvinula abeceda, nazývaná cyrilika. Odtiaľ sa kresťanstvo šírilo cez susedné Rumunsko do starej Kyjevskej Rusi a neskôr sa z Moskvy rozšírilo aj ďalej na Východ.

Po jedenástich stáročiach vidíme celkom jasne, že dedičstvo solúnskych bratov pre Slovanov je a zostáva hlbšie a pevnejšie než akékoľvek rozdelenie. Obidve kresťanské tradície - východná, ktorá pochádza z Carihradu, a západná, pochádzajúca z Ríma - vznikli v lone jedinej Cirkvi, hoci v rozličných kultúrach a pri rôznom prístupe k tým istým problémom. Takáto rôznosť, ak správne chápeme jej pôvod, hodnotu a význam, môže len obohacovať európsku kultúru i jej náboženskú tradíciu a môže sa práve tak isto stať primeranou základňou pre jej duchovnú obnovu.

Už od 9. storočia, kedy kresťanská Európa nadobudla nové obrysy a usporiadanie, sv. Cyril a Metod nám predložili posolstvo, ktoré sa ukazuje veľmi časové aj pre našu dobu. Možno povedať, že pre týchto dvoch hlásateľov evanjelia bola príznačná ich láska ku všeobecnému cirkevnému spoločenstvu na Východe i na Západe, v ktorom vyhradili miesto pre novú cirkev, ktorá sa rodila v slovanských národoch. Od nich vychádza aj pre dnešných kresťanov výzva, aby budovali toto spoločenstvo spoločnými silami. Príklad sv. Cyrila a Metoda platí však ešte viac na osobitnom poli misionárskej činnosti. Tá je totiž základnou úlohou Cirkvi a dnes je osobitne naliehavá vo forme „inkulturácie“, t. j. v zasadzovaní evanjelia do miestnej domácej kultúry a zároveň aj začlenenie týchto kultúr do cirkevného života. Obaja bratia nielenže plnili svoje poslanie s plným rešpektom voči kultúre, ktorá u slovanských národov už jestvovala, ale pomocou náboženstva ju tiež ustavične zošľachťovali a zvyšovali jej úroveň. Naši solúnski bratia sú akoby ohnivká, akýsi duchovný most medzi východnou a západnou tradíciou, ktoré obidve splývajú v jednu veľkú všeobecnú tradíciu Cirkvi. Sú nám vzormi a zároveň aj patrónmi v ekumenickom úsilí sesterských cirkví, západnej i východnej. „Cyril a Metod svojimi osobnosťami a svojím dielom sú postavami, ktoré vzbudzujú vo všetkých kresťanoch veľkú "nostalgiu po zjednotení" a po jednote medzi dvoma sesterskými cirkvami Východu a

Západu.¹⁴ Tým, že sv. Cyril a Metod uplatňovali svoje charizmatické dary, prispeli rozhodujúcim prínosom pri budovaní Európy, nielen pokiaľ ide o jej kresťanské náboženské spoločenstvo, ale aj čo sa týka jej občianskej a kultúrnej jednoty.

Záver

Ján Pavol II. konštatuje, že sa patrí, aby celá Cirkev dôstojne a radostne oslávila tisícsté výročie, ktoré už uplynulo od dovŕšenia apoštolského diela prvého arcibiskupa pre slovanské národy, Metoda a jeho brata Cyrila. Zároveň si máme pripomenúť, že tieto národy tým vstúpili na javisko dejín spásy.

Všetci vieme pochopiť, s akou veľkou radosťou sa práve na oslavu tohto výročia tešil prvý slovanský pápež, ktorý bol takmer po dvetisíc rokoch povolaný na biskupskú stolicu sv. Petra v Ríme. Keď sa napĺňalo jedenáste storočie od úmrtia sv. Metoda, želal si byť aspoň duchovne na Velehrade – kde, ako sa zdá, prozreteľnosť dovolila Metodovi zakončiť jeho apoštolský život. Chcel sa tiež zastaviť v rímskej Bazilike sv. Klementa, kde bol sv. Cyril pochovaný a pri hrobe obidvoch týchto bratov a slovanských apoštolov odporučil Najsvätejšej Trojici ich duchovné dedičstvo osobitnou modlitbou.

1.5 Dominum et vivificantem

Úvod¹⁵

Svätý Otec Ján Pavol II. túto encykliku o Duchu Svätom v živote Cirkvi a sveta napísal v 18. roku svojho pontifikátu, a zverejnená bola 18. mája 1986 na slávnosť Zoslania Ducha Svätého.

V úvode tejto encykliky sa Svätý Otec priznáva k povzbudeniu, ktoré ho viedlo k napísaniu tohto dokumentu. Bolo to vydanie encykliky *Redemptor hominis* (Vykupiteľ človeka), ktorá vyšla 4. marca 1979 a encykliky *Dives in misericordia* (Bohatý na milosrdenstvo) zo dňa 30. novembra 1980. Z tohto povzbudenia vzniká encyklika o Duchu Svätom, „ktorý vychádza z Otca i Syna a ktorému sa vzdáva tá istá poklona a sláva ako Otcovi a Synovi“.

¹⁴ JÁN PAVOL II.: Príhovor na ekum. stretnutí v Bazilike sv. Mikuláša v Bari (26. februára 1984), 2: *Insegnamenti* VII, 1 (1984), s. 532.

¹⁵ Porov.: KONFEDERÁK, E.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula. 2002.

1.5.1 Kapitola – Duch Otca a Syna daný Cirkvi

Pán Ježiš svojim učeníkom i nám pri Poslednej večeri, ktorá predchádzala jeho utrpenie a smrť, ale aj slávne zmŕtvychvstanie, dal tento prísľub: „A urobím všetko, o čo budete prosiť v mojom mene, aby bol Otec oslávený v Synovi. Ak ma budete prosiť o niečo v mojom mene, ja to urobím.“ Ak ma milujete, budete zachovávať moje prikázania. A ja poprosím Otca a on vám dá iného Tešiteľa, aby zostal s vami naveky, Ducha pravdy, ktorého svet nemôže prijať, lebo ho nevidí, ani nepozná. Vy ho poznáte, veď ostáva u vás a bude vo vás. Nenechám vás ako siroty, prídem k vám. Ešte chvíľku a svet ma už neuvidí, ale vy ma uvidíte, lebo ja žijem a aj vy budete žiť. V ten deň spoznáte, že ja som v svojom Otcovi, vy vo mne a ja vo vás. Kto má moje prikázania a zachováva ich, ten ma miluje. A kto miluje mňa, toho bude milovať môj Otec; aj ja ho budem milovať a zjavím mu seba samého“ (porov. KKC, č. 692).

Keď Ježiš zvestuje a sľubuje príchod Ducha Svätého, nazýva ho doslovne "Paraklytom", to jest "Tým, ktorý je prizvaný", *ad-vocatus*. "Paraklytus" sa obyčajne prekladá ako "Tešiteľ", keďže Ježiš je prvý Tešiteľ. V slovenskom preklade "zástanca". Sám Pán nazýva Ducha Svätého "Duchom Pravdy" (porov. KKC, č. 692).

Duch Svätý prichádza po ňom a zásluhou jeho diela, aby prostredníctvom Cirkvi vo svete pokračoval v diele radostnej zvesti spásy.

Pán Ježiš povedal: „Lenže hovorím vám pravdu: Je pre vás lepšie, aby som odišiel. Lebo ak neodídem, Tešiteľ k vám nepríde. Ale keď odídem, pošlem ho k vám. A keď príde on, ukáže svetu, čo je hriech, čo spravodlivosť a čo súd. Hriech je, že neveria vo mňa, spravodlivosť, že idem k Otcovi a už ma neuvidíte, a súd, že knieža tohto sveta je už odsúdený. Ešte veľa vám mám toho povedať, ale teraz by ste to nezniesli. Keď príde on, Duch pravdy, uvedie vás do plnej pravdy, lebo nebude hovoriť sám zo seba, ale bude hovoriť, čo počuje, a zvestuje vám, čo má prísť. On ma oslávi, lebo z môjho vezme a zvestuje vám. Všetko, čo má Otec, je moje. Preto som povedal, že z môjho vezme a zvestuje vám“ (Jn 16,7-15).

Ako je zrejmé z týchto slov, jednou z podmienok príchodu Ducha Svätého je Kristov návrat k Otcovi. Tento návrat znamená nové darovanie sa Boha človekovi. Toto darovanie sa Boha v daroch Ducha Svätého, alebo ešte lepšie povedané, v samej osobe Ducha Svätého. Tento dar je za cenu Kristovho utrpenia, smrti a slávneho zmŕtvychvstania, za cenu veľkonočného tajomstva a práve za túto cenu prichádza Duch Svätý, aby zostal s apoštolmi, s Cirkvou a prostredníctvom nej aj v celom svete.

Ale skúsme sa vrátiť o niekoľko rokov späť, kedy Pán Ježiš prichádza do svojho bydliska, do Nazareta, v ktorom prežil tridsať rokov. V sobotu vstupuje do

synagógy, kde číta túto stať z proroka Izaiáša: „Duch Pána, Jahveho, je na mne, pretože ma Pán pomazal, poslal ma hlásať radosť ubitým, obviazať zlomených srdcom, zajatcom ohlásiť slobodu a spútaným oslobodenie“ (Iz 61,1).

Keď dočítal túto stať, knihu zvinul a dodal tieto slová: „Dnes sa splnilo toto Písmo, ktoré ste práve počuli“ (Lk 4,21).

Kristus je tým Pomazaným Božím, ale prevyšuje všetkých pomazaných v celom Starom zákone. Ľudia v Nazarete ho neprijali ako Mesiáša, ale jeho zjavenie v Duchu Svätom bolo zvestované Jánom Krstiteľom, ktorý dal ľuďom odpoveď na otázku, či azda on je Mesiáš: „Ale Ján dal odpoveď všetkým: Ja vás krstím vodou. No prichádza mocnejší, ako som ja. Ja nie som hoden rozviazať mu remienok na obuvi. On vás bude krstiť Duchom Svätým a ohňom. V ruke má vejačku, aby si vyčistil humno a pšenicu zhromaždil do svojej sýpky, ale plevy spáli v neuhasiteľnom ohni“ (Lk 3,16-17).

Tieto slová potvrdzujú všetci traja synoptici: „Keď bol Ježiš pokrstený, hneď vystúpil z vody. Vtom sa mu otvorilo nebo a on videl Božieho Ducha, ktorý ako holubica zostupoval a prichádzal nad neho. A z neba zaznel hlas: „Toto je môj milovaný Syn, v ktorom mám zaľúbenie“ (Mt 3,16-17).

„Táto plnosť Ducha nemala však ostať iba pre Mesiáša, ale mala sa odovzdať celému mesiášskemu ľudu. Kristus viackrát prisľúbil toto vyliatie Ducha a tento sľub najprv v deň Veľkej noci a potom oveľa zjavnejším spôsobom v deň Turíc“ (KKC č. 1287). Týmto vzniká veľmi úzky vzťah medzi poslaním Ježiša Krista a poslaním Ducha Svätého v dejinách spásy.

Ako je už vyššie spomenuté, Duch Svätý bol daný Cirkvi. Dogmatická konštitúcia Druhého vatikánskeho koncilu *Lumen gentium* o tomto dare hovorí: „Keď však bolo dokonané dielo, ktoré dal Otec vykonať Synovi na zemi, bol na Turíce zoslaný Duch Svätý, aby Cirkev ustavične posväcoval a aby tak veriaci mali skrze Krista v jednom Duchu prístup k Otcovi. On je Duch života, čiže prameň vody prúdiacej do života večného, skrze ktorého Otec oživuje ľudí, čo odumreli hriechu, kým nevzkriesi v Kristu ich smrteľné telá“ (LG 4).

Vieme, čo nasledovalo po tomto zoslaní Ducha Svätého na zhromaždených vo večeradle. Ako títo jednoduchí a ustráchaní ľudia zo strachu pred židmi vychádzajú zo zamknutej izby a vydávajú svedectvo o Ježišovi Kristovi. Obdobie Cirkvi sa teda začalo príchodom Duchom Svätého na apoštolov. Inak povedané, tým, že všetky predpovede a prisľuby vzťahujúce sa na Ducha Svätého sa začali plniť a prostredníctvom nástupcov – apoštolov, biskupov a kňazov aj po celé stáročia neustále pôsobiť. Druhý vatikánsky koncil, koncil 20. storočia, hovorí: „Duch prebýva v Cirkvi a v srdciach veriacich ako v chráme a v nich sa modlí a vydáva svedectvo, že sme prijatí za deti Božie. Cirkev – ktorú privádza k všetkej pravde a zjednocuje v spoločnom nažívaní a službe – vyostruje a vedie rozmanitými hierarchickými a charizmatickými darmi a okrášľuje ju svojím ovocím. Omladzuje Cirkev silou evanjelia, stále ju

obnovuje a vedie k dokonalej jednote s jej Ženíchom. Lebo Duch a Nevesta hovoria Pánu Ježišovi: Príď!“ (LG 4).

Práve tento koncil, ktorý sa nechal viesť práve Duchom Svätým, je do značnej miery ekleziologický – zameraný na tému Cirkvi, ale aj pneumatologický – preniknutý pravdou o Duchu Svätom.

1.5.2 Kapitola – Duch, ktorý ukazuje svetu, čo je hriech

Pán Ježiš hovorí: „Lenže hovorím vám pravdu: Je pre vás lepšie, aby som odišiel. Lebo ak neodídem, Tešiteľ k vám nepríde. Ale keď odídem, pošlem ho k vám. A keď príde on, ukáže svetu, čo je hriech, čo spravodlivosť a čo súd. Hriech je, že neveria vo mňa, spravodlivosť, že idem k Otcovi a už ma neuvidíte, a súd, že knieža tohto sveta je už odsúdené“ (Jn 16,7-11).

Duch Svätý prichádza ukázať, čo je hriech a čo spravodlivosť – ukázať spásu sveta, spásu ľudí. Duch Svätý ukazuje, čo je hriech vo svetle Kristovho kríža. Ukazuje práve ten hriech, ktorý je odsúdený Kristovou výkupnou obetou.

Duch Svätý pôsobí v celých dejinách spásy, teda pôsobil aj na zasadaniach DVK, ktorý vo svojej pastoraľnej konštitúcii *Gaudium et spes* hovorí: „Preto koncil, svedok a tlmočník viery všetkého Kristom zhromaždeného ľudu Božieho, nemôže podať výrečnejší dôkaz spolupatričnosti, úcty a lásky k celej ľudskej rodine, ku ktorej prislúcha, ako keď s ňou nadviaže dialóg o týchto rozličných problémoch, objasňujúc ich vo svetle evanjelia a dávajúc k dispozícii ľudskému pokoleniu spasiteľné sily, ktoré Cirkev, vedená Duchom Svätým, dostáva od svojho Zakladateľa. Ide totiž o záchranu človeka, o obrodu ľudskej spoločnosti. Stredobodom celého nášho výkladu bude teda človek, jediný a celý človek, s telom a dušou, srdcom a svedomím, rozumom a vôľou.

A tak tento svätý cirkevný snem, keď vyhlasuje vznešenosť povolania človeka, tvrdiac, že je doň vložené akoby Božie semeno, ponúka ľudskému pokoleniu úprimnú spoluprácu Cirkvi na budovaní všeobecného bratstva, ktoré by zodpovedalo tomuto povolaniu. Cirkev nevedú nijaké pozemské ambície. Ide jej len o jedno: pokračovať pod vedením Ducha Utešiteľa v diele samého Krista, ktorý prišiel na svet, aby vydal svedectvo o pravde, aby spasil, a nie súdil, aby slúžil, a nie aby si dal posluhovať“ (GS 3).

Keď teda Peter hovorí o hriechu tých, ktorí neuverili a odsúdili Ježiša na smrť, jeho slová sú zároveň svedectvom o víťazstve nad hriechom. Lebo tomu, čo bolo zo strany ľudí najväčším hriechom, zodpovedá v srdci Vykupiteľa obeta najväčšej lásky, ktorá prevyšuje zlobu všetkých ľudských hriechov. Na základe toho Cirkev neváha v rímskej liturgii veľkonočnej vigílie každý rok opakovať:

O, felix culpa“(Ó, šťastná vina), kedy slávnostným spevom «Exultet» sa ohlasuje zmŕtvychvstanie.

Tu sa natíska otázka: Ako vlastne vzniká hriech?

Svätý Otec v tomto dokumente odpovedá, že podľa svedectva na počiatku hriech vo svojej prvotnej skutočnosti vzniká vo vôli a vo svedomí človeka, predovšetkým ako «neposlušnosť», čiže sprotivenie sa vôle človeka vôli Boha. Táto prvotná neposlušnosť predpokladá odmietnutie alebo aspoň odsunutie pravdy obsiahnutej v Božom slove, ktoré tvorí svet.

«Neposlušnosť» značí teda prekročenie hranice, ktorá je pre vôľu a slobodu človeka ako stvoreného bytia neprekročiteľná. Lebo Boh Stvoriteľ je jediným a definitívnym zdrojom morálneho poriadku vo svete, ktorý stvoril. Človek nemôže sám od seba určiť, čo je dobré a čo zlé, nemôže «poznať dobro a zlo» ako Boh.

Neposlušnosť, ako prvotná dimenzia hriechu človeka, je odmietnutím tohto zdroja s nárokom človeka stať sa autonómnym a výlučným zdrojom rozhodovania o tom, čo je dobré a čo je zlé. Človek je stvorený na «obraz a podobu» svojho Stvoriteľa a je pozvaný, aby mal účasť na pravde a láske. Ale vplyvom «otca lži» sa odlúčil od tejto účasti. Ale do akej miery? Určite nie do takej miery ako satan. Už v knihe Genezis možno zbadáť tento rozdiel stupňa medzi «duchom zla» zo strany toho, ktorý hreší (zostáva v hriechu) od počiatku a ktorý už je odsúdený, a zlom neposlušnosti zo strany človeka. Táto neposlušnosť je však odvrátením sa od Boha a v istom zmysle uzavretím sa ľudskej slobody voči nemu. «Duch temnôt» je totiž schopný napriek všetkému svedectvu stvorenia a s ním spätnej ekonómie spásy predstaviť Boha ako nepriateľa vlastného stvorenia a predovšetkým ako nepriateľa človeka, ako zdroj nebezpečenstva a ohrozenia pre človeka. Vidíme, ako to potvrdzuje v našej novovekej dobe, v ktorej sa ateistické ideológie usilujú celkom odstrániť náboženstvo. Človek je, vraj, akoby olúpený o vlastné človečenstvo, keď prijíma ideu Boha a privlastňuje mu to, čo patrí človekovi a výlučne človekovi.

DVK poukazuje na autonómiu časných vecí tak, že ak sa pod autonómiou pozemských skutočností rozumie, že stvorené veci a samotné spoločenstvá majú vlastné zákony a hodnoty, ktoré má človek postupne poznávať, uplatňovať a usporadovať, tak žiadať ju je celkom oprávnené, a nielenže sa jej domáhajú ľudia našej doby, ale aj zodpovedá vôli Stvoriteľa. Lebo všetky veci práve nakoľko sú stvorené, majú svoju stálosť, pravdivosť a dobrotu, vlastné zákony a svoj poriadok: toto musí človek rešpektovať tým, že uznáva príslušné metódy jednotlivých náuk a technických odborov.

Preto metodický výskum vo všetkých disciplínach, ak sa koná naozaj vedeckým spôsobom a v zhode s mravnými zásadami, sa nikdy nedostane do skutočného rozporu s vierou, keďže časné skutočnosti i danosti viery majú svoj pôvod v tom istom Bohu. Ba kto sa pokorne a vytrvalo usiluje preniknúť do

tajomstva reality, toho akoby viedla ruka Božia i keď si to neuvedomuje, lebo Boh udržuje všetky veci a spôsobuje, aby boli tým, čím sú. V tomto ohľade možno len ľutovať, že sa i medzi samými kresťanmi niekedy vyskytli určité stanoviská, ktoré si nedostatočne uvedomovali oprávnenú autonómnosť vedy. Tým vyvolali spory a kontroverzie, ktoré priviedli viacerých k názoru, že viera a veda si protirečia. Ak sa však pod „autonómiou časných daností“ rozumie, že stvorené veci sú nezávislé od Boha a že človek ich môže používať bez zreteľa na Boha, vtedy nikomu, kto uznáva Boha, nemôže uniknúť, do akej miery sú pomýlené podobné názory. Veď stvorenie bez Stvoriteľa zaniká. Ostatne, všetci veriaci ktoréhokoľvek náboženstva vždy počuli hlas Boží a vnímali jeho prejavy v reči stvorenstva. Ba zabúdaním na Boha sa zacloňuje samo stvorenstvo (porov. GS 36).

Cirkev, čerpajúc podnety zo zjavenia, verí a vyznáva, že hriech je urážkou Boha. Duch Svätý, ktorý podľa Kristových slov «ukazuje, čo je hriech», je láskou Otca i Syna, a ako láska je trojičným Darom a zároveň večným prameňom všetkého Božieho darovania zameraného na stvorenie. A tak poslanie Ducha Svätého «ukázať, čo je hriech» znamená ukázať pred stvorením a predovšetkým v hĺbke ľudského svedomia, že nad hriechom zvíťazila obeta Božieho Baránka, ktorý sa stal služobníkom poslušným «až na smrť» a svojím zadost'učinením za neposlušnosť človeka uskutočňuje vykúpenie sveta. Takto Duch Pravdy, Tešiteľ, «ukazuje, čo je hriech».

Pán Ježiš po svojom zmŕtvychvstaní povedal apoštolom tieto slová: „Večer, v ten istý prvý deň v týždni, keď boli učeníci zo strachu pred Židmi zhromaždení za zatvorenými dverami, prišiel Ježiš, stal si doprostred a povedal im: „Pokoj vám!“ Ako to povedal, ukázal im ruky a bok. Učeníci sa zaradovali, keď videli Pána. A znova im povedal: „Pokoj vám! Ako mňa poslal Otec, aj ja posielam vás.“ Keď to povedal, dýchol na nich a hovoril im: „Prijmite Ducha Svätého! Komu odpustíte hriechy, budú mu odpustené, komu ich zadržíte, budú zadržané“ (Jn 20,19-23).

Ježiš udeľuje apoštolom moc odpúšťať hriechy, aby ju odovzdávali svojim nástupcom v Cirkvi. Táto moc však predpokladá a zahŕňa spasiteľnú moc Ducha Svätého, on je ten, ktorý «ukazuje, čo je hriech» a uskutočňuje to obrátenie ľudského srdca, ktoré je nevyhnutnou podmienkou odpustenia hriechov. Evanjeliom zvestovaná činnosť «Ducha pravdy» sa nemôže v človekovi ináč prejaviť ako vo svedomí. V pastorálnej konštitúcii DVK sa môžeme dočítať: „V hĺbkach svedomia človek odкрýva zákon, ktorý si on sám nedáva, ale ktorý je povinný poslúchať. Jeho hlas ho neprestajne vyzýva milovať a konať dobré veci a chrániť sa zlého; a keď treba, zaznieva v srdci: Toto rob, tamtoho sa varuj! Lebo človek má v srdci od Boha vpísaný zákon a práve v poslušnosti tomuto zákonu sa prejavuje jeho dôstojnosť. Podľa neho bude aj súdený. Svedomie je najtajnejším jadrom človeka, svätynou, kde zostáva sám s Bohom, ktorého hlas

sa mu vnútri ozýva. Pomocou svedomia sa podivným spôsobom poznáva ten zákon, ktorý sa spĺňa láskou k Bohu a blížnemu. Vernosť svedomiu spája kresťanov s ostatnými ľuďmi, aby hľadali pravdu a pravdivo riešili toľké mravné problémy, ktoré skrývajú v živote jednotlivcov i v spoločenskom živote. Čím viac teda prevláda úprimné svedomie, tým viac sa jednotlivci i spoločenstvá zbavujú slepej svojvôle a usilujú sa byť v súlade s objektívnymi normami mravnosti. No nezriedka sa stáva, že svedomie sa mýli z neprekonateľnej nevedomosti, bez toho, že by stratilo svoju dôstojnosť. To, pravda, nemožno povedať vtedy, ak sa človek málo stará hľadať pravdu a dobro a keď hriechne návyky postupne takmer zaslepia svedomie (*porov. GS 16*).

Plodom správneho svedomia je predovšetkým to, že dobro i zlo sa nazýva jeho pravým menom. To urobil DVK už v spomínanej konštitúcii: „Všetko, čo je proti samému životu, teda vraždy každého druhu, genocída, potraty, eutanázia, ako aj samovraždy; všetko, čo poškodzuje celistvosť ľudskej osoby, ako okypťovanie, fyzické a duševné trýznenie a psychologické donucovanie; všetko, čo uráža ľudskú dôstojnosť, ako sú neľudské životné podmienky, svojvoľné zatvárania, deportácie, otroctvo, prostitúcia, kupčenie so ženami a mladistvými; taktiež nečestné pracovné podmienky, v ktorých sa zaobchádza s pracujúcimi ako s obyčajnými nástrojmi ziskuchtivosti, a nie ako so slobodnými a zodpovednými osobami: všetky tieto a im podobné veci sú naozaj nehanebné a poškodzujú civilizáciu, pričom sú viac na potupu tým, čo ich páchajú, než tým, čo podstupujú bezprávie, a konečne sú ťažkou urážkou Stvoriteľa (*porov. GS 27*). Lenže popri týchto slovách sú známe slová Pána Ježiša o «neodpustení» t. j. rúhanie sa proti Duchu Svätému. V evanjeliu podľa Marka čítame: „Veru, hovorím vám: Ľuďom sa odpustia všetky hriechy i rúhania, ktorými by sa rúhali. Kto by sa však rúhal Duchu Svätému, tomu sa neodpúšťa naveky, ale je vinný večným hriechom“ (*Mk 3,28-29*).

Ale v čom spočíva rúhanie Duchu Svätému? Azda v urážaní Ducha Svätého slovami? Nie, ale v odmietnutí prijať spásu, ktorú Boh ponúka skrze Ducha Svätého človekovi, pôsobiaceho obetou kríža. Kto teda odmieta Ducha Svätého, odmieta odpustenie a to znamená, že zostáva v hriechu.

1.5.3 Kapitola – Duch, ktorý dáva milosť

K príprave na slávenie Veľkého jubilea 2000 patrí niekoľkoročná príprava. V roku 1998 svoju pozornosť zvlášť Svätý Otec venuje Duchu Svätému a jeho spoluúčasti na inkarnácii Ježiša Krista. O zvestovaní Pána môžeme čítať u Lukáša toto: „V šiestom mesiaci poslal Boh anjela Gabriela do galilejského mesta, ktoré sa volá Nazaret, k panne zasnúbenej mužovi z rodu Dávidovho, menom Jozefovi. A meno panny bolo Mária. Anjel prišiel k nej a

povedal: „Zdravas’, milosti plná, Pán s tebou.“ Ona sa nad jeho slovami zarazila a rozmýšľala, čo znamená takýto pozdrav. Anjel jej povedal: „Neboj sa, Mária, našla si milosť u Boha. Počneš a porодиš syna a dáš mu meno Ježiš. On bude veľký a bude sa volať synom Najvyššieho. Pán Boh mu dá trón jeho otca Dávida, naveky bude kral’ovať nad Jakubovým rodom a jeho kráľovstvu nebude konca.“ Mária povedala anjelovi: „Ako sa to stane, veď ja muža nepoznám?“ Anjel jej odpovedal: „Duch Svätý zostúpi na teba a moc Najvyššieho ťa zatieni. A preto aj dieťa bude sa volať svätým, bude to Boží Syn. Aj Alžbeta, tvoja príbuzná, počala syna v starobe. Už je v šiestom mesiaci. A hovorili o nej, že je neplodná! Lebo Bohu nič nie je nemožné“ (Lk 1,26-38).

Ako vidíme, tajomstvo vtelenia sa uskutočnilo «mocou Ducha Svätého». Spôsobil ho ten Duch, ktorý je v jednej podstate s Otcom i Synom. V tajomstve vtelenia vrcholí dielo Ducha Svätého. A preto sa na slávenie veľkého jubilea nemôžeme pripraviť inak ako v Duchu Svätom. Adoptívne synovstvo sa rodí pôsobením Ducha Svätého. Ako nás o tom poučuje sv. apoštol Pavol: „Veď všetci, ktorých vedie Boží Duch, sú Božími synmi“ (Rim 8,14).

Teda Božie synovstvo je do nás vštepené cez posväcujúcu milosť, ktorá je dielom Ducha Svätého. Posväcujúca milosť je v človekovi princípom a prameňom nového života – života nadprirodzeného.

V príprave na slávenie tohto jubilea je dobré vrátiť sa späť a sledovať pôsobenie Ducha Svätého počas celých dejín spásy. Pozorovať je pôsobenie už v Starom zákone, jeho pôsobenie v prvokresťanských časoch, cez celé obdobie trvania Cirkvi až po dnešný deň. Náš pohľad sa má upírať aj do šírky.

Žiaľ, dejiny spásy nám ukazujú, že toto darovanie sa Boha, toto sprítomnenie Boha človekovi sa stretáva s veľkým odporom, ba opozíciou. Toto si už všimol sv. apoštol Pavol, keď hovorí: „Lebo telo si žiada, čo je proti duchu, a duch, čo je proti telu. Navzájom si odporujú, aby ste nerobili to, čo chcete“ (Gal 5,17).

V týchto slovách je zhrnutá výzva žiť v pravde, čiže podľa príkazov správneho svedomia a zároveň je to vyznanie v Ducha pravdy ako v toho, ktorý dáva život.

V dnešnej dobe môžeme odporovanie Duchu Svätému nájsť v niektorých filozofických smeroch. Jedným z nich je materializmus, ktorý v teórii i v praxi radikálne vylučuje prítomnosť a pôsobenie Boha, «Ducha», ktorý vo svete a predovšetkým v človekovi, a to zo základného dôvodu, že neprijíma jeho existenciu. Pri tejto téme je aktuálna aj otázka života a smrti. Veď ak človek vo svojej podstate je len «telo», smrť je pre neho neprekročiteľná hranica a definitívny koniec.

Naproti tomu stojí Cirkev, ktorá v mene Kristovho zmŕtvychvstania v úzkom a pokornom spojení s Duchom Svätým slúži životu. Duch Svätý jediný môže pomôcť človekovi ako jednotlivcovi ako spoločenstvu, oslobodiť sa od rôznych «determinizmov» tým, že ich vedie „zákonom Ducha, ktorý dáva život

v Kristovi Ježišovi, oslobodil ťa od zákona hriechu a smrti. Čo bolo nemožné zákonu pre slabosť ľudskej prirodzenosti, to uskutočnil Boh, keď pre hriech poslal svojho Syna v tele podobnom hriešnemu a v tele odsúdil hriech, aby sa požiadavka zákona splnila v nás, čo nežijeme podľa tela, ale podľa Ducha“ (*Rim 8,2-4*).

Najúplnejším sviatostným vyjadrením Kristovho «odchodu» cez tajomstvo kríža a zmŕtvychvstania je Eucharistia, v ktorej sa najlepšie a zakaždým sprítomňuje jeho príchod, jeho spásonosná prítomnosť: v obete a prijímaní. Prostredníctvom Eucharistie pôsobí Duch Svätý, „aby zosilnel vnútorný človek“ (*Ef 3,16*).

Ak je Cirkev sviatosťou vnútorného zjednotenia s Bohom, je ňou v Kristovi, v ktorom je toto zjednotenie úplnou spasiteľnou skutočnosťou. Je ňou pôsobením Ducha Svätého. Toto učí aj DVK: „Keďže však Cirkev je v Kristovi akoby sviatosťou, čiže znakom a prostriedkom dôverného spojenia s Bohom a jednoty celého ľudského pokolenia, chce – pokračujúc v diele predchádzajúcich koncilov – zreteľnejšie vysvetliť svojim veriacim a celému svetu svoju podstatu a svoje univerzálne poslanie“ (*LG1*).

Cirkev si je vedomá toho, že je touto sviatosťou pôsobením moci Ducha Svätého.

Záver

Dych Božieho života, Duch Svätý, sa dáva poznať najjednoduchším a najvšeobecnejším spôsobom v modlitbe. Pôsobením Ducha Svätého často vychádza modlitba z ľudského srdca napriek rôznym zákazom a prenasledovaniám. Modlitba stále zostáva hlasom pre ľudí, ktorý zdanlivo nemajú žiaden hlas. Duch Svätý je dar, ktorý prichádza do ľudského vnútra spolu s modlitbou.

Cirkev zotrúva na modlitbe s Pannou Máriou. Toto spojenie s Matkou Božou je už od začiatku tajomstvom Cirkvi. Mária pre svoje neobyčajné milosti a úlohy je veľmi úzko spojená s Cirkvou, «je predobrazom Cirkvi».

Cesta Cirkvi prechádza srdcom človeka, lebo tam je skryté miesto spasiteľného stretnutia s Duchom Svätým, so skrytým Bohom. Cirkev, ktorá svojím srdcom objíma všetky ľudské srdcia, prosí Ducha Svätého o jeho dary.

Túto svoju prácu ukončím slovami sv. apoštola Pavla: „Milosť Pána Ježiša Krista a láska Božia i spoločenstvo Svätého Ducha nech je s vami všetkými“ (*2Kor 13,13*).

1.6 Redemptoris Mater¹⁶

Úvod¹⁷

Pravdou je, že keď Ján Pavol II. vydal túto encykliku práve 25. marca 1987 na sviatok Zvestovania Pána, má to svoj význam a opodstatnenie. Hovorí sa v nej o Matke Vykupiteľa. Vykupiteľ – Zvestovanie – Matka – je tu veľká súvislosť. Potvrďuje týmto úctu k Panne Márii a vrelo ju odporúča ostatným. Veď on sám si ju vzal za matku po smrti svojej pozemskej matky. Dokonca v jeho biskupskom erbe nájdeme slová „Totus tuus“ – „Celý tvoj“.

Kto je vlastne Panna Mária? Je to Matka Krista, Božieho Syna. V porovnaní s Evou ju nazývajú „Matkou živých“ a „prostredníctvom Panny Márie máme život“ (LG 6)¹⁸. Panne Márii sú venované rozličné pobožnosti (antifóny, litánie k Panne Márii, či už ako ku Pomocnici kresťanov, alebo Matke ustavičnej pomoci, posvätné ružence s tajomstvami, nábožné vzdychy...).

V minulosti na Efezskom koncile v roku 431 bola vyhlásená Panna Mária ako Theotokos – Božia Rodička. Takže vidíme, že Panna Mária má v Cirkvi naozaj svoje a, dovoľm si tvrdiť, nezastupiteľné miesto, lebo hoci v centre pozornosti je Ježiš Kristus, Panna Mária je vždy pri ňom.

Panna Mária sa nazýva podľa litánií „Stolica múdrosti“, „Ruža duchovná“ atď. Slovenský národ si ju ctí ako svoju hlavnú patrónku. Jej sviatok oslavujeme 15. septembra.

1.6.1 Spracovanie encykliky Redemptoris Mater

Svätý Otec Ján Pavol II. začína podobne ako Druhý vatikánsky koncil v dogmatickej konštitúcii *Lumen gentium* (porov. 18). Vychádza z Písma Svätého, ktoré hovorí o Panne Márii ako od hriechu aj dedičného uchránenej, úlohe Panny Márie a ako Matke Božieho Syna. Ján Pavol II. hovorí o svojich predchodcoch Piovi XII. a Pavlovi VI. ako o ctiteľoch Panny Márie. Pavol VI. vydal encykliku *Christi Matri Rosarii* z 15. septembra 1966 a apoštolskú konštitúciu *Marialis Cultus* z 2. februára 1974. Pius XII. vyhlásil dogmu o Nanebovzatí Panny Márie z 1. novembra 1950. Svätý Otec Ján Pavol II. spomína už dávnu tradíciu o Panne Márii, konkrétne aj vyhlásenie dogmy

¹⁶ Porov.: JÁN PAVOL II.: *Redemptoris Mater*. Trnava : SSV, 1999.

¹⁷ Porov.: KERDIK, M.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

¹⁸ DOKUMENTY II. Vatikánskeho koncilu. Praha : Zvon, 1994.

o Matke ako Bohorodičke «Theotokos»¹⁹ a hovorí aj o Panne Márii v spojitosti s jej synom Ježišom Kristom ako o pokornej služobnici Pána.

1.6.1.1 Mária v tajomstve Krista „Milosti plná“

Už v Starom zákone, hovorí Ján Pavol II., ona je „tá Panna, čo počne a porodí Syna, ktorého meno bude Emanuel“ (Iz 7,14).

Spomína anjelovo pozdravenie: Zdravas, Mária, milosti plná (porov. Lk 1,29).

Anjel Gabriel pozdravuje Pannu Máriu, ktorá je požehnaná medzi ženami, so všetkými duchovnými požehnaniami v Kristovi, to znamená, ešte pred stvorením sveta. Pápež opisuje aj Máriine obavy: „Ako sa to stane, keď ja muža nepoznám? Duch Svätý zostúpi na teba a moc Najvyššieho ťa zatieni. A preto aj dieťa bude sa volať svätým, bude to Boží Syn“ (Lk 1,35). Mária je uchránená od škvrny dedičného hriechu, čiže od svojho počatia.²⁰ Teda právom aj jej dieťa bude od hriechu uchránené. Dokonca Ježiš premôže hriech – na kríži zlomí kríže smrti a vstane z mŕtvych.

a) Blahoslavená, ktorá uverila

Na Máriine pochybnosti anjel Gabriel odpovedá príkladom Alžbety: „Ako sa to stane, keď ja muža nepoznám? Aj Alžbeta, tvoja príbuzná, počala v starobe a už je v šiestom mesiaci a hovorili o nej, že je neplodná. Lebo Bohu nie je nič nemožné“ (Lk 1,36-37). Sv. Otec zdôrazňuje hlavne vieru Panny Márie: „A blahoslavená je tá, ktorá uverila...“ (Lk 1,45).

Ale plnosť vtelenia sa uskutočnila pri Máriinom slove „fiat“ – staň sa, kde Mária už plná milosti vyslovuje súhlas, že chce byť Matkou Božou.²¹ Dozvedá sa pri zvestovaní, že Ježiš bude „naveky kraľovať nad Jakubovým rodom a jeho kráľovstvu nebude konca“ (Lk 1,32-33).

Pri obetovaní v chráme jej prorok Simeon hovorí smutnú predpoveď. Nebude to obyčajné dieťa: „On je ustanovený na pád a na povstanie pre mnohých v Izraeli a na znamenie, ktorému budú odporovať a tvoju vlastnú dušu prenikne meč bolesti“ (Lk 2,34-35).

Najmä pod krížom vidí, ako jej syn zomiera. Určite sa jej pohlo srdce, keď videla ako Ježiš zomiera nevinný a ako zločinec. Tam naozaj jej vlastnú dušu prenikol meč.

¹⁹ Jej vyhlásenie bolo na Efezskom koncile v roku 431.

²⁰ Porov.: Bula Pia IX. Ineffabilis Deus z 8. 12. 1854 o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie.

²¹ Porov.: JÁN PAVOL II.: *Encyklika Redemptoris Mater*. Trnava : SSV, 1999, s. 28.

b) Hľa, tvoja matka

Ježiš je pravým synom človeka. Žena zo zástupu mu povedala: „Blahoslavený život, ktorý ťa nosil a prsia, ktoré si požíval“ (Lk 11,27).

To znamená, že z ľudskej stránky Panna Mária ho počala, donosila, porodila a ako matka aj dojčila. Ona sa stáva vlastne prvou učeníčkou Ježiša, lebo kde je on, tam je i Panna Mária.

Mária ako matka má aj moc rodiča. Pri svadbe v Káne Galilejskej, keď sa už minulo víno, poprosí Ježiša, aby niečo urobil. Ale na jeho slová „Čo mňa a teba do toho, žena“ (Jn 2,3-4) ?

Mária len povie: „Urobte všetko, čo vám povie“ (porov. Jn 2,5). To znamená, že Panna Mária úplne dôveruje Ježišovi vo všetkom. Hovorí sa aj, že ide o materinskú spoľahlivosť. A ako matke jej ulahodilo, keď hostia chválili víno. Ježišova starostlivosť o matku sa prejavuje v tom, že ju zveruje na kríži „učeníkovi, ktorého miloval“ – sv. Jánovi apoštolovi. „Žena, hľa tvoj syn.“ A učeníkovi: „Hľa, tvoja matka“ a od tej chvíle si ju učeník vzal k sebe (Jn 19,25-27).

To znamená, že ju ani nechcel nechať samú, opustenú, ale ju zveril svojmu najmilšiemu.

c) Božia Matka v strede putujúcej Cirkvi

Porovnanie Cirkvi putujúcej k starozákonnému Izraelu putujúcemu na púšti nachádzame v dokumente Druhého vatikánskeho koncilu vo vieroučnej konštitúcii *Lumen gentium* (porov. LG 8). Učenie koncilu o Márii, ktorá je úzko spätá s dejinami spásy má, malo a bude mať vždy aktuálny význam. Ved' aj v modlitbe sa spieva „Prostrednica naša“ – teda máme sa k nej utiekať ako ku Prostrednici medzi Kristom a nami. A ona má veľkú moc príhovoru u svojho Syna.

d) Putovanie Cirkvi a jednota všetkých kresťanov

Kristove slová „aby všetci jedno boli“ (Jn 17,21), majú aktuálny význam. Oddelení bratia sa snažia priblížiť ku Katolíckej cirkvi aspoň natoľko, nakoľko im to ich vierouka dovoľuje. Zvlášť ide o východné cirkvi, kde je úcta k Panne Márii dosť veľká. Možno dospieť ku konsenzu v istých veciach, keď sa bude objasňovať to, na čo majú oddelení bratia iný názor. Ide najmä o tajomstvo Cirkvi a úloha Panny Márie (porov. RM 30). Ján Pavol II. osobitne spomína východnú liturgiu, kde si Pannu Máriu vysoko vážia. Spomína «lýru Ducha Svätého» sv. Efréma Sýrskeho, Gregora z Narku, sv. Cyrila Alexandrijského (porov. RM 31). V 1987 roku bolo 1200 výročie od II. nicejského koncilu, kde bol spor o uctievaní obrazov. Potvrdilo sa, že veriaci plným právom majú uctievať popri Kristovi a svätých aj Pannu Máriu (porov. RM 32).

e) Magnifikát putujúcej Cirkvi

Slovami Magnifikátu (porov. Lk 1,46-55) Panna Mária dáva najavo svoju radosť, keď naplnená milosťou Ducha Svätého vypovedá slová: „Velebí duša moja Pána ...“ To nie je obyčajná výpoveď, to je niečo, čo naplno prežila, to čo zo seba vydala von, akoby to ani nebolo jej, akoby bola pod vplyvom osvietenia, extázy srdca (porov. RM 36). Láska k chudobným – „mocnárov zosadil z trónov a povýšil ponížených“ – sa tiež črtá v tomto chválospeve.

1.6.1.2 Materské prostredníctvo

„Hľa, služobnica Pána, nech sa mi stane podľa tvojho slova“ (Lk 1,38). V minulosti bolo: „Ajhľa, dievka Pánova ...“ Pri týchto slovách je Panna Mária ochotná prijať všetko to, čo má Boh s ňou v pláne. Materstvo Panny Márie trvá neprestajne až do skončenia sveta. Z jej materstvo sa vlastne zrodila aj putujúca Cirkev, keď mala Panna Mária účasť na smrti Ježiša Krista. Ďalšou dogmou, tentoraz O nanebovzatí Panny Márie, pápež Pius XII. hovorí, že Boh ju po skončení pozemského života vzal s dušou i telom do neba a urobil ju kráľovnou vesmíru (porov. RM 41).

Mária ostáva spolu s apoštolmi od začiatku a očakáva Turíce. Uverila všetko, čo jej povedal Pán cez anjela Gabriela. Mária sa stáva predobrazom Cirkvi, Matkou, ku ktorej sa utiekajú synovia i dcéry a pomocníčkou Božou. Podľa príkladu Panny Márie Cirkev zostáva verná ako panna svojmu ženíchovi. Svätý Otec poukazuje na to, že materstvo je podstatné, že sa vzťahuje na osobu. Tak ako matka je naviazaná na dieťa, tak je dieťa naviazané na matku. Ježiš na kríži zveruje svoju matku sv. Jánovi a zároveň mu ju dáva za matku. Predošlý príklad sa potvrdzuje: Matku zveruje Jánovi a Ján zveruje Matke. Synovský vzťah sa potvrdzuje: „Urobte všetko, čo vám povie“ (Jn 2,5).

Počas konania koncilu Pavol VI. vyhlásil slávnostne Pannu Máriu za Matku Cirkvi. Zároveň si želá, aby Cirkev preberala najčistejšiu formu dokonalého nasledovania Krista od Božej Matky.

1.6.2 Význam Mariánskeho roka

Cez osobitné puto spájajúce ľudstvo s Matkou, priviedlo Svätého Otca Jána Pavla II. k vyhláseniu Mariánskeho roka. Nadväzuje tak na pápeža Pia XII., ktorý v 1954 roku vyhlásil Mariánsky rok na pamiatku 100-ho výročia vyhlásenia dogmy o nepoškvrnenom počatí Panny Márie. Svätý Otec spomína sv. Ľudovíta Máriu Grignona z Montfortu, ktorý odporúčal zasvätiť sa Kristovi skrze Pannu Máriu.

1.6.3 Osobné hodnotenie

Je to mariánska encyklika, kde sa pápež Ján Pavol II. osobitne vyjadril o Matke nášho Pána Ježiša Krista. Nič jej neubral, nič nepridal, ale potvrdil učenie predošlých svojich nástupcov na Petrovom stolci. Dokonca môžem povedať, že toto učenie o Panne Márie urobil akýmsi prístupnejším a ľudskejším, ľahšie pochopiteľnejším. Veľmi sa mi páčil opis vzťahu medzi Matkou a jej Synom. Naozaj tu vidieť úctu: rodičovskú i detinskú.

Záver

V závere Svätý Otec uvádza antifónu Alma Redemptoris Mater – Slávna Matka Spasiteľa. Na jednotlivých slovách tejto antifóny ukazuje moc slov: Ved' keď si ty porodila svojho Boha, Stvoriteľa, príroda sa zadivila. Prosí Pannu Máriu, aby bola pomocou padajúcich.

1.7 Sollicitudo rei socialis

Úvod²²

„Sociálna starostlivosť Cirkvi o opravdivý rozvoj človeka a spoločnosti, ktorý by rešpektoval a povznášal ľudskú osobnosť vo všetkých jej rozmeroch, sa vždy prejavovala najrozličnejšími spôsobmi. Jedným z výsadných činiteľov v tomto smere sa v ostatnom čase stal Učiteľský úrad rímskych pápežov... Pápeži dbali tiež na to, aby svojimi zásahmi objasňovali i nové charakteristické črty sociálneho učenia Cirkvi“ (SRS 1). Týmito slovami začína Svätý Otec encykliku *Sollicitudo rei socialis* zverejnenú v Ríme 30. decembra 1987 pri príležitosti dvadsiateho výročia encykliky Pavla VI. *Populorum progressio* z 26. marca 1967, berúc pritom do úvahy odpovede na okružný list synodám katolíckych východných cirkví a biskupským konferenciám pápežskej komisie *Iustitia et pax*. Svätý Otec si kladie dva ciele: vzdať hold spomínanému dokumentu Pavla VI. a jeho učeniu, a zároveň znova potvrdiť kontinuitu cirkevného sociálneho učenia a jeho ustavičnú obnovu, ktoré sú vlastne novým dôkazom nemeniteľnosti platnosti cirkevného učenia. Učenie Cirkvi v sociálnej oblasti je na jednej strane stále, lebo zostáva rovnaké vo svojej základnej

²² Porov.: TORBÍK, Š.: *Seminárna práca z duchovného života*. Spišská Kapitula : 2002.

inšpirácii, na druhej strane je stále nové, pretože sa prispôsobuje menlivým historickým pomerom.

1.7.1 Novosť encykliky

Svätý Otec Ján Pavol II. má úmysel pozorným čítaním encykliky Pavla VI. *Populorum progressio* odhaliť početné aspekty sociálneho učenia Cirkvi. Pozastavuje sa tu najprv nad skutočnosťou, že pápež Pavol VI. sa rozhodol uverejniť túto sociálnu encykliku v roku 1967, teda po Druhom vatikánskom koncile, ktorý sa skončil 8. decembra 1965. Encyklika *Populorum progressio* je určitým spôsobom dokumentom o uplatňovaní koncilového učenia, osobitným spôsobom obsiahnutého v pastoralnej konštitúcii *Gaudium et spes*. Jej novosť vyjadruje Svätý Otec v troch bodoch:

Sama skutočnosť dokumentu, vydaného najvyššou autoritou Katolíckej cirkvi, i keď sa rozvoj národov, na ktorý sa - ako sa javí - aplikuje sociálne učenie Koncilu v tejto encyklike, zdá len ako hospodárska a sociálna látka.

Rozsiahlosť obzorov otvárajúcich sa problému, ktorý sa nazýva „sociálna otázka“.

Encyklika *Populorum progressio* je novým prínosom k celkovému sociálnemu učeniu Cirkvi i k samému chápaniu rozvoja. „Rozvoj je novým menom pokoja“ (PP 87).

1.7.2 Panoráma súčasného sveta

Keďže nemožno povedať, že sociálna súvislosť okolo roku 1987 bola celkom taká ako v čase vydania encykliky *Populorum progressio*, Svätý Otec chce podať krátky výklad niektorých charakteristických črt súčasného sveta.

Ako prvú skutočnosť Svätý Otec zdôrazňuje, že nádeje na rozvoj, v období Pavla VI. také živé, zdajú sa v súčasnosti veľmi ďaleko od uskutočnenia. Okrem úsilií každej krajiny aj Organizácia Spojených národov sa postupne podujala na dve desaťročia rozvoja (1960-1970 a 1970-1980). Urobili sa niektoré opatrenia na pomoc mnohým národom, či už tým dávnejšie nezávislým, alebo tým, ktoré práve vychádzali z procesu dekolonizácie. Cirkev si pokladala za povinnosť študovať problémy, ktoré nastoľovala nová situácia, a zamýšľala pritom podporovať svojou náboženskou a ľudskou inšpiráciou snahy na ich riešenie. Nemožno povedať, že tieto rôzne iniciatívy vyzneli naprázdno, avšak nemožno ani poprieť, že súčasná svetová situácia, pokiaľ ide o rozvoj, pôsobí skôr záporným dojmom.

Svätý Otec poukazuje na množstvo mužov a žien, detí, dospelých a starých, teda na konkrétne a neopakovateľné ľudské osoby, ktoré trpia pod ťarchou biedy. Ďalej hovorí o priepasti medzi tzv. rozvinutým Severom a rozvíjajúcim sa Juhom. Zdôrazňuje tu však, že hranice medzi bohatstvom a chudobou prechádzajú vnútro samotných spoločností tak rozvinutých, ako aj tých, ktoré sú ešte len v rozvoji. V bežnom spôsobe vyjadrovania sa hovorí o odlišných svetoch vnútri tohto nášho sveta: prvý svet, druhý svet, tretí svet a niekedy i štvrtý svet. Takéto a podobné výrazy sú znakom rozšíreného pocitu, že jednota sveta, inými slovami jednota ľudského pokolenia, je vážne ohrozená. K tomu sa pripájajú iné negatívne ukazovatele, počínajúc kultúrnou oblasťou: analfabetizmus, ťažkosť alebo nemožnosť prísť k vyššiemu vzdelaniu, neschopnosť zúčastňovať sa na riadení vlastného štátu, rôzne formy vykorisťovania a útlaku sociálneho, politického aj náboženského a diskriminácia, najmä rasová. Ďalej sa okrem iných práv potláča právo na hospodárske podnikanie, čo ubíja subjektívnu tvorivosť občana. Napriek rôznym úsiliam sa celkový stav značne zhoršil, za čo majú zodpovednosť rôzne príčiny.

Treba poukázať na nepochybnú nedbalosť samých rozvíjajúcich sa národov a zvlášť osôb, ktoré majú u nich v rukách hospodársku a politickú moc, no nemožno zakrývať ani zodpovednosť rozvinutých národov. Treba odsúdiť aj hospodárske, finančné a sociálne mechanizmy, ktoré často fungujú skoro automaticky a ešte viac zväčšujú bohatstvo jedných a chudobu druhých.

Ak sa vzájomná závislosť medzi časťami svetovej spoločnosti zbaví etických požiadaviek, vedie to k neblahým následkom práve pre najslabších. Táto vzájomná závislosť vyvoláva záporné účinky dokonca aj v bohatých krajinách, teda, alebo majú na opravdivom rozvoji sveta účasť všetky národy, alebo to už nie je opravdivý rozvoj.

Zvlášť sa prejavujú dva špecifické ukazovatele nedostatočného rozvoja, ktoré postihujú aj rozvinuté krajiny: bytová núdza a nezamestnanosť alebo čiastočná nezamestnanosť. Pre súčasnú dobu je typický jav medzinárodného zadĺženia, ktorému pápežská komisia Iustitia et pax venovala dokument V službe ľudskej spoločnosti. Ide o mravné oboznámenie o medzinárodnom dlhu z 27. decembra 1986.

Svätý Otec pri skúmaní príčin vážneho spomalenia v procese rozvoja obracia pozornosť osobitne na politické príčiny súčasnej situácie. Existujú dva bloky: Východ, inšpirovaný marxistickým kolektivismom a Západ, ktorý sa inšpiruje zásadami liberálneho kapitalizmu. Medzi nimi je ideologická a vojenská protikladnosť. Sociálne učenie Cirkvi tak voči liberálnemu kapitalizmu ako aj voči marxistickému kolektivismu zaujíma kritický postoj.

Vážnym neporiadkom je aj obchod so zbraňami a ich výroba. Zatiaľ čo hospodárska pomoc a rozvojové plány narážajú na prekážku ideologických barikád a colných a obchodných bariér, zbrane sa predávajú skoro celkom slobodne v rôznych častiach sveta. V istých prípadoch kapitály, požičané rozvojovým krajinám, boli použité práve na nadobudnutie zbraní. Okrem toho sú tu milióny utečencov, ktorí kvôli vojnám, prírodným pohromám, prenasledovaniu a diskrimináciám každého druhu prišli o domov, prácu, rodinu a vlasť. Napokon je tu aj terorizmus, chápaný ako úmyselné zabíjanie ľudí, nivočiaci zdroje bohatstva a často je spojený aj s unášaním rukojemníkov.

Treba poukázať aj na demografický problém a na spôsob, akým sa dnes o ňom hovorí. Tento problém jestvuje zvlášť v južnej oblasti našej planéty v takom rozmere, že vytvára ťažkosti rozvoju. V severnej oblasti zas vzbudzuje obavy z poklesu pôrodnosti. Znepokojujúce je zistenie, že v mnohých krajinách sa organizujú systematické kampane proti pôrodnosti z iniciatívy ich vlád a v rozpore nielen s kultúrnou a náboženskou identitou týchto krajín, ale aj s povahou opravdivého rozvoja. Často sa stáva, že takéto kampane sa podnikajú na nátlak z cudziny a sú financované cudzím kapitálom, ba niekedy sa určujú ako podmienka hospodárskej a finančnej pomoci.

Pre úplnosť panorámy súčasného sveta vymenúva Svätý Otec aj pozitívne aspekty. Prvým je, že množstvo mužov a žien si plne uvedomuje dôstojnosť svoju i každej ľudskej bytosti, čo sa prejavuje napríklad živšou starostlivosťou o rešpektovanie ľudských práv. V tejto oblasti treba uznať aj vplyv Deklarácie ľudských práv, vyhlásenej Organizáciou Spojených národov. Toto uvedomenie sa nevzťahuje len na jednotlivcov, ale aj na všetky štáty a národy. V súčasnom svete si razí cestu i presvedčenie o radikálnej vzájomnej závislosti a nevyhnutnosti solidarity. Medzi priaznivé znamenia treba započítať aj hlbšie uvedomenie si obmedzenosti zdrojov bohatstva, ktoré má ľudstvo k dispozícii a ekologickú starostlivosť. Napokon riešeniu svetových neporiadkov a dôstojnému životu ľudí v značnej miere prispievajú okrem vládnych činiteľov, politikov, vedcov a medzinárodných funkcionárov aj veľké medzinárodné organizácie a niektoré oblastné organizácie, ktorých spojené úsilie umožňujú účinnejšie zásahy.

1.7.3 Opravdivý ľudský rozvoj

Úvaha o súčasnom svete, ktorú predkladá encyklika *Populorum progressio*, vedie predovšetkým k zisteniu, že rozvoj nie je priamočiary, akoby automatický a sám osebe neobmedzený proces, ako keby ľudské pokolenie za

určitých podmienok malo priamo a rýchlo kráčať k akejsi bližšie neurčenej dokonalosti. Napriek tomu, že je vo svete veľa biedy spôsobenej nedostatočným rozvojom, konštatuje, že stojíme pred určitým druhom rovnako neprípustného nadpriemerného rozvoja, ktorý môže viesť ku konzumizmu. Jedna z najväčších nespravodlivostí moderného sveta je v tom, že je pomerne málo tých, čo vlastnia mnoho, ale veľmi veľa tých, čo nemajú skoro nič. Zlo nespočíva vo vlastní majetkov, ale v spôsobe, akým ich človek vlastní, že neberie ohľad ani na vlastnosti, ani na správnu stupnicu vlastnených hodnôt. Týmto sa dokazuje, že rozvoj má síce nevyhnutný hospodársky rozmer, to však neznamená, že už tu sa končí. Rozvoj, nie iba hospodársky, sa hodnotí a usmerňuje aj podľa povolania človeka, chápaného v jeho úplnosti, teda podľa jeho duchovných rozmerov. Telesná a duchovná prirodzenosť človeka je zobrazená v druhej biblickej rozprave o jeho stvorení z dvoch prvkov: zo zeme, z ktorej Boh vytvára telo človeka, a dychu života, vdýchnutého do jeho nozdier (*porov. Gn 2,7*). Človek má určitú príbuznosť s ostatnými tvormi: môže ich užívať, má sa o ne starať, je postavený v záhrade, aby ju obrábal a strážil, prevyšujúc všetky ostatné bytosti, ktoré Boh dal pod jeho správu. Súčasne však musí človek ostať podriadený Božej vôli.

Viera v Krista Vykupiteľa tým, že na jednej strane vnútorne objasňuje povahu rozvoja, na druhej pohýna k vonkajšej spolupráci. Svetlo viery objasňuje dôvody, ktoré pobádajú Cirkev, aby sa zaujímala o problémy rozvoja a považovala to za povinnosť svojej pastierskej služby. Svojou angažovanosťou na jednej strane sa chce postaviť do služieb Božieho plánu a usmerňovať všetky veci k plnosti, ktorá prebýva v Kristovi a na druhej strane chce plniť svoju základnú úlohu byť „sviatosťou, čiže znamením a nástrojom vnútorného spojenia s Bohom, ako aj jednoty celého ľudského pokolenia“ (*LG 1*).

Aj v patristickom učení možno nájsť optimistický pohľad na dejiny a ľudskú prácu, ktorý poukazuje na trvalú hodnotu ľudských diel, pretože boli vykúpené Kristom a zamerané na prisľúbené kráľovstvo.

Právo na plný rozvoj majú aj národy alebo štáty, ten však musí obsahovať aj príslušnú kultúrnu identitu a otvorenosť voči transcendentnu. Spôsob rozvoja by tiež vlastne nebol dôstojný človeka, keby nerešpektoval ani nenapomáhal ľudské práva. „Opravdivý rozvoj podľa požiadaviek ľudskej bytosti, muža a ženy, dieťaťa, dospelého alebo starca, predpokladá u tých, čo aktívne zasahujú do tohto procesu a sú zaň zodpovední, predovšetkým živé vedomie práv všetkých i každého jednotlivca, ako i nevyhnutnosť rešpektovať právo každého človeka na plné využitie dobrodení, ktoré poskytuje veda a technika“ (*SRS 33*). Rešpektovanie všetkých práv je dôležité vo vnútropolitickej oblasti každého národa. Na medzinárodnom poli treba uplatňovať úplný rešpekt voči povahe každého národa s jeho charakteristickými historickými a kultúrnymi črtami.

Opravdivý rozvoj sa musí uskutočňovať v rámci solidarity a slobody, musí spočívať na láske k Bohu a k blížnemu, a musí napomáhať vzťahy medzi jednotlivcami a spoločnosťou. To je „civilizácia lásky“, o ktorej často hovorieval pápež Pavol VI.

Morálna povaha rozvoja vyžaduje úctu aj voči bytiam, ktoré tvoria viditeľnú prírodu a ktorú Gréci nazvali „kozmos“. Svätý Otec sa tu zamýšľa nad rešpektom, aký vyžadujú tieto skutočnosti, z trojakého pohľadu. Najprv je to uvedomenie, že nemožno beztriestne a podľa ľubovôle užívať rôzne kategórie bytí, ale naopak, treba brať ohľad na prirodzenosť každej bytosti a na jej vzájomnú spojenosť v usporiadanom systéme, ktorým je práve kozmos. Druhá úvaha vyplýva z nutného zistenia, že prírodné zdroje sú obmedzené a niektoré z nich nie sú obnoviteľné. Užívať ich, akoby boli nevyčerpatel'né, by mohlo spôsobiť, že z nich nebude čerpať nielen súčasná generácia, ale predovšetkým tie, čo prídu. Napokon Svätý Otec uvažuje o následkoch určitého typu rozvoja pre kvalitu života v priemyselných oblastiach (znečistenie životného prostredia a ohrozenie zdravia obyvateľov, ktoré je výsledkom industrializácie).

1.7.4 Teologický výklad moderných otázok

Ak sa od vydania encykliky Pavla VI. rozvoj neuskutočnil alebo šiel pomaly, nepravidelne alebo protikladne, príčiny nemôžu byť len hospodárskeho rázu, ale pôsobia tu aj politické záujmy. „V pastoraálnom dokumente, akým je táto encyklika, analýza výlučne hospodárskych a politických príčin nedostatočného rozvoja (a s patričným rozlíšením i takzvaného nadrozvoja) by bola neúplná, preto je potrebné zistiť príčiny morálneho rázu v konaní ľudí majúcich zodpovednosť, ktoré pôsobia svojím spomaľujúcim vplyvom na proces rozvoja a jeho úplné dosiahnutie“ (SRS 35). Svätý Otec hovorí ďalej o „štruktúrach hriechu“, ktoré väzia v osobnom hriechu a sú vždy spojené s osobnými činmi. Ďalej pripája niekoľko osobitných úvah, aby sa upozornilo, že medzi činmi a postojmi odporujúcimi Božej vôli a dobru blížneho, a „štruktúrami“, ktoré vytvárajú, sú dnes najcharakteristickejšie predovšetkým dva: výlučný zhon po zisku na jednej strane a smäd po moci s úmyslom vnucovať ostatným vlastnú vôľu na strane druhej.

Na ceste k obráteniu, smerujúcemu k prekonaniu mravných prekážok rozvoja, možno už zaznačiť ako kladnú a mravnú hodnotu rastúce vedomie vzájomnej závislosti medzi ľuďmi a národmi, a táto závislosť sa chápe ako morálna kategória. Ak sa táto takto uznáva a prijíma, príslušnou odpoveďou je solidarita ako mravná a sociálna zhoda.

„Kladnými znameniami súčasného sveta sú: rastúce vedomie solidarity chudobných medzi sebou, ich vzájomná pomoc a ich spoločné a verejné manifestácie, pri ktorých účastníci nesiahajú po násilnostiach, ale skôr poukazujú na vlastné potreby a práva, a na neúčinnosť alebo korupciu verejnej moci. Cirkev v duchu evanjelia cíti svoje povolanie stáť po boku chudobných zástupcov, posudzovať spravodlivosť ich požiadaviek a prispievať k ich uspokojeniu bez toho, že by stratila z dohľadu dobro iných skupín v rámci spoločného dobra“ (SRS 39). Vzájomná závislosť v medzinárodných vzťahoch sa má premeniť na solidaritu založenú na princípe, že stvorené majetky sú určené všetkým. Solidarita je nepochybne kresťanská cnosť. Blízny potom už nie je len ľudskou „bytosťou“ s vlastnými právami a základnou rovnosťou so všetkými, ale stáva sa živým obrazom Boha Otca, vykúpeným krvou Ježiša Krista, a predmetom stálej činnosti Ducha Svätého. Vo svetle viery vidíme nový vzor jednoty ľudského pokolenia, ktorým sa má inšpirovať aj solidarita: odraz vnútorného života jedného Boha v troch osobách, ktorý my kresťania označujeme slovom „spoločenstvo“. Mnohí svätí poskytujú podivuhodné svedectvá solidarity, z nich Svätý Otec pripomína zvlášť sv. Petra Clavera a sv. Maximiliána Máriu Kolbeho.

1.7.5 Niektoré zvláštne smernice

Cirkev nemôže ponúknuť technické riešenia problému nedostatočného rozvoja ako takého. Žiada len to, aby sa náležite rešpektovala a napomáhala ľudská dôstojnosť a chce mať možnosť vykonávať svoju službu vo svete. Aj na dosiahnutie tohto cieľa používa Cirkev ako nástroj svoje sociálne učenie. Cieľom jej učenia je vysvetľovať skutočnosti ľudského života v spoločnosti a v medzinárodnom súvisi, a skúmať, v čom sa zhodujú alebo líšia od hlavných bodov učenia evanjelia o človeku a jeho pozemskom a zároveň aj transcendentnom povolaní, teda usmerňovať kresťanské správanie.

Svätý Otec chce ďalej vo svetle Druhého vatikánskeho koncilu, najnovších encyklík a encykliky *Populorum progressio* znovu preskúmať a prehĺbiť témy a charakteristické smernice, ktorými sa v súčasných rokoch zaoberal aj Učiteľský úrad Cirkvi. Poukazuje tu na jednu z nich: na opciu alebo prednostnú lásku k chudobným. V tejto súvislosti pripomína, že dobrá tohto sveta sú pôvodne určené všetkým. Platnosť tejto zásady nijako nenarušuje neodškriepiteľné a potrebné právo na súkromné vlastníctvo. Nemožno prehliadnuť ani zvláštnu formu chudoby, akou je ukrátenie základných práv osoby, zvlášť práva na náboženskú slobodu a podobne aj práva na slobodné hospodárske podnikanie.

Starostlivosť o chudobných sa musí na všetkých úrovniach premeniť na konkrétne činy a musí sa pristúpiť k celému radu reforiem. Neslobodno však zabúdať ani na tie reformy, ktoré vyžaduje medzinárodná nerovnováha. V tomto ohľade chce Svätý Otec pripomenúť reformu medzinárodného obchodného systému, svetového peňažného a finančného systému, otázku vzájomných technologických výmen a revíziu štruktúry medzinárodných organizácií v rámci medzinárodného právneho poriadku. Ďalej Svätý Otec zdôrazňuje napomáhanie uplatnenia každého občana samými rozvojovými národmi prístupom k väčšej kultúre a k slobodnej výmene informácií, potrebu zvýšiť potravinársku výrobu v niektorých národoch a v iných národoch zas pretvorenie niektorých nespravodlivých štruktúr a najmä ich politických inštitúcií.

Na uskutočnenie vyššie povedaného je nevyhnutne potrebná spolupráca všetkých, zvlášť medzinárodnej spoločnosti v rámci solidarity, ktorú aj rozvojové národy majú povinnosť pestovať medzi sebou a s biednejšími krajinami na svete. Je želateľné, aby si aj národy toho istého zemepisného územia ustálili formy spolupráce, ktoré by ich urobili menej závislými od mocnejších výrobcov. V mnohých krajinách táto vzájomnosť je už skutočnosťou.

Záver

„Túžba po oslobodení od každej formy otroctva, týkajúceho sa človeka a spoločnosti, je čosi šľachetné a správne“ (SRS 46). Ale len hospodársky rozvoj nemôže oslobodiť človeka, ba môže ho ešte viac zotročiť. Rozvoj, ktorý neberie ohľad na kultúrne, transcendentné a náboženské rozmery človeka, ktorý ich zaznáva a neuprednostňuje, ešte menej prispieva k skutočnému oslobodeniu. Hlavnou prekážkou, ktorú treba prekonať pre oslobodenie, je hriech a z neho vyplývajúce štruktúry. Uprostred trpkých skúseností z posledných rokov a v prevažne nepriaznivom súčasnom výhľade musí Cirkev pevne zdôrazňovať, že je možné iste prekonať prekážky, ktoré sa stavajú proti rozvoju, ako má aj budiť dôveru v opravdivé oslobodenie.

Cirkev má dôveru aj v človeka. Dobré vie, že v ľudskej osobe sú dostatočné kvality a energie, ako aj základná dobrota, i keď Cirkev pozná zvrátenosť, ktorej je človek schopný. Nemožno ospravedlniť ani zúfalstvo, ani pesimizmus. Ako možno hrešiť egoizmom, zhonom po zisku a moci, možno sa pred naliehavými potrebami nedostatočne vyvinutých ľudských más prehrešiť aj strachom, nerozhodnosťou a najmä zbabelosťou. V nebezpečenstve je dôstojnosť ľudskej osoby, ktorú Stvoriteľ zveril nám a za ktorú sú vážne zodpovední muži a ženy v každom postavení a v každej historickej situácii.

V tejto súvislosti sa Svätý Otec chce obrátiť na synov Cirkvi, ktorí majú byť v tomto pokojnom ťažení príkladom a vodcami podľa programu vyhláseného Ježišom v nazaretskej synagóge (*Lk 4,18-19*). Ďalej zvlášť na tých, čo sviatosťou krstu a vyznávaním toho istého Kréda, hoci si ho odlišne vykladajú, majú účasť na pravom, aj keď ešte nedokonalom spoločenstve s katolíkmi, na Hebrejov a mohamedánov a na všetkých nasledovníkov veľkých svetových náboženstiev.

Nijaké časné dielo sa nestotožňuje s Božím kráľovstvom, no všetky tieto podujatia v sebe odzrkadľujú a v istom zmysle anticipujú slávu kráľovstva, ktoré očakávame na konci dejín, „keď sa vráti Pán“. Toto očakávanie nás však nikdy nesmie pozbaviť záujmu o ľudí v ich konkrétnej osobnej situácii a v ich spoločenskom, národnom a medzinárodnom živote, nakoľko tento život – nadovšetko teraz – je podmienkou a prípravou budúceho. „Božie kráľovstvo sa teraz sprítomňuje predovšetkým slávením sviatosti Eucharistie, ktorá je obetou Pána. V tomto slávení plody zeme a ľudskej práce – chlieb a víno – sa pôsobením Ducha Svätého a na slovo kňazovo tajomne, ale opravdivo a podstatne premieňajú na telo a krv Pána Ježiša Krista, Syna Božieho i Syna Márie, skrze ktoré je Otcovo kráľovstvo medzi nami“ (*SRS 48*).

Na záver Mariánskeho roka, v ktorom Svätý Otec vydal túto encykliku, zveruje pred Najsvätejšou Trojicou Panne Márii a jej orodovaniu ťažkú situáciu súčasného sveta, ťažkosti každého z ľudí, spoločenské pomery a aj samotnú medzinárodnú krízu.

Reflexia

Chcem upozorniť na rozlišovanie pojmov „súčasný“ a „dnešný“ v práci. Keďže od vydania encykliky *Sollicitudo rei socialis* ubehlo už viac rokov, treba mať pri jej čítaní na zreteli sociálne skutočnosti tých čias, v ktorých bola vydaná. Preto sa na označenie obdobia vydania encykliky používa výraz „súčasný“. Výrazom „dnešný“ sa chce potom poukázať na sociálne skutočnosti v čase napísania práce.

Napriek tomuto časovému rozdielu a niektorým zmenám, ktoré od vydania encykliky nastali (napríklad pád totalitného systému v prevažnej väčšine bývalých socialistických štátov a tým aj zánik dvoch protikladných blokov, Východu a Západu), mnohé skutočnosti opísané v encyklike *Sollicitudo rei socialis* si zachovávajú svoju platnosť dodnes. Niektoré z nich, ako sú ochrana života, odstránenie chudoby, rešpektovanie ľudských práv, odzbrojenie, životné prostredie, zabezpečenie práva, a aj iné, ktorých sa encyklika priamo nedotýka, ako podporovanie rodiny a zdravotnícka starostlivosť, vymenoval sám Svätý Otec v príhovore k veľvyslancom krajín akreditovaných pri Svätej

stolici.²³ O aktuálnosti encykliky svedčia aj jej citácie v niektorých dnešných dokumentoch, napríklad v Pastierskom liste biskupov Slovenska o európskej integrácii.

Z aktuálnosti encykliky *Sollicitudo rei socialis* vyplýva aj potreba jej širšej „propagácie“ na verejnosti. Napriek viacerým pozitívnym aktom pomoci ľuďom v chudobných a menej rozvinutých krajinách, ako aj ľuďom v oblastiach po prírodných katastrofách (povodniach, zemetraseniach) sa zdá, že si málo uvedomujú spolupatričnosť v rámci celosvetového spoločenstva zvlášť dnes, keď sa tak často používa slovo „globalizácia“. Preto je potrebné mať na pamäti sociálne skutočnosti na úrovni celého sveta a nielen o nich hovoriť, ale aj konať. K tomu sme chceli poslúžiť.

1.8 Redemptoris missio

Úvod²⁴

Poslanie Krista Vykupiteľa, zverené Cirkvi, je ešte ďaleko od svojho zavŕšenia. Je stále v začiatkoch a každý sa musí svojimi silami zasadiť do tejto služby. Pobáda nás k tomu sám Duch Svätý: „Veď nie je chválou pre mňa, že hlásam posolstvo spásy, je to moja povinnosť“ (1Kor 9,16).

Svätý Otec nás vyzýva k tomu, aby sme spolupracovali na tomto diele. Druhý vatikánsky koncil chce obnoviť život a činnosť Cirkvi v súlade s potrebami dnešného sveta. Misionársky impulz je teda najhlbšie zakorenený v podstate kresťanského života a napomáha aj ekumenické hnutie.

Koncil už doniesol bohaté misionárske ovocie. Vznikli miestne cirkvi s vlastnými biskupmi, klérom a laickými apoštolmi. Účasť laikov na evanjelizovaní mení cirkevný život. Objavuje sa povedomie, že misijné poslanie sa týka všetkých ľudí.

V tejto „novej jari“ kresťanstva nemožno prehliadnuť jednu negatívnu tendenciu. Misionárske nadšenie voči nekresťanom klesá. Zanedbávanie misijnej činnosti je znakom krízy viery.

Počet tých, ktorí nepoznajú Krista a nepatria do Cirkvi, stále rastie. Tento veľký počet ľudí, ktorých Otec miluje a pre ktorých poslal svojho Syna, robí naliehavosť misií očividnou. Nikto, kto verí v Krista, sa nemôže vyhnúť tejto najvyššej povinnosti: Krista treba zvestovať všetkým národom.

²³ Porov.: KOLKOVÁ, T.: *Osem veľkých starostí sveta*. In : *Katolícke noviny*, 29. 9. 2002, č. 39, s. 21.

²⁴ Porov.: HOLUBČÍK, J.: *Seminárna práca zo spitzituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

1.8.1 Ježiš Kristus, jediný Vykupiteľ

Úlohou Cirkvi je zamerať pohľad na tajomstvo Krista, lebo každého sa týka tajomstvo vykúpenia a s každým je Kristus skrze toto tajomstvo spojený. Vystáva otázka: Sú ešte misie medzi nekresťanmi aktuálne? Ak ideme k začiatkom Cirkvi, nachádzame jasné tvrdenie, že Kristus je jediný Vykupiteľ. Židovskej vrchnosti Peter odpovedá: „V nikom inom niet spásy, lebo niet pod nebom iného mena daného ľuďom, v ktorom máme byť spasení“ (Sk 4,12).

Univerzálnosť spásy skrze Krista je dosvedčovaná v celom Novom zákone. Kristus je jediný prostredník medzi Bohom a ľuďmi. Ľudia teda nemôžu prísť do spojenia s Bohom, ak nie skrze Ježiša Krista za pôsobenia Ducha Svätého. Je Božím úmyslom „zjednotiť v Kristovi všetko, čo je na nebesiach a čo je na zemi“ (Ef 1,10).

V dejinách ľudstva veľa ideológií chcelo vybudovať „nové ľudstvo“ bez Boha. Druhý vatikánsky koncil dáva odpoveď tým, ktorým leží na srdci zachovanie slobody svedomia. Ľudská osoba má právo na náboženskú slobodu. Hlásanie viery nepoškodzuje túto slobodu, ak sa koná s úctou pred svedomím. Musí však byť ponúknutá, lebo všetci ľudia majú právo spoznať bohatstvo tajomstva Krista. Preto sa Cirkev snaží udržať živú misionárku horlivosť.

A tak Syn Boží prostredníctvom svojho skutočného vtelenia urobil ľudí účastnými Božskej prirodzenosti (porov. AG 3). Tak si môžeme uvedomiť milosrdenstvo Božie a našu zodpovednosť. Spása je darom a vyžaduje spoluprácu človeka.

Univerzálnosť spásy neznamená, že platí len pre tých, ktorí výslovne veria v Krista a vstúpili do Cirkvi. Ak je spása pre všetkých, musí byť aj všetkým k dispozícii. Nie všetci ľudia majú možnosť poznať zjavenie evanjelia a pripojiť sa k Cirkvi. Tým je spása v Kristovi sprístupnená skrze milosť, ktorá ich síce formálne nezačleňuje do Cirkvi – hoci sú tajomným spôsobom s ňou spojení – ale prináša im primeraným spôsobom vnútorné a vonkajšie svetlo. Táto milosť pochádza od Krista a umožňuje každému človeku dosiahnuť spásu vlastnou slobodnou spoluprácou.

Pri všetkom rešpektovaní iných presvedčení a iných názorov musíme vyjadriť našu vieru v Krista. Mučeníci všetkých dôb dali a dávajú svoj život, aby vyznali vieru v Krista. Okrem vonkajšieho rozkazu Pána hovorí v prospech misií aj hlboká potreba Božieho života v nás. Tí, čo sú včlenení do Katolíckej cirkvi, môžu sa cítiť ako uprednostnení, ale súčasne viac zaviazaní vieru a kresťanský život dosvedčovať a svoje postavenie pripisovať zvláštnej milosti Kristovej. Keď jej v myslení, hovorení a konaní nezodpovedajú, miesto spásy ich čaká prísnejší súd.

1.8.2 Kráľovstvo Božie

Starý zákon dosvedčuje, že Boh si vyvolil jeden národ, aby zjavil a uskutočnil plán spásy. Ale zároveň Boh je Stvoriteľom a Otcom všetkých národov.

Ježiš z Nazareta uskutočňuje Boží plán, keď ohlasuje Božie evanjelium. Jeho činnosť je opisovaná v súlade s jeho putovaním po krajine. Kráľovstvo, ktoré prináša, je kráľovstvo Božie. Každý človek je pozvaný obrátiť sa a veriť v milosrdnú lásku, ktorú Boh pre neho má. Boh pozýva všetkých, aj tých, čo sú na okraji spoločnosti. Kráľovstvo Božie smeruje k zmene vzťahov medzi ľuďmi. Uskutočňuje sa postupne, ľudia sa navzájom učia milovať, vzájomne si odpúšťať a vzájomne si slúžiť. Láska, ktorou Ježiš miloval svet, nachádza svoj vrcholný prejav v obetovaní života za ľudí (*porov. Jn 3,16*).

Božie kráľovstvo sa završuje vzkriesením Ježiša. Po zmŕtvychvstaní učeníci ohlasujú Kráľovstvo tým, že zvestujú, že Ježiš zomrel a vstal z mŕtvych.

Dnes sa veľa hovorí o Kráľovstve, ale nie vždy v súlade s cirkevným zmýšľaním. Jedni si ho predstavujú antropocentricky, iní ekonomicky, iní obchádzajú osobu Krista. Kráľovstvo, ktoré poznáme zo Zjavenia, nesmie byť oddelené ani od Krista, ani od Cirkvi.

Cirkev slúži Kráľovstvu tým, že hlása Božie slovo, vyzýva k obráteniu...

Musíme však spolupracovať aj na tom, aby bolo od ľudí prijaté a rástlo, kým ho Kristus neodovzdá Otcovi a Boh bude vládnuť nad všetkým a vo všetkom.

1.8.3 Duch Svätý – priekopník misií

Duch Svätý pokračuje v diele spásy uskutočnenej na kríži, je hlavnou osou pre celé poslanie Cirkvi. Ježiš uisťuje apoštolov, že nebudú sami, ale že dostanú výzbroj, aby svoje poslanie mohli splniť. „Oni sa pobrali a dali sa všade hlásať a Pán im pomáhal“ (*Mk 16,20*). Učeníci majú medzi sebou žiť v jednote, majú „zostávať“ v Otcovi a Synovi, aby svet poznal a uveril“ (*Jn 17,21–23*). Poslanie sa nezakladá na ľudskej schopnosti, ale na moci Zmŕtvychvstalého. Duch Svätý dáva ľuďom rôzne charizmy, aby mohli vykonávať misiónárske poslanie (*porov. AG 4*).

Turíce – príchod Ducha Svätého – zmení apoštolov a urobí z nich svedkov a prorokov. Duch im umožňuje „otvorene“ vydávať svedectvo o Kristovi. Keď hlásatelia odchádzajú z Jeruzalema, Duch preberá ešte viac úlohu vodcu, či už pri výbere osôb, alebo ciest pre misie. Pod vplyvom Ducha sa otvára kresťanská viera národom, svedectvo o Kristovi sa dostáva do najvzdialenejších centier východného Stredomoria, potom do Ríma a ďalej na západ. Duch nabáda stále ísť ďalej, nielen v zemepisnom zmysle, ale prekročiť

aj náboženské a etnické bariéry v prospech ozajstných univerzálnych misií. Prítomnosť Ducha a jeho pôsobenie sa týka nielen jednotlivých ľudí, ale i spoločenstiev a dejín národov, kultúr, náboženstiev. Tak nás vedie Duch, „ktorý veje, kde chce“ (Jn 3,8).

V našej dobe, s ľudstvom v pohybe a hľadaní, je potrebný nový popud k misionárskej činnosti Cirkvi. My kresťania sme vyzvaní k apoštolskej odvahe, ktorá sa zakladá na dôvere v Ducha. On je hlavnou postavou misií, riadi ich a usmerňuje.

1.8.4 Neohraničené rozmery misií *Ad gentes*

Misie *ad gentes* v sile všeobecného Kristovho rozkazu nemajú hranice. Cirkev nemôže pripustiť žiadne hranice a žiadne politické prekážky. Aj keď vzrástli mladé cirkvi v Afrike, Ázii, Latinskej Amerike a Oceánii, ešte stále sú tu rozsiahle neevanjelizované zóny. Znamená to, že v týchto zemiach je potrebná nielen nová evanjelizácia, ale aj prvá evanjelizácia. Hlavne na Ázijskom kontinente tvoria kresťania menšinu, aj keď tam niekedy možno zistiť značné obrátenia a príkladné formy kresťanskej prítomnosti.

Potreba misií je aj vo veľkomestách, kde je veľká populačná explózia a ľudia sa ponárajú do anonymity. Je tu aj veľa mladých ľudí, ktorí tvoria budúcnosť národov. Je to pracovné pole, na ktorom sa môžu naširoko rozvinúť moderné cirkevné hnutia.

Treba sa zamerať aj na komunikačné prostriedky, ktoré majú veľký vplyv.

Treba sa angažovať aj v boji za mier, rozvoj a oslobodenie národov, ľudské práva, povznesenie ženy a dieťaťa. Široký priestor je aj v oblasti kultúry, vedeckého výskumu a medziludských vzťahov, ktoré umožňujú dialóg a vedú k novým projektom v prospech života. Svet, ktorý sa ponára do konzumného materializmu, na druhej strane hľadá zmysel života a je tu snaha naučiť sa nové formy koncentrácie a modlitby.

Cirkev má povinnosť vynaložiť všetko na to, aby svoju činnosť vo svete rozvinula a získala všetky národy. Cirkev sa zasadzuje za tento cieľ v rôznych zemiach najmä s katolíckou väčšinou, kde má väčší vplyv. Cirkev predkladá, ale nič nenanucuje.

Misionárska pozornosť má byť teda zameraná na tie zemepisné územia a kultúrne oblasti, ktoré zostali mimo vplyvu evanjelia. Všetci, ktorí veria v Krista, musia cítiť apoštolskú zodpovednosť ako integrujúcu časťku svojej viery sprostredkovať druhým radosť a svetlo.

1.8.5 Cesty misií

Svedectvo kresťanského života je prvou a nenahraditeľnou formou misií. Evanjeliovým svedectvom je aj angažovanie sa za pokoj, spravodlivosť a ľudský rozvoj. Cirkev nehľadá ani slávu, ani hmotné dobrá, ale používa svoj majetok službe najchudobnejším.

Ohlasovanie má v misiách vždy prednosť. Všetky formy misií majú toto ohlasovanie za cieľ. Každé cirkevné spoločenstvo žije z osobnej odpovede každého veriaceho na toto ohlasovanie. Ohlasovanie má za predmet zomrelého a zmŕtvychvstalého Krista. Ohlasovanie nie je nikdy osobnou záležitosťou, ale každý spolupracuje na spoločnom ciele. Misionár musí hlásať z osobného presvedčenia. Cieľom hlásania je obrátenie a krst. Niektorí síce veria, ale odmietajú krst. Odôvodňujú to tým, že oni veria, ale nepotrebujú znak, ktorý by ich pútal k Cirkvi. Svätý Otec vyzýva všetkých, aby sa dali pokrstiť a zrodili sa k novému životu.

Misie ad gentes majú za cieľ zakladať kresťanské spoločenstvá a rozvíjať ich až po úplnú zrelosť. Ešte stále sú miesta, kde buď celkom chýbajú, alebo sa len začína s ich vytváraním. V mladých cirkvách vyrastajú bázové cirkevné spoločenstvá. Ide o skupiny kresťanov, ktorí sa stretávajú, aby sa modlili, čítali Písmo, prehlbovali si náboženské vedomosti...

Pri misiách je potrebná aj inkulturácia. Nielen prispôbiť sa vonkajším zvykom jednotlivých národov, ale aj vnútorne pretvoriť hodnoty a zapojiť ich do kresťanstva.

Medzinárodný dialóg je časťou poslania Cirkvi hlásať evanjelium. Tieto misie sa obracajú k tým, ktorí Krista nepoznajú a prevažne patria k iným náboženstvám. Dialóg nás však neoslobodzuje od hlásania. Dialóg má byť vedený a realizovaný v presvedčení, že Cirkev je vlastnou cestou spásy a že jedine ona má plnosť prostriedkov spásy.

Cirkev a misionári napomáhajú rozvoju prostredníctvom škôl, nemocníc, univerzít, tlačiarň... Ale rozvoj národa sa neuskutočňuje v prvom rade peniazmi, ale formovaním svedomia, dozrievaním postojov a zvykov. Cirkev sa neangažuje len na južnej časti pologule, ale aj na severnej, ktorá je vystavená nadmernému rozvoju, ale i morálnej a duchovnej chudobe.

Misionári na celom svete láskou pomáhajú zmierňovať biedu a pomáhať rozvoju najmä chudobných, biednych, utláčaných.

1.8.6 Zodpovední za pastoračiu v misiách a ich spolupracovníci

Medzi prvých misionárov patrili apoštoli, ktorých vyslal ohlasovať evanjelium sám Ježiš. Apoštoli si vybrali ďalších spolupracovníkov, ktorí nesmú byť zabudnutí. Neskôr túto úlohu preberajú nástupcovia apoštolov – biskupi na

čele s nástupcom svätého Petra. Biskup má riadiť a koordinovať misijnú činnosť vo svojej diecéze, aj mimo nej (*porov. AG 23-27*).

Dôležitú úlohu plnia aj rehoľné inštitúty so svojimi charizmami (*porov. AG 27*). Sú nástrojom na uskutočňovanie misií. Stále vznikajú aj nové, už aj v zemiach, ktoré boli donedávna, alebo ešte stále sú evanjelizované. Už aj tieto mladé cirkvi sa zapájajú tým, že vysielajú svojich misionárov, a tak sa posilňujú.

Aj kňazi sú povolaní k misiám, majú pomáhať svojim biskupom (*porov. AG 39*). Musia byť otvorení pre potreby celého sveta. Musia byť schopní oddeliť sa od rodiny, domova i vzácnu schopnosť vžiť sa s múdrosťou a úctou do iných kultúr.

Svoju nezastupiteľnú úlohu majú aj inštitúty kontemplatívneho a aktívneho života. Najmä rehoľné sestry, ktoré sa starajú o blížnych, zvlášť o tých najúbohejších.

Pápeži v poslednej dobe vyzdvihujú aj úlohu laikov. Aj oni sa majú podieľať na misijnej činnosti vo svete politiky, sociálnej oblasti, hospodárstva (*porov. AG 41*). Laici sa angažujú aj v rôznych spolkoch, hnutiach, ktoré sa zameriavajú na podporu misií. K laikom patria najmä katechéti, ktorí sa veľmi zaslúžili o misijné dielo medzi pohanmi.

Úlohu riadiť a koordinovať misie má Kongregácia pre evanjelizáciu národov. Jej úlohou je starať sa o misionárov a prideľovať ich podľa naliehavosti potrieb. Riešiť otázky, vypracovávať plány, spolupracovať s inými úradmi Svätej stolice.

1.8.7 Spolupráca v misijnej činnosti

Všetci kresťania sú na základe krstu povolaní a spoluzodpovední za misijnú činnosť.

Medzi formy účasti na prvom mieste patrí modlitba, obeta, svedectvo kresťanského života. Chorí môžu svoje utrpenia obetovať za misie a misionárov, a tak napomáhať ich práci. Je veľmi potrebné modliť sa za misijné povolania. Rodičia majú deti vychovávať tak, aby boli ochotné spolupracovať na diele Cirkvi, aby mali odvahu odpovedať tak ako Izaiáš: „Tu som, Pane, pošli mňa“ (*Iz 6,8*).

Dôležitá je aj materiálna pomoc (školy, kaplnky, podpora seminaristov), i udržiavanie diel charity. Pri materiálnej pomoci je však potrebné dbať aj na ducha, v akom sa dary dávajú. K oživeniu záležitosti misií má veľký význam aj svetová misijná nedeľa.

Medzi nové formy misijnej práce patrí aj turizmus, ak je praktizovaný ohľaduplne. Dnes veľa ľudí odchádza za prácou, aj tu však majú dosvedčovať svoju vieru.

Miestne cirkvi majú vzbudiť misijného ducha najmä v mladých. Na to slúžia informácie misijných časopisov a rôzne audiovizuálne prostriedky.

Veľkú úlohu plnia aj Pápežské misijné diela: Dielo šírenia viery, Dielo svätého apoštola Petra, Dielo detstva Ježišovho a Misijná únia. Tieto majú spoločnú úlohu napomáhať misijného ducha v ľude Božom.

Mladé misijné spoločenstvá nemajú len prijímať, ale aj ony sa majú zapájať do misijného diela a posilať svojich kňazov aj do starých cirkevných spoločenstiev, ktoré túto pomoc potrebujú. Staré cirkevné spoločenstvá sa nemajú brániť tejto pomoci, ale ju ochotne prijať.

1.8.8 Misionárska spiritualita

Misionárska aktivita vyžaduje zvláštnu spiritualitu, ktorá sa prejavuje predovšetkým v živote plnom učení voči Duchu, aby sa stávali podobnejšími Kristovi. Príkladom sú apoštoli, ktorí najprv vystupovali len nesmo, ale po prijatí Ducha smelo hlásajú Krista.

Podstatný znak misionárskej spirituality je úzke spoločenstvo s Kristom. Od misionára sa žiada zrieknuť sa seba a všetkého, čo doteraz pokladal za svoje, aby sa pre všetkých stal všetkým (*porov. AG 24*). Práve preto, že je „poslaný“, pociťuje prítomnosť Krista, ktorý ho sprevádza v každom okamihu života: „Neboj sa, veď som s tebou“ (*Sk 18, 9-10*).

Misionár je povzbudený horlivosťou za duše, ktorá sa inšpiruje láskou Krista. Misionár je človek lásky, aby mohol každému bratovi hlásať, že je milovaný Bohom. Napokon musí ako Kristus milovať Cirkev. Vernosť ku Kristovi nemožno oddeliť od vernosti k Cirkvi.

Každý misionár je len vtedy ozajstným misionárom, keď sa dá na cestu svätosti. Misionárska spiritualita Cirkvi je cestou ku svätosti. Dnešný svet potrebuje svätých misionárov. Všetci sme povolaní na misie a všetci sa máme dať na cestu svätosti.

Záver

Ešte nikdy nemala Cirkev takú možnosť ako dnes sprístupniť evanjelium všetkým ľuďom a národom. Tejto snahe je veľmi naklonený aj Svätý Otec Ján Pavol II., ktorý je veľkým vzorom a veľkou oporou pre misionárov. Veľkým vzorom misionára je aj otec kardinál Jozef Tomko, ktorý dlhé roky viedol Kongregáciu pre evanjelizáciu národov a urobil veľký kus práce, čo sa týka misií a šírenia evanjelia vo svete.

Dnes musí Cirkev využívať všetky prostriedky, ktoré sa jej ponúkajú, aby zanesla evanjelium do všetkých končín sveta a aby aj v dnešnom liberálnom svete poukázala na pravé hodnoty kresťanstva.

Aby Cirkev mohla plniť dobre svoje poslanie, musí sa tak ako apoštoli po nanebovstúpení zhromaždiť spolu s Máriou, aby si vyprosili Ducha Svätého, silu i odvahu k tejto svojej činnosti.

1.9 Centesimus annus

Úvod²⁵

Encykliku *Centesimus annus* vydal v Ríme 1. mája 1991 na spomienku svätého Jozefa robotníka, v trinástom roku svojho pontifikátu Ján Pavol II. (porov. CA 62).

Vychádza z prevažnej časti z encykliky Leva XIII., *Rerum novarum*, ktorá „jedinečne vynikla v tom, že ju pápeži pripomínali v slávnostných dokumentoch od štyridsiateho po deväťdesiate výročie jej zverejnenia“ (CA 1).

Čo je samotným cieľom encykliky? Odpoveď nájdeme v encyklike. Cieľom encykliky je vyniesť na svetlo tvorivú hodnotu princípov, ktoré vyslovil Lev XIII. a ktoré patria do dedičstva učenia Cirkvi, a na základe toho zaväzujú autoritu jej Učiteľského úradu (CA 3). Encyklika predkladá aj „analýzu niektorých udalostí z najnovších dejín. Vecou tejto analýzy nie je vynášať definitívne úsudky, pretože to z povahy veci nepatrí do vlastného okruhu pôsobnosti Magistéria“ (CA 3). Úlohou analýzy je skôr poukázanie na klady a zápory tých ktorých udalostí a prostredníctvom nich poukázanie ľudstvu, či jednotlivým politickým subjektom, prípadne iným subjektom vyžadujúcim si istú hierarchiu a na základe toho aj istému spoločenstvu ľudí na to, aby sa podobných chýb, ako boli chyby v histórii, viac nedopustili, a nemuseli sa tak točiť v kruhu, v ktorom spoločenstvo, štát nezaznamenáva vzostup, ale skôr klesanie, respektíve státie na rovnakej úrovni.

1.9.1 Charakteristické črty encykliky

Je potrebné aspoň čiastočne priblížiť situáciu, v ktorej bola Cirkev v čase vzniku encykliky. Ešte nedávno „bola Cirkev postavená pred historický proces“

²⁵ Porov.: BORTEL, P.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

(CA 4), ktorému predchádzalo množstvo zmien „v oblasti politických zmien, ekonomickej a sociálnej, ale aj na poli vedy a techniky...“ (CA 4).

V politickej oblasti sa štát, spoločnosť a autorita začali vnímať inak. Začala sa formovať nová spoločnosť, ktorá bola plná nádeje na nový druh slobody, ale bola taktiež plná aj nebezpečenstva spočívajúcom v nových formách nespravodlivosti a otroctva. Čo sa týka hospodárskej oblasti, „objavil sa nový druh vlastníctva, kapitál, a nový druh práce, práce za mzdu, poznačenej nemilosrdným tempom výroby, bez ohľadu na pohlavie, vek a na polozenie rodín, ale zo ziskuchtivých dôvodov jednoznačne zameranej na produktivitu“ (CA 4). Robotník sa začal vnímať ako nejaká vec, ako nejaká súčiastka v mechanizme. Prestala sa vnímať hodnota človeka. Tento systém bránil rozvoju osobnosti a napredovaniu človeka. Problém bol dokonca aj so súkromným vlastníctvom, o ktorom Lev XIII. hovorí: „Účelom práce, najbližším cieľom, ktorý si remeselník kladie, je súkromné vlastníctvo. Ak totiž vynakladá svoju námahu a svoje schopnosti pre niekoho druhého, robí to preto, aby si zabezpečil dobrá, ktoré nevyhnutne potrebuje pre svoj život“ (RN 4). Dokonca aj v Dekalógu sa spomína: „Nepožiadaš dom svojho blížneho ani jeho pole, ani jeho sluhu, ani jeho slúžku, ani vola, ani osla, ani nič, čo je tvojho blížneho“ (Dt 5,21b).

Práve na základe spomenutých zmien došlo k „rozdeleniu spoločnosti na dve triedy“ (CA 4). Proti tomuto rozporu v robotníckej otázke sa po prvýkrát postavil práve Lev XIII. svojou encyklikou. Z doterajších spomenutých faktov sa dá poznať, že „nové veci“, na ktoré pápež poukazuje, vôbec nie sú dobrého a kladného charakteru, ale skôr naopak. Pápež sa svoju mienku nebál vyjadriť ani takými ostrými slovami, aké len v tom čase mohol vyjadriť. Je veľmi dôležité si uvedomiť, že „pokoj sa buduje na spravodlivosti“ (CA 5) a túto vec treba mať pri každej práci s človekom na zreteli, aby tak nemuselo dôjsť k zbytočným chybám, ako tomu bolo v minulosti. Lev XIII. taktiež vytýčil pre Cirkev istú povinnosť spočívajúcu práve vo vytváraní prameňa jednoty a pokoja. „Kresťanské učenie, ktoré Cirkev vykladá a opatruje, má mimoriadnu moc zmieriť a umožniť dohodu medzi bohatými a proletármi tým, že jedným i druhým pripomína ich vzájomné povinnosti, počnúc od tých, ktorými ich zaväzuje spravodlivosť“ (RN 16).

V súvislosti s právom na súkromné vlastníctvo pápež spomína aj iné práva: právo vytvárať súkromné združenia, právo na spravodlivú mzdu a právo plniť náboženské povinnosti (porov. CA 7-9). Ohľadom týchto vecí je „povinnosťou štátu bdieť nad všeobecným dobrom a starať sa o to, aby každá oblasť spoločenského života prispievala k jeho podpore. Štát je tu na to, aby práva jedných i druhých chránil, a nie potláčal“ (CA 11).

Existujú však aj iné práva, ktoré nemajú nič spoločné s vykonávaním ľudskej práce, a síce zákony, ktoré úzko súvisia s osobou človeka ako takou,

vyvierajú totiž z jeho samotnej podstaty ako osoby, je preto veľmi dôležité mať na zreteli aj jedinečnú hodnotu ľudskej osoby (*porov. CA 11*). Základná hodnota práce závisí od samého človeka, ktorý je jej pôvodcom i cieľom. Práca je pre človeka (*porov. KKC 2428*), nie človek pre prácu. Každý má mať možnosť čerpať z práce prostriedky na udržiavanie vlastného života i života svojich rodinných príslušníkov a na preukazovanie služby ľudskému spoločenstvu.

1.9.2 Na ceste k „novým veciam“ dneška

Je obdivuhodné, ako „Lev XIII. predvídal negatívne dôsledky spoločenského zriadenia, ktoré predkladal socializmus“ (*CA 12*). Pápež svojej doby je schopný vnímať v realite celé postavenie mužov, žien a detí v celej krutosti. Celej veci prišiel na koreň na základe zrušenia súkromného vlastníctva. Už vtedy bol schopný vnímať, čo to prinesie a ako sa k tomu bude stavať pracujúci ľud, ktorý na základe tohto nemal viac-menej nič, čo by bolo jeho (*porov. CA 12*). „Ako účinok prináleží svojej príčine, tak plod práce musí prináležať tomu, kto pracuje“ (*RN 8*).

Je nastolená otázka: V čom spočíva teda základný omyl socializmu? „Základný omyl socializmu má antropologický charakter. Socializmus totiž pokladá jednotlivca len za obyčajný prvok a molekulu sociálneho organizmu tak, že dobro jednotlivca je celkom podriadené fungovaniu sociálneho a ekonomického mechanizmu.... Človek sa redukuje na akúsi sieť sociálnych vzťahov a vytvára sa pojem osoby ako samostatného subjektu mravného rozhodovania, ktorý nimi buduje spoločenský poriadok“ (*CA 13*). Tu sa človek mnohokrát pozastavuje, čoho je schopný, ak má nesprávne, chybné, antropologické ponímanie o sebe. Spomeniem preto aspoň jednu definíciu osoby, ktorej tvorcom je Boethius: „Osoba je individuálna podstata rozumovej prirodzenosti.“²⁶ Už tu možno argumentovať. „Človek je individuálna podstata“, má teda hodnotu už ako individuum a nemožno ho stotožniť so súčiastkou nejakého stroja.

Pápež Lev XIII. však pokračuje ďalej, nezostáva len pri poukázaní na problém, ale ponúka riešenie samotnému problému štátom: „Vládcovia štátov musia teda na prvom mieste prispieť všeobecne súborom zákonov a politických ustanovení, usporiadať a spravovať štát tak, aby to prirodzene viedlo k verejnej i súkromnej prosperite. Čím väčšie bude množstvo výhod, ktoré sa zabezpečia cestou tejto všeobecnej starostlivosti, tým menšia bude potreba hľadať iné cesty na pomoc robotníkom“ (*RN 26*). Zo strany štátu bolo ďalej potrebné, aby sa človek mohol zbaviť strachu pred hrozbou nezamestnanosti, rovnako zabezpečiť

²⁶ JANÁČ, P.: *Cesta k človekovi*. Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, 1995, s. 49.

aj primeranú mzdu, sprostredkovať robotníkom lepšie odborné vzdelanie a bolo taktiež potrebné postarať sa o rozdelenie času na prácu a na oddych (*porov. CA 15*).

Dôležitý je pohľad na vec aj z hľadiska histórie. Čo všetko spôsobil omyl spočívajúci v nesprávnom ponímaní ľudskej osoby.

Tento omyl vyústil do dvoch svetových vojen v rokoch 1914-1945, čo bolo obdobie veľkej hospodárskej krízy a nacistickej diktatúry.²⁷ Obe otriasli Európou a svetom. Vojny sa síce skončili, ale výsledkom nebol pokoj, lež akýsi bezvojnový stav. Začal sa šíriť komunistický totalitarizmus. Krajiny, ktoré sa mu chceli ubrániť, odpovedajú blahobytnou spoločnosťou alebo konzumnou spoločnosťou, pričom podobne nebrali do úvahy duchovné hodnoty (*porov. CA 18-19*). Je treba pripomenúť, že po skončení druhej svetovej vojny, aj ako odozva na jej hrôzy, rozšíril sa živší zmysel pre ľudské práva. Oporným bodom tohto vývoja sa stala Organizácia spojených národov. Predsa len nemožno mlčky obísť, že Spojeným národom sa dosiaľ nepodarilo vypracovať účinné nástroje namiesto vojny na riešenie medzinárodných konfliktov. A to sa ukazuje ako nanajvýš nástojčivý problém, ktorý musí medzinárodné spoločenstvo ešte vyriešiť.²⁸

1.9.3 Rok 1989

V roku 1989 sa uskutočnilo: „2. mája maďarská vláda vydala príkaz odstrániť zátarasy z ostnatého drôtu na rakúskych hraniciach. Bol to začiatok likvidácie železnej opony.

9. novembra sa obyvatelia východnej aj západnej časti Berlína rozhodli zbúrať mohutný múr, ktorý ich oddeľoval od r. 1961. Pádom „múru hanby“ sa otvorila cesta k zjednoteniu Nemecka.

17. novembra sa konal brutálny zákrok polície proti pokojnému sprievodu pražských študentov a zaktivizoval obyvateľstvo v celom Československu. Denne sa konali demonštrácie a mítingy v Prahe, Bratislave a iných mestách. Začala sa „nežná revolúcia“. Toho istého dňa nastala aj zmena politického systému v ČSFR, bol to začiatok nových vzťahov medzi Cirkvou a štátom.“²⁹ Všeobecne rokom 1989 až 1994 možno prisúdiť fakty ako: koniec studenej vojny, politické uvoľnenie, pád totality, rešpektovanie náboženských slobôd a ľudských práv.³⁰

²⁷ Porov.: JUDÁK, V., ČEKOVSÁ, E.: *Prehľadné cirkevné dejiny*. Bratislava : LÚČ, 1996, s. 198.

²⁸ Porov.: JUDÁK, V., ČEKOVSÁ, E.: *Prehľadné cirkevné dejiny*. s. 21.

²⁹ JUDÁK, V., ČEKOVSÁ, E.: *Prehľadné cirkevné dejiny*. s. 266.

³⁰ Porov.: JUDÁK, V., ČEKOVSÁ, E.: *Prehľadné cirkevné dejiny*. s. 266.

Všetky tieto tu spomenuté udalosti poukazujú na uvoľnenie, otvorenie cesty pre nové možnosti. „Majú univerzálny význam, lebo z nich pochádzajú kladné i záporné dôsledky“ (CA 26). Rovnako poukazujú na to, že „žiadna politická spoločnosť, ktorá má svoju vlastnú autonómiu a svoje vlastné zákony, nikdy sa nebude dať zameniť za Božie kráľovstvo.“³¹ Boh aj prostredníctvom týchto udalostí ponúka „ľudskej slobode spolupracovať s milosrdným plánom Boha pôsobiaceho v dejinách.“³²

Pápež Ján Pavol II. vyzýval, aby všetkých prenikol duch pokoja a odpúšťania, aby sa podnikli konkrétne kroky v záujme vhodného zmierenia, rovnako treba vynaložiť úsilie na obnovu morálky a ekonomiky v bývalých komunistických štátoch. Schvaľuje pomoc iných národov bývalým komunistickým krajinám, ale zdôrazňuje, aby boli prvými tvorcami svojho rozvoja. Poukázal, že bude sa musieť predovšetkým zbaviť takého zmýšľania, ktoré vidí v chudobných ľuďoch i národoch akési bremeno a nepríjemných dotieravcov, nárokuje si konzumovať to, čo druhí vyprodukovali. Pozdvihnutie chudobných je veľká príležitosť k morálnemu, kultúrnemu a hospodárskemu rozvoju celého ľudstva. Cieľom rozvoja má byť budovanie dôstojnejšieho života a skutočné pozdvihnutie dôstojnosti každého jednotlivca i jeho schopnosti odpovedať vlastnému povolaniu a v ňom obsiahnutej výzve Boha spoločnou prácou ľudí. Na vrchole tohto procesu stojí uplatňovanie práva i povinnosti hľadať Boha, poznávať ho a podľa tohto poznania žiť.

1.9.4 Súkromné vlastníctvo

„Okrem podmanenia si plodov zeme prináleží človekovi aj vlastníctvo samotnej zeme, z ktorej plodného lona dostáva na nevyhnutné prostriedky pre svoje budúce potreby. Avšak potreby človeka majú takpovediac charakter stálych návratov, takže keď ich uspokojíme dnes, ozývajú sa zajtra znova. Príroda teda musela dať človekovi právo na stabilné a trvajúce dobrá, primerané trvalej pomoci, ktorú potrebuje. Takéto dobrá nám môže ponúknuť jedine zem vo svojej nevyčerpaceľnej plodnosti. Niet dôvodu dovoľávať sa starostlivosti štátu, pretože človek bol skôr než štát...“ (RN 6).

Už na základe prirodzeného práva je nevyhnutné aj súkromné vlastníctvo. Svätý Otec Ján Pavol II. cituje z dokumentu Druhého vatikánskeho koncilu: „Človek má pokladať veci, ktoré vlastní, nielen za svoje, ale aj za spoločné v tom zmysle, že môžu byť na osoh nielen jemu, ale aj iným... Súkromné vlastníctvo alebo určitá držba hmotných majetkov zabezpečujú každému potrebný priestor pre osobnú a rodinnú nezávislosť“ (RN 30). Je potrebné vnímať

³¹ JUDÁK, V., ČEKOVSÁ, E.: *Prehľadné cirkevné dejiny*. s. 25.

³² JUDÁK, V., ČEKOVSÁ, E.: *Prehľadné cirkevné dejiny*. s. 26.

súkromné vlastníctvo aj v zmysle dobra celého spoločenstva, ale je potrebné aj mať súkromné vlastníctvo. V súčasnej dobe sa tiež ukazuje čoraz väčšia potreba správneho vnímania práce. Treba si uvedomiť, že ak aj niečo vlastním, napríklad zem, tak ona nevydá sama od seba plody, treba najskôr zem opracovať, aby tak plody mohla vydať. Ďalším aspektom, ktorý treba vnímať, je, že i z tejto obrábanej zeme budú mať úžitok aj iní a takým spôsobom to funguje aj v rodine. Totiž v rodine sa deti živia z práce svojich rodičov. „Pracovať znamená pracovať s druhými a pracovať pre druhých, čiže robiť niečo pre niekoho. Práca je tým plodnejšia a produktívnejšia, čím je človek schopnejší poznať potreby druhého človeka, pre ktorého pracuje“ (RN 31). Treba si však všimnúť aj človeka samotného a obzvlášť v dnešnej dobe, kedy „je čoraz viac rozhodujúcim činiteľom..., konkrétne jeho poznávacia schopnosť, ktorá sa prejavuje vo forme vedeckého poznania, organizačná schopnosť utvárať spoločenstvá, ako aj schopnosť vnímať a uspokojovať potreby iných“ (RN 32). Je preto potrebné, aby boli k rozvoju človeka a spoločnosti vytvorené aj patričné podmienky, v ktorých by bolo umožnené človeku sa rozvíjať a napredovať. Povinnosťou spravodlivosti a pravdy má byť preto uspokojenie základných ľudských potrieb, aby ľudia nehynuli. Ľuďom, čo takto trpia, treba náležite pomáhať a zabezpečovať im možnosť nadobudnutie potrebných vedomostí a rozvíjanie ich vlôh, a tak lepšie využívať svoje schopnosti a možnosti. Toto sa týka tak jednotlivých spoločenských vrstiev, ako aj štátov. Silnejší, mocnejší nech pomáhajú slabším. Je nevyhnutné zamerať sa na taký spôsob života, ktorý sa predstavuje ako lepší, zameriava sa na „byť“ a nie na „mať“ (RN 35).

V týchto podmienkach treba vnímať človeka a jeho rodinu, že „... manželstvo a rodina sú zamerané na dobro manželov a na plodenie a výchovu detí. Láska manželov a rodenie detí vytvárajú medzi členmi tej istej rodiny osobné vzťahy a základné zodpovednosti“ (KKC 2201).

Dnes sa takéto vnímanie rodiny pomerne ťažko vidí. „Často sa stáva, že človek stráca odvahu splňať podmienky ľudského plodenia a podlieha predstave, že on sám a jeho život sú skôr súhrnom zážitkov, ktoré treba vyskúšať, než dielo, ktoré treba vyplniť. Vzniká tak akási medzera v slobode, ktorá sa vzpiera povinnosti trvalo sa zviazať s druhou osobou a plodiť deti, alebo ho vedie k tomu, že deti pokladá za jednu z takých vecí, ktoré možno mať alebo nemať podľa vlastnej chuti a ktoré konkurujú s inými možnosťami.

Rodinu treba znovu ponímať ako svätyňu života. Je miestom, na ktorom môže byť život, Boží dar, primerane prijatý, kde sa mu dostáva záštita proti rôznym náporom, ktorým je vystavený, a kde sa môže rozvíjať tak, ako to vyžaduje pravý ľudský rast. Rodina predstavuje sídlo kultúry života. Zmýšľanie človeka v tejto záležitosti namiesto ochrany a otvárania cesty životu, zdá sa, inklinuje skôr k obmedzovaniu, potláčaniu a záhube prameňov života, žiaľ, až po praktiku potratov“ (CA 39). Je nutné si všimnúť aj tohto aspektu týkajúceho sa

práve rodiny, ktorá má byť sídlom kultúry života. V tomto zmysle je nutné otvoriť sa životu a nehľadať len potreby človeka, ale za tým všetkým treba vidieť veľké Božie dielo, ktoré nám v rodine – svätyni života dal. Celý problém neschopnosti otvoriť sa životu spočíva v probléme sebadarovania sa jeden druhému. „Človek ako osoba sa môže darovať len druhej osobe alebo osobám, a napokon Bohu, ktorý je pôvodcom jeho bytia a je jediný, ktorý môže úplne prijať jeho dar“ (CA 41).

V súvisi so sebadarovaním možno povedať: „Ako sa ľudská osoba úplne realizuje v slobodnom sebadarovaní, tak aj vlastníctvo má svoje morálne oprávnenie vtedy, keď zodpovedným spôsobom a v primeranom čase vytvára pracovné príležitosti a ľudský rozvoj pre všetkých“ (CA 43).

1.9.5 Štát a kultúra

„V modernej dobe vystupuje totalitarizmus v marxisticko-leninskej podobe a tvrdí, že niektorí ľudia na základe hlbšieho poznania zákonov vývoja spoločnosti alebo pre osobitné triedne postavenie, alebo kontakt s najhlbšími prameňmi kolektívneho vedomia sú neomylní, a preto si môžu nárokovať právo na absolútnu moc“ (CA 44). Je vidieť, prečo sa totalitarizmus snaží zničiť Cirkev, alebo si ju aspoň podrobiť. „Totalitný štát sa ďalej usiluje o to, aby pohltil náboženské spoločenstvá i jednotlivých ľudí. Keď Cirkev háji vlastnú slobodu, háji slobodu ľudskej osoby, ktorá musí viac poslúchať Boha ako ľudí“ (CA 44).

Cirkev sa vyjadruje o demokratickom politickom zriadení ako o tom, ktorý si váži. Zabezpečuje totiž občanom aj účasť na jednotlivých politických rozhodnutiach, ale rovnako zdôrazňuje, že je možná iba v právnom štáte a jedine správnym vnímaním ľudskej osoby. Bez zásad ju bude možno stotožniť s totalitarizmom. Preto Cirkev neustále zdôrazňuje transcendentnú dôstojnosť ľudskej osoby, aby sa človek neprestal vnímať ako osoba, u ktorej je potrebné rešpektovať aj jej slobodu, ktorá nadobúda hodnotu len prijatím pravdy.

V tomto zmysle je potrebné pýtať sa: Čo je úlohou štátu? Hlavnou úlohou štátu je zaručiť takú istotu, aby robotník, takisto ako výrobca, mohli používať ovocie svojej práce a boli tak podnecovaní vykonávať svoju prácu efektívne a statočne... „Štát má ďalej dozerať na uplatňovanie ľudských práv v ekonomickej oblasti a riadiť ho....“ (KKC 2431). Medzi ďalšie úlohy štátu patrí dozeranie a riadenie dodržiavania ľudských práv v hospodárskej oblasti, podporovanie činnosti vytvárania pracovných príležitostí, a napokon môže aj vykonávať zástupnú funkciu, tam, kde je to potrebné z príčiny oslabenia sociálnych sektorov alebo podnikateľských systémov.

V minulosti rozvoj, ktorý má štát podporovať, mnohokrát brzdili rôzne nepokoje vo svete, ako boli aj svetové vojny. Dnešný pokoj však možno nazvať slovom

rozvoj. „Preto treba vyvinúť ľudské úsilie, aby sa ľudia vzájomne chápali, poznali a mali citlivé svedomie. Treba túžiť po takej kultúre, ktorá umocňuje dôveru v ľudské schopnosti chudobného, a teda v schopnosť, že si prácou môže zlepšiť svoje postavenie, ako aj pozitívne prispievať k hospodárskemu blahobytu. Aby sa to dosiahlo, musia sa chudobnému poskytnúť reálne možnosti. Utvárať takéto príležitosti je úlohou svetového úsilia o rozvoj, čo zahŕňa aj zrieknutie sa ziskových a mocenských pozícií, ktorými disponujú prosperujúcejšie ekonomiky“ (CA 52). „Občianska spoločnosť i politická moc musia uznávať a rešpektovať neodňateľné práva osoby. Medzi týmito základnými právami treba v tomto ohľade pripomenúť právo na život a telesnú neporušiteľnosť každej ľudskej bytosti od chvíle počatia až po smrť. Vo chvíli, keď pozitívny zákon zbavuje nejakú skupinu ľudských bytostí ochrany, ktorú im má občianske zákonodarstvo poskytnúť, štát popiera rovnosť všetkých pred zákonom. Keď štát nedáva svoju moc do služieb práv všetkých občanov a najmä tých najslabších, sú tým ohrozené samotné základy právneho štátu... Ako dôsledok rešpektovania a ochrany, ktoré treba priznať ešte nenarodenému dieťaťu už od chvíle jeho počatia, má zákon stanoviť primerané trestné sankcie za každé úmyselné porušenie jeho práv“ (KKC 2273).

1.9.6 Človek je cestou Cirkvi

Čo je cieľom Cirkvi? „Jej jediným cieľom je starostlivosť a zodpovednosť za človeka, ktorého jej zveril sám Kristus, za toho človeka, ktorý, ako prízvukuje Druhý vatikánsky koncil, je jediným stvorením, ktoré Boh chce kvôli nemu samému a s ktorým má svoj plán: urobiť ho totiž účastným večnej spásy... Ide o každého jednotlivého človeka, pretože každý je zahrnutý do tajomstva vykúpenia a s každým sa Kristus skrze toto tajomstvo navždy spojil“ (CA 53). „Cirkev vynáša svoj morálny úsudok o ekonomických a sociálnych otázkach, keď to vyžadujú základné práva osoby alebo spása duší. V morálnom poriadku vychádza z poslanca, ktoré sa líši od poslanca politických autorít: Cirkev sa stará o časné aspekty spoločného dobra, lebo sú zamerané na najvyššie Dobro, náš posledný cieľ. Usiluje sa inšpirovať správne postoje vo vzťahu k pozemským dobrám a v spoločensko-hospodárskych vzťahoch“ (KKC 2420).

Sociálne učenie Cirkvi má teda aj evanjelizačný charakter, objavuje totiž človeka jemu samému, rovnako sa zaoberá ľudskými právami každého jednotlivca. Zmysel pre človeka Cirkev čerpá z Božieho zjavenia. Keď „hlása človeku Božiu spásu, keď mu skrze sviatosti ponúka a sprostredkúva Boží život, keď prikázaniami orientuje jeho život na lásku k Bohu a k blížnemu, pomáha obohacovať dôstojnosť človeka“ (CA 55).

Tieto slová majú byť aj pre nás výzvou, aby sme sa pasívne neprizerali na činnosť Cirkvi, ale začali aj niečo konať, aby každý z nás položil ruku na pluh na mieste, kde si nás Boh povolal. Nech nezostanú len zbožným želaním Kristove slová: „Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili“ (Mt 25,40), ale nech sa stanú povinnosťou nášho života. Rovnako je tu aj výzva pre nás v chudobných. V prvom rade treba v nich prestať vidieť bremeno, ale treba v nich vidieť Krista, treba tu vidieť príležitosť na konanie dobra a tým aj získať skutočné bohatstvo. Je dôležité zmeniť spôsoby výroby a spotreby, treba medzi štátmi spravodlivo zastúpiť záujmy veľkej rodiny ľudstva (porov. CA 58-59). Riešenie národných a medzinárodných problémov... vyžaduje aj jasné morálno-náboženské hodnoty, ako aj zmenu zmýšľania, správania a štruktúr.

„Vytúžená záchrana musí byť predovšetkým plodom veľkého vyliatia lásky... (kresťanskej), ktorá v sebe sústreďuje celé evanjelium a ktorá – vždy pripravená obetovať sa pre blížneho – je tým najistejším protilekom proti pýche a egoizmu tohto sveta“ (RN 50).

Záver

Spomenuté argumenty sa zmieňujú v prvom rade o človeku a o práci jeho rúk. Na základe týchto argumentov by sa mohla vyskytnúť aj otázka, načo potom pracovať, ak sú z toho len samé problémy, ak je príliš komplikované riešenie problémov spojených s ňou? Proti tomuto jednoducho, ale výstižne sa vyjadruje už sv. Pavol: „Kto nechce pracovať, nech ani nejde“ (2 Sol 3, 10b).

„Povinnosť pracovať patrí k našej osobnosti, sme tým, čím nás urobil Boh a čím sa i my sami urobíme. Žiť znamená pracovať s pracujúcim Bohom.“³³ Bolesť, ktorá sprevádza každú našu prácu, nemá byť príčinou odradenia od práce. Prácu nemožno v tomto zmysle považovať trestom za hriech. Trestom za hriech je práve bolesť spôsobovaná pri práci. V súvislosti s týmto by som chcel zdôrazniť aj jednu myšlienku, ktorá nech nás pobáda robiť každú jednu prácu čo najlepšie. „Radí sa robiť všetko tak, ako by to bol posledný skutok v živote, robiť vedome, radostne, vytrvalo, ale aj s akousi ľahkosťou a bezstarostnosťou o zajtrajšok a o ďalší výsledok. Veď svet riadi Boh. Ak pracujeme s ním i zdanlivé neúspechy sú drahé kamienky v mozaike obrazu vesmíru.“³⁴ Treba však zdôrazniť aj duchovný rozmer práce. „Hmotná práca smeruje k hmotnému cieľu.

³³ ŠPIDLÍK, T.: *Pramene svetla*. Trnava : SSV, 2000, s. 67.

³⁴ ŠPIDLÍK, T.: *Pramene svetla*. s. 67.

Ak sa má stať duchovnou, treba, aby mala duchovný cieľ, aby sa jej dôsledok prejavil v duchovnom svete.³⁵

Ak budeme teda hľadiť na prácu aj v tomto duchovnom rozmere a nielen ako na tú, z ktorej sa snažíme čo najviac vyťažiť a hlavne pre seba, potom slová spomenuté v encyklike nikdy nebudú pre nás ťažké, ale stanú sa samozrejmovou súčasťou nášho života a Boh bude ten, ktorý nás bude požehnávať v každej našej činnosti. Všetci takto budeme môcť byť spokojní tam, kde sme: aj zamestnanci, aj zamestnávateľia. Nech teda slová tejto encykliky nájdú odozvu aj v našich životoch, nech nájdú svoje naplnenie aj v našich srdciach.

1.10 Evangelium vitae

Úvod³⁶

Svätý Otec Ján Pavol II. v encyklike hovorí o hodnote a nenarušiteľnosti ľudského života. Evanjelium života sa nachádza v samom srdci posolstva Ježiša Krista. Správa o narodení Dieťaťa sa ohlasovala ako radostná zvesť: Zvestujem vám veľkú radosť, dnes sa vám v Dávidovom meste narodil Spasiteľ, Kristus Pán (porov. Lk 2,10-11).

Plný zmysel každého ľudského narodenia sa javí ako základ a naplnenie radosti z každého dieťaťa, ktoré prichádza na svet.

Človek je povolaný k plnosti života, pretože spočíva v účasti na samom živote Boha. Život je základnou podmienkou, počiatočnou etapou ľudskej existencie. Cirkev si je vedomá, že toto Evanjelium života, ktoré jej zveril Pán, vyvoláva živú odozvu v srdci každého života. Človek získa presvedčenie, že každá ľudská bytosť má právo na to, aby sa rešpektovalo toto jej základné právo.

Ohlasovanie Evanjelia života sa stáva naliehavým, aj keď v nás vyvoláva strach z ohrozenia života ľudí.

Všetko, čo je proti samému životu, ako vražda každého druhu, genocída, potrat, eutanázia, ako aj samovražda a všetko, čo porušuje celistvosť ľudskej osoby, Cirkev odsudzuje.

Samotná medicína, ktorá má povolenie život brániť a prejavovať oň starostlivosť, v niektorých svojich odboroch sa stáva častejšie nástrojom týchto činov proti človeku.

³⁵ ŠPIDLÍK, T.: *Pramene svetla*. s. 67.

³⁶ Porov.: BEBKA, F.: *Seminárna práca zo spirituality*. Spišská Kapitula: 2002.

Problémom ohrozenia ľudského života sa zaoberalo mimoriadne konzistórium kardinálov, ktoré sa konalo v Ríme v apríli 1991.

Dnes sme svedkami toho, ako sa šliape základné právo na život veľkého množstva slabých a bezbranných ľudí, najmä nenarodených detí.

Táto encyklika chce byť rozhodným a jednoznačným potvrdením hodnoty ľudského života a jeho nenarušiteľnosti. Rešpektuj, chráň, miluj život a slúž životu – každému ľudskému životu (*porov. EV úvod*)!

1.10.1 Súčasné ohrozenie ľudského života

Text vychádza zo slov: „Kain napadol svojho brata Ábela a zabil ho“ (*Gn 4,8*). Boh nestvoril smrť a neteší sa zo záhuby žijúcich. Stvoril človeka pre nesmrteľnosť, urobil ho obrazom svojej večnosti. Evanjeliu života protirečí trýznivá skúsenosť smrti, ktorá vstupuje do sveta a vrhá tieň absurdnosti na celú ľudskú existenciu. Smrť sa v ňom objavuje pre závisť diabla a následkom hriechu prvých rodičov.

Biblický text nevysvetľuje, prečo sa Bohu viac páči Ábelova obeta než Kainova. Veľmi jasne sa ukazuje, že Boh, hoci si vyberá Ábelovu obeť, neruší dialóg s Kainom. Závisť a hnev získavajú prevahu nad Božím napomenutím: Kain napadne svojho brata a zabíja ho. Boh nemôže dovoliť, aby zločin zostal nepotrestaný. Cirkve vyvodila termín „do neba volajúce hriechy“ a zaradila do tejto kategórie predovšetkým dobrovoľnú vraždu.

Kto vzťahuje ruku na život človeka, istým spôsobom vzťahuje ruku na samého Boha.

Boh však nechce vraha trestať zabitím, lebo viac chce pokánie hriešnika, ako jeho smrť. Otázka Boha: „Čo si to urobil?“ je adresovaná aj dnešnému človeku, aby si uvedomil šírku a závažnosť útokov na život, ktorými sú stále poznačené dejiny ľudstva. Človek sa musí s najväčšou vážnosťou zastaviť nad dôsledkami, ktoré z týchto útokov vyplývajú. Každý, kto svojou chorobou, narušenou schopnosťou ohrozuje blahobyť alebo navyknutý spôsob života, vníma sa ako nepriateľ, pred ktorým sa treba brániť alebo ktorého treba odstrániť. Takto vzniká istý druh „sprisahania proti životu“. Antikoncepčia, ak je bezpečná, je najúčinnnejším prostriedkom proti potratu.

Katolíckej cirkvi sa vyčíta, že v skutočnosti napomáha šíreniu potratovosti, lebo sa tvrdohlavo pridŕža svojej náuky o morálnej nedovolenosti antikoncepcie.

Umelý potrat a antikoncepcia sú z morálneho hľadiska dva zásadne rozdielne druhy zla. Prvé sa protiví čnosti manželskej čistoty a druhé čnosti spravodlivosti, priamo prestupuje Božie prikázanie „Nezabiješ“. Techniky umelého oplodňovania sú z morálneho hľadiska neprijateľné, pretože oddeľujú plodenie od pravého ľudského kontextu manželského aktu. Nemenej vážne

nebezpečenstvo hrozí nevyliciteľne chorým a umierajúcim, preto v ňom rastie pokušenie riešiť problém utrpenia tak, že ho zlikvidujeme v samom korení.

Tragickým prejavom všetkého je aj šírenie eutanázie, zamaskovanej alebo vykonanej otvorene, dokonca so súhlasom zákona. Navrhuje sa preto zbaviť telesne postihnutých novorodencov, osôb s vážnymi defektmi, neplnoprávných, starých, najmä nemohúcich a na smrť chorých. Potrat, antikoncepciu a sterilizáciu možno s istotou zarátať medzi praktiky, ktoré spôsobujú vážny pokles počtu narodení. Ľudský život je posvätený. Jedine Boh je Pánom života od jeho začiatku až do jeho konca. Nikto nemôže priamo zničiť ľudskú bytosť (porov. KKC 2267).

Pohľad na dnešné ľudstvo budí hlboký nepokoj, najmä na oblasti, v ktorých dochádza k útokom na život. Za nositeľa práv uznáva len toho, kto vlastní plnú alebo začínajúcu autonómiu a vychádza zo stavu totálnej závislosti od iných.

Teória ľudských práv spočíva v uznaní skutočnosti, že človek na rozdiel od zvierat a vecí nemôže podliehať nadvláde nikoho.

Sloboda je darom Stvoriteľa daná k službám osobe a jej realizácii, ktorá sa má uskutočňovať sebadarováním, otvorením sa druhému človeku.

Nárokovanie si práva na umelý potrat, zabíjanie detí a eutanáziu, ako aj jeho zákonné uznanie je ekvivalentom zvráteného a haneného ponímania ľudskej slobody ako absolútnej moci nad inými a proti iným. To však znamená smrť pravej slobody: „Veru, veru, hovorím vám: Každý, kto pácha hriech, je otrok“ (Jn 8, 34).

Takto si aj Kain myslí, že nikdy nezíska Božie odpustenie za svoj hriech a jeho nevyhnutným určením je „skrývať sa“ pred Bohom. Aj človek stojaci pred Pánom môže uznať svoje hriechy a uvedomiť si celú jeho závažnosť.

Keď teda mizne citlivosť na Boha, ohrozená a deformovaná je aj citlivosť na človeka, ako to vyjadruje II. vatikánsky koncil: „Stvorenie bez Stvoriteľa zaniká, ba zabúdaním sa Boha samo stvorenie zbavuje sa svetla.“

Materialistické videnie vecí vedie k vážnemu ochudobneniu medziosobných vzťahov. Kto tým najviac trpí? Predovšetkým žena, deti, chorí alebo trpiaci, starí ľudia.

Druhý človek je cenený nie podľa toho, kým „je“, ale podľa toho, „čo vlastní, čo robí a aký zisk prináša.“ Je to ovládnutie slabšieho silnejším. „Hlas krvi tvojho brata hlasno volá zo zeme ku mne“ (Gn 4,10). Aj krv každého iného človeka je hlasom, ktorý sa dvíha k Pánovi.

Kristova krv bola vyliata ako dar života, nie je už znakom smrti a definitívnej rozlúčky s bratmi, ale je prostriedkom zjednotenia, ktoré dáva všetkým život v hojnosti.

Z Kristovej krvi všetci ľudia čerpajú aj silu konať vo veci obrany života. Práve táto krv je najsilnejším znamením nádeje, ba základom absolútnej istoty.

Je ešte mnoho manželov, ktorí v duchu obetavej zodpovednosti dokážu prijať deti ako „najcennejší dar manželstva.“ Vznikajú aj rôzne skupiny dobrovoľníkov, ktoré sa snažia postarať o osoby bez rodiny, o ľudí zápasiacich s osobitnými problémami. Bezpodmienečné vyjadrenie sa za život nadobúda plný náboženský a morálny význam, ak prúdi z viery v Krista, je ňou utvárané a čerpá z nej silu.

1.10.2 Kresťanské posolstvo o živote

„Zjavil sa život a my sme ho videli“ (1 Jn 1,2). Evanjelium života je konkrétna osobná skutočnosť, lebo spočíva v ohlasovaní osoby samého Ježiša. Ježiš hovorí: „Ja som vzkriesenie a život. Kto verí vo mňa, bude žiť, aj keď zomrie. A nik, kto žije a verí vo mňa, neumrie naveky“ (Jn 11,25–26).

V Ježišovi, v Slove života, ohlasuje sa nám teda a udeľuje večný Boží život. A tak Evanjelium života obsahuje všetko, čo ľudská skúsenosť a rozum hovorí o hodnote ľudského života, preniká to, pozdvihuje a dopĺňa. Je pochopiteľné, že nevinný človek zdeptaný utrpením si kladie otázku: „Prečo len dal svetlo úbožiakovi a život takým, čo sú zatrpknutí?“ Predovšetkým chudobným je adresované Ježišovo kázanie a Ježišova činnosť. Slová a skutky Ježiša a jeho Cirkvi sa týkajú samého zmyslu života každého človeka v jeho mravnom a duchovnom živote. Ježiš hovorí: „Lekára nepotrebujú zdraví, ale chorí. Neprišiel som volať spravodlivých, ale hriešnikov, aby sa kajali“ (Lk 5,31–32).

Ježiš zakusuje chudobu po celý svoj život až k vrcholnému okamihu smrti na kríži: „Uponížil sa, stal sa poslušným až na smrť, až na smrť na kríži. Preto ho Boh nad všetko povýšil a dal mu meno, ktoré je nad každé iné meno“ (Flp 2,8–9). Práve svojou smrťou zjavuje Ježiš celú veľkosť a hodnotu života a jeho život je v Otcových rukách. Preto na kríži môže povedať: „Otče, do tvojich rúk porúčam svojho ducha“ (Lk 23,46).

Celé stvorenie je zamerané na človeka, je mu podriadené a takto je človek obdarený najväčšou dôstojnosťou. Život, ktorým Boh obdarováva človeka, je niečím viac, než len jestvovaním v čase.

Apoštol Pavol píše: „Prvý človek, Adam, sa stal živou bytosťou, posledný Adam oživujúcim duchom“ (1 Kor 15,45). Tým, ktorí prijímú pozvanie ísť za Kristom, ponúka sa plnosť života.

Ježiš sľubuje a dáva večný život. Večný život je teda životom samého Boha a zároveň životom Božích detí. Božou slávou je človek, ktorý žije, ale život človeka spočíva vo videní Boha.

Život človeka pochádza od Boha, je jeho darom, jeho obrazom a odrazom, účasťou na jeho oživujúcom dychu. Preto Boh je jediným Pánom tohto života.

Život a smrť človeka sú preto v rukách Boha, v jeho moci.

Prikázanie „Nezabiješ!“ obsiahnuté a prehĺbené v pozitívnom prikázaní lásky k blížnemu, v celej svojej sile potvrdil Pán Ježiš.

Brániť život a posilňovať ho, ctíť si ho a milovať, to je úloha, ktorú Boh zveruje každému človeku. Život každého človeka od samého počiatku prebieha podľa Božieho plánu. Človek nie je pánom smrti, tak ako nie je ani pánom života, v živote i v smrti musí sa úplne zveriť vôli Najvyššieho, jeho zámeru a lásky.

Ježišovo poslanie a početné uzdravenia ukazujú, ako veľmi sa stará Boh aj o telesný život človeka. Božie slovo ukazuje konkrétny smer, v ktorom sa má život uberať. Keď človek počúva Božie slovo, môže žiť dôstojne a spravodlivo. Aj dnešný človek, ohrozený vo svojej existencii, môže obrátiť zrak k tomu, ktorý bol pribitý a dostane sa mu nádej na oslobodenie a vykúpenie.

Otče, daj, aby sme vedeli s poníženým srdcom počúvať každé slovo, ktoré vychádza z Božích úst: tak sa naučíme ľudský život nielen „nezabíjať“, ale dokážeme si ho ctíť, milovať a pomáhať mu.

„Život dosahuje svoj vrchol, svoj zmysel a svoju plnosť, keď ho odovzdáme ako dar.“

1.10.3 Nezabiješ - svätý Boží zákon

„Ak chceš vojsť do života, zachovávaj prikázania“ (Mt 19,17). Božie prikázanie nikdy nemožno oddeliť od Božej lásky. Aj Evanjelium života je pre človeka veľkým Božím darom a zaväzujúcou úlohou.

Iba Boh je Pán života od jeho počiatku až po jeho koniec: nikto a za žiadnych okolností nemôže si nárokovať právo priamo zničiť nevinnú ľudskú bytosť.

Sväté písmo totiž predkladá človeku prikázanie „Nezabiješ!“ ako Boží príkaz, ktorý sa nachádza v Desatore, v samom srdci zmluvy, ktorú Boh uzavrel s ľudstvom.

Sú dve cesty: jedna cesta života, druhá cesta smrti. Druhým prikázaním náuky je nezabiješ, nenecháš zahynúť dieťa potratom, ani ho nezabiješ, keď sa narodí.

Každý je sám za svoj život zodpovedný pred Bohom, ktorý mu ho dal.

Boh zostáva zvrchovaným Pánom života. Sme povinní prijímať život s vďačnosťou a chrániť ho na Božiu česť a spásu svojej duše. My sme správcami, nie vlastníkmí života, ktorý nám Boh zveril. Nemôžeme s ním voľne nakladať“ (KKC 2280).

Vedomé a dobrovoľné rozhodnutie zbaviť nevinnú ľudskú bytosť života je z morálneho hľadiska vždy zlo a nikdy nemôže byť dovolené ani ako cieľ, ani

ako prostriedok na dobrý cieľ. Pokiaľ ide o právo na život, každá nevinná ľudská bytosť je absolútne rovná so všetkými ostatnými.

Druhý vatikánsky koncil všetky prečiny spolu so zabíjaním detí definuje ako odporný zločin.

Matka prežíva umelý potrat často dramaticky a bolestne, lebo rozhodnutie zbaviť sa počatého plodu má za cieľ chrániť isté dôležité dobré, ako je vlastné zdravie alebo dôstojná životná úroveň ostatných členov rodiny.

Vinný môže byť najmä otec dieťaťa, a to nielen vtedy, keď priamo nabáda ženu k umelému potratu, ale aj vtedy, keď sa o takého jej rozhodnutie pričinuje nepriamo.

„Keďže sa s embryom má už od počatia zaobchádzať ako s osobou, treba ho chrániť v jeho neporušiteľnosti, liečiť ho a uzdraviť, pokiaľ je to možné, ako každú inú ľudskú bytosť“ (KKC 2274).

Ten, kto spôsobí potrat, po dosiahnutí účinku spadá pod exkomunikáciu latae sententiae, t. j. automaticky samým faktom spáchania priestupku.

Na konci života človek stojí tvárou v tvár tajomstvu smrti. Smrť sa považuje za „nezmyselnú“, keď neočakávane ukončuje život, ešte otvorený budúcnosti, ktorá môže priniesť mnoho zaujímavých skúseností: stáva sa však „túženým vyslobodením“.

Aby sme eutanáziu mohli z morálneho hľadiska správne zhodnotiť, treba ju najprv jasne definovať. Eutanáziou v pravom a vlastnom slova zmysle treba rozumieť ako čin alebo zanedbanie. Eutanáziu treba preto skúmať vzhľadom na úmysel a na použité metódy.

V súčasnej medicíne čoraz väčší význam nadobúda tzv. „palatívna terapia“, cieľom ktorej je zmiernenie utrpenia pacienta v konečnom štádiu choroby a zabezpečenie potrebnej ľudskej pomoci.

Už Pius XII. potvrdil, že je dovolené zmierňovať bolesť pomocou opiátov, aj keď to v dôsledku vedie k obmedzeniu vedomia a skráteniu života.

Cirkev potvrdzuje, že eutanázia je vážnym porušením Božieho zákona ako morálne neprípustné dobrovoľné zabíjanie ľudskej osoby.

Samovražda je vždy morálne neprípustná v rovnakej miere ako vražda.

Mať spoluúčasť na samovražednom úmysle iného a spolupracovať pri jeho uskutočnení znamená stať sa spoluvinníkom, dokonca priamym vykonávateľom nespravodlivosti.

Sv. Augustín zastáva názor, že nikdy nie je dovolené zabiť druhého, ani keby to chcel, ani keby o to prosil na hranici medzi životom a smrťou. Pretože len Boh má moc rozhodovať o smrti a o živote, a nie človek.

Apoštol Pavol pripomína, že nik z nás totiž nežije pre seba a nik pre seba neumiera, lebo či žijeme, žijeme v Pánovi, či umierame, umierame v Pánovi.

Zomrieť pre Pána znamená prežívať vlastnú smrť ako najvyšší úkon poslušnosti k Otcovi (*porov. Flp 2,8*). Právne tolerovanie umelého potratu alebo eutanázie nemôže sa teda v žiadnom prípade odvolávať na rešpektovanie svedomia iných práve preto, že spoločnosť má právo i povinnosť brániť sa proti zneužitiam.

Pod umelým potratom, teda ukončeným tehotenstvom, rozumieme akýkoľvek zákrok, ktorý je zameraný na odstránenie živého ľudského plodu z lona matky. Takýto zákrok nie je dovolený. Nezáleží na tom, či je plod usmrtený v matkinom lone, alebo mimo neho. Najčastejšie je to chirurgický zákrok. Na koho sa vzťahuje formálna spolupráca pri potrate? Matka, ktorá sama použije vonkajšie alebo vnútorné prostriedky na vyvolanie potratu alebo sa podrobí chirurgickému zákroku. Všetci, ktorí robia zákrok, vrátane zdravotných sestier a asistentov. Nevyhnutní spolupáchatelia, teda tí, ktorí na základe spoločného úmyslu chcú spáchať delikt. Vykonávateľ potratu alebo spolupáchateľ nespádajú do exkomunikácie vtedy, ak je prítomná niektorá okolnosť.³⁷

Zákony, ktoré pripúšťajú alebo uľahčujú potrat a eutanáziu, úplne strácajú právnu spôsobilosť. Umelý potrat a eutanázia sú preto zločinmi, ktoré žiaden ľudský zákon nemôže uznať za prípustné. Človek je povinný postaviť sa proti takýmto zákonom na základe námietok svedomia. „Boha treba viac poslúchať ako ľudí“ (*Sk 5,29*).

Z morálneho hľadiska nikdy neslobodno formálne spolupracovať na konaní zla. Odmietnutie spolupráce pri konaní nespravodlivosti nie je len morálnou povinnosťou, ale aj základným ľudským právom. Znamená to, že lekári, zdravotnícky personál, ako aj osoby, ktoré riadia zdravotnícke zariadenia, kliniky a liečebné strediská, majú mať zaistenú možnosť odmietnuť účasť na plánovaní, príprave a uskutočňovaní činov namierených proti životu. Preto Božie prikázanie nám ukazuje cestu života.

Sloboda začína tým že sa zbavíme zločinov, ako je vražda, cudzoložstvo, smilstvo, krádež, podvod, svätokrádež a podobne.

Prikázanie „nezabiješ!“ je teda začiatkom cesty k pravej slobode (*porov. EV 73-77*).

1.10.4 Za novú kultúru ľudského života

„Vy ste ľud, určený na vlastníctvo, aby ste zvestovali slávne Božie skutky“ (*1Pt 2,9*). Cirkvev prijala evanjelium ako dar od Ježiša, prijala ho prostredníctvom apoštolov, ktorých poslal do celého sveta. Evanjelizovať, ako píše Pavol VI., je milosť a vlastné povolanie Cirkvi. Všetci spolu cítime

³⁷ Porov.: KATOLÍCKE NOVINY, týždenník pre náboženské a spoločenské otázky, ročník 117, č. 35. Trnava : SSV, 2002, s. 10.

povinnosť ohlasovať Evanjelium života, sláviť ho v liturgii a v celom živote. Je potrebné, aby sa Evanjelium života dostalo k srdcu každého človeka. Ľudský život – vzácny Boží dar, je posvätný a nenarušiteľný. Je absolútne neprístupný umelý potrat a eutanázia. Ľudský život nielenže nemožno zabíjať, ale treba ho láskyplnou starostlivosťou chrániť. Život nachádza svoj zmysel v prijatej a darovanej láske. Sláviť Evanjelium života znamená vzdávať česť Bohu života – Bohu, ktorý dáva život.

Práve pomoc, ktorú preukážeme hladnému, smädnému, nahému, chorému, uväznenému, cudzincovi a tiež nenarodenému dieťaťu alebo trpiacemu, či zomierajúcemu starcovi – umožňuje nám slúžiť Ježišovi, ktorý sám povedal: „Čo ste urobili jednému z mojich najmenších bratov, mne ste to urobili“ (Mt 25,40).

A tak treba venovať aj osobitnú pozornosť úlohe nemocníc, kliník a liečebných domov. Ich právna totožnosť nespočíva len v tom, že sú zariadeniami, v ktorých sa venuje starostlivosť chorým a umierajúcim, ale predovšetkým v tom, že si v nich možno uvedomiť a prežiť pravý kresťanský zmysel choroby, utrpenia a smrti.

Každý lekár je povinný preukázať najvyššiu úctu ľudskému životu a jeho posvätnosti.

„Usmrtenie“ nikdy nemožno považovať za liečebný úkon, ani vtedy, keď jeho jediným zámerom je splniť žiadosť pacienta: je to skôr sprenevera lekárskeho povolaniu.

Keď rodičia plodia nový život, presviedčajú sa, že dieťa, i keď je ovocím ich vzájomného daru lásky, je zároveň aj darom pre oboch – darom, ktorý pramení z daru.

Treba hľadať riešenie na celosvetovej úrovni, vytvoriť opravdivú ekonómiu spoločnosti a spoluúčasti na dobrách. Služba Evanjeliu života je teda rozsiahla a zložitá.

Aj bolesť a utrpenie majú zmysel a hodnotu, keď ich prežívame v úzkom spojení s prijatou a odovzdanou láskou. V tejto perspektíve Ján Pavol II. nariadil, aby sa každoročne slávil Svetový deň chorých.

Záver

V závere naše oči nech sa obrátia ne Ježiša – dieťa pre nás narodené. Súhlas, ktorý Mária vyjadrila v momente zvestovania a jej materstvo sú pri samom prameni tajomstva života, ktoré Kristus priniesol ľuďom (porov. Jn 10,10). Vzájomný súvis medzi tajomstvom Cirkvi a Máriou sa výraz javí „vo veľkom znamení“ opísanom v Apokalypse: „Žena odetá slnkom, pod jej nohami mesiac a na hlave veniec z dvanástich hviezd“ (Zjv 12,1). Mária je tou ženou

plnou slávy, v ktorej sa Boží zámer mohol uskutočniť najdokonalejším spôsobom.

Cirkev si je vedomá, že nosí v sebe Spasiteľa sveta, Krista Pána, a že je povolaná, aby ho dávala svetu tým, že rodí ľudí pre Boží život. Mária sa tým stáva vzorom pre Cirkev a je matkou všetkých veriacich, matkou „žijúcich“ (porov. Gn 3, 20).

Tak ako Cirkev aj Mária musela prežívať svoje materstvo v znamení utrpenia.

„Keď Ježiš uzrel matku a pri nej učeníka, ktorého miloval, povedal matke: „Žena, hľa, tvoj syn“ (Jn 19,26)! Mária pomáha Cirkvi uvedomiť si, že život sa stále nachádza v centre veľkého zápasu medzi dobrom a zlom, medzi svetlom a temnotou.“ A tak sa Mária stala živým slovom útechy pre Cirkev zápasiacej so smrťou.

1.11 Veritatis splendor

Úvod³⁸

Je veľa ľudí, ktorí vo svojom živote si kladú otázky: Čo mám robiť? Aký je zmysel môjho života? Rozhodujúcu odpoveď na takéto otázky dáva Ježiš Kristus, ktorý je cesta, pravda a život.

Pastieri Cirkvi spojení s Petrovým nástupcom pomáhajú ľudstvu v tomto úsilí. Spreádzajú ho a vedú Učiteľským úradom, nachádzajúc vždy nové slová lásky a milosrdenstva, ktorými oslovujú nielen veriacich, ale všetkých ľudí dobrej vôle.

Predmetom tejto encykliky je učenie Cirkvi o mravnosti vcelku. Chce presne vysvetliť niektoré základné pravdy katolíckej náuky, ktorým hrozí nebezpečenstvo, že v dnešnom kontexte budú zdeformované alebo popreté. Vznikom novej situácie a dôsledkom nových myšlienkových prúdov sa odmieta tradičné učenie o prirodzenom zákone, o univerzálnosti a nemennosti jeho príkazov. Existuje názor, že niektoré predpisy Učiteľského úradu v otázke mravov sú jednoducho neprijateľné. Táto encyklika sa zaoberá niektorými základnými otázkami učenia Cirkvi o mravnosti, o ktorých sa hovorí medzi odborníkmi. To je vlastná téma tejto encykliky, v ktorej sa chce poukázať na dôvody učenia o mravnosti vychádzajúceho zo Svätého písma a zo živej apoštolskej tradície.

³⁸ Porov.: LIKAVČN, R.: *Semestrálna práca*. Spišská Kapitula : 2002.

1.11.1 Kristus a odpoveď na otázku mravnosti

Rozhovor Krista s bohatým mladíkom poskytuje možnosť živo a jasne si uvedomiť jeho učenie o mravnosti. V osobe mladíka pristupuje ku Kristovi každý človek a dáva otázku, akým spôsobom dať životu zmysel.

Preto, aby ľudia mohli dosiahnuť toto stretnutie s Kristom, Boh ustanovil svoju Cirkev. Ona totiž chce, aby sa každý človek stretol s Kristom. Ježiš pri otázke upriamuje pozornosť mladíka na Boha, ktorý je prameňom všetkého dobra. Človek dosiahne najvyšší cieľ vtedy, keď jeho život je oslavou Boha. Vzorom mravného konania, ku ktorému smeruje požiadavka, je: „Buďte svätí, lebo ja, Pán, Boh váš, som svätý“ (Lv 19,2).

Ak chce človek vojsť do večného života, je potrebné, aby zachovával prikázania. Týmto spôsobom sa dáva najavo úzka súvislosť medzi večným životom a poslušnosťou voči Božím prikázaniam. Ježiš chce mladíkovi pripomenúť ústredné postavenie Desatora.

Našej pozornosti nemôže ujsť, ktoré prikázania Pán pripomína mladíkovi osobitne. V týchto prikázaniach je vyjadrená osobitá dôstojnosť človeka. Bez lásky k blížnemu, ktorá sa konkretizuje plnením prikázaní, nie je možná opravdivá láska k Bohu. Láska k blížnemu sa rodí v srdci, ktoré miluje a práve preto, že miluje, dokáže plniť najvznešenejšie požiadavky.

Kto je podriadený telu, pociťuje Boží zákon ako bremeno, ako popretie alebo ako obmedzenie vlastnej slobody; naopak, kto je oduševnený láskou a žije duchovne, nachádza v Božom zákone zásadnú základnú cestu, nevyhnutnú na rozvíjanie slobodne zvolenej a prejavovanej lásky. Ježišova výzva je adresovaná každému bez rozdielu.

Sám Ježiš pozýva mladíka k nasledovaniu. Pozýva ho na cestu dokonalosti. Výzva sa týka predovšetkým tých, ktorým zveruje osobitnú úlohu. No netýka sa len Dvanástich, lebo byť Kristovým učeníkom je výzvou pre každého veriaceho. Preto je nasledovanie Krista bytostným a prirodzeným základom kresťanskej morálky. Ide tu predovšetkým o príľnutie k vlastnej osobe Krista, o účasť na jeho živote a osude, o spoločné uskutočňovanie jeho láskyplnej a slobodnej poslušnosti. Nasledovanie Krista nie je jednoduchým vonkajším napodobňovaním, pretože sa dotýka vnútra človeka. Byť Kristovým učeníkom znamená stať sa podobným tomu, ktorý sa stal sluhom až po obetovanie seba samého na kríži. Napojením sa na Krista stáva sa kresťan údom jeho tela, ktorým je Cirkev.

Záver Ježišovho rozhovoru s mladíkom znie trpké. Iba vlastnými silami nemôže človek napodobňovať a prežívať Kristovu lásku.

Ježišov rozhovor s bohatým mladíkom pokračuje istým spôsobom v každom historickom období, teda aj dnes. Mladíkova otázka vzniká v srdci každého človeka a vždy jedine Kristus poskytuje úplnú a konečnú odpoveď. Kristus je vždy prítomný uprostred nás. On prisľúbil svojim učeníkom Ducha

Svätého, ktorý im pripomenie jeho prikázania a bude o nich poučať. Povinnosť vykladať prikázania zveril Ježiš apoštolom a ich nástupcom, keď im dal za ochrancu Ducha pravdy.

Úloha autenticky vysvetľovať napísané alebo tradované Božie slovo je zverená jedine Učiteľskému úradu Cirkvi, ktorý uplatňuje svoju autoritu v mene Ježiša Krista.

1.11.2 Pravdy a mravný poriadok

Základná otázka sa týka otázky slobody: čo vlastne sloboda je. Stále viac vystupuje do popredia dôstojnosť ľudskej osoby a tým sa dospieva k názoru, že človek môže konať podľa vlastného úsudku, čo nie je celkom správne. Je dôležité zdôrazniť, že otázka mravnosti nemôže obísť otázku slobody, pretože bez slobody niet morálky. Lenže ide tu o pravú slobodu, ktorá je najjasnejším znakom Božieho obrazu v človeku. Ak chceme kriticky analyzovať rôzne názory na slobodu, musíme ich skúmať vo svetle slobody absolútne závislej od pravdy. Závažnosť tejto podriadenosti jasne vyjadrujú Kristove slová: „Poznáte pravdu a pravda vás vyslobodí“ (Jn 8,32).

a) Sloboda a zákon

Právomoc rozhodovať o dobre a o zle neprislúcha človeku, ale jedine Bohu. Je dôležité znova zdôrazniť, že ľudská sloboda má hranice.

Aby sa mravný život udržal v kresťanskom rámci, niektorí odborníci v morálnej teológii zaviedli v katolíckej náuke odporujúci rozdiel medzi etickým poriadkom pochádzajúcim od človeka a patriacim iba do tohoto sveta, a poriadkom spásy, v ktorom sú dôležité iba určité zámery a vnútorné postoje voči Bohu a blížnemu. V dôsledku toho sa dospelo k tomu, že sa popiera jestvovanie špecifického a konkrétneho, pre všetkých platného a trvalého mravného obsahu v Božom zjavení.

Druhý vatikánsky koncil vysvetľuje pravú slobodu, ktorá je vznešeným znakom Božieho obrazu v človeku. Tieto slová poukazujú na obdivuhodnú hĺbku spoluúčasti na Božom panovaní, ku ktorej bol človek prizvaný; ukazujú, že vláda človeka sa istým spôsobom vzťahuje na samého človeka. Sloboda človeka a Boží zákon sú navzájom v súlade a takmer sa prelínajú. Zákon treba považovať za prejav Božej múdrosti.

Najvyššou normou ľudského života je sám večný, objektívny a všeobecný Boží zákon. O ľudí sa Boh stará zvnútra rozumom, ktorý, keď pomocou prirodzeného svetla spozná večný Boží zákon, je schopný ukázať samému človeku správnu cestu slobodného konania. Prirodzený zákon je vpísaný a vrytý

do duše všetkých ľudí a každého jednotlivca, pretože je to sám ľudský rozum, čo prikazuje dobre robiť a zakazuje hrešiť.

Skutočnosť diskusie o prirodzenosti a slobode v dnešnom svete je závažná, pretože dnešný svet ich kladie do protikladu. V tejto súvislosti vznikli proti tradičnému chápaniu prirodzeného zákona námietky zo strany fyzicizmu a naturalizmu: takéto chápanie by totiž predkladalo ako mravné také zákony, ktoré sú v skutočnosti iba biologické.

Prirodzený mravný zákon nemožno považovať len za biologickú normu, ale treba ho definovať ako racionálny poriadok, podľa ktorého je človek Stvoriteľom povolaný žiť, ovládať i riadiť svoje konanie, osobitne používať svoje telo a mať z neho úžitok. V pravom zmysle slova ľudský význam tela možno v skutočnosti pochopiť iba vtedy, ak sa na osobu hľadí ako na jednotný celok, ako na dušu vyjadrenú v tele a telo formované nesmrteľným duchom.

Zdanlivý konflikt medzi slobodou a prirodzenosťou sa odráža aj vo vysvetľovaní niektorých osobitných aspektov prirodzeného zákona, predovšetkým na jeho univerzálnosti a nemennosti. Pretože je vpísaný do rozumnej prirodzenosti osoby, zaväzuje každého človeka obdareného rozumom bez ohľadu na historické obdobie, aby vo svojom osobitnom postavení dosiahol dokonalosť. Človek je povinný konať dobro, vyhýbať sa zlu, starať sa o odovzdávanie a zachovanie života, zušľachtovať a rozmnožovať bohatstvo zmyslami vnímateľného sveta, zabezpečovať sociálne potreby, hľadať pravdu, robiť dobro, uvažovať nad krásnom. Aj negatívne príkazy prirodzeného zákona platia všeobecne: zaväzujú všetkých a každého, vždy a za každých okolností. Nikdy si neslobodno voľiť spôsoby zakázané mravnými príkazmi, ktoré sú v Starom i Novom zákone negatívne formulované.

Niektorí majú pochybnosť o nemennosti prirodzeného zákona. Cirkev tvrdí, že napriek všetkým zmenám je mnoho vecí, ktoré sa nemenia a ktoré majú svoj najhlbší základ v Kristovi, ktorý je včera, dnes, sám a naveky.

b) Svedomie a pravda

Vzťah medzi slobodou človeka a zákonom Boha má svoje živé sídlo v srdci osoby, teda v jeho mravnom svedomí. Jeho hlas ho neprestajne vyzýva milovať a konať dobro a chrániť sa zla.

Koncil definuje svedomie ako svätyňu človeka, kde zostáva sám s Bohom, ktorého hlas sa ozýva v jeho vnútri. Tento hlas neprivádza človeka ani tak k úzkostlivej pozornosti voči všeobecným normám, ako skôr k plodnému a zodpovednému prevzatiu povinností, ktoré mu Boh zveruje.

Svedomie je jediným svedkom pre človeka samého. Mravné svedomie neuzatvára človeka do neprípustnej a nepreniknuteľnej samoty, ale robí ho otvoreným voči volaniu a voči hlasu Boha.

Úsudok svedomia je praktický úsudok, ktorý človeku napovedá, čo má urobiť alebo čomu sa má vyhnúť. Posudzuje skutok, ktorý už človek vykonal. Úsudok svedomia potvrdzuje zhodu alebo rozpor určitého konkrétneho spôsobu konania so zákonom, formuluje bezprostrednú normu mravnosti dobrovoľného skutku, čím realizuje použitie objektívneho zákona na konkrétny prípad. Ako samotný prirodzený zákon, aj úsudok svedomia má silu príkazu: človek má konať v zhode s ním.

Svedomie nie je oslobodené od nebezpečenstva omylu. Možno taktiež hovoriť aj o pomýlenom svedomí, kedy človek vôbec nehľadá pravdu a dobro. Omyl svedomia však môže byť výsledkom neprekonateľnej nevedomosti. Dôstojnosť svedomia v každom prípade spočíva v pravde. Ak je svedomie správne, vtedy ide o objektívnu pravdu, ktorú človek prijal. Ak je svedomie pomýlené, ide o to, čo človek mylne považuje za pravdivé. Nikdy sa nemôže stať, aby sa subjektívny omyl o mravnom dobre neodlišoval od objektívnej pravdy. Ak sa mýli zavinene, teda, ak vôbec nehľadá pravdu, vystavuje svoju dôstojnosť nebezpečenstvu. Preto je potrebné svedomie formovať, aby stále bolo predmetom obrátenia k pravde a dobru. Na to je potrebné poznať Boží zákon, ale ani to nestačí. Nevyhnutná je aj spoločná prirodzenosť medzi človekom a pravým dobrom.

1.11.3 Základný výber a konkrétne správanie

Záujem o slobodu, ktorý je dnes osobitne živý, privádza mnohých k dôkladnejšiemu skúmaniu jej povahy a dynamiky. Správne sa zdôrazňuje, že sloboda nespočíva iba vo voľbe konania, ale je aj úsudkom o sebe i nasmerovaním vlastného života k dobru a pravde alebo odklonu od nich. V konečnom dôsledku k Bohu alebo proti nemu.

Úvahy o základnej voľbe priviedli mnohých teológov k hlbkej revízii tradičného rozlišovania smrteľných hriechov od všedných. Nastalo zdôrazňovanie toho, že človek, keď koná proti Božím príkazom, môže to byť jedine výsledkom konania, ktoré zahŕňa celého človeka, a teda konania podmieneného základnou voľbou.

Smrteľným hriechom je hriech, ktorý sa týka vážnej matérie a navyše sa pácha s plným vedomím a so slobodným súhlasom. Teda človek koná ťažký hriech vtedy, keď dobrovoľne a vedome odmieta Boha, jeho zákon, zmluvu lásky ponúkanú Bohom, a radšej sa obracia na seba samého a na čosi, čo sa prieči Božej vôli.

1.11.4 Mravné konanie

Ľudské skutky sú mravnými skutkami. Ony kvalifikujú v mravnom ohľade samotnú konajúcu osobu a určujú jej vnútorný duchovný profil. Určujú, či ich konateľ je dobrý, alebo zlý. Mravnosť konania je určená vzťahom slobody človeka k pravému dobru. Konanie je mravne dobré, ak sa slobodne vykonaná voľba zhoduje s pravým dobrom človeka. Len taký skutok, ktorý nie je v rozpore s dobrom, môže byť cestou vedúcou do života.

Môžeme si tu položiť otázku: Čo oprávňuje nazvať skutky slobodne konajúceho človeka mravnými? V čom spočíva toto podriadenie ľudských skutkov Bohu? To je otázka, ktorá sa tradične nazýva „otázka prameňov morálky“. Okolo tejto otázky sa rozvinuli nové kultúrne a teologické predstavy, ktoré si vyžadujú dôkladný výklad zo strany Učiteľského úradu Cirkvi.

Mravnosť ľudského konania závisí predovšetkým od predmetu zvoleného rozumne vedomou vôľou. Predmetom chceného skutku je slobodne zvolený spôsob správania. Nijaký zlý skutok vykonaný s dobrým úmyslom nemožno ospravedlniť. Dôvod, prečo nestačí správny úmysel a prečo sa vyžaduje správna voľba skutkov spočíva v tom, že ľudské konanie závisí od jeho predmetu, to znamená od toho, či môže alebo nemôže byť zameraný na Boha. Správny je teda taký skutok, ktorého predmet zodpovedá dobru osoby a zachováva pre ňu mravne významnejšie dobré.

Ak sú skutky vnútorne zlé, môže sa stať, že správny úmysel alebo mimoriadne okolnosti síce znižujú ich zlo, ale odstrániť ho nemôžu - sú to nenapraviteľné zlé skutky a samy osebe i samy v sebe nemôžu byť zamerané na Boha ani na dobro osoby. Napokon, úmysel je dobrý, ak sleduje pravé dobro osoby z hľadiska jej konečného cieľa. Mravná kvalita ľudského konania závisí od vernosti prikázaniam a je výrazom poslušnosti a lásky.

Cirkev tým, že uznáva a učí, že v niektorých ľudských skutkoch jestvuje vnútorné zlo, zachováva vernosť celej pravde o človeku, prejavuje mu úctu a podporuje jeho dôstojnosť i povolanie. Spomínané teórie, ktoré sú v rozpore s touto pravdou, musí preto Cirkev odmietnuť.

1.11.5 Mravné dobro pre život Cirkvi a sveta

Prvoradou otázkou, ku ktorej spomínané náuky o mravnosti osobitne podnecujú, je otázka úzkeho vzťahu medzi slobodou človeka a Božím zákonom, ktorá vyúsťuje do vzťahu medzi slobodou a pravdou. Podľa kresťanskej viery a učenia Cirkvi, iba sloboda podriadená pravde, privádza ľudskú osobu k pravému dobru. Dobrom osoby je zotrvať v pravde a pravdu aj konať.

Rozumové uvažovanie a každodenná skúsenosť poukazujú na krehkosť, ktorou je sloboda človeka poznačená. Jej absolútny a najvyšší princíp nespočíva

v nej samej, ale v jej jestvovaní, ktoré pre ňu zároveň predstavuje obmedzenie i možnosť. Rozum a skúsenosť hovoria nielen o krehkosti ľudskej slobody, ale aj o jej prudkých pádoch. Človek si všíma, že jeho sloboda akýmsi skrytým spôsobom má sklon opustiť dobro a pravdu. V skutočnosti častejšie dáva prednosť konečným a pominuteľným veciam. Toto nás môže viesť k tomu, že človek seba povyšuje na absolútny princíp seba samého.

Kristus zjavuje skutočnosť, že pravou podmienkou slobody je úprimné poznanie pravdy. Spojenie s pravdou a vzdávanie úcty Bohu v Ježišovi Kristovi sa javia ako najhlbšie korene slobody. Ježiš svojou vlastnou existenciou, nie iba slovami zjavuje, že sloboda sa uskutočňuje láskou – sebadarováním.

Mnohí vyčítajú Cirkvi jej neochvejnosť, s akou obraňuje všeobecnú a trvalú platnosť prikázaní, ktoré zakazujú vnútorne zlé skutky. Cirkev vykladá mravnú normu a predkladá ju všetkým ľuďom dobrej vôle, pričom neskrýva, že vyžaduje zásadný odklon od polovičatých riešení a dokonalosť. Iba v zachovávaní mravných noriem človek naplno potvrdzuje seba samého i svoju možnosť skutočného mravného rastu. Tieto normy totiž tvoria pevný základ a trvalú záruku spravodlivosti a pokojného ľudského spolužitia.

Tak mravné normy, predovšetkým negatívne, čiže zakázané zlo, vyzdvihujú svoj význam i svoj mravný a sociálny vplyv. Ochranou nedotknuteľnej osobnej dôstojnosti každého človeka slúžia vzájomnému spolčovaniu sa ľudí a ich správne a úspešnému napredovaniu. Predovšetkým prikázania „druhej tabule Desatora“, sú základnými pravidlami každého spoločenského života. Boh, ktorý je najvyššie Dobro, tvorí trvalý základ a ničím nenahraditeľný predpoklad mravnosti.

Človek je povinný dodržiavať mravnú normu aj v najťažších situáciách, aby zachoval poslušnosť Božím prikázaniam a postupoval v súlade so svojou osobnou dôstojnosťou. Zachovávanie Božieho zákona však môže byť za istých okolností namáhavé, ba veľmi ťažké, nikdy však nie je nemožné. Pokušeniam možno odolať, hriechom sa vyhnúť, pretože spolu s prikázaniami nám Pán dáva schopnosť zachovávať ich.

Človek má vždy otvorenú cestu k nádeji za pomoci Božej milosti a horlivej spolupráce ľudskej slobody. V Kristovom kríži, v dare Ducha Svätého, vo sviatostiach nachádza veriaci silu, aby vždy zachovával Boží zákon. Božie prikázanie je prispôbené možnostiam človeka, ale možnostiam človeka, ktorému bol daný Duch Svätý; toho človeka, ktorý ak upadne do hriechu, predsa môže dosiahnuť odpustenie a tešiť sa z prítomnosti Ducha.

V tejto súvislosti sa otvára priestor pre Božie milosrdenstvo voči človeku, ktorý koná pokánie. To však neznamená, že sa spochybňuje objektivnosť mravného zákona a popiera absolútnosť mravných zákazov.

Strata kresťanskej viery v celých národoch a spoločnostiach, ktoré kedysi vynikali vierou a kresťanským životom, nespôsobuje iba stratu viery a jej významu v živote, ale nevyhnutne aj úpadok alebo stratu mravného cítenia. Preto doba, ktorú žijeme, u mnohých národov podnecuje novú evanjelizáciu. Ide o evanjelizáciu, ktorá musí byť novou svojím zápalom, svojimi metódami i vonkajším prejavom. Nová evanjelizácia prináša so sebou ohlasovanie a mravnú ponuku.

Dôležitú úlohu v evanjelizácii zohrávajú učitelia morálnej teológie. Ďalšou dôležitou skutočnosťou je Učiteľský úrad Cirkvi. Jeho úlohou je rozlišovať skutky, ktoré sú v súlade s požiadavkami viery od skutkov nezlučiteľných s týmito požiadavkami na základe ich vnútorného zla. Osobitnú úlohu zohrávajú tí, čo vyučujú morálnu teológiu v seminároch a na teologických fakultách. Ich vážnou povinnosťou je vyučovať veriacich, predovšetkým budúcich pastierov, o všetkých prikázaniach a praktických normách, ktoré Cirkev s autoritou ohlasuje.

Biskupom je adresovaná výzva starať sa o verné odovzdávanie mravného učenia a včas zasiahnuť, aby veriaci boli uchránení pred každou náukou a teóriou, ktoré učeniu odporujú. Biskupom sa ukladá osobitná zodpovednosť za katolícke inštitúcie.

Encyklika osobitne predkladá niektoré tendencie dnešnej morálnej teológie. Chce poukázať a potvrdiť univerzalitu a nemennosť mravných prikázaní, predovšetkým prikázaní vždy a bez výnimky zakazujúcich vnútorne zlé skutky.

V srdci veriaceho, v hĺbke ľudskej duše sa vždy ozýva otázka, s ktorou sa obrátil na Ježiša mladík z evanjelia. Každý človek sa musí sám obracať na osobu Ježiša Krista, pretože on jediný môže úplne pravdivo odpovedať v každej situácii, za najrozmanitejších okolností na dané otázky človeka.

Záver

Mária je Matkou milosrdenstva. Najväčšie milosrdenstvo spočíva v tom, že Ježiš Kristus prebýva uprostred nás a volá nás, aby sme sa mu ponáhľali v ústrety. Mária sa stáva Matkou nás všetkých a vyprosuje nám u Boha milosrdenstvo. Jej zverujeme seba samých so svojimi bolesťami i radosťami.

Mária je Matkou milosrdenstva aj preto, lebo Ježiš jej zveril svoju Cirkev i celé ľudstvo. Mária je žiarivým a najkrajším príkladom mravného života. Je tá, ktorá sa s nami delí o naše ľudské postavenie, ale je celkom otvorená pôsobeniu Božej milosti. Hoci sa nedopustila nijakého hriechu, dokáže ospravedlniť každú slabosť. Chápe hriešnika a miluje ho materinskou láskou.

1.12 Ut unum sint

Úvod³⁹

Ján Pavol II. zdôrazňuje, že Kristus volá všetkých svojich učeníkov k jednote. V encyklike sa snaží obnoviť túto výzvu a zasa ju predostrieť. Pripomína, že tí, ktorí veria v Krista, sú spojení s dlhým radom mučeníkov. A zároveň nás vyzýva, aby sme sa stotožnili s Kristovou modlitbou za obrátenie, ktoré je pre službu bratom nutné.

1.12.1 Ekumenické úsilie Katolíckej cirkvi

Toto úsilie vychádza z Božieho plánu. Totiž Cirkev nie je skutočnosť uzavretá sama do seba, ale neustále otvorená misijnej a ekumenickej dynamike, lebo je vyslaná do sveta, aby hlásala a vydávala svedectvo a šírila tajomstvo spoločenstva – zhromaždiť všetko v Kristovi, aby bola pre všetkých sviatosťou jednoty.⁴⁰ Už v Starom zákone sa snažia vyjadriť Božiu vôľu, ktorá je: zhromaždiť zo všetkých strán členov svojho rozptýleného národa. Jánovo evanjelium vidí v Ježišovej smrti dôvod jednoty Božích detí: „Má zomrieť za národ a nielen za národ, ale aby zhromaždil vedno rozptýlené Božie deti“ (*Jn 11,51-52*). A list Efezanom vysvetľuje: „Zbúral medzi nimi múr rozptýlenia“ (*Ef 2,14*).

Zjednotenie ľudstva je Božia vôľa. Je to dôvod, prečo Boh poslal svojho Syna, aby nám daroval Ducha lásky. Predvečer svojej smrti prosí, aby všetci boli jedno, jedno živé spoločenstvo. Z toho nevyplýva len povinnosť, ale aj veľká zodpovednosť, ktorú pred Bohom nesú tí, ktorí sa krstom majú stať Kristovým telom, v ktorom sa má uskutočniť zmierenie a spoločenstvo.

Aj medzi našimi oddelenými bratmi vzniklo vplyvom Ducha Svätého vzťahujúce sa hnutie za obnovenie jednoty všetkých kresťanov. Toto hnutie je ekumenické, zúčastňujú sa na ňom tí, čo vyzývajú trojjediného Boha a uznávajú Ježiša Krista za Spasiteľa. Avšak takmer všetci túžia po jednej a viditeľne Božej cirkvi, naozaj všeobecnej a poslanej do celého sveta (*porov. UR 1*). Toto vyhlásenie sa musí chápať v súvislostiach celého učenia Koncilu. Vyjadruje rozhodnutie Cirkvi vziať na seba v prospech jednoty kresťanov a presadzovať ju s presvedčením a rozhodnosťou. Sám Ježiš sa v hodine svojho utrpenia modlil

³⁹ Porov.: VÝROSTEK, M.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

⁴⁰ Porov.: KONGREGÁCIA PRE VIEROUKU. *List biskupom Katolíckej cirkvi o niektorých aspektoch Cirkvi ako Communio Communio notio* (28. mája 1992), 4: ASS 85 (1993), 840.

za jednotu. Táto jednota nespočíva len v zhromaždení osôb, ale je to jednota vytváraná putami vierovyznania, sviatosti, hierarchického vedenia a spoločenstva (*porov. LG 14*). Veriaci sú jedno, pretože sú v spoločenstve Syna a v ňom sa nachádzajú v spoločenstve s Otcom. Pre Katolícku cirkev, spoločenstvo kresťanov, je prejav milosti, ktorou ich Boh robí účastníkmi svojho vlastného spoločenstva.

Mnohí majú úctu k Svätému písmu ako ku smernici viery a života, a prejavujú horlivosť. Prijímajú znamenia: krst, ktorí ich spája s Kristom; sviatosti a niektoré majú zriadený episkopát. Slávia Eucharistiu a ctia si Bohorodičku, a tak vzbudzujú túžbu zjednotiť sa v Kristovi ako jedno stádo pod jedným pastierom. Dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio* vyhlasuje: No i napriek tomu sú v krste ospravedlnení skrz vieru a tým privtlení ku Kristovi, a preto majú česť nazývať sa kresťanmi a synovia Katolíckej cirkvi ich oprávnené uznávajú za bratov v Pánu.

Druhý vatikánsky koncil predovšetkým zdôrazňuje potrebu obrátenia srdca. Týka sa to procesu, ktorý začal tým, že do obnovy prevzal ekumenickú úlohu zjednotenia rozdelených kresťanov. Pravý ekumenizmus nejestvuje bez vnútorného obrátenia. Každý sa musí obrátiť zásadnejšie k evanjeliu a pozmeniť svoj pohľad bez toho, aby kedykoľvek stratil zo zreteľa Boží plán. Celý život je charakterizovaný starosťou o ekumenizmus a kresťania sú vyzvaní, aby sa ňou nechali pretvárať. Kresťanské spoločenstvá dostali najdôležitejšie nástroje na rozlíšenie toho, čo je potrebné pre ekumenické hnutie a obrátenie, ktoré má ekumenické hnutie podnietiť v základných dokumentoch komisie Viera a ústava a vo vyhláseniach pri príležitosti mnohých bilaterálnych rozhovorov. Tieto štúdie sú dôležité, lebo poukazujú pokrok a dodávajú nádej vytváraním bezpečného základu na ďalšie štúdie. Kladieme si otázku: Kto má túto obnovu vykonávať? Koncil nám na to dáva jasnú odpoveď: „Starosť o obnovenie jednoty sa týka celej Cirkvi: tak veriacich, ako aj pastierov a to podľa osobných schopností každého z nich, v každodennom kresťanskom živote i v teologických a historických výskumoch“ (*UR 5*). Pre ekumenickú činnosť je to mimoriadne dôležité. Z toho vyplýva, že ekumenické hnutie je organickou súčasťou života Cirkvi a pôsobenia, a v dôsledku toho ním musí byť celkom preniknutá. Takto pápež Ján XXIII. veril v jednotu Cirkvi a konštatoval: „Omnoho silnejšie je to, čo nás spája, ako to, čo nás rozdeľuje.“

A Druhý vatikánsky koncil pripomína: „Všetci veriaci nech pamätajú, že tým lepšie budú napomáhať, ba aj uskutočňovať jednotu kresťanov, čím bezúhonnejšie sa usilujú žiť podľa evanjelia. Lebo čím užšie budú spojení s Otcom, Slovom a Duchom Svätým, tým ľahšie a dôraznejšie budú môcť prehlbovať vzájomné bratstvo“ (*UR 7*). „Toto obrátenie srdca a túto svätosť života spolu so súkromnými a verejnými modlitbami za jednotu kresťanov treba

pokladať za dušu celého ekumenického hnutia. Možno to právom nazvať duchovným ekumenizmom“ (UR 8). Postupujeme po ceste, ktorá vedie k obráteniu srdca láskou zameranou na Boha a zároveň na bratov. Z lásky sa rodí túžba po jednote i v tých, ktorí požiadavku jednoty ignorovali. Svoj najplnší prejav nachádza v modlitbe. Takéto spoločné modlitby sú účinným prostriedkom, aby sa získala milosť jednoty. Pri modlitbe sa javí cieľ jednoty akosi bližšie. Zdá sa, akoby sa dlhé dejiny kresťanstva zasa zbližovali a smerovali k prameňu svojej jednoty, ktorým je Ježiš Kristus. Keď sa kresťania bez ohľadu na svoju rozdelenosť dokážu stále viac zjednocovať v spoločnej modlitbe okolo Krista, vzrastie aj ich povedomie, že to, čo ich rozdeľuje, je nepatrné v porovnaní s tým, čo ich spája.

„Ekumenická“ modlitba slúži kresťanskému poslaniu a jeho vierohodnosti. Preto musí byť prítomná najmä v živote Cirkvi a pri každej činnosti, ktorá má za cieľ podporu jednoty kresťanov. Takto napríklad Týždeň modlitieb za jednotu kresťanov sa stal rozšírenou a ustálenou tradíciou. Zvláštnou skúsenosťou je putovanie pápeža medzi cirkvami v rozličných svetadieloch. Tieto návštevy zahrňovali skoro vždy ekumenické stretnutia a spoločnú modlitbu bratov a sestier hľadajúcich v Kristovi a jeho Cirkvi jednotu. Tu sa dá použiť aj učenie Koncilu, „keď sa Pán Ježiš modlí k Otcovi, aby boli jedno, ako sme my jedno, a tým otvára ľudskému rozumu nedosiahnuteľné horizonty, naznačuje určitú podobnosť medzi jednotou božských osôb a jednotou Božích dietok v pravde a láske.“⁴¹ Toto obrátenie srdca, ktoré je predpokladom hľadania jednoty, pramení z modlitby a je ňou usmerňované na naplnenie.

Ak „dušou“ ekumenickej obnovy a túžby po jednote je modlitba, potom tiež zakladá a podporuje všetko, čo Koncil definuje ako „dialóg“. Je stavaný na úroveň ľudskej prirodzenosti a dôstojnosti, a nie je to len výmena názorov, ale určitým spôsobom je akousi „výmenou darov“. Od začiatku dialógu musí každá strana u svojho partnera predpokladať vôľu na zmierenie a na zjednotenie v pravde. „Jeho významom je, aby všetko nadobudli pravdivejšie poznanie a nestrannejšie hodnotenie učenia a života obidvoch spoločenstiev. Vtedy tieto spoločenstvá dosiahnu aj užšiu spoluprácu v akejkol'vek činnosti pre spoločné dobro, ktorú požaduje každé kresťanské svedomie“ (UR 4).

Podmienkou dialógu je modlitba, ktorá v ňom vyznieva a stáva sa jeho plodom. Plní tiež funkciu spytovania svedomia. Výzva, aby sme priznali svoju hriešnosť, musí byť znakom ducha, s ktorým pristupujeme k ekumenickému dialógu. I po toľkých hriechoch, ktoré prispeli k historickým rozkolom, je možná jednota kresťanov, pokiaľ si budeme pokorne vedomí, že sme zhrešili proti jednote, a budeme presvedčení o potrebe svojho obrátenia. Dekrét Druhého vatikánskeho

⁴¹ Ekumenická rada cirkví, *štatúty*, III., 1: citované v *Inter oecumenici*, 1, 1392.

koncilu Unitatis redintegratio je presýtený duchom obrátenia a ekumenický dialóg tu nadobúda vlastnú podobu „dialógu obrátenia“. Tým sa stáva „dialógom spásy“ (UR 11). Tým sa v bratoch žijúcich v spoločenstvách vytvára ten vnútorný priestor, v ktorom môže Kristus účinne pôsobiť so všetkou mocou svojho Ducha Utešiteľa. Vzájomné poznanie, modlitba a dialóg predpokladajú a už teraz vyžadujú spoluprácu na rôznych úrovniach. Táto spolupráca je skutočnou školou ekumenizmu, dynamickou cestou k jednote. „Pri tejto spolupráci všetci veriaci môžu sa ľahko naučiť, ako sa lepšie vzájomne poznať a vážiť i ako pripraviť cestu jednote kresťanov“ (UR 12).

1.12.2 Ovocie dialógu

Je to prvý raz v dejinách, že zasadenie sa za jednotu kresťanov nadobudlo také veľké rozmery a taký mohutný rozmach. Prehľad o ostatných tridsiatich rokoch nám umožní lepšie pochopiť plody spoločného obrátenia sa k evanjeliu, z ktorého Duch Boží urobil nástroj ekumenického hnutia. Po zrušení vzájomnej cirkevnej klatby z minulosti si dnes v mnohých prípadoch navzájom pomáhajú predtým rivalizujúce spoločenstvá. Tak sa medziiným dávajú kultové budovy k dispozícii, alebo sa ponúkajú štipendiá na vzdelávanie duchovných z chudobných spoločenstiev. Slovom, kresťania sa obrátili k bratskej láske, ktorá zahŕňa všetkých učeníkov Krista.

Stále častejšie sa stáva, že v Kristovom mene predstavitelia kresťanských spoločenstiev zaujímajú spoločné stanoviská k dôležitým problémom a týmto sú „vzájomne spojení“.

Dôležitý pokrok sa dosiahol aj vo vzťahu k Božiemu slovu. Ako napríklad ekumenické preklady Svätého písma pre rôzne jazykové skupiny. Liturgickej obnove zodpovedá iniciatíva vo viacerých kresťanských spoločenstvách obnoviť ich bohoslužbu. Badáme pokroky v slávení Pánovej večere každú nedeľu, ale aj vo významoch a znakoch liturgie. Avšak túžobne si želáme sláviť spoločne Eucharistiu Pána a toto želanie už spoločnou oslavou a spoločnou prosebnou modlitbou. V tejto súvislosti si pripomíname, že katolícki kňazi môžu v určitých ojedinelých prípadoch vysluhovať sviatosť Eucharistie, pokánia alebo pomazania chorých iným kresťanom, ktorí nie sú v plnom spoločenstve s Katolíckou cirkvou, ale túžobne si želajú prijať sviatosti, prosia o ne, ak vyznajú vieru, akú vyznáva v týchto sviatostiach cirkev.

Konštatujeme, že Druhým vatikánskym koncilom sa opäť upevnilo spojenie s východnými cirkvami. Pozorovatelia týchto cirkví, ktorí sa spolu so zástupcami cirkví a cirkevných spoločenstiev Západu zúčastnili na koncile, pri takej slávnostnej príležitosti pre Katolícku cirkev verejne vyhlásili spoločnú vôľu opäť hľadať spoločenstvo. Dekrét o ekumenizme konštatuje: „A tak

slávením Pánovej Eucharistie v týchto jednotlivých cirkvách buduje sa a vzrastá Božia cirkev“ a dôsledne s tým pripája, že tieto cirkvi „hoci oddelené, majú pravé sviatosti, a najmä mocou apoštolského následníctva, sú to kňazstvo a Eucharistia, prostredníctvom ktorých sú s nami ešte stále spojené veľmi úzkymi zväzkami“ (UR 15). Žiaľ, pokračujúce vzájomné odcudzenie medzi cirkvami Západu a Východu ich obralo o bohatstvo vzájomných darov a pomoci. S Božou pomocou treba vynaložiť veľké úsilie, aby sa obnovilo medzi nimi plné spoločenstvo, ktoré je prameňom mnohých duchovných hodnôt pre Kristovu cirkev. Toto úsilie si vyžaduje všetku našu dobrú vôľu, pokornú modlitbu a trvalú spoluprácu, ktorá sa nesmie dať ničím znechutiť. Svätý Pavol nám k tomu pripomína: „Neste si svoje vzájomné bremená“ (Gal 6,2).

Od Druhého vatikánskeho koncilu Katolícka cirkev obnovila bratské vzťahy s cirkvami Východu, ktoré spochybnili dogmatické poučky. Obnovenie bratských vzťahov je znamením, že napriek historickým, politickým, sociálnym a kultúrnym prekážkam nás Kristus navzájom zjednocuje. „Aj Sväté písmo je pri samom dialógu výborným nástrojom v mocných Božích rukách na dosiahnutie tej jednoty, ktorú Spasiteľ predkladá všetkým ľuďom“ (UR 21). „Krst teda utvára sviatostný zväzok jednoty, ktorý jestvuje medzi všetkými, čo sa ním preporodili“ (UR 22). Hoci táto sviatosť je iba začiatkom a východiskom, smeruje k plnému vyznaniu viery a plnej spoluúčasti na Eucharistii. Môžeme sledovať rôzne bilaterálne rozhovory, ktoré sa sústredili na mnohé sporné otázky, ako je krst, Eucharistia, sviatosť kňazstva, sviatostný charakter a autorita Cirkvi a apoštolská postupnosť. Týmto spôsobom sa načrtli nečakané riešenia a zároveň sa pochopilo, aké je žiaduce hlbšie skúmanie niektorých tém.

Ján Pavol II. hovorí: „Pán mi umožňuje v tomto smere ďalej pôsobiť. Okrem dôležitých ekumenických stretnutí v Ríme značná časť mojich návštev je pravidelne venovaná úsiliu o jednotu kresťanov. Niektoré moje cesty majú dokonca ekumenickú „prioritu“, zvlášť v krajinách, kde katolícke spoločenstvá predstavujú menšinu oproti tým, ktoré sa vytvorili reformáciou; alebo kde tieto reformačné predstavujú v určitej spoločnosti značnú časť veriacich v Krista.“

1.12.3 Quanta est nobis via?

Položme si otázku. Aká dlhá je ešte cesta, ktorá je pred nami? Môžeme si klásť podobné otázky aj čase, čo nás delí od tohto požehnaného dňa, v ktorom sa dosiahne plná jednota vo viere a my budeme môcť svorne sláviť Eucharistiu Pána. Konečným cieľom ekumenického hnutia je opätovné nastolenie plnej jednoty všetkých pokrstených. Vzhľadom na tento cieľ sú všetky doteraz dosiahnuté výsledky len akýmsi úsekom cesty, i keď mnohosľubným a pozitívnym.

K ekumenizmu patrí, že si kresťanské spoločenstvá vzájomne pomáhajú, aby sa v nich skutočne sprítomnil celý obsah a všetky požiadavky toho „dedičstva“, ktoré nám zanechali apoštoli (*porov. UR 14*). Doteraz dosiahnuté výsledky nesmú zostať iba vyjadrením bilaterálnych komisií, ale majú sa stať spoločným vlastníctvom. Na dosiahnutie toho je potrebné vážne preskúmanie, ktoré musí zahrnúť celý Boží ľud, a to rôznymi spôsobmi, formami a kompetenciami. Iba predstúpenie pred Boha môže poskytnúť pevnú základňu na také obrátenie jednotlivca – kresťana a na takú ustavičnú reformu Cirkvi ako ľudskej a pozemskej ustanovizne (*porov. UR 6*), ktoré sú predpokladmi každej ekumenickej angažovanosti.

Z určite teocentrického hľadiska máme my, kresťania, už spoločné martyrológium. Sú v ňom aj mučeníci nášho storočia, ktorých je oveľa viac, ako by sme mysleli, a ukazuje, ako Boh na hlbokej úrovni udržuje spoločenstvo medzi pokrstenými pri najvyššej požiadavke viery, dokázanej v obetovaní života.⁴² Ak sa dokáže zomrieť pre vieru, dokazuje to, že cieľ možno dosiahnuť aj vtedy, keď ide o iné formy tej istej požiadavky. Mučeníci pre všetky kresťanské spoločenstvá sú dôkazom moci milosti, ale nie sú jediní, ktorí podávajú svedectvo o tejto moci. Okrem nich hoci neviditeľným spôsobom, je spätosť našich spoločenstiev v skutočnosti pevne zakotvená v spoločenstve svätých, ktorí sa po živote vo vernosti milosti nachádzajú v spoločenstve s osláveným Kristom. Títo svätí pochádzajú zo všetkých cirkví a cirkevných spoločenstiev, ktoré im otvorili cestu do spoločenstva spásy.

Konštitúcia *Lumen gentium* píše v jednom zásadnom vyhlásení, z ktorého vychádza aj dekrét *Unitatis redintegratio* (*porov. UR 4*), že jediná Kristova cirkev pretrváva v Katolíckej cirkvi (*porov. UR 8*). Dekrét o ekumenizme podčiarkuje prítomnosť plnosti (*plenitudo*) prostriedkov spásy v nej (*porov. UR 3*). Úplná jednota sa stane skutočnosťou, keď budú mať všetci účasť na plnosti prostriedkov spásy, ktorú Kristus zveril svojej Cirkvi. Všetky cirkvi sú v plnom a viditeľnom spoločenstve, pretože všetci pastieri sú v spoločenstve s Petrom, a tak aj v jednote s Kristom. S plnou mocou a autoritou musí rímsky biskup zaručovať spoločenstvo všetkých cirkví. Tým je prvý medzi služobníkmi jednoty. Má povinnosť upozorňovať, vystríhať a niekedy tú-ktorú mienku vyhlásiť za nezlučiteľnú s jednotou viery.

Záver

Nutný predpoklad jednoty je v spoločenstve všetkých partikulárnych cirkví s rímskou cirkvou. Preto Katolícka cirkev tvrdí, že spoločenstvo

⁴² Porov.: JÁN PAVOL II.: Apoštolský list *Tertio millennio adveniente* (10. novembra 1994), AAS 87 (1995), 29-30; Encyklika *Veritatis splendor* (6. augusta 1969), AAS 85 (1993), 1207.

miestnych cirkví s rímskou cirkvou, ako aj spoločenstvo ich biskupov s rímskym biskupom je podľa Božieho plánu základnou požiadavkou plného viditeľného spoločenstva, ktorého najvyšším sviatostným prejavom je Eucharistia. Je zrejmé, že rozdelenie kresťanov je v rozpore s pravdou, ktorú sú poverení šíriť, a preto veľmi zaťažuje ich svedectvo. Skutočne, osud evanjelizácie je nesporne spätý so svedectvom, ktoré Cirkev vydáva o svojej jednote. Rozdelenie kresťanov je takou závažnou okolnosťou, že zaťažuje i samotné Kristovo dielo.⁴³

1.13 Fides et ratio

Úvod⁴⁴

„Viera a rozum sú ako dve krídla, ktorými sa ľudský duch povznáša ku kontemplácii o pravde. Túžbu poznať pravdu a nakoniec poznať Boha, vložil do nás Boh, aby človek tým, že bude poznať a milovať Boha, mohol dospieť aj k plnej pravde o sebe samom.“⁴⁵

Existujú otázky, ktoré majú spoločný prameň v hľadaní zmyslu, ktorý odjakživa znepokojuje srdce človeka. Sú nimi otázky: Kto som? Odkiaľ pochádzam a kam idem? Prečo je na svete zlo? Čo bude po tomto živote? A mnoho ďalších. Ľudia na ne hľadajú odpovede, ale aby vedeli na ne odpovedať, musia najskôr spoznať samých seba. Čím viac človek pozná skutočnosť a svet, tým lepšie pozná seba samého vo svojej jedinečnosti. Všetko čo sa stáva predmetom nášho poznania, stane sa tým aj časťou nášho života. Cirkev nie je a ani nemôže byť nezúčastnená na tejto ceste hľadania. Ježiš Kristus je cesta, pravda a život (porov. Jn 14,6). Medzi rozličnými službami, ktoré má poskytovať ľudstvu, je aj jedna, ktorá ju robí osobitne zodpovednou a tou je služba pravde. Odpovede na tieto otázky, a teda aj odpoveď na otázku zmyslu života dáva sčasti veda, ktorá sa nazýva filozofia. Z etymologického hľadiska znamená: „Láska k múdrosti“. Je to vlastne veda o prvých a posledných príčinách založená čisto na svetle prirodzeného rozumu. Vznikla vlastne od

⁴³ Apoštolský list *Evangelii nuntiandi* (8. decembra 1975), 77: AAS 68 (1976), 69; porov. Druhý vatikánsky koncil, Dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio*, 1: Pápežská rada na podporu jednoty kresťanov, *Directoire pour l'application des principes et des normes sur l'Ouverture* (25. marca 1993), 205-209: AAS 85 (1993), 1112-1114.

⁴⁴ Porov.: GRICH, M.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

⁴⁵ JÁN PAVOL II.: Encyklika *Fides et ratio*. Bratislava : DON BOSCO, 1998, s. 5.

chvíle, kedy si človek začal klásť otázky o príčine vecí a ich cieľi. Ona ukazuje, že túžba po pravde patrí k samotnej prirodzenosti človeka. Každý človek je tvor, ktorý je hnaný objaviť poslednú pravdu existencie, ktoré mu lepšie pomôže pochopiť seba a pokročiť v sebarealizácii.

Základné poznatky pochádzajú z údivu, ktoré v ňom vzbudilo uvažovanie o stvorení. Bez údivu by sa človek stal neschopným opravdivo žiť svoju existenciu. Existuje určitý celok poznatkov, v ktorom možno vidieť akýsi druh duchovného dedičstva ľudstva. Tieto poznatky by mali byť určitým východiskom pre rozličné filozofické školy. Snahu rozumu dosiahnuť ciele, vďaka ktorým sa ľudská existencia stáva stále dôstojnejšou, oceňuje aj Cirkev. Ona vidí vo filozofii cestu, vďaka ktorej možno poznať pravdy týkajúce sa existencie človeka. A zároveň pokladá filozofiu za neodmysliteľnú pomoc v prehľbovaní chápania viery a v ohlasovaní evanjeliovej pravdy tým, čo ju ešte nepoznajú. No moderná filozofia zabudla zamerať svoje bádanie na bytie a sústredila svoje bádanie na ľudské poznanie, a namiesto toho, aby sa opierala o schopnosť človeka poznať pravdu, radšej zdôrazňovala jej ohraničenosť a podmienenosť. Preto Cirkev silou kompetencie chce znovu potvrdiť potrebu uvažovať o pravde, a preto filozofia, ktorá má veľkú zodpovednosť za formovanie myslenia a kultúry tým, že trvale poukazuje na hľadanie pravdy, musí sa s maximálnym úsilím snažiť znovu nadobudnúť svoje povolanie.

1.13.1 Zjavenie Božej múdrosti

Poznanie, ktoré Cirkev predkladá človeku, nepochádza z jej vlastného uvažovania, ale z Božieho slova, ktoré s vierou prijala (*porov. 1 Sol 2,13*). Boh ako prameň lásky sa chce dať poznať a poznanie, ktoré človek o ňom má, vedie k zavŕšeniu každého ďalšieho poznania o zmysle vlastnej existencie, ktoré je ľudská myseľ schopná dosiahnuť. Na Prvom vatikánskom koncile otcovia zdôraznili nadprirodzený charakter Božieho zjavenia. Hovorí: „Okrem poznania prostredníctvom rozumu existuje aj poznanie prostredníctvom viery.“⁴⁶ A práve toto poznanie vyjadruje, ktoré sa zakladá na samotnom fakte, Boha, ktorý sa zjavuje a je to najistejšia pravda, lebo Boh neklame a ani nechce klamať (*porov. FeR 8*).

Prvý vatikánsky koncil zároveň učí, že tieto dve poznania sa navzájom líšia vo svojom princípe a predmete. V princípe tým, že v jednom poznávame vlastným rozumom a v druhom Božou vierou. A v predmete s tým, že jedna pravda je pravda dosiahnutá cestou filozofie a druhá pravda je pravda Zjavenia. Teda filozofia sa navzájom nemiešajú ani nevylučujú. Rozdiel je len v tom, že

⁴⁶ Porov.: Dogmatická konštitúcia I. vatikánskeho koncilu: *Dei Filius*, III: DS 3008.

filozofia sa pohybuje v okruhu prirodzeného rozumu, pričom viera osvietená a vedená Duchom Svätým uznáva plnosť milostí aj pravdy (*porov. Jn 1,14*), ktorú chcel Boh zjaviť prostredníctvom svojho syna Ježiša Krista (*porov. 1 Jn 5,9; Jn 5,31-32*). Pravda, ktorú Boh odovzdal človekovi, sa včleňuje do času a dejín a otvára sa každému mužovi alebo žene, aby dala zmysel ľudskej existencii. Tí, ktorí prijímajú túto pravdu, preukazujú svoj súhlas s Božím svedectvom a zároveň vyjadrujú svoju vieru. Kristus tým, že zjavuje tajomstvo Otca a jeho lásky, odhaľuje človeka človeku, dáva mu najavo vznešenosť jeho povolania, čiže účasť na tajomstve trojičného života Boha (*porov. DV 2*). Zjavenie teda vnáša do našich dejín všeobecnú a poslednú pravdu, ktorá vyzýva rozum človeka, aby sa nikdy nezastavil.

1.13.2 Credo ut intelegam

Keď posvätný autor chce opísať múdreho človeka, predstavuje ho ako toho, kto miluje pravdu a hľadá ju. Blahoslavený, kto sa venuje múdrosti, každý kto rozjíma o jej záslužnosti a svojím rozumom premýšľa o Božej prozreteľnosti. Biblický svet prispel do veľkého mora poznania tým, že tvrdí, že existuje hlboká a neoddeliteľná jednota medzi poznaním, prostredníctvom rozumu a poznaním prostredníctvom viery. Viera tu nevystupuje, aby uponížila autonómiu rozumu, ale len preto, aby umožnila človeku pochopiť, že v týchto udalostiach sa stáva viditeľným Boh Izraela, ktorý v nich účinkuje. Vieru a rozum nemožno od seba odlúčiť bez toho, žeby v človeku nezanikla možnosť primerane poznať seba, svet a Boha. Ved' človek vo svetle rozumu vie spoznať svoju cestu, ale prekonať ju bez prekážok až do konca, môže len vtedy, keď svoje bádanie úprimne začlení do horizontu viery. Teda niet žiadneho dôvodu, aby existoval nejaký boj medzi vierou a rozumom. Ved' rozum dopĺňa vieru a viera dopĺňa rozum. Človeku pripadá úloha skúmať svojím rozumom pravdu a práve v tom spočíva jeho dôstojnosť. Ak človek svojím rozumom neuzná zvrchovanú nadprirodzenosť Boha a súčasne jeho starostlivú lásku v riadení sveta, vystavuje sa nebezpečenstvu, že stroskotá a nakoniec sa ocitne v postavení blázna. Teda ak chce človek spoznať zmysel každej veci a hlavne zmysel svojej existencie, nestačí mu iba jeho vlastný rozum, ale jeho rozum musí byť osvietený vierou. Svätý Pavol hovorí, že prostredníctvom očí mysle môžeme dospieť k poznaniu Boha. Nie múdrosť slov, ale Slovo múdrosti kladie Pavol ako kritérium pravdy a spásy. Rozumu človeka sa teda prisudzuje schopnosť, ktorá zdanlivo prevyšuje jeho prirodzené hranice, nielenže nie je ohraničený zmyslovým poznaním, ale môže dosiahnuť aj príčinu, ktorá je na začiatku každej zmyslovo vnímateľnej skutočnosti.

1.13.3 Intellego ut credam

Existuje cesta, ktorou človek ak chce, môže kráčať. Začína sa schopnosťou rozumu povznášať nad to čo je náhodné, aby sa vzniesol k nekonečnu. Všetci ľudia túžia vedieť a vlastným predmetom tejto túžby je pravda.⁴⁷ Človek je jediná bytosť na zemi, ktorá sa zaujíma, aká je skutočná pravda o tom, čo vidí. Svojím etickým konaním smeruje k dokonalosti a jeho mravnou povinnosťou je hľadať pravdu a pridržať sa jej (*porov. FeR 43*). Pravda prichádza spočiatku k človekovi vo forme otázok: Má život zmysel? Kam smeruje?

Prvou pravdou nášho života je nevyhnutnosť našej smrti. Každý chce poznať pravdu o svojom konci. Okrem toho hľadá definitívne vysvetlenie, najvyššiu hodnotu, už nie sú žiadne a ani nemôžu byť ďalšie otázky alebo odkazy. Smäd po pravde je tak zákerný v srdci človeka, že jeho zanedbávaním by sa ohrozila existencia. Človek je teda ten, kto hľadá pravdu. Človek prijíma rôzne pravdy. A to filozofické, náboženské a pravda zjavená v Ježišovi Kristovi. Oveľa početnejšie sú u človeka pravdy, ktoré prijal uverením. Teda človek je bytosť, ktorá žije z viery, to znamená, že sa spolieha na poznatky, ktoré nadobudli iné osoby. Najspoľahlivejším svedkom viery je mučeník. Človek nehľadá dobro len pre svoje rozhodnutia, ale hľadá aj pravdu, ktorá by mu vysvetlila zmysel života. Človek je schopný túto pravdu nájsť a spoznať prostredníctvom rozumu, ale aj iných osôb. Táto pravda, ktorú nám Boh zjavuje v Kristovi, tvorí jednotu s filozofickými pravdami. Táto jednotu nachádza svoje živé a osobné stotožnenie v Kristovi. Teda pravda, ktorá pochádza zo Zjavenia, je súčasne pravdou, ktorú treba pochopiť vo svetle rozumu. Len v tomto dvojitom význame je totiž možné spresniť správny vzťah zjavenej pravdy k filozofickému poznaniu.

1.13.4 Vzťah medzi vierou a rozumom

Kresťanstvo sa už od začiatku stretalo s filozofickými prúdmi. Jedným z najväčších úsilí filozofov klasického obdobia bolo očistiť pojem o Bohu od mytologických foriem. Bolo úlohou otcov filozofie objaviť súvis medzi rozumom a náboženstvom. Pôsobenie filozofov sa javilo kresťanom ako nevhodné. No už Klement Alexandrijský nazýval evanjelium pravou filozofiou (*porov. FeR 58*) a filozofiu vysvetľoval ako prípravu ku kresťanskej viere (*FeR 58*) a evanjelium. Filozofiu nazývali ako ohradu a múr vinice (*porov. FeR 58*). Kresťanskí myslitelia už od začiatku čelili problému vzťahu medzi vierou a filozofiou. Cirkevní otcovia naplno prijali rozum a vstúpili doň bohatstvo

⁴⁷ Porov.: ARISTOTELES: *Metafyzika*. I, 1.

pochádzajúce zo Zjavenia. Základný súlad filozofického poznania a poznania viery sa ešte raz potvrdzuje. Viera žiada, aby jej predmet pochopil pomocou rozumu a rozum na vrchole svojho hľadania pripúšťa ako nutné to, čo predkladá viera. Vzťah viery a rozumu upevňoval aj Tomáš Akvinský, od ktorého Cirkev prijala jeho veľké filozofické učenie. On dokazoval, že svetlo rozumu i svetlo viery pochádzajú od Boha, a preto si navzájom nemôžu protirečiť.⁴⁸ Viera hľadá a dôveruje rozumu a zároveň to zdokonaľuje a on, osvietený vierou, nachádza potrebnú silu povzniesť sa k poznaniu tajomstva trojjediného Boha. Rozum človeka nezhodnocuje a ani sa neznižuje tým, že dáva súhlas k obsahu viery.⁴⁹

Sv. Tomáš Akvinský poukázal na primát múdrosti, ktorá je darom Ducha Svätého. Múdrosť, ktorá patrí k darom Ducha Svätého, sa líši od tej, ktorá patrí k rozumovým čnostiam. Táto posledná sa získava totiž štúdiom, ta druhá, naopak, pochádza zhora.⁵⁰ Sv. Tomáš miloval nezištne pravdu a zároveň aj múdrosť. On bol ozajstný filozof a aj apoštolom pravdy.⁵¹ No v neskorom stredoveku dochádzalo k rozkolu filozofie a náboženstva, teda rozluky rozumu a viery. Dôsledok bola nedôvera voči rozumu. Vyznávala sa skeptická a agnostická nedôvera, len aby spochybnil každý vzťah viery k rozumu. V modernej kultúre to zmenilo aj úlohu filozofie. Namiesto toho, aby kontemplovali o pravde a hľadali posledný cieľ a zmysel života, dali sa ako nástroj rozumu do služieb utilitaristických cieľov, pôžitku alebo moci. Súčasný vzťah medzi vierou a rozumom vyžaduje starostlivé úsilie a rozpoznávanie, lebo tak rozum ako aj viera sa ochudobnili a stoja voči sebe slabé. A preto vyzývam, aby viera aj rozum znovu nadobudli hlbokú jednotu a vzájomne sa rešpektovali.

1.13.5 Vyhlásenia Učiteľského úradu k filozofickým otázkam

Cirkev nepredkladá vlastnú filozofiu, ani neuprednostňuje dajakú osobitnú filozofiu na úkor ostatných.⁵² Úlohou Učiteľského úradu je reagovať jasným a dôrazným spôsobom, keď pochybné filozofické rozpory ohrozujú správne chápanie zjavenej skutočnosti a keď sa šíria falošné a stranícke teórie, ktoré rozosievajú vážne bludy a narušajú jednoduchosť a čistotu viery Božieho ľudu. Jeho úlohou je tiež ukázať, ktoré filozofické domnienky a závery sú nezlučiteľné so zjavenou pravdou a súčasne formulovať požiadavky, ktoré sa

⁴⁸ Porov.: TOMÁŠ AKVINSKÝ: *Summa contra gentiles*, I, VII.

⁴⁹ Porov.: JÁN PAVOL II.: Príhovor k účastníkom IX. medzinárodného tomistického kongresu (29. septembra 1990): *Insegnamenti*, XIII, 2 (1990), 770-771.

⁵⁰ Porov.: PAVOL VI.: Apoštolský list *Lumen Ecclesiae* (20. novembra 1974), 8: AAS 66 (1974), 680.

⁵¹ Porov.: PAVOL VI.: Apoštolský list *Lumen Ecclesiae*. 8: AAS 66 (1974), 683.

⁵² Porov.: PIUS XII.: Encyklika *Humani Generis*. (12. augusta 1950): AAS 42 (1950), 566.

kladú filozofii z hľadiska viery. Jeho zásahy smerujú hlavne k tomu, aby podnietili filozofické myslenie, podporili a povzbudili ho.

Prvý vatikánsky koncil vyzdvihol, aké neoddeliteľné sú prirodzené poznanie Boha a Zjavenie, čiže viera a rozum. Rozum a viera sa nemôžu protirečiť, pretože oni sú darom pre človeka od Boha a Boh si nemôže protirečiť. Niektorí chcú, aby sa filozofia uspokojila so skromnejšími úlohami, teda chcú dať filozofiu, teda rozum, do úzadia. A znovu sa schyľovalo k fideizmu. A tak viera vyzýva rozum, aby vyšiel z akejkoľvek izolácie a aby ochotne čosi získaval pre všetko čo je pekné, dobré a pravdivé. Viera sa tak stáva presvedčeným a presvedčujúcim advokátom rozumu.

Lev XIII. napísal encykliku *Aeternis Patris*, ktorú venoval iba filozofii a poukázal na vzťah viery a rozumu, a na to, akým podstatným prínosom bolo filozofické myslenie pre vieru a teologickú vedu. Aj Druhý vatikánsky koncil prináša náuku vo vzťahu k filozofii. Hovorí: „Filozofické disciplíny nech sa podávajú tak, aby viedli seminaristov k dôkladnému a ucelenému poznaniu človeka, sveta a Boha, založenému na stále platnom filozofickom dedičstve, berúc pritom do úvahy postupný vývoj filozofického bádania (*porov. OT 15*). Aj ja by som chcel zdôrazniť, že štúdium filozofie by malo mať v štruktúre teologických štúdií pevné a neodmysliteľné postavenie. Pretože upúšťanie od filozofických poznatkov bolo príčinou veľkých nedostatkov.

1.13.6 Vzájomné pôsobenie medzi filozofiou a teológiou

Božie slovo sa obracia na každého človeka v každom čase a v každej časti sveta. Človek je od prirodzenosti filozofom. Teológia má za úlohu obracať sa na filozofiu. Filozofia poskytuje svoj prínos teológii vtedy, keď skúma štruktúru poznania a osobnej komunikácie a zvlášť rozličné formy a funkcie jazyka. Bez prínosu filozofie by sa nemohli ilustrovať teologické obsahy. Úlohou teológie je zdôvodniť vieru a musí sa postarať o zdôvodnenie vzťahu viery a rozumu a zlučiteľnosť viery a rozumu. Spôsob, ktorým kresťania prežívajú vieru, je tiež preniknutý kultúrou okolitého prostredia a tiež prispieva k stvárňovaniu jej charakteristík. Každá kultúra má v sebe možnosť prijať Božie zjavenie. Rozlišujeme rôzne postavenie filozofie. Prvým postavením je filozofia, ktorá je úplne nezávislá od evanjeliového zjavenia.

V tomto postavení filozofia prejavuje zákonitú snahu byť autonómnym výkonom, ktorý postupuje podľa svojich zákonov a používa len sily rozumu. Druhé postavenie je kresťanská filozofia. Rozumieme ňou zhrnutie všetkých dôležitých spracovaní filozofického myslenia, ktoré by sa neboli uskutočnili bez priameho alebo nepriameho vplyvu kresťanskej viery.

Ďalšie postavenie filozofie je, keď sama teológia sa odvoláva na filozofiu. Teológia potrebuje filozofiu ako partnerku pri overovaní zrozumiteľnosti a pravdivosti svojich výrokov. A teda poukazuje na autonómiu, ktorú si filozofia ponecháva. Takto filozofia dostala názov „Služobnica teológie.“ Takže medzi filozofiou a teológiou musí byť určitý vzťah, pričom si majú navzájom pomáhať tak, aby sa vypracovala filozofia, ktorá bude v súlade s Božím slovom.

1.13.7 Súčasné požiadavky a úlohy

Zo stránok Biblie sa vynára pohľad na človeka ako obrazu Božieho, že každý tvor, vrátane človeka, závisí od Boha. Riešime v ňom problém mravného zla a problém zmyslu existencie. Jednou z najdôležitejších skutočností je kríza zmyslu. Mnohí si berú za nepotrebné klásť si takúto otázku. Božie slovo zjavuje posledný cieľ človeka a dáva zmysel jeho činnosti vo svete. Ak má byť filozofia v súlade s Božím slovom, je potrebné, aby znovu našli svoj rozmer múdrosti. Druhou požiadavkou je overiť schopnosť človeka dosiahnuť poznanie pravdy. Treťou požiadavkou je, že je potrebná filozofia autenticky metafyzického dosahu, aby dospela k čomusi absolútnemu, poslednému a základnému. Všade, kde človek objavuje, je účastný metafyzický rozmer. A to v pravde, kráse, v osobe druhého aj v samotnom bytí v Bohu. Túto metafyzickú zložku načrtávam preto, lebo je to záverečná cesta, ako prekonať krízovú situáciu a napraviť určité úchyľky v správaní. Je potrebný vzťah medzi filozofickým uvažovaním a uvažovaním kresťanskej tradície, aby sa vyhlo nebezpečenstvu, ktoré sa skrýva v niektorých filozofických smeroch, ako sú: eklekticismus, historicizmus, scientizmus, pragmatizmus a nakoniec nihilizmus.

Teológia má v súčasnosti dvojakú úlohu. Na jednej strane musí obnovovať svoje metodológie z hľadiska účinnejšej pomoci evanjelizácie. Na druhej strane musí teológia zamerať svoj pohľad na poslednú pravdu, ktorú jej zverilo Zjavenie. Hlavným cieľom je zrozumiteľne prekladať Zjavenie a obsah viery. Teda pochopiť kenózu Boha. Vynára sa otázka, ako možno spojiť absolútnosť a univerzálnosť pravdy s nevyhnutným historickým a kultúrnym podmienením formúl, ktoré ju vyjadrujú. Odpoveďou je, že pravda nikdy nemôže obmedzovať ani čas, ani kultúru.

Ďalšou úlohou teológie je pochopenie pravdy zjavenej alebo vypracovanie tzv. *intellectus fidei*. Ale teologická práca v Cirkvi slúži v prvom rade ohlasovaniu viery a katechéze. Katechéza totiž obsahuje filozofické výroky, ktoré treba dôkladne preskúmať vo svetle viery.

Záver

Svätý Otec Ján Pavol II. ukončil encykliku myšlienkou, adresovanou predovšetkým teológom, aby venovali zvláštnu pozornosť filozofickým implikáciám Božieho slova a aby sa venovali úvahe, z ktorej by vyšla najavo teoretická i praktická podstata teologickej vedy. Myšlienka sa obracia aj na tých, čo sú zodpovední za kňazskú formáciu, tak študijnú ako aj pastoračnú, aby sa zo zvláštnou pozornosťou starali o filozofickú prípravu tých, ktorí budú povinní ohlasovať evanjelium dnešnému človeku, a ešte viac tých, ktorí sa budú venovať teologickému bádaniu a vyučovaniu. Moja výzva okrem toho smeruje k filozofom a k tým, čo filozofiu vyučujú, aby mali odvahu v šľapajach trvale platnej filozofickej tradície znovu si osvojiť rozmery autentickej múdrosti a aj metafyzickej pravdy filozofického myslenia. Ján Pavol II. prosí, aby sa intenzívne zaujímali o človeka, ktorého Kristus spasil v tajomstve svojej lásky, aj o jeho trvalé hľadanie pravdy a zmyslu. Nech je Stolica múdrosti bezpečným prístavom pre tých, ktorých život je hľadaním múdrosti. Nech je cesta k múdrosti, ako poslednému a autentickému cieľu každej opravdivej vedy, oslobodená od každej prekážky, na príhovor tej, ktorá tým, že splodila Pravdu a uchovávala ju vo svojom srdci, navždy ju poskytla celému ľudstvu.

2. Apoštolské konštitúcie

2.1 Sapientia christiana

Úvod⁵³

Služba evanjelizácie, ktorá je vlastným poslaním Cirkvi, si žiada nielen to aby evanjelium bolo ohlasované vo viacerých krajinách a väčšiemu množstvu ľudí, ale aj to, aby silou evanjelia sa formoval spôsob myslenia, kritériá úsudku, normy konania; jednoducho povedané, je potrebné, aby celá kultúra človeka bola preniknutá evanjeliom.⁵⁴

Preto sa Cirkev usiluje priniesť Kristovi dobrú zvesť všetkým vrstvám ľudského rodu, aby mohla zmeniť zmýšľanie tak jednotlivcov, ako aj všetkých ľudí spoločne; aby ich diela a podujatia, ich celý život a každé prostredie, v ktorom žijú, prenikla svetlom evanjelia.

Takto Cirkev rozširovaním ľudského vzdelania a kultúry splňa vlastné poslanie evanjelizácie.⁵⁵ Preto v Cirkvi od jej začiatkov - ako náš predchodca Pius XI. spomínal v úvode apoštolskej konštitúcie *Deus scientiarum Dominus* vznikali didascaleia (školy), aby vysvetľovali kresťanskú múdrosť, ktorou sa naplňali život a mravy ľudí. V týchto sídlach kresťanskej múdrosti čerpali svoje vzdelanie najslávnejší cirkevní otcovia a doktori, cirkevní učitelia a spisovatelia.

Počas stáročí veľkým úsilím najmä biskupov a rehoľníkov v blízkosti cirkevných katedrál a rehoľných kláštorov boli založené školy, ktoré šíрили akoby v jednom cirkevnú náuku aj občiansku vzdelanosť.

Cirkev vzhľadom na svoj daný charakter neprestala zakladať a podporovať takéto sídla múdrosti a inštitúty na vzdelávanie, o čom svedčia mnohé katolícke univerzity budované aj v dnešných časoch skoro na všetkých miestach sveta. Cirkev, vedomá si svojho spasiteľného poslania na celom svete, túži mať k sebe pripojené sídla vyššieho vzdelávania a chce, aby sa všade rozširovali a účinne pôsobili, aby sprítomňovali a šíрили pravé posolstvo Krista v ľudskej kultúre.

⁵³ Porov.: MAJZEL, M.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

⁵⁴ Porov.: PAVOL VI.: Apošt. adhort. *Evangelií nuntiandi*, č. 19-20: AAS 68 (1976), 18 a nasledujúce : EV V, 1611 a nasledujúce.

⁵⁵ ⁵⁵ Porov.: Tamže 18: AAS 668 (1976), 17 a nasledujúce: EV V, 1610: a DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, Past. konštitúcia. *Gaudium et spes* 58: AAS 58 (1966), 1079: EV I, 1510-1513.

Pápež Pius XII. apoštolským listom z 27. júla 1949 zriadil Federáciu katolíckych univerzít a ustanovil, že „hodnotu úplného atenea má tá univerzita, ktorú kánony založila alebo v budúcnosti založí, alebo verejne uzná za riadenú a celkom sformovanú podľa normy katolíckej výchovy sama Svätá stolica“. Toto potvrdil aj Druhý vatikánsky koncil: „Cirkev sa horlivo stará o tieto vysoké školy“ a neúnavne povzbudzuje, aby sa rozširovali v rozličných častiach sveta vhodne umiestnené katolícke univerzity, aby v nich „študenti boli formovaní na ľudí skutočne vynikajúcich vo vede, pripravených na náročné povinnosti v spoločnosti a na svedkov viery vo svete“ (GE 10).

Nie je zvláštne, že medzi katolíckymi univerzitami sa Cirkev neustále usilovala rozširovať najmä tie cirkevné fakulty a univerzity, ktoré sa venujú predovšetkým kresťanskému zjaveniu a tomu, čo s tým súvisí, a teda sú úzko spojené s vlastným poslaním evanjelizácie. Týmto fakultám bola zverená veľmi ťažká úloha pripraviť s osobitnou starostlivosťou svojich študentov na kňazskú službu, na vyučovanie posvätných vied a na prijatie namáhavého poslania apoštolátu.

Povinnosťou týchto fakúlt je aj ďalej skúmať rozličné oblasti posvätných disciplín, aby sa stále prehĺbovalo poznanie posvätného zjavenia, aby sa viac odhaľovalo dedičstvo kresťanskej múdrosti odovzdávané od starších, aby sa šírila dialóg s oddelenými bratmi a nekresťanmi a riešili sa otázky, ktoré nastoľuje vedecký pokrok.

Preto Apoštolská stolica, aby splnila svoje poslanie, cíti právo a povinnosť zakladať a podporovať cirkevné fakulty, ktoré závisia od nej alebo existuje samostatne, alebo sú pripojené k univerzitám. Sú určené pre bohoslovcov aj laikov a veľmi sa žiada spolupráca celého Božieho ľudu pod vedením pastierov, aby sa tieto sídla múdrosti účinne pričínili o rast viery a kresťanského života.

Cirkevné fakulty - ktoré sú zriadené na spoločné dobro Cirkvi a pokladajú sa za niečo vzácne pre celé cirkevné spoločenstvo - majú si byť vedomé svojho významu v Cirkvi. Tie, ktoré sa najviac dotýkajú kresťanského zjavenia, nech pamätajú na príkazy, ktoré povedal o tomto poslaní Cirkvi jej najvyšší Učiteľ - Kristus: „Choďte teda, učte všetky národy a krstite ich v mene Otca i Syna i Ducha Svätého a naučte ich zachovávať všetko, čo som vám prikázal“ (Mt 28,19-20).

Biskupské konferencie v jednotlivých národoch a krajinách nech preukazujú takýmto fakultám ustavičnú starostlivosť, nech neprestajne podporujú ich rozvoj a vernosť učeniu Cirkvi, aby poskytovali celému spoločenstvu veriacich svedectvo ducha celkom oddaného tomuto Kristovmu príkazu. Treba, aby takéto svedectvo prejavovala fakulta ako celok a zároveň všetci jej členovia aj jednotlivci. Cirkevné univerzity a fakulty boli ustanovené

na budovanie Cirkvi a na úžitok veriacich, a je nevyhnutné, aby to vždy mali pred očami ako kritérium svojej obetavej práce.

Predovšetkým učitelia, ktorí majú najväčšiu zodpovednosť, nech vykonávajú zvláštnu službu Božieho slova a nech sú pre mladých ľudí učiteľmi viery, pre študentov a ostatných veriacich svedkami živej evanjeliovej pravdy a príkladmi vernosti k Cirkvi. Je osožné pripomenúť si slová pápeža Pavla VI.: „Poslaním teológa je budovať cirkevné spoločenstvo, aby Boží ľud vzrastal v skúsenosti viery.“⁵⁶

Na dosiahnutie vlastných cieľov je potrebné, aby cirkevné fakulty boli zriadené tak, aby primerane zodpovedali novým požiadavkám doby; preto Druhý vatikánsky koncil určil ich pravidlá, ktoré treba poznať.⁵⁷

Apoštolská konštitúcia *Deus scientiarum Dominus* vyhlásená pápežom Píom XI. dňa 24. 5. 1931 priniesla mnoho vo svojej dobe na obnovenie vysokoškolského štúdia; predsa však nové životné okolnosti si vyžadujú určité prispôsobenia a inovácie.

Napokon nové zmýšľanie sa prejavuje aj pri samotnom zlučovaní univerzity a fakulty, civilnej aj cirkevnej, pre spravodlivú túžbu viac sa zúčastňovať na živote univerzity, o čo sa usilujú všetci, ktorí majú v nej nejakú úlohu.

Posvätná kongregácia pre katolícku výchovu⁵⁸ poslušná nariadeniu Koncilu, aby zadosťučinila týmto novým požiadavkám, už v roku 1967 pristúpila k obnove v duchu Koncilu 20. 5. 1958.

Iste nikomu neuniknú ťažkosti, ktoré prekážajú vyhláseniu novej apoštolskej konštitúcie. Predovšetkým je to „beh času“, ktorý prináša také rýchle zmeny, že sa zdá, že nič nemôže zostať stabilné a trvalé. A predsa, keďže na celom svete sú cirkevné fakulty založené alebo schválené Svätou stolicou a v jej mene udeľujú akademické stupne, je nevyhnutné, aby sa zachovala nejaká podstatná jednota, aby požiadavky na dosiahnutie akademických stupňov boli jasne stanovené a všade platné.

2.1.1 Povaha a cieľ cirkevných fakúlt

Aby mohla Cirkev plniť službu evanjelizácie zverenú od Krista, má právo a povinnosť zriaďovať a podporovať univerzity a fakulty, ktoré od nej závisia.

⁵⁶ PAVOL VI.: List *Le transfert à Louvain-la-Neuve* rektorovi Katolíckej univerzity v Louvain, 13. 9. 1957: porov. OR 22.-23.9.1975: Porov.: JÁN PAVOL II., encyklika. *Redemptor hominis*, č. 19: AAS 71 (1979), 305 a nasledujúce: EV VI, 1244 a nasledujúce.

⁵⁷ DRUHÝ Vatikánsky KONCIL, Deklarácia o kresťanskej výchove *Gravissimum educationis* II: AAS 58 (1966), 738; EV I, 848.

⁵⁸ Poznámka: Kódex kánonického práva, latinsko-slovenské vydanie z r.1966, s.721 uvádza názov kongregácie Kongregácia pre semináre a študijné inštitúty.

Cirkevnými univerzitami a fakultami sa v tejto konštitúcii nazývajú tie, ktoré boli kánonicky zriadené alebo schválené Apoštolskou stolicou, rozvíjajú a prednášajú posvätnú náuku a s ňou súvisiace vedy a majú právo autoritou Svätej stolice udeľovať akademické stupne.

Ciele cirkevných fakúlt sú: Vedeckým bádáním zdokonaľovať a povznášať vlastné predmety, najmä hlbšie vnikáť do kresťanského zjavenia a do toho, čo s tým súvisí, systematicky predkladať jeho pravdy, v jeho svetle skúmať nové problémy súčasnej doby a primeraným spôsobom ich vykladať všetkým ľuďom v rozličných kultúrach.

Študentov hlbšie vzdelávať vo vlastných predmetoch podľa katolíckej náuky, primerane ich pripravovať na vykonávanie rozličných služieb a podporovať stálu, čiže permanentnú formáciu kňazov v Cirkvi. V celej službe evanjelizácie poskytovať v úzkom spojení s hierarchiou veľkú pomoc cirkvám, partikulárnym aj všeobecnej, vzhľadom na ich charakter. Úlohou biskupských konferencií je starostlivo podporovať život a rozvoj cirkevných univerzít a fakúlt pre ich cirkevný význam. Iba univerzity a fakulty kánonicky zriadené a schválené Svätou stolicou, a teda riadené podľa normy tejto konštitúcie, právo udeľovať akademické stupne, ktoré majú kánonickú platnosť podľa osobitného práva Pápežskej biblickej komisie.⁵⁹ Fakulty, ktoré nie sú kánonicky zriadené ani schválené Svätou stolicou, nemôžu udeľovať akademické stupne, ktoré by mali kánonickú platnosť.

2.1.2 Akademická obec a jej vedenie

Keďže univerzita alebo fakulta tvorí obec, treba, aby všetky osoby v nej, jednotlivé alebo združené v radách, sa cítili podľa svojho postavenia zodpovedné za spoločné dobro a horlivo sa usilovali svojou prácou dosiahnuť cieľ.

Preto akademickej obci ich práva a povinnosti majú byť presne určené v štatútoch, aby boli správne vykonávané v stanovených medziach. Veľký kancelár reprezentuje Svätú stolicu na univerzite alebo fakulte a zároveň ich zastupuje pri Svätej stolici, usiluje sa o ich zachovanie a rozvoj, podporuje ich spoločenstvo s partikulárnou aj všeobecnou Cirkvou. Akademické authority sú osobné alebo kolegiálne. Osobné authority sú rektor alebo predseda a dekan.

Kolegiálne authority sú rozličné správne orgány, ako univerzitné alebo fakultné rady.

⁵⁹ Porov.: PAVOL VI.: Apošt. motto proprio dat. *Sedula cura*: AAS 63 (1971), 665 a nasledujúce: EV IV, 977 a nasledujúce a PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA, Dekrét *Ratio periclitandae doctrinae*: AAS 67 (1975), 153 a nasl.: EV V, 794 a nasledujúce.

Štatúty univerzity alebo fakulty majú presne určiť mená a povinnosti akademických autorít, ako a na aký čas sú ustanovení, či obvyklým spôsobom.

a) Učítelia

Na každej fakulte má byť určitý počet učiteľov, najmä stálych, ktorý má zodpovedať nielen za vážnosť a rozvoj predmetov, ale aj za potrebnú starostlivosť a za prospech študentov. Sú rozličné hodnosti učiteľov, ktoré majú byť vhodne určené v štatútoch podľa stupňa prípravy, zaradenia, stability a zodpovednosti na fakulte podľa zaužívanej univerzitnej praxe na danom území. Štatúty majú definovať, ktoré autority majú prijímať, menovať, promovovať učiteľov, najmä ak ide o zverenie im stálej služby.

b) Študenti

Cirkevné fakulty sú otvorené pre všetkých, pre bohoslovcov aj laikov, ktorí podľa legitímneho svedectva a podľa doterajšieho spôsobu života a dosiahnutého vzdelania sú schopní, aby boli prijatí na fakultu. Aby mohol byť niekto prijatý na dosiahnutie akademických stupňov, musí sa preukázať študijným dokladom, ktorý je potrebný na prijatie na civilnú univerzitu toho územia alebo národa, kde je fakulta.

Študenti majú verne zachovávať zákony fakulty v každom nariadení a predmete - najmä študijný program, účasť na prednáškach, na skúškach - aj ostatné, čo sa týka života fakulty. Štatúty majú definovať, akú účasť majú študenti, jednotlivci alebo spoločne, na živote univerzitnej obce, v čom môžu sami prispieť ku spoločnému dobru fakulty alebo univerzity.

c) Študijný program

V študijných predpisoch nech sú presne zachovávané princípy a normy, ktoré sa vzhľadom na rôznosť materiálu nachádzajú v cirkevných dokumentoch, predovšetkým v dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu. Vedecká metóda, ktorá sa používa na jednotlivých fakultách, má zodpovedať vlastným požiadavkám jednotlivých vied. Aj nové didaktické a pedagogické metódy nech vhodne prispievajú k lepšiemu rozvoju osobnosti študentov a k ich aktívnej účasti na štúdiách. Normy Druhého vatikánskeho koncilu pre jednotlivé fakulty: - nech je uznaná pravá sloboda⁶⁰ v bádani aj vo vyučovaní, aby sa dosiahol skutočný pokrok v poznávaní a chápaní Božej pravdy; a zároveň nech je jasné:

a) pravá sloboda vo vyučovaní je nevyhnutne obsiahnutá v medziach Božieho slova, ako to neustále učí živé Magistérium Cirkvi;

⁶⁰ Porov.: DRUHÝ Vatikánsky koncil: Pastoračná konštitúcia o Cirkvi v dnešnom svete *Gaudium et spes* 59 : AAS 58 (1966), 1080 : EV I, 1515.

b) pravá sloboda sa nevyhnutne opiera v bádaní o pevné priľnutie k Božiemu slovu a o dispozíciu poslušnosti voči Magistériu Cirkvi, ktorému je zverená úloha autenticky vysvetľovať Božie slovo.

d) Iné fakulty

Okrem Fakulty posvätnnej teológie, kánonického práva a filozofie, kánonicky boli a môžu byť založené na dosiahnutí zvláštnych cieľov aj iné cirkevné fakulty podľa potrieb Cirkvi.

V zmysle svojho poslania sa univerzita venuje výskumu, učeniu a vzdelávaniu študujúcich, ktorí sú s učiteľmi slobodne spojení v rovnakej láske k vede. S inými univerzitami má spoločné gaudium de veritate, také drahé svätému Augustínovi, totiž, onú radosť hľadať, objavovať a ďalej odovzdávať pravdu vo všetkých oblastiach ľudského poznania.

Jej významná úloha je „v duchovnej práci naozaj spájať dva poriadky, ktoré sa príliš často pokúšajú stavať proti sebe, akoby išlo o protiklady: hľadanie pravdy a istoty, že prameň pravdy už poznáme“.

2.1.3 Charakter katolíckej univerzity

Každá katolícka univerzita je ako univerzita akademickým spoločenstvom, ktoré prísnu a kritickou metódou ochrany a podpory ľudskej dôstojnosti a súčasne kultúrneho dedičstva, výskumom, učením a rôznymi službami prináša úžitok miestnym, národným a medzinárodným spoločenstvám. Má inštitucionálnu autonómiu, potrebnú na účinné plnenie svojich úloh; svojim členom zabezpečuje akademickú slobodu, pri zachovaní práv jednotlivca a spoločenstva, v záujme pravdy a všeobecného blaha.

Pretože ide o stanovenie cieľov katolíckej univerzity, prezentovať kresťanstvo vzhľadom na veľké problémy spoločnosti a kultúry v inštitucionalizovanej forme v univerzitnej oblasti, musí mať táto univerzita ako katolícka univerzita tieto podstatné znaky:

1. kresťanská orientácia nielen jednotlivých členov, ale celého univerzitného spoločenstva;
2. trvalá reflexia vo svetle katolíckej viery o stále rastúcom poklade ľudského poznania, ku ktorému sa snaží prispieť svojím dielom vlastnými štúdiami;
3. vernosť kresťanskému posolstvu podľa výkladu Cirkvi;
4. inštitucionalizovaná povinnosť slúžiť Božiemu ľudu a ľudskej rodine na ich ceste k transcendentálnemu cieľu, ktorý dáva životu zmysel.

Teológia má mimoriadne významné miesto aj pri hľadaní syntézy vedomia a dialógu medzi vierou a rozumom. Prináša príspevok aj všetkým ostatným disciplínam, ktoré si kladú otázku o zmysle vecí. Nielen tým, že im pomáha skúmať, akým spôsobom ich výsledky ovplyvňujú človeka a spoločnosť, ale aj tým, že dáva perspektívu a orientáciu, ktoré ich vlastné metódy neobsahujú. Na druhej strane dialóg s inými disciplínami a ich výsledkami obohacuje aj samotnú teológiu tým, že jej umožňuje lepšie chápať dnešné časy a teologické skúmanie približuje požiadavkám súčasnosti. Z hľadiska tohto významu teológie medzi akademickými disciplínami musí mať každá katolícka univerzita teologickú fakultu alebo prinajmenšom katedru teológie.

Primárna úloha Cirkvi je hlásať evanjelium tak, aby sa v jednotlivých ľuďoch zachovalo spojenie viery a života v sociálnom kontexte, v ktorom ľudia žijú, pracujú a stretávajú sa. Evanjelizácia zaväzuje Cirkev, aby šírila: posolstvo radosti vo všetkých oblastiach ľudstva a jeho vplyvom samotné ľudstvo znútra premeniť a obnoviť... Cirkvi nejde kázaním evanjelia o obsiahnutie stále väčších území alebo stále väčších skupín národov, ale silou evanjelia o dosiahnutie zmeny kritérií posudzovania určujúcich hodnoty, oblastí záujmu, zvyklostí myslenia, prameňov inšpirácie a životných vzorov ľudstva, ktoré stoja proti Božiemu slovu a zámeru spasenia.

Každá katolícka univerzita vykonáva pre Cirkev podľa svojej vlastnej podstaty pri evanjelizácii veľkú pomoc. Ide o živé svedectvo na inštitucionálnej úrovni, preukázané Kristovi a jeho posolstvu, potrebné v kultúrach formovaných sekularizmom, alebo tam, kde Kristus a jeho posolstvo ešte nie sú známe. Popritom sa všetky aktivity katolíckej univerzity harmonicky spájajú s evanjelizačným poverením Cirkvi: výskum vo svetle kresťanského posolstva, ktorý na prospech človeka a spoločnosti prináša nové vymoženosti; vzdelávanie v kontexte viery, ktoré človeka uspošobuje na rozumný a kritický úsudok a umožňuje mu uvedomovať si vysokú hodnotu jednotlivca; odborné vzdelanie, ktoré zahrňuje aj etické hodnoty a ochotu slúžiť jednotlivcovi a spoločnosti; dialóg s kultúrou, ktorý vedie k lepšiemu pochopeniu viery a teologický výskum, ktorý pomáha vyjadriť vieru novou rečou. Práve preto, že si Cirkev stále viac uvedomuje svoje posolstvo pri spasení celého sveta, chcela by byť s týmito zariadeniami v úzkom spojení, pretože pri šírení pravého posolstva Ježiša Krista by mali byť prítomné a účinne spolupracovať.

2.1.4 Charakteristika Všeobecných noriem

Všeobecné normy vychádzajú z Codex Iuris Canonici, sú jeho ďalším výkladom, a podľa dodatočných zákonov Cirkvi, v prípade, ak je to potrebné, bez obmedzenia práva Svätej stolice, uplatňujú svoju autoritu. Záväznú sú pre všetky katolícke univerzity a katolícke vysokoškolské zariadenia na celom svete.

Biskupské konferencie a iné orgány Katolíckej cirkvi musia Všeobecné normy používať v jednotlivých miestach a jednotlivých oblastiach v súlade s Codex Iuris Canonici a dodatočnými cirkevnými zákonmi s prihliadnutím na štatúty príslušných univerzít alebo inštitúcií a - kde je to vhodné - aj svetské právo. Po skontrolovaní Svätou stolicou platia miestne a regionálne rámcové poriadky pre všetky katolícke univerzity a katolícke vysokoškolské zariadenia regiónu, s výnimkou kresťanských univerzít a fakúlt. Tie totiž, rovnako ako kresťanské fakulty, ktoré patria ku katolíckej univerzite, podliehajú normám apoštolskej konštitúcie Sapientia christiana.

2.1.5 Charakteristika katolíckej univerzity

Katolícka univerzita je ako každá univerzita spoločenstvom študujúcich, ktoré sa zaoberá rôznymi oblasťami ľudského poznania. Venuje sa výskumu, učeniu a rôznym službám, ktoré zodpovedajú jej kultúrnej úlohe.

Katolícka univerzita orientuje svoj výskum, učenie a ostatné úlohy katolíckej univerzity na katolícke ciele, zásady a postoje a podľa toho koná. S Cirkvou je spojená určitou konštitutívnou a štatutárnou väzbou alebo záväzkami inštitúcie, ktoré za ňu prevzali zodpovední pracovníci.

Univerzitné spoločenstvo ako prirodzený výraz katolíckej svojbytnosti dokáže urobiť vieru živú vo všedných dňoch, v dôležitých okamihoch zamyslenia a modlitby. Katolícki členovia tohto spoločenstva majú možnosť osvojiť si vo svojom živote katolícke učenie a katolícky spôsob života. Dostávajú totiž povzbudenie na prijímanie sviatostí predovšetkým sviatosť Eucharistie ako najdokonalejšieho aktu spoločnej bohoslužby. Akademické spoločenstvá, v ktorých je veľa členov rôznych cirkví, cirkevných alebo náboženských spoločenstiev, budú v rámci ochrany viery rešpektovať iniciatívu na meditácie a modlitby a univerzita podporuje duchovnú starostlivosť členov univerzitného spoločenstva a predovšetkým duchovný rast tých, ktorí vyznávajú katolícku vieru. Treba uprednostňovať cesty, ktoré slúžia na zdokonalenie ľudského a odborného vzdelávania pomocou náboženských hodnôt vo svetle katolíckeho učenia, aby sa poznanie rozumu spájalo s náboženskou dimenziou života.

Na špecifickú duchovnú starostlivosť, ktorá sa vykonáva v dohode a spolupráci s duchovnou starostlivosťou spoluúčasti Cirkvi pod vedením alebo aprobáciou diecézneho biskupa, treba menovať dostatočný počet vhodných pracovníkov, kňazov, rehoľných mužov, rehoľných žien, laikov, ktorí ju budú vykonávať pre univerzitné spoločenstvo. Všetci členovia univerzitného spoločenstva sú pozvaní prijímať univerzitnú duchovnú starostlivosť a ovplyvňovať jej zámery.

2.1.6 Kooperácia

Na lepšie zvládnutie problémov dnešnej spoločnosti a na posilnenie katolíckeho charakteru inštitúcií je potrebné podporovať vo výskume a učení a pri ostatnej činnosti univerzity regionálnu, národnú a medzinárodnú spoluprácu všetkých katolíckych univerzít, cirkevných univerzít a fakúlt. Rovnakým spôsobom treba túto kooperáciu podporovať aj medzi katolíckymi univerzitami a inými univerzitami, a výskumnými a učebnými zariadeniami, verejnými i súkromnými.

Katolícke univerzity sa podľa možnosti v súlade so zásadami katolíckeho učenia zúčastňujú na verejnej príprave a projektoch národných a medzinárodných inštitúcií, ktoré sa usilujú o spravodlivosť, rozvoj a pokrok.

Záver

Úloha, ktorú Cirkev zveruje s veľkou nádejou katolíckym školám, má veľký kultúrny a náboženský význam, pretože sa dotýka budúcnosti ľudstva. Obnova, ktorú žiadajú katolícke školy, mala by ich urobiť schopnejšími šíriť Kristovo poslanstvo ľuďom, spoločnosti a kultúram: Každá ľudská - individuálna a spoločná - skutočnosť je vykúpená Kristom: Ľudia sú vykúpení so všetkou svojou činnosťou, ktorej najvznešenejším a človeku najvlastnejším výrazom je kultúra. Spasiteľské pôsobenie Cirkvi v rámci kultúr sa uskutočňuje v prvom rade prostredníctvom osôb, rodín a vychovávateľov... Náš Vykupiteľ Ježiš Kristus ponúka svoje svetlo a svoju nádej všetkým mužom a ženám, ktorí pestujú vedu a umenie, literatúru a nespočetné oblasti vyvinuté modernou kultúrou. Všetky deti Cirkvi si preto musia byť vedomé svojho poslania a objavovať možnosti prenikania evanjelia do prevládajúcich mentalít a hodnôt, ktoré inšpirujú rôzne kultúry a z nich vychádzajúce názory a postoje, a obnovovať ich.

2.2 Ex corde Ecclesiae

Úvod⁶¹

Katolícka univerzita má vychádzať zo srdca Cirkvi a má byť centrom tvorivej sily a šírenia vedomostí na blaho a úžitok ľudstva. Významná úloha tejto konštitúcie je „v duchovnej práci naozaj spájať dva poriadky, ktoré sa príliš často pokúšajú stavať proti sebe, akoby išlo o protiklady: hľadanie pravdy a istoty, že prameň pravdy už poznáme“.⁶² Svätý Otec prejavuje radosť aj nad tým, že mu Pán umožnil stretávať sa s rôznymi katolíckymi univerzitami s ich spoločenstvami na rôznych kontinentoch sveta. Univerzity sú živým a nádejným znamením tvorivosti kresťanského ducha všetkých ľudských kultúr. Čťou a zodpovednosťou katolíckej univerzity je venovať sa bez výhrad veciam pravdy. V nej sa žiada nezištná služba pri zvestovaní zmyslu pravdy. Katolícka univerzita sa plne venuje skúmaniu všetkých aspektov pravdy v ich základnom spojení s najvyššou pravdou - Bohom. Je povolaná skúmať bohatstvo zjavenia a prírody. Človek žije dôstojným životom len na základe svojej kultúry; a keď svoje naplnenie nájde v Kristovi, nemožno pochybovať ani o tom, že evanjelium zasiahne plodne aj pre kultúru, v ktorej človek žije. V dnešnom svete poznačenom rýchlym vedeckým a technickým pokrokom je význam a naliehavosť úloh katolíckej univerzity stále väčší. Sú vyzvané na trvalú obnovu jednak preto, že sú univerzitami a že sú katolícke.

Dokument sa obracia na všetkých, ktorí univerzity podporujú, predovšetkým biskupov, rehoľné spoločenstvá.

Dokumentom sa obraciam na celú Cirkev v presvedčení, že katolícke univerzity sú pre jej rast a rozvíjanie kresťanskej kultúry a ľudského pokroku neodmysliteľné. Predovšetkým je však vyzvané chrániť práva a slobodu týchto inštitúcií vo svetskej spoločnosti, finančne ich podporovať, poskytovať pomoc pri zakladaní nových katolíckych univerzít.

2.2.1 Charakter a poslanie

Každá katolícka univerzita svojim členom zabezpečuje akademickú slobodu pri zachovaní práv jednotlivca a spoločenstva.⁶³

⁶¹ Porov.: HLAVATÝ, M.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

⁶² JÁN PAVOL II.: *Príhovor na Katolíckom inštitúte v Paríži*, 1. júna. 1980.

⁶³ Porov.: DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, pastoračná konštitúcia o cirkvi v dnešnom svete *Gaudium et spes*, č. 59, (1966).

Ide o stanovenie cieľov katolíckej univerzity. Pojem kultúra sa v tomto dokumente používa v dvoch významoch: v humanistickom a sociálno-historickom.

Pod kultúrou v širšom zmysle slova sa rozumie všetko to, čím človek rozvíja svoje mnohoraké duševné a telesné vlohy, čím sa usiluje poznávaním a prácou podrobiť si sám svet; čím robí ľudskejší spoločenský život tak v rodine, ako aj v celom občianskom spoločenstve.

Katolícka univerzita musí mať tieto podstatné znaky:

- kresťanská orientácia: nielen jednotlivcov, ale i celého univerzitného spoločenstva;
- trvalá reflexia: o stále rastúcom podklade ľudského poznania, snaží sa prispieť vlastnými štúdiami;
- vernosť kresťanskému posolstvu podľa výkladu Cirkvi;
- povinnosť slúžiť Božiemu ľudu a ľudskej rodinne na ceste k Bohu.⁶⁴

Katolícka univerzita je teda miesto, kde vedci metódou vlastnej každej akademickej disciplíny skúmajú hĺbku pravdy vecí a prispievajú k pokladu ľudského poznania. Bádanie na katolíckej univerzite nevyhnutne zahŕňa: snahu o integráciu poznania, dialóg medzi vierou a rozumom, etickú zodpovednosť a teologickú perspektívu.

Katolícka univerzita musí byť živá jednota organických snáh, ktoré sa venujú hľadaniu pravdy. Chce podporovať integráciu týchto vedomostí, tiež sa musí osobitne venovať dialógu medzi vierou a rozumom.

Akademická disciplína uchováva vlastnú integritu a metódu skúmania, a týmto dialógom sa zistí, že ak sa koná naozaj vedeckým spôsobom, nikdy sa nedostane do skutočného rozporu s vierou (porov. GS 36). Medzi náboženstvom a vedou vznikajú často spory. Tu treba povedať, že všetko, čo je správne, vedecky dokázané, je i kresťanské. Čo nie je objektívne správne, nie je kresťanské. Každá pravda, vedúca človeka k vyššej dokonalosti alebo podmieňuje túto cestu a to platí aj pre pravdy prírodovedecké, matematické, sú pravdami náboženskými. Správne a optimálne sledujúce dobro všetkých ľudí, a to je Bohom chcené, nemôže byť iné v náboženstve a iné vo vede. Zanietenie túžbou po pravde je tiež čosi božského, lebo Boh je najvyššia pravda. Cirkev uznala, že cesta k pravde nejde len cez zjavenie, ale i cez rozum.

⁶⁴ Porov.: Základný dokument kongresu delegátov, *univerzité Catholique dans monde moderne*, Rím, 29. 11. 1972.

Veci človeka sa pohnú dopredu len vtedy, ak sa veda spojí so svedomím. Vedec preukáže ľudstvu skutočnú službu, keď zachová zmysel pre transcendenciu človeka voči svetu a Bohu.⁶⁵

Teológia má mimoriadne významné miesto aj pri hľadaní syntézy vedomia a dialógu medzi vierou a rozumom. Dialóg inými disciplínami a ich výsledkami obohacuje aj samotnú teológiu tým, že jej umožňuje lepšie chápať dnešné časy.

Ján Pavol II. v encyklike *Fides et ratio* píše, že viera a rozum sú dve krídla, ktorými sa ľudský duch vznáša ku kontemplácii pravdy. Boh vložil do srdca človeka túžbu poznať pravdu, lebo jej poznaním a láskou môže dosiahnuť pravdu o sebe samom.

Vo výskume a výučbe by študenti mali v rôznych disciplínach nadobudnúť také vzdelanie, aby v každej oblasti vedy, v ktorej sa chcú venovať službe spoločnosti a Cirkvi, boli naozaj odborníkmi a súčasne schopní osvedčiť pred svetom svoju vieru.

2.2.2 Univerzitné spoločenstvo

Katolícka univerzita sleduje svoje ciele aj vtedy, keď sa snaží vytvoriť naozaj ľudské a duchom Krista presiaknuté spoločenstvo. Prameň jej jednoty vychádza z oddanosti pravde.

a) Univerzitní učitelia – musia sa usilovať stále vzdelávať a obsah, predmety a výsledky každej disciplíny usporiadať do súvislého obrazu sveta.

b) Študujúcim – je adresovaná výzva, aby si osvojili vzdelanie. Tento rast musí byť vytvorený tak, aby sa študujúci cítili povzbudení pokračovať po celý život v hľadaní pravdy a jej zmyslu.

Mnoho katolíckych univerzít založili aj rehoľné spoločenstvá, ktoré sa venujú apoštolátu vyššieho vzdelávania.

Zároveň aj laici plnia dôležité úlohy v Cirkvi. Akademické spoločenstvá tvoria dnes vo väčšine katolíckych univerzít laici. Práve oni sa riadia požiadavkou Cirkvi.

Budúcnosť katolíckych univerzít závisí vo veľkej miere od odbornej a veľkodušnej činnosti katolíckych laikov.

Do univerzitného spoločenstva mnohých katolíckych inštitúcií patria kolegovia a členovia z iných cirkví, cirkevných spoločenstiev alebo

⁶⁵ Porov.: JÁN PAVOL II.: *Príhovor na UNESCO*, 2. júna. 1980.

náboženstiev, ale aj tí, ktorí nevyznávajú žiadnu vieru. Môžu byť užitoční na základe svojich skúseností pre rozličné disciplíny.

2.2.3 Katolícka univerzita v Cirkvi

Každá katolícka univerzita ako univerzita je v neodmysliteľnom spojení s Cirkvou. Bezprostredne sa zúčastňuje na živote Cirkvi, v ktorej sídli. Preto je osobitne spojená so Svätou stolicou. Zo spojenia vyplýva: oddanosť univerzity ako inštitúcie kresťanskému posolstvu.

Katolícky členovia univerzitného spoločenstva sú povolani na osobitnú oddanosť voči Cirkvi. Od nekatolíckych sa očakáva rešpekt.⁶⁶ Biskupi majú osobitnú povinnosť podporovať katolícku univerzitu. Aj keď biskupi nezasahujú priamo do vnútorného vedenia, nemožno ich „vnímať ako pôsobenie zvonku.“⁶⁷ Aj teológia má ako veda zákonité miesto vedľa ostatných disciplín. Rozhovor medzi biskupmi a teológmi je pri úlohách vzájomne sa na seba vzťahujúcich nanajvýš potrebný.⁶⁸

2.2.4 Služobné poverenie katolíckej univerzity

Základným poverením univerzity je stále hľadanie pravdy skúmaním. Na tomto poverení sa univerzita zúčastňuje stanovením vlastných cieľov.

Katolícka univerzita učením a výskumom prináša Cirkvi pomoc: vzdeláva mužov a ženy formovaných kresťanskými zásadami, schopných žiť zrelým a zodpovedným spôsobom. Výsledkami svojho skúmania môže pomôcť Cirkvi odpovedať na problémy a požiadavky súčasnosti. Jej výskumná činnosť musí zahŕňať závažné problémy našich čias, ako sú hodnota ľudského života, spravodlivosť pre všetkých či ochrana prírody.

Ak treba, katolícka univerzita musí mať odvahu povedať aj neprijemné pravdy, ktoré sú potrebné na ochranu blaha spoločnosti. Z hľadiska podpory sociálnej spravodlivosti má kresťanské zmýšľanie o službe blížnym pre každú katolícku univerzitu osobitný význam; docenti ho musia prijať a študenti rozvinúť.

Každá katolícka univerzita berie zodpovednosť za konkrétny príspevok k pokroku spoločnosti, v ktorej pôsobí: môže hľadať cesty, ktorými sa univerzitné vzdelanie prístupní tým, ktorí môžu mať z neho úžitok.

⁶⁶ Porov.: DRUHÝ Vatikánsky koncil, *deklarácia o náboženskej slobode* č. 2, AAS 58 (1966).

⁶⁷ JÁN PAVOL II.: *Prihovor k vedúcim činiteľom vyššieho katolíckeho vzdelania Univerzity USA*, s. 930-931, 12. septembra 1987.

⁶⁸ Porov.: Inštrukcie o cirkevnom povolaní teológa v kongregácii pre vieroučné otázky, 24. máj 1990.

2.2.5 Univerzitná duchovná starostlivosť

Je aktivita univerzity, ktorá dáva členom univerzitného spoločenstva príležitosť spájať akademické štúdium a mimoakademické oblasti s religióznymi a mravnými zásadami a utvárať si život vo viere. Univerzitné spoločenstvo dokáže urobiť vieru živú vo všedných dňoch, v dôležitých okamihoch zamyslenia a modlitby.

Univerzitná duchovná starostlivosť plní neodmysliteľnú úlohu, ktorou sa katolíckym študentom naplní ich sľub krstu: budú pripravení na aktívnu účasť na živote Cirkvi. Súlad medzi univerzitnou duchovnou starostlivosťou a inštitúciami, ktoré pod vedením biskupa alebo s jeho súhlasom pracujú v inej cirkvi, slúži na všeobecný úžitok.⁶⁹

Univerzita podporuje podľa svojho zamerania výskum kultúry, svojím učením pomáha sprostredkovať miestnu kultúru nasledujúcim generáciám. Vo vedomí toho, že ľudská kultúra je otvorená zjaveniam a transcendencii, je katolícka Cirkev primárnym a špecifickým miestom na plodný dialóg medzi evanjeliom a kultúrou. Katolícka univerzita pomáha Cirkvi práve takýmto dialógom. Umožňuje jej lepšie poznávať rôzne kultúry, rozlišovať ich pravé ľudské vklady a rozvíjať prostriedky.⁷⁰

Katolícka univerzita má prihliadať na kultúry dnešného sveta a kultúrne tradície Cirkvi, aby podporovala stály a plodný dialóg medzi evanjeliom a dnešnou spoločnosťou. Katolícke univerzity sa majú snažiť rozlišovať a zväčšovať ciele a protirečenia dnešnej kultúry, a pokúšať sa zvyšovať jej schopnosť. Odporúča sa vhodným skúmaním zistiť, aký vplyv majú moderné technológie a predovšetkým médiá na ľudí, rodinu, inštitúcie a kultúru vôbec.

Oblasť osobitného záujmu katolíckej univerzity je dialóg medzi kresťanským myslením a modernými vedami. Jedinečným spôsobom prispieva k zviditeľneniu prednosti ducha, ktorí sa v nebezpečí apatie nikdy nesmie začať venovať niečomu celkom inému ako skúmaniu pravdy.⁷¹

2.2.6 Evanjelizácia

Primárna úloha Cirkvi je hlásať evanjelium tak, aby sa v jednotlivých ľuďoch zachovalo spojenie viery a života v sociálnom kontexte, v ktorom ľudia žijú, pracujú a stretávajú sa. Každá katolícka univerzita vykonáva pre Cirkev podľa svojej vlastnej podstaty pri evanjelizácii veľkú pomoc. Ide o živé

⁶⁹ Porov.: CODEX IURIS CANONICI popisuje úlohy biskupa voči študentom univerzity takto: „Diecézny biskup má veľkú pastoračnú starostlivosť o študentov aj zriadením farnosti alebo aspoň pomocou kňazov, trvalo na to určených, a má sa postarať, aby pri univerzitách, aj nekatolíckych, boli katolícke univerzitné strediská, ktoré by mládeži poskytovali pomoc, predovšetkým duchovnú“ (CIC, kán. 813).

⁷⁰ Porov.: DRUHÝ Vatikánsky koncil, pastoračná konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete *Gaudium et spes*, č. 58: AAS 58(1966), s. 1079.

⁷¹ Porov.: PAVOL VI.: *Príhovor k delegátom medzinárodnej federácie katolíckej univerzity*, 27. 11. 1972.

svedectvo na inštitucionálnej úrovni, preukázané Kristovi a jeho posolstvu, také potrebné v kultúrach formovaných sekularizmom alebo tam, kde Kristus a jeho posolstvo ešte nie sú známe. Cirkev si stále viac uvedomuje svoje posolstvo pri spasení celého sveta: chcela by byť s týmito zariadeniami v úzkom spojení, pretože pri šírení pravého posolstva Ježiša Krista by mali byť prítomné a účinne spolupracovať.⁷²

Zväčša sa ľudia správajú podľa módy, podľa bežnej verejnej mienky, ktorá je často povrchná. Keď mysliteľ, génius, prorok prichádza s nejakým novým názorom, priečiacim sa bežnej verejnej mienke, pokladajú ho za blázna, čudáka a nenormálneho. Často sa stáva, že práve tieto „bláznovstvá“ odhaľujú nové pravdy, otvárajú oči pre nové perspektívy ukazujúce spásu. V tomto zmysle treba rozumieť aj slová sv. Pavla, keď hovorí: „Boh si zvolil práve to, čo je svetu bláznivé, aby zahanbil múdrych“ (1 Kor 1,27).

Za najväčšie bláznovstvo ľudia pokladali bláznovstvo kríža. Sv. Pavol v tejto súvislosti hovorí: „Židia žiadajú znamenania a Gréci hľadajú múdrosť, my však ohlasujeme ukrižovaného Krista, pre Židov pohoršenie, pre pohanov bláznovstvo, ale pre povolaných, tak Židov ako i Grékov, Krista – Božiu moc a Božiu múdrosť. Lebo čo je u Boha bláznivé, je múdrejšie ako ľudia, a čo je u Boha slabé, je silnejšie ako ľudia“ (1 Kor. 1,22–25). Cesta ku šťastiu a ku všetkým hodnotám ide cez obete, prácu, kríže, hrdinské premáhanie ťažkostí, utrpenie, cez vernosť Božím prikázaniam, zásadám krásnej ľudskosti, cez vernosť k tomu, čo je správne, božské.

Záver

Úloha, ktorú Cirkev zveruje s veľkou nádejou katolíckym univerzitám, má veľký kultúrny a náboženský význam, pretože sa dotýka budúcnosti ľudstva. Obnova, ktorú žiadajú katolícke univerzity, má ich urobiť schopnejšími šíriť Kristovo posolstvo ľuďom, spoločnosti a kultúram.

⁷² Porov.: PAVOL VI.: *Príhovor k prezidentom a rektorom jezuitských univerzít*, 6. 8. 1975.

2.3 Universi dominici gregis

Úvod⁷³

Pastierom celej Katolíckej cirkvi má byť rímsky biskup, pápež, Petrov nástupca, ktorý túto úlohu dostal od Pána Ježiša. Pre vznešenosť, no najmä pre dôležitosť zverenej úlohy sa viacerí pápeži pokúsili, spomenieme pápežov Pia X., Pia XI., Pia XII., Jána XXIII. a Pavla VI., ktorí svojou mocou čo najlepšie stanovovali priebeh voľby nástupcu sv. Petra.

S vedomím zodpovednosti túto úlohu zobral na seba aj Ján Pavol II. a vydaním konštitúcie *Universi dominici gregis* zaviedol nový poriadok voľby pápeža.

Vo svojej konštitúcii potvrdzuje mnoho z tisícročnej praxe Cirkvi a čerpá aj z dokumentov svojich predchodcov. Potvrdzuje voľbu pápeža kardinálmi zo všetkých kontinentov. Týmto bremenom, ako sám hovorí, nezaťažuje kardinálov, ktorí dosiahli 80-ty rok života. Zároveň ich vyzýva, aby počas voľby viedli Boží ľud k modlitbe za jej priebeh i za nového pápeža.

Ako dôležité potvrdzuje aj konkláve, aby voľba prebiehala v čo najväčšom poriadku a uzobraní.

Potvrdzuje aj čo najprísnejšie zachovávanie tajomstva ohľadom voľby. Aj samotnú formu pápež upravil a ako jedinú vhodnú zaviedol tajnú voľbu.

2.3.1 Uprázdnenie apoštolského úradu

Dokument stanovuje právomoci kardinálskeho kolégia počas uprázdnenia apoštolského stolca. Kolégium nemá právo rozhodovať v otázkach, v ktorých môže rozhodovať iba pápež. Vedie Cirkev v otázkach, ktoré nestripia odklad. Pripravuje všetko potrebné pre voľbu pápeža. Nesmie nijakým spôsobom disponovať právami apoštolského stolca. Taktiež nesmie korigovať, meniť, alebo dišpenzovať zákony vydané pápežom. Má rozhodovať v prípade pochybnosti o predpisoch a ich interpretácii pri voľbe pápeža, pričom postačuje väčšinový názor. Pri neodkladných problémoch vydáva nariadenia schválené väčšinou.

⁷³ Porov.: MARHEFKA, J.: *Semestrálna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

2.3.2 Kongregácie kardinálov na prípravu voľby pápeža

Generálna kongregácia je celé kolégium kardinálov. Mimoriadnu kongregácia tvoria kardinál komorník Rímskej cirkvi a traja kardináli volení na dobu troch dní.

Mimoriadna kongregácia vybavuje bežné otázky, závažnejšie predkladá generálnej kongregácii. Čo sa na mimoriadnej kongregácii schválilo, môže sa pozmeniť len na generálnej kongregácii väčšinou hlasov. Hlasovanie v dôležitých záležitostiach prebieha tajnou formou.

Prípravné generálne kongregácie prebiehajú každý deň. Všetci kardináli musia zložiť prisahu formulou nachádzajúcou sa v článku č. 12 tejto konštitúcie. Na prvých kongregáciách sa musí zabezpečiť dôstojný pohreb pápeža a správny priebeh voľby jeho nástupcu.

2.3.3 O niektorých úradoch počas uprázdnenia apoštolského stolca

Smrťou pápeža odstupujú všetci predstavení dikastérií Rímskej kúrie. Vo funkcii ostávajú len kardinál sekretár, kardináli prefekti, kardinál vikár Rímskej diecézy, kardinál kňaz Vatikánskej baziliky a generálny vikár Vatikánu.

Ak sú v čase smrti pápeža a pred voľbou voľné úrady komorníka Svätej rímskej kúrie, alebo veľkého penitenciára, kolégium zvolí kardinálov do týchto funkcií.

Komorník Svätej rímskej cirkvi musí oficiálne konštatovať smrť pápeža, zapečatiť pracovňu a komnaty zomrelého pápeža, vykonáva nariadenia týkajúce sa pochovania pápeža a so súhlasom kolégia sa stará o to, čo si vyžadujú okolnosti na ochranu práv apoštolského stolca.

Dekan kardinálskeho kolégia podáva správu o pápežovej smrti všetkým kardinálom.

Tí, ktorí ostávajú vo svojich funkciách, sa za ne zodpovedajú kolégiu kardinálov

Pri právomoci dikastérií Rímskej kúrie počas uprázdnenia apoštolského stolca sa stanovuje, že Najvyšší súdny dvor apoštolskej signatúry a súdny dvor Rímskej roty riešia i naďalej svoje právne prípady.

2.3.4 Pohrebné obrady za rímskeho pápeža

Po smrti pápeža kardináli počas deviatich dní slávia za neho tryznu. Ak pápež zomrel mimo Ríma, je úlohou kardinálskeho kolégia postarať sa o prevoz mŕtveho pápeža.

Nie je dovolené žiadnym spôsobom zaznamenávať pápeža na smrteľnej posteli a po jeho skone.

2.3.5 Voľba rímskeho pápeža

Právo voliť majú len kardináli, ktorí nedosiahli osemdesiaty rok života. Počet voličov nesmie byť vyšší ako stodvadsať. Žiadny prebiehajúci koncil, či synoda nemajú právo voliť pápeža a musia pozastaviť všetku svoju činnosť. Voliť môže aj len kreovaný kardinál. Voliť však nesmie zosadený kardinál. Kardináli musia čakať plných pätnásť dní na neprítomných. Každý kardinál oprávnený voliť musí prijať oznámenie o zvolaní a dostaviť sa na stanovené miesto.

Ak niektorý kardinál odmieta vstúpiť do Vatikánu, pokračuje sa vo voľbe, no neumožní sa mu ďalší prístup. To však neplatí, ak mu bol uznaný závažný dôvod kardinálskym kolégiom.

Volebné miesto a osoby s prístupom voliť na základe svojho úradu. Od ustanovenia voľby až po oznámenie verejnosti sa uzatvoria priestory Domu Sanctae Martae a najmä Sixtínska kaplnka.

Kardináli oprávnení voliť sa musia počas voľby zdržať komunikácie prostredníctvom iných prostriedkov s osobami, ktoré nemajú nič do činenia s voľbou.

Osoby, ktoré sa stretnú s kardinálom voličom sa nesmú akýmkoľvek spôsobom s ním zhovárať. Všetky osoby pre službu, napríklad pri stole, musí schváliť mimoriadna kongregácia. Zároveň musia zložiť prísahu mlčanlivosti nachádzajúcu sa v čl. 48 tejto konštitúcie.

2.3.6 Začiatok voľby

Na pätnásty deň po pápežovej smrti sa kardináli voliči zhromaždia v Bazilike sv. Petra na eucharistickom slávení. Popoludní sa v procesii za spevu Veni Creator odoberú z apoštolského paláca do Sixtínskej kaplnky. Je potrebné vykonať kontroly, aby v priestoroch Sixtínskej kaplnky neboli nainštalované audiovizuálne pomôcky.

Kardináli musia predniesť prísahu podľa ustanovenia v čl. 9. Po skončení prísahy nepatriaci ku konkláve opustia Sixtínsku kaplnku.

2.3.7 Zachovanie tajomstva o celom priebehu voľby

Kardináli sa majú zdržať akejkolvek korešpondencie a rozhovorov s osobami nepripustenými do rezervovaných budov. Nesmú prijímať ani posielat' mimo Vatikánu žiadne správy.

Osoby, ktoré vykonávajú službu v súlade s čl. 46 za porušenie tajomstva na seba vzťahujú trest exkomunikácie.

Žiadny kardinál nesmie podávať informácie o rokovaníach a hlasovaníach. Zachovanie tajomstva ostáva aj po voľbe. Kardináli nesmú so sebou prinášať žiadne prístroje na reprodukciu obrazu alebo zvuku. Ak by také prístroje boli k dispozícii, nesmú sa použiť.

2.3.8 Priebeh voľby

Na zvolenie pápeža sú potrebné dve tretiny a jeden hlas. Každý deň sú dve kolá voľby a to dopoludnia a popoludní.

Tri fázy hlasovania. Predstupeň hlasovania zahŕňa rozdanie lístkov, vylosovanie pomocníkov pri voľbe, infirmárov a skrutátorov, spolu 9 kardinálov.

Vlastné volebné kolo pozostáva z vhoďenia lístkov do urny, zozbieranie lístkov od chorých, z premiešania a spočítania lístkov, ak neseď počet lístkov s počtom kardinálov, musia sa ihneď spáliť a zo spočítania hlasov.

Záver voľby a vyhodnotenie hlasov, kontrola hlasov, spálenie hlasovacích lístkov.

S hlasovacími lístkami sa spália aj všetky zozbierané poznámky kardinálov. Kardinál komorník Svätej rímskej cirkvi vyhotovuje správu, ktorá sa zapečatí a uloží do archívu.

Po neúspešnom volebnom kole sa ihneď pristupuje k druhému volebnému kolu. Ak sa kardináli do troch dní nezhodnú na osobe, ktorú treba voliť, necháva sa im jeden deň na modlitbu a rozhovory. Ak je však aj ďalších 7 kôl neúspešných, nasleduje ďalšia prestávka. Celý proces sa môže viackrát opakovať.

Ak sú hlasovania neúspešné, komorník povoláva kardinálov, aby dal najavo, akou cestou sa treba uberať. Ak sa začne rozhodovať medzi dvoma, najviac zastúpenými v predchádzajúcom kole, musí byť voľba tiež absolútnou väčšinou. Ak voľba neprebehla touto formou, podľa týchto predpisov, je neplatná a zvolený nemá žiadny právny nárok. Podľa týchto predpisov treba postupovať aj po odstúpení pápeža.

2.3.9 Načo je potrebné dbať pri voľbe pápeža a čoho sa treba vystríhať

Za spáchanie simonie pri voľbe na seba vinní zvolávajú trest exkomunikácie. Pod trestom exkomunikácie je zakázaný každý zásah zvonku. Zakazujú sa akékoľvek záväzky, ktoré obmedzujú dať hlas jednému či viacerým kandidátom. Každý taký záväzok je neplatný.

Kardináli nemajú voliť na základe antipatií, strachu, ale majú touto voľbou sledovať Božiu slávu.

Celá Cirkev má zotrvať na modlitbe za voľbu pápeža na čele s kardinálmi, ktorí sa jej nemôžu zúčastniť.

Svätý Otec v článku 68 vyzýva a povzbudzuje zvoleného pápeža, aby sa nevzdával úradu na základe strachu, ale aby ho v pokore prijal.

2.3.10 Prijatie voľby, proklamácia a začiatok úradovania nového pápeža

Po voľbe sa zvoleného opýta kardinál dekan: „Prijímaš kánonickú voľbu za pápeža?“ Po jeho odpovedi sa opýta znovu: „Aké chceš mať meno?“ Pápežský majster ceremoniár o tom vyhotoví správu.

Ak je zvolený biskupom, po prijatí voľby sa ihneď stáva biskupom Rímskej cirkvi. Ak ním nie je, musí ihneď prijať vysviacku.

Po vybavení ostatných formalít kardináli vzdajú hold a urobia sľub poslušnosti novému pápežovi.

Kardinál diakon oznámi meno nového pápeža ľudu. Pápež udelí požehnanie Urbi et Orbi. Konkláve sa končí ihneď po prijatí voľby. Zvolený pápež sa usídli v Arcibazilike v Lateráne.

Záver

Pápež Ján Pavol II. v promulgácii vyhlásil za neplatné všetky konštitúcie a ustanovenia, ktoré vydali pápeži v oblasti voľby. Taktiež za neplatné a bezcenné vyhlasuje všetko vedome i nevedome podniknuté proti tejto konštitúcii.

Konštitúcia bola vydaná dňa 22. februára na sviatok Katedry sv. Petra roku 1996 pápežom Jánom Pavlom II. v 18. roku jeho pontifikátu.

3. Exhortácie

3.1 Cathechesi tradendae

Úvod⁷⁴

Zmŕtvychvstalý Kristus prv než sa vrátil k Otcovi, dal apoštolom posledný príkaz, aby učili všetky národy zachovávať všetko, čo im prikázal (*porov. Mt 28,19n*).

Apoštolom zveril poslanie a moc, aby ohlasovali ľudom, čo počuli a videli, na čo hľadeli a čoho sa vlastnými rukami dotýkali: Slovo života (*porov. 1 Jn 1,1*).

Súčasne im zveril poslanie a moc autenticky vysvetľovať to, čo ich Pán učil. Čoskoro sa v Cirkvi katechézou nazývalo úsilie získať učeníkov, ktorí by ľudom pomáhali veriť, že Ježiš Kristus je Boží Syn.

Vrúcnou túžbou pápeža Jána Pavla II. je, aby táto apoštolská exhortácia posilnila vieru a kresťanský život, dala novú životnú silu terajším iniciatívam, s potrebnou diskretnosťou podnietila kreativitu a v komunitách prispela k zvýšeniu radosti, že môžu prinášať svetu Kristovo tajomstvo.

3.1.1 Jeden Učiteľ, Ježiš

V samom strede katechézy nachádzame v podstate jednu osobu: osobu Ježiša z Nazaretu, „jednorodného z Otca, plného milosti a pravdy“ (*Jn 14,6*), ktorý trpel a zomrel za nás a teraz Zmŕtvychvstalý vždy žije s nami. Podstatným a prvoradým predmetom katechézy je, ako aj súčasnej teológii – „Kristovo tajomstvo“. Katechizovať je, v istom zmysle, viesť niekoho, aby skúmal toto tajomstvo vo všetkých jeho rozmeroch. Definitívnym cieľom katechézy je uviesť niekoho nielen do styku, ale do spojenia, do dôvernosti s Ježišom Kristom.

Kristocentrizmus v katechéze znamená aj to, že jej prostredníctvom sa vylučuje, aby každý podával svoje učenie alebo náuku nejakého iného učiteľa, ale odovzdáva len učenie Ježiša Krista, teda pravdu, ktorú on prináša, alebo presnejšie Pravdu, ktorou je on sám (*porov. Jn 14,6*).

⁷⁴ Porov.: SENKO, R.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

Neustálym úsilím každého katechéta musí byť svojím vyučovaním a vlastným správaním tlmočiť učenie a život Ježiša. Evanjeliá jasne spomínajú niektoré chvíle, keď Ježiš vyučuje. „Ježiš konal a vyučoval“ (Sk 1,1). Velebnosť učiaceho Krista, dôslednosť a presvedčivá sila, jedinečné v jeho učení, sa dajú vysvetliť jedine tým, že jeho slová, jeho podobenstvá a jeho učenie sa nikdy nedajú oddeliť od jeho života a od samej jeho bytosti. V tomto zmysle bol celý Kristov život neustálym vyučovaním.

Obraz učiaceho Krista sa hlboko vtláčil do duše Dvanástich a prvých učeníkov a príkaz: „Chod'te... a učte všetky národy“ (Mt 28,19) dal nový smer celému ich životu. Apoštoli sa od začiatku usilovali o to, aby sa na službe apoštolátu zúčastňovali aj iní (porov. Sk 1,25).

Odovzdávajú svojim nástupcom úlohu vyučovať. Úlohu zverujú aj diakonom už od ich ustanovenia: „Štefan, plný milosti a sily“ neprestáva vyučovať, pobádaný múdrosťou Ducha (porov. Sk 6,8). Cirkev sa deň čo deň sama stávala učeníčkou Pána, a preto jej právom patrí názov „Matka a Učiteľka“. Služba katechézy čerpá vždy novú energiu z koncilov. Aj misie sú privilegovaným terénom na uplatnenie katechézy. Katechéza je úzko spätá s celým životom Cirkvi. Ona bola pre Cirkev vždy svätou povinnosťou a neodvolateľným právom. Na jednej strane je istotne povinnosťou, ktorá vyplýva z Pánovho príkazu a na druhej strane sa môže takisto hovoriť o práve: z teologického hľadiska každý pokrstený mocou samého krstu má právo dostať od Cirkvi výučbu a formáciu, ktoré mu pomôžu dosiahnuť pravý kresťanský život.

Boh, ako aj udalosti, ktoré sú takisto Božími výzvami, vyzývajú Cirkev obnoviť svoju dôveru v katechetickú činnosť ako v absolútne prvoradú úlohu svojho poslania. Katechéza vždy bola a zostane dielom, za ktoré nesie zodpovednosť celá Cirkev. No členovia Cirkvi majú rozličnú zodpovednosť, ktorá vyplýva z poslania každého z nich. Prvoradú zodpovednosť, ktorá ho v tejto oblasti zaväzuje, má pápež: nachádza v nej dôvod pastoračnej starostlivosti, no predovšetkým prameň radosti a nádeje. Kňazi, rehoľníci a rehoľníčky majú v katechéze privilegované pole svojho apoštolátu.

Katechéza potrebuje ustavičnú obnovu, isté obohatenie vlastného pojmu vo svojich metódach, v hľadaní a používaní primeraných výrazov a nových prostriedkov pri hlásaní posolstva. Zvykové opakovanie, ktoré zavrhuje každú zmenu a nerozvážna improvizácia, ktorá ľahkovážne odbavuje problémy, sú pre katechézu nebezpečné.

3.1.2 Katechéza v činnosti Cirkvi

Katechézu nemožno oddeliť od celkovej pastoračnej a misionárskej iniciatívy Cirkvi. Je výchovou detí, mladých a dospelých vo viere.

Špecifickosť katechézy na rozdiel od počiatového hlásania evanjelia, ktorého výsledkom je obrátenie, smeruje k dvojakému cieľu: napomôcť dozrievanie počiatovej viery a vychovávať skutočného Kristovho učeníka prostredníctvom hlbšieho a systematického poznania osoby a posolstva Pána Ježiša Krista.⁷⁵ Katechéza musí často nielen živiť a zveľaďovať vieru, ale ju aj neustále prebúdzat pomocou milostí, otvárať srdcia, pracovať na obrátení, pripravovať úplné priľnutie k Ježišovi Kristovi tých, ktorí sú ešte iba na prahu viery.

Špecifickým cieľom katechézy však ostáva s Božou pomocou rozvíjať ešte počiatkovú vieru, podnecovať ju naplno a každodenne napomáhať kresťanský život veriacich každého veku. Presnejšie, cieľom vo všeobecnom rámci evanjelizácie je byť fázou výučby a dozrievania, v ktorom kresťan po prijatí osoby Ježiša Krista sa usiluje lepšie poznať Ježiša, ktorému sa oddal.

Zdôraznime niektoré charakteristické vlastnosti vyučovania:

a) musí byť systematické, nie improvizované, podľa programu, ktorý mu pomôže dosiahnuť presný cieľ;

b) má nájsť sa na podstatných veciach, bez nároku na ucelený pohľad na všetky diskutované otázky, či premenu na teologický výskum alebo vedeckú exegézu;

c) má byť úplné, kompletne, teda také, ktoré sa nezastaví na počiatkovom ohlasovaní kresťanského tajomstva, aké máme v kerygme;

d) má byť úplnou kresťanskou iniciáciou, otvorenou všetkým zložkám kresťanského života.

Nestavajme správnu prax proti správnej viere. V kresťanstve je prvá od druhej neodlučiteľná. Rovnako márne je upúšťať od vážneho a systematického štúdia Kristovho posolstva v mene metódy, ktorá uprednostňuje životnú skúsenosť.

Katechéza je vnútorne spojená s celou liturgickou a sviatostnou činnosťou, pretože vo sviatostiach a predovšetkým v Eucharistii Ježiš Kristus v celej plnosti spôsobuje premenu ľudí. Je veľmi potrebná tak pre dozrievanie viery kresťanov, ako aj pre ich svedectvo a má úzky vzťah k zodpovednej činnosti Cirkvi a ku kresťanom vo svete.

⁷⁵ Porov.: Synodus Episcoporum De catechesi hoc nostro tempore tradenda praesertim pueris atque iuvenibus; Ad Populum Dei Nuntius, n.1: loc.cit., s. 3n; porov. „L'Osservatore Romano“ (30. októbra 1977), s. 3.

3.1.3 Blahozvesť z prameňa

Obsahom katechézy môže byť iba úplná evanjelizácia; to isté poslanstvo – blahozvesť spásy. Ona bude vždy čerpať svoj obsah zo živého prameňa Božieho slova, ktoré nám odovzdala tradícia a Sväté písmo. Privilegované vyjadrenie živého dedičstva, ktoré Učiteľský úrad dostal do ochrany, sa nachádza v „Kréde“, alebo presnejšie v „Symboloch“, ktoré v istých rozhodných chvíľach vieru Cirkvi sformovali do šťastných syntéz.

V katechéze je dôležité zdôrazňovať morálne, osobné požiadavky, ktoré zodpovedajú evanjeliu, kresťanským postojom voči životu a svetu, či sú hrdinské alebo veľmi jednoduché: nazývame ich kresťanskými alebo evanjeliovými čnosťami.

Pokiaľ ide o obsah katechézy, zasluhujú si dnes osobitnú pozornosť tri dôležité body. Prvý sa týka celistvosti obsahu. Nijaký skutočný katechéta nemôže zákonite a podľa svojej ľubovôle robiť istý výber z pokladu viery medzi tým, čo považuje za dôležité a tým, čo považuje za nedôležité, aby jedno vyučoval a druhé odmietal. Druhá pripomienka: je možné, že v dnešnej katechéze budú metodické alebo pedagogické dôvody určovať organizáciu podávania bohatstiev obsiahnutých v katechéze skôr jedným ako druhým spôsobom. Používaná metóda a výklad musia ostať pravými tlmočníkmi neporušenosti obsahu. Tretia pripomienka: katechéza si nemôže nevšimáť ekumenický rozmer, pretože všetci veriaci, podľa vlastnej schopnosti a postavenia v Cirkvi, sú povolaní zúčastniť sa na hnutí, ktoré vedie k jednote. Ak sa bude usilovať pripraviť deti a mládež, ako aj dospelých katolíkov žiť spolu s nekatolíkmi a zachovať si svoju katolícku identitu v úcte k viere iných pri rešpektovaní ich vierovyznania, bude ekumenická.

V prostredí náboženskej plurality môžu biskupi zvážiť, či je vhodné alebo aj potrebné prijať isté skúsenosti spolupráce na poli katechézy medzi katolíkmi a inými kresťanmi na doplnenie normálnej katechézy, ktorú v každom prípade majú dostať katolíci.

V niektorých štátnych školách žiaci dostávajú knihy, v ktorých sa z hľadiska kultúry – histórie, morálky alebo literatúry – predstavujú rozličné náboženstvá, včítane katolíckeho. Je potrebné bedliť a robiť všetko možné, aby údaje boli skutočne objektívne, bez vplyvu ideologických a politických systémov alebo predsudkov, zdanlivo vedeckých, ktoré by skreslili skutočnú pravdu.

3.1.4 Potreba katechizácie

Prudký rozvoj mladých tvorí najbohatší prísľub nádeje a súčasne znepokojenia pre veľkú časť dnešného sveta. Rozhodujúci význam má často to, čo malé dieťať dostáva od svojich rodičov a od rodinného prostredia ako prvé poznatky katechézy. Bude to azda iba jednoduché poukázanie na Nebeského Otca, kratučké modlitby. Potom príde či už v škole, v kostole, vo farnosti obdobie katechézy na uvedenie dieťaťa organickým spôsobom do života Cirkvi, pričom zahŕňa aj bezprostrednú prípravu na prijatie sviatostí. Potom príde puberta a mladícky vek so všetkým tým, čo je veľké a riskantné pre toto životné obdobie. Katechéza schopná viesť dospelávajúceho k revízii vlastného života a k dialógu, katechéza, ktorá si dobre všíma jeho vážne problémy – sebadarovanie, vieru, lásku a jej sprostredkovanie, ktorým je sexualita – môže mať pre dospelávajúceho rozhodujúci význam. S mladosťou prichádza čas veľkých rozhodnutí.

Katechéza, ktorá zatracuje egoizmus v mene veľkodušnosti; ktorá bez naivnosti alebo klamlivého schematizmu hlása kresťanský zmysel práce, spoločného dobra, spravodlivosti a lásky; katechéza pokoja medzi národmi a promócie ľudskej dôstojnosti, rozvoja oslobodenia sa nikdy nesmie zanedbať. Je isté, že mnohé z povolaní ku kňazskému a rehoľnému životu sa zrodili pri dobre uskutočňovanej katechéze v detstve a dospelovaní. Mládež používa reč, do ktorej je potrebné trpezlivo, múdro a bez ujmy pretlmočiť Ježišovo poslanstvo bez toho, že by sa zradilo.

Tak deti a mladí, fyzicky a mentálne postihnutí, majú právo poznať „tajomstvo viery“ ako ostatní vrstovníci. Veľké ťažkosti, ktoré musia prekonávať, ešte zväčšujú zásluhy ich úsilia a úsilia ich vychovávateľov. Preto deťom a mladým, ktorí sa narodili v nekresťanskej alebo nepraktizujúcej rodine a túžia poznať kresťanskú vieru, treba zabezpečiť primeranú katechézu, aby mohli rásť vo viere a postupne podľa nej žiť.

Svet, kde majú mladí žiť a svedčiť o svojej viere, ktorú chce katechéza prehĺbiť a upevniť, riadia dospelí; teda ich viera by sa mala neustále objasňovať, zveľaďovať, oživovať alebo obnovovať, aby prenikla pozemské skutočnosti, za ktoré sú zodpovední. Medzi dospelými, ktorí potrebujú katechézu sú tí, čo sa narodili a boli vychovaní v ešte nepokresťančených krajinách a nemohli si prehĺbiť kresťanské učenie.

Je dôležité, aby katechéza detí a mládeže bola nepretržitá a od katechézy dospelých nebola izolovaná. Dospelí majú v katechéze veľa čo ponúknuť deťom, no aj od mladých môžu dospelí veľa dostať, aby rástli v kresťanskom živote. Nikto v Cirkvi Ježiša Krista by sa nemal cítiť oslobodený od katechizovania.

3.1.5 Cesta a prostriedky katechézy

Od ústneho vyučovania apoštolov a listov kolujúcich medzi cirkvami až po najmodernejšie prostriedky katechéza nikdy neprestala vyhľadávať najvhodnejšie cesty a pomôcky, aby naplňala svoje poslanie s aktívnou účasťou komunit a pod vedením svojich pastierov.

Veľmi dôležité je využiť rozličné miesta, momenty alebo stretnutia, pri ktorých má katechéza už pripravenú pôdu, napríklad diecézne, krajové a národné púte, misie, biblické krúžky, mládežnícke krúžky, atď.

Homília prehlbuje vieru, ktorú katechéza nastolila a vedie ju k prirodzenému zavŕšeniu. Preto jej treba venovať veľkú pozornosť: nesmie byť prídlhá, ani veľmi krátka. Vždy starostlivo pripravená, obsažná a primeraná a zverená ordinovaným služobníkom.

Jeden z dôležitých aspektov obnovy katechézy dnes spočíva v revízii a šírení katechetických kníh. Nestačí však iba zvyšovať počet katechetických publikácií, ale je potrebné dodržať niektoré podmienky:

- a) aby boli vecne späté s konkrétnym životom generácie, na ktorú sa obracajú;
- b) aby sa usilovali nájsť zrozumiteľný jazyk pre túto generáciu;
- c) aby rozhodne hlásali celé poslanstvo Krista a jeho Cirkvi;
- d) aby sa usilovali povzbudiť tých, ktorým majú slúžiť.

Všetci, čo berú na seba vážnu úlohu pripravovať tieto katechetické pomôcky a najmä texty katechizmov, nemôžu postupovať bez ich schválenia pastiermi, ktorí majú rozhodujúce slovo pri jeho udelení.

3.1.6 Ako katechizovať

Vek a intelektuálny vývin kresťanov, stupeň ich cirkevnej a duchovnej vyspelosti a mnohé iné osobné okolnosti zaväzujú katechézu osvojiť si rozličné metódy, aby dosiahla svoj špecifický cieľ: výchovu k viere. Katechéza má stáť nad jednostrannými nezhodnými mienkami – a tak sa vyhnúť dvojitosť – aj v teologických výkladoch podobných otázok. Má sa riadiť zjavením.

O katechéze, ako aj o evanjelizácii všeobecne môžeme povedať, že jej poslaním je vnášať silu evanjelia do srdca kultúry a kultúr. Pravá katechéza skutočne obohatí kultúry, pomôže im prekonať pomýlené alebo priam neľudské stránky v ich živote a dodá ich kladným hodnotám Kristovu plnosť (*porov. Jn 1,16; Ef 1,10*).

Otázka z hľadiska katechetického vyučovania sa týka ocenenia zdravých prvkov v ľudovej nábožnosti. Vo väčšine týchto modlitieb alebo pobožností je popri prvkoch, ktoré treba vylúčiť, veľa takých, ktoré pri správnom použití môžu veľmi poslúžiť lepšiemu poznaniu Kristovho tajomstva a jeho posolstva.

Otázka, ktorú je vhodné aspoň spomenúť, je memorovanie. V katechetickej praxi treba znovu rozumne uviesť do súladu funkciu úvahy a spontánnosti, dialógu a mlčania, písomných prác a pamäti. Podstatné je, aby sa naspamäť naučené texty súčasne prehlbovali, aby sa postupne vnikalo do ich hĺbok, aby sa stali zdrojom osobného a komunitárneho kresťanského života.

3.1.7 Radosť z viery

Žijeme v ťažkom svete. To ale vyžaduje, aby v nich katechéza upevňovala vlastnú totožnosť a aby sa sama neustále oslobodzovala od váhania, neistoty a ochabnutosti. Potrebujeme katechézu, ktorá naučí mladých a dospelých, aby mali jasno a boli pevní vo svojej viere, aby sa radostne a otvorene hlásili ku svojej katolíckej a kresťanskej totožnosti a „videli neviditeľno“ (*porov. Hebr 11,27*).

Teraz jestvuje aj pedagogika viery. Je normálne prispôbiť výchovu viery vyskúšané a zdokonalené techniky výchovy ako takej. No treba mať stále na zreteli základnú originalitu viery. Dôležité je zapojiť veľký pokrok v jazykovede do služieb katechézy, aby mohla ľahšie „podať“ deťom, dospievajúcim, mladým a dospelým dneška úplný a neporušený obsah Kristovho učenia.

Jedným z cieľov katechézy je dať mladým katechumenom jednoduché, ale spoľahlivé istoty, ktoré im pomôžu viac hľadať a lepšie poznať Pána Boha. V tomto súvisi je dôležité, aby sa dobre pochopila spojitosť medzi katechézou a teológiou. Táto spojitosť sa veľmi zrejme javí hlbokou a životnou tomu, kto chápe nenahraditeľné poslanie teológie v službe viery.

3.1.8 Úloha katechézy pre všetkých

Ján Pavol II. povzbudzuje a ďakuje všetkým zodpovedným. Predovšetkým sa obracia na biskupov, ktorí majú osobitné poslanie vo svojich cirkvách. Oni sú zodpovední za katechézu, sú katechéti *par excellence*. Delia sa s pápežom v duchu biskupskej kolegiality o ťarchu katechézy v celej Cirkvi. Ďalej sa obracia na kňazov, ktorí sú bezprostrednými spolupracovníkmi svojich biskupov. Cirkev od nich očakáva usilovnosť v dobre usporiadanom a orientovanom katechetickom diele. Diakoni a kandidáti na duchovnú službu

majú byť ich dobrými spolupracovníkmi. Povzbudzuje aj rehoľníkov a rehoľníčky, aby sa čo najlepšie pripravili na katechetické poslanie podľa rozličných chariziem ich inštitútov a úloh, ktoré sú im zverené, aby všade prinášali túto starostlivosť. Ďakuje farským katechétom, laikom a ešte vo väčšom počte katechétkam, čo sa všade na svete venovali náboženskej výchove mnohých generácií.

Pápež Ján Pavol II. chce zdôrazniť, že farská komunita má ostať animátorkou a privilegovaným pôsobiskom katechézy. Farnosť má stále zostať hlavným centrom a oporným bodom pre veriacich, ale aj pre nepraktizujúcich kresťanov. Katechetická činnosť v rodine má osobitný a v istom zmysle nenahraditeľný charakter. Táto výchova k viere vykonávaná rodičmi – výchova, ktorá sa musí začať už od najútlejšieho veku detí sa rozvíja postupne, keď si členovia rodiny navzájom pomáhajú rásť vo viere vďaka kresťanskému príkladu, často tichému, ale vytrvalému v rytme každodenného života podľa evanjelia. Popri rodine a v úzkom spojení s ňou škola poskytuje katechéze nie zanedbateľné možnosti. Predovšetkým sa to vzťahuje na katolícku školu. Hlboký zmysel katolíckej školy, pre ktorý by ju katolícki rodičia mali uprednostňovať pred inými, spočíva práve v kvalite náboženského vyučovania, začleneného do výchovy žiakov. Pápež myslí aj na školu štátnu. Vrúcnosť si želá, aby sa v súlade s ľudskými právami a právom rodín a pri rešpektovaní náboženskej slobody umožnila všetkým katolíckym žiakom duchovná výchova náboženským vyučovaním.

A napokon pápež povzbudzuje združenia, hnutia a skupiny veriacich, čo konajú pobožnosti, priamy apoštolát, charitatívnu činnosť a sociálne služby, aby sa usilovali o kresťanskú prítomnosť v daných reálnych potrebách.

Záver

Na konci apoštolskej exhortácie sa pápež obracia k Tomu, ktorý je hlavným inšpirátorom každého katechetického diela a tých, ktorí sa mu venujú: k Duchu Otca a Syna, k Duchu Svätému. Duch je prisľúbený Cirkvi a každému veriacemu ako vnútorný Učiteľ, ktorý v tajomnom tichu svedomia a srdca pomáha pochopiť, čo sme už počuli, ale sme si nevedeli vysvetliť. Poslaním Ducha Svätého je pretvoriť učeníkov na Kristových svedkov.

Obracia sa aj na Máriu, Matku a vzor učeníka, nech nám toto všetko vyprosí svojím orodovaním. Ona bola Ježišovou prvou učeníčkou: prvá časovo, lebo už keď ho našla v chráme, dostala od svojho dospievajúceho Syna naučenie a vysvetlenie, ktoré si zachovávala vo svojom srdci (*porov. Lk 2,51*) a prvá predovšetkým preto, že nikdy nikoho „sám Boh neučil“ (*porov. Jn 6,45*) tak hlboko.

Ján Pavol II. v tejto apoštolskej exhortácii jasne hovorí, že prvoradou úlohou Cirkvi je evanjelizácia. Katechéza nie je iba odovzdávaním teologických vedomostí, nie je len vyučovaním náboženstva. Katechéza je predovšetkým vydávanie svedectva o Kristovi osobným životom a ochotným delením sa s druhým človekom o vlastnú skúsenosť viery.

Na záver citát. „Plní nádeje poďme vpred! Pred Cirkvou sa otvára nové tisícročie ako šíry oceán, na ktorý sa má vydať v nádeji na pomoc Ježiša Krista. Boží Syn, ktorý sa z lásky k ľuďom stal pred dvetisíc rokmi človekom, koná svoje dielo aj dnes. Musíme mať pozorné oči, aby sme to videli, a predovšetkým veľkorysé srdce, aby sme sa aj my stali jeho nástrojmi“ (NMI 58).

3.2 Familiaris consortio

Úvod⁷⁶

Rodinu zasiahli rozsiahle hlboké a rýchle zmeny. V mnohých rodinách prežívajú tieto zmeny vo vernosti k tým hodnotám, ktoré tvoria základ rodinného zriadenia. Sú však rodiny, kde vládne neistota, rozpaky, dokonca nevedomosť o hlavnom ciele a podstate manželstva. Cirkvi si uvedomuje, že rodina tvorí jedno z najcennejších bohatstiev ľudstva. Preto chce podať kresťanským rodinám pomocnú ruku. Všíma si i mladých, ktorí chcú vstúpiť do manželstva. Chce im pomôcť odkryť krásu a vznešenosť ich povolania k láske a službe života.

Dôkazom tohoto záujmu je biskupská synoda, ktorá sa konala v Ríme od 26. septembra do 25. októbra 1992. Kresťanská rodina je naozaj prvým spoločenstvom povolaným na to, aby hlásalo evanjelium človeku, ktorý sa rozvíja.

Aby Cirkvi dobre splnila svoju službu, musí sa veľmi usilovať poznať situáciu, v ktorej sa dnes realizuje manželstvo i rodina. Len tak bude môcť odpovedať mladým manželom na mnohé otázky a problémy. A zamedziť vplyv mnohých teórií a predstáv, mnohokrát aj vábivých, ktoré urážajú v rôznej miere pravdu a dôstojnosť ľudskej osoby. Takéto ponuky často podporuje mocná a všade prenikajúca organizácia hromadných oznamovacích prostriedkov, ktoré nenápadne, ale nebezpečne ohrozujú slobodu a schopnosť objektívneho

⁷⁶ Porov.: KÁKAČKA, P.: *Práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

posudzovania. Cirkev má však dar rozlišovania na základe evanjelia, a tak môže byť v službách pravdy, slobody a dôstojnosti každého muža a ženy.

Aké je teda postavenie rodiny v dnešnom svete? Rodina má kladné i záporné stránky. Skvalitňujú sa medziosobné vzťahy v manželstve, narastá spolupráca medzi jednotlivými rodinami, pre hmotnú a duchovnú pomoc. Na druhej strane však pozorujem choroby dnešnej rodiny: rastúci počet rozvodov, vražda na bezradných, ktoré sa zvykne nazývať „interrupcia - prerušenie“, sterilizácia a antikoncepcná mentalita... Koreňom tohoto zla je zle chápaná sloboda. Rastúce pôžitkárstvo, hedonizmus a egoizmus. Život sa potom nechápe ako požehnanie, ako tomu bolo v Starom zákone, ale ako nebezpečenstvo, ktorému treba odporovať. Je preto dôležité premáhať vlastné sebecko a znovu nadobudnúť ducha obety.

3.2.1 Manželstvo a rodina v Božom pláne

V knihe Genezis čítame, že Boh stvoril človeka na svoj obraz a podobu. „Boh je láska“ (1 Jn 4,16). A teda aj človek je určený pre lásku. A Boh vložil do človeka povolanie a tým aj schopnosť a úlohu milovať a žiť v spoločenstve. Ľudská sexualita, úkony patriace čisto do manželstva, nie je čosi čisto biologické, ale dotýkajú sa vnútorného jadra. Sexualita sa len vtedy prejavuje ľudským spôsobom, ak sa manželia úplne zaväzujú byť si verní až do smrti. Keby si človek niečo podržal pre seba, hoci len možnosť rozhodnúť sa v budúcnosti inak, už len preto by sa nedaroval úplne. Puto manželskej lásky je symbolom zmluvy spájajúcej Boha s ľudom. Je to puto, kde dostávajú svoje miesto všetky zložky osobnosti a to city, pudy, zmysly, sila ducha i vôľa.

Svoje dovŕšenie nachádza manželstvo v plodení a vychovávaní detí. Majú im vedieť prejavovať lásku, ktorá sa má stať predobrazom Božej lásky, „od ktorého pochádza každé otcovstvo na zemi“ (Ef 3,15). Ak však manželia nemôžu mať deti, nestráca tým manželstvo svoju hodnotu. Neplodnosť môže byť totižto pre manželov podnet, aby preukazovali iné služby, ako je napríklad osvojenie si dieťaťa.

Keď uvažujeme o rodine, o jej dobrách a potrebe pre spoločnosť, natíska sa nám otázka, ako je to s panenstvom, bezženstvom. Svätý Otec poukazuje, že panenstvo manželstvu nielenže neodporuje, ale skôr predpokladá a potvrdzuje dôstojnosť manželstva. Veď keby sme ľudskú sexualitu nepovažovali za veľkú, Stvoriteľom darovanú hodnotu, stratila by všetku svoju silu, aj zriekanie sa pre Božie kráľovstvo. Dokument poukazuje na sv. Jána Zlatoústeho, ktorý hovorí, že kto zavrhuje manželstvo, ten aj panenstvo zbavuje jeho slávy, kto ho chváli, ten aj panenstvo robí obdivuhodnejším a vznešenejším. Lebo čo sa zdá dobré len pri porovnaní so zlom, sotva môže byť nejakým dobrom. Ale to čo je lepšie než

všeobecné uznávané dobro, je vynikajúce dobro. Nás zaujíma, aké úlohy, aké priority má mať kresťanská rodina. Svätý Otec poukazuje, že rodina má byť tým, čím má byť. Rodina podľa Božieho plánu je dôverné spoločenstvo života a lásky a má za úlohu a poslanie strážiť, sprostredkovať a prejavovať lásku. Synoda preto vyzdvihuje štyri hlavné úlohy rodiny:

1. Vytváranie osobného spoločenstva

Manželia sú pobádaní k neprestajnému rastu vo svojom spoločenstve každodennou vernosťou manželskému sľubu a vo vzájomnom plnom darovaní sa. Na základe spoločenstva manželov sa buduje širšie spoločenstvo rodičov a detí. Toto spoločenstvo je možné ako každé iné dosahovať iba za cenu sebazaprenia a sebaobety. Rodina má v láske nachádzať podnet na to, aby prijímala, vážila si a napomáhala rozvoj každého svojho údu. Žena má takú istú dôstojnosť ako muž. Boh dal zažiť dôstojnosti ženy tým, že sám vzal na seba ľudské telo z Panny Márie. Je nepochybné, že rovnaká dôstojnosť a zodpovednosť muža a ženy plne oprávňuje prístup ženy k verejným úlohám. No práve povznesenie ženy vyžaduje aj to, aby sa jasne uznala hodnota jej materskej a rodinnej úlohy. Spoločnosť to má usporiadať tak, aby manželky a matky neboli nútené pracovať mimo domácnosti a aby ich rodiny mohli dôstojne žiť a vzťahovať sa aj vtedy, keď sa budú celkom venovať vlastnej rodine. Má to veľký význam vo výchovnej úlohe. Muž má plne rešpektovať rovnakú dôstojnosť ženy. Svoje otcovstvo pochopí a uskutoční len cestou lásky a úcty k manželke. Dôležitosť otcovej prítomnosti vo výchove dokazuje aj skúsenosť, že tam kde chýba, badať psychologické a mravné poruchy a vážne ťažkosti v rodinných vzťahoch. Voči dieťaťu, zvlášť keď je dieťa menšie, choré, trpiace a postihnuté sa má zachovávať veľká úcta k jeho osobnej dôstojnosti. Znakom kresťanov je ochota prijať každé dieťa, ktoré Pán požehná.

2. Služba životu

Je to hlavná úloha rodiny. Splnenie pôvodného požehnania Stvoriteľa v priebehu dejín tým, že sa plodením prenáša Boží obraz z človeka na človeka. Manželská láska má byť plne ľudská, výlučná a otvorená novému životu. V súčasnosti pozorujeme tzv. antilife mentalitu. Spomeňme napríklad strach vyplývajúci z demografických štúdií futuroológov a ekológov. Ďalej šíriaca sa mentalita hedonizmu a egoizmu a na dieťa sa pozerá ako na niečo neprijateľné, ako na príťaž, ktorej sa treba zbaviť. Cirkev považuje za neprijateľné akékoľvek antikoncepcné a sterilné metódy. Treba vylúčiť akýkoľvek zásah, ktorý buď vzhľadom k predvídanému manželskému styku, alebo pri jeho uskutočňovaní, alebo v priebehu jeho prirodzených následkov sleduje ako cieľ alebo ako prostriedok znemožniť splodenie života. Jedná sa o ťažkú urážku ľudskej dôstojnosti, ak verejné authority obmedzujú slobodné rozhodnutie rodičov

o potomstve. Ak manželia používajú antikoncepčnú metódu, oddeľujú dva významy, ktoré Stvoriteľ vložil do samej prirodzenosti muža a ženy. Konajú ako „sudcovia“ nad Božím plánom a manipulujú, znevažujú ľudskú sexualitu a tým aj vlastnú osobu. Ak však používajú obdobia neplodnosti, zachovávajú neoddeliteľnú dvojakú súvislosť plodivého a spojivého významu ľudskej sexuality. Prijatie cyklov znamená aj prijatie ženy takej, aká je a prijatie vzájomnej zodpovednosti a ovládania sa. Aby to dokázali, musí tomu predchádzať výchova sebaovládania sa. Cirkev podporuje výskum zameraný na presnejšie poznanie obdobia plodnosti ženy. Svätý Otec Ján Pavol II. odporúča manželom jasne poznať učenie pápeža Pavla VI. a encykliky *Humanae vitae*.⁷⁷ Poznamenáva, že je potrebná vhodná výchova kňazov a laikov, rehoľníkov, ktorí sa budú zaoberať pastoráciou rodín.

Ak teda rodičia dali život dieťaťu, nastáva ďalšia povinnosť. Preto Druhý vatikánsky koncil pripomína: „Keďže rodičia dali život svojim deťom, viaže ich veľmi vážna povinnosť poskytnúť svojmu potomstvu aj výchovu. Preto ich treba mať za prvých a hlavných vychovávateľov svojich detí. Táto úloha je taká dôležitá, že ak chýba, len ťažko ju možno nahradiť. Rodina je preto prvou školou spoločenských čností, ktoré sú potrebné každému spoločenstvu“ (*GE 3*). Preto právo na výchovu je základné, prirodzené a prvotné, nenahraditeľné a neodňateľné.

Deti majú vyrásť v správnej slobode voči hmotným veciam. Človek je viac hoden preto čím je, než preto čo má. Dôležitá je výchova k láske a sebadarovaniu sa. Pohlavná výchova je prvé a základné právo rodičov. Škola ak pomáha rodičom, musí to byť v ich duchu a pod ich dozorom. Sexuálna výchova bez mravných zásad nie je nič iné ako príprava na pôžitkárstvo.

3. Účasť na rozvoji spoločnosti

„Keďže Pôvodca všetkého ustanovil manželský zväzok za počiatok a základ ľudskej spoločnosti... rodina sa stala základnou živou bunkou spoločnosti (*porov. AA 4*). Teda je so spoločnosťou zviazaná a je svojou povahou a povolaním nasmerovaná k tomu, aby sa otvárala iným rodinám a spoločnosti, berie na seba aj sociálnu úlohu. Má byť pohostinná, srdečná, nezištná... Predpokladom pre dobré spoločenské vzťahy sú dobré vzťahy v rodine. Rodiny sa môžu venovať službám sociálnym, a to nielen otvorením vlastného domu, ale aj otvorením brány vlastného srdca. Majú sa aj zaujímať o politické dianie a cítiť zaň aj zodpovednosť.

4. Účasť na živote a poslaní Cirkvi

⁷⁷ Encyklika vyšla 25. 7. 1968 a pojednáva o správnom spôsobe regulovania pôrodnosti.

Služba v Cirkvi patrí medzi základné úlohy kresťanskej rodiny. Je začlenená do tajomstva Cirkvi v takej miere, že svojím spôsobom sa stáva účasťou na jej spásonosnom poslaní. Manželia prijímajú Kristovu lásku cez sviatosť manželstva a majú aj povinnosť, aby tú istú lásku odovzdávali svojim bratom, a tak sa stali spoločenstvom, ktoré prináša spásu. Kresťanská rodina sa stavia do služieb Cirkvi. Druhý vatikánsky koncil preto pripomína, aby sa veľkodušne delili o svoje duchovné bohatstvo aj s inými rodinami. Takto sa kresťanská rodina, keďže má svoj pôvod v manželstve, ktoré je obrazom zmluvy lásky medzi Kristom a Cirkvou a účasť na nej, má všetkým dávať najavo živú prítomnosť Spasiteľa vo svete a pravú povahu Cirkvi, jednak láskou, veľkodušnou plodivosťou, jednotou a vernosťou manželov, a jednak láskyplnou spolupracou všetkých svojich členov (*porov. GS 52*).

Dôležitý je aj obsah rodiny v jej spojení s Kristom ako Prorokom, Kňazom a Kráľom. Teda predstaviť ju ako veriace a evanjelizujúce spoločenstvo, ako spoločenstvo v dialógu s Bohom, ako spoločenstvo v službách človeka.

3.2.2 Kresťanská rodina ako veriace a evanjelizujúce spoločenstvo

Prorockú úlohu plní prijímaním a hlásaním Božieho slova. Rodičia majú životom v manželskom stave uskutočňovať nasledovanie Krista a konať službu Božiemu kráľovstvu. Prvé spoločné vyznanie viery je slávenie sviatosti manželstva. Toto vyznanie sa má rozšíriť do celého manželského a rodinného života. Netreba zabúdať, že kresťanská rodina sa stáva do takej miery spoločenstvom hlásajúcim evanjelium iným rodinám a v celom svojom životnom prostredí, v akej miere sama prijíma toto evanjelium.

Najdôležitejšia úloha je úloha odovzdávanie viery deťom. Túto úlohu ničím nemožno nahradiť. Tam, kde takzvaný sekularizmus prakticky znemožňuje pravý náboženský rast, tam táto domáca cirkev zostáva jediným miestom, kde deti a mládež môžu dostávať kresťanskú výchovu.

1. Kresťanská rodina ako spoločenstvo dialógu s Bohom

Cez sviatosť manželstva rodinu Pán Ježiš ustavične oživuje i povoláva a zaväzuje k dialógu s Bohom prostredníctvom sviatostného života. To je teda kňazská úloha, ktorú má rodina plniť v spojení s celou Cirkvou. Jedinečným prostriedkom posväcovania sa je sviatosť manželstva, potom Eucharistia, sviatosť zmierenia.

Dôležitá je aj spoločná modlitba manžela a manželky, rodičov a detí. Pán predsa hovorí: „...kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v mojom mene, tam som aj ja medzi nimi“ (*Mt 18,19n*). Udalosti v rodine sú vhodnými podnetmi na vzdávanie

vd'aky, prednášanie prosieb, odprosenia... Synodálni otcovia odporúčajú rannú a večernú modlitbu, čítanie Božieho slova a rozjímanie nad ním, modlitby pri stolovaní, k Božskému Srdcu... Netreba zabúdať, že modlitba nie je únikom, ktorý by odvádza od každodenných povinností, ale naopak, silným podnetom na to, aby kresťanská rodina prijímala a plnila zodpovedne svoje povinnosti.

2. Kresťanská rodina ako spoločenstvo v službách človeka

Manželstvo pripomína platnosť evanjeliového zákona lásky. Ako Kristus prejavoval svoju kráľovskú moc tým, že sa dával druhým do služby, tak má konať aj každý kresťan. Rodina uskutočňuje toto „nové“ prikázanie pohostinstvom, úctou a službou voči každému človeku, ktorého prijíma pre jeho dôstojnosť Božieho dieťaťa. Má sa to prejavovať predovšetkým medzi manželmi a rodinou, a to každodenným úsilím o zveľadenie opravdivého spoločenstva. To sa potom má rozvíjať v širšom kruhu cirkevného spoločenstva, do ktorého je kresťanská rodina začlenená.

3.2.3 Pastorácia rodín

Etapami pastorácie rodín má Cirkev sledovať rodinu a má ju sprevádzať krok za krokom v rôznych etapách jej vývoja.

Príprava a potreba zodpovednej prípravy sa v dnešnej dobe javí viac naliehavá, ako predtým. Mladí ľudia často nielenže strácajú zo zreteľa správnu stupnicu hodnôt, ale im už aj chýbajú pevné normy správania sa, a preto nevedia čeliť novým ťažkostiam. Príprava na manželstvo je postupný a trvalý proces. Obsahuje tri stupne: vzdialenú, blízku a bezprostrednú:

Vzdialená príprava sa začína už v detstve, rodinnou výchovou. Dôležité je tu formovanie charakteru, učiť sa ovládať a správne používať vlastné náklonnosti. Je to obdobie pre vytváranie si názoru na osoby druhého pohlavia a správanie k nim. Potrebná je dôkladná katechetická príprava, ktorá ukáže manželstvo ako skutočné a dôstojné povolanie a pritom nevyklučuje možnosť duchovného povolania.

Bližšia príprava si vyžaduje určitý vek. Je charakterizovaná katechézou mládeže. Treba oboznámiť mládež aj s poznatkami biológie a medicíny a o zodpovednom rodičovstve.

Bezprostredná príprava sa chápe ako čas – niekoľko mesiacov pred samotným sobášom. Táto príprava je nevyhnutná. Slávenie sobáša má stmeliť celú kresťanskú komunitu aktívnou, plnou a zodpovednou účasťou všetkých prítomných, čo sa zúčastňujú na zhromaždení, ktorá zjavuje svojím životom tajomstvo Krista a jeho Cirkvi.

a) Pastorácia zosobášených

Celé cirkevné spoločenstvo má im napomáhať zodpovedne plniť svoje poslanie. To platí najmä pri mladých rodinách, ktoré sú vystavované väčším rizikám. Napr.: prispôsobovanie sa dvojíc.

b) Štruktúry rodinnej pastorácie

Tu má svoje miesto cirkevné spoločenstvo, najmä farnosť. Každé plánovanie riadne organizovanej pastorácie na akejkoľvek úrovni musí brať do úvahy aj pastoráciu rodín. Je neodmysliteľná aj príprava kňazov a rehoľníkov na túto činnosť.

Synodálni otcovia verejne vyzdvihli aj prínos mnohých cirkevných spoločenstiev, skupín a hnutí, ktoré sa touto pastoráciou zoberajú.

Zodpovední za pastoráciu rodín sú ľudia vo všetkých stavoch. Prvou osobou, ktorá sa stará a riadi pastoráciu, je biskup. On má venovať záujem, čas a prostriedky, a najmä osobne má poskytovať pomoc rodinám a všetkým, čo mu v rozličných diecéznych štruktúrach pomáhajú v rodinnej pastorácii. Kňaz a diakon sa musia na tento apoštolát včas pripraviť štúdiom a majú sa k rodinám správať ako bratia, otcovia, pastieri a učitelia. Pomoc tu majú poskytnúť aj rehoľníci a rehoľníčky. Ďalej laici – odborníci, napríklad lekári, právnici, psychológovia alebo sociálni pracovníci. Niekoľko slov treba venovať aj pracovníkom hromadných oznamovacích prostriedkov. Je známe, že tieto prostriedky „ovplyvňujú a často veľmi hlboko z citovej, rozumovej, mravnej a náboženskej stránky tých, čo ich používajú a najmä mladých.“⁷⁸ Tieto prostriedky môžu pôsobiť blahodárne, no často sú tu aj skryté nebezpečenstvá, ktoré nemožno podceňovať. Preto Pavol IV. napísal: „Produttori majú poznať a rešpektovať požiadavky rodín a to niekedy vyžaduje z ich strany skutočnú odvahu, vždy však hlboký zmysel pre zodpovednosť. Majú sa vyhýbať všetkému, čo by mohlo poškodzovať rodinu v jej živote, stálosti, v rovnováhe a šťastí. Každá urážka základných rodinných hodnôt, či už ide o erotiku, násilie, obhajovanie rozvodu a protisociálne postoje mládeže, je urážkou opravdivého dobra človeka.“⁷⁹

3.2.4 Pastorácia rodín v sťažených podmienkach

Podľa príkladu dobrého pastiera vyžaduje sa ešte pohotovejšia, múdrejšia a prezieravejšia pastoračná starostlivosť o tie rodiny, ktoré musia čeliť

⁷⁸ PAVOL VI.: Posolstvo k Tretiemu svetovému dňu oznamovacích prostriedkov (7. apríl 1969) : AAS 61, s. 456.

⁷⁹ PAVOL VI.: Posolstvo k Tretiemu svetovému dňu oznamovacích prostriedkov. s. 456.

objektívne ťažkým situáciám. Jedná sa napríklad o miešané manželstvá. Tu treba mať na zreteli záväzky katolíckej stránky, ktoré vyplývajú z viery, vo veciach slobodného vyznávania viery a z toho prameniacej povinnosti starať sa zo všetkých síl, aby boli deti pokrstené a vychovávané v katolíckej viere. Je veľmi dôležité, aby bola katolícka stránka za podpory spoločenstva posilňovaná vo viere, dostávala pozitívnu pomoc, aby takto dozrela v chápaní a praktizovaní viery, že by sa stala uprostred rodiny svojím životom a kvalitou lásky voči manželskému partnerovi a deťom vierohodným svedkom. Cirkev si uvedomuje aj ťažkosti vyplývajúce zo súčasného trendu uzatvárať manželstvo na skúšku, propagovania takzvanej voľnej lásky. Vníma aj rozlúčených, rozvedených a znovu zosobášených, ľudí bez rodiny a aj tu sa snaží podať pomocnú ruku.

Záver

Svätý Otec sa obracia na rodiny celého sveta, na mladých, na biskupov, na kňazov, rehoľníkov a rehoľníčky s výzvou, že budúcnosť Cirkvi závisí od rodiny. Je teda nevyhnutné, aby si každý zobral túto vetu k srdcu a snažil sa aj on niečím prispieť na tomto poli. Výrok: Rodina je základnou bunkou spoločnosti sa nám stal už fázou, niečím ošúchaným. A preto mu nevenujeme nijakú pozornosť a nedokáže nás už vyrušiť. No napriek tomuto zdaniu nestráca nič zo svojej platnosti. Súčasná rodina je v kríze. Aj touto prácou chcem prispieť k tomu, aby sa záujem o rodinnú problematiku rozšíril.

3.3 Reconciliatio et poenitentia

Úvod⁸⁰

Hovoriť o zmierení a pokání znamená vyzývať mužov a ženy našej doby, aby znova objavili tie slová, ktorými náš Spasiteľ a Učiteľ Ježiš Kristus začal svoju verejnú činnosť: „Kajajte sa a verte evanjeliu“ (Mk 1,15).

Takto začína Svätý Otec svoju exhortáciu po úvodnom pozdrave a požehnaní. Hneď na úvod vyjadruje potrebu spontánneho prijatia dokumentu a nastúpenie cesty pokánia a zmierenia. Lebo len tak dôjde k nastoleniu jednoty. Svet je totiž rozdelený, ako hovorí už aj Gaudium et spes.

⁸⁰ Porov.: BYSTRĀNSKÝ, J.: *Seminárna práca zo spirituality*. Spišská Kapitula : 2002.

Najväčším sklamaním pre Svätého Otca je, že táto roztrieštenosť platí aj pre Cirkev. Je to zapríčinené rozličnosťou náhľadov a programov na vieroučnom a pastoračnom poli.

Pri hľadaní príčin prichádza rímsky biskup na to, že to korení v hriechu po prarodičoch. Predsa je tu však túžba po zmierení. Ono však musí byť tak hlboké, ako je samotné rozdelenie.

Ján Pavol II. urobil na tomto poli veľa. Zvolal VI. generálne zasadanie biskupskej synody, ktorej téma znela: Zmierenie a pokánie v poslaní Cirkvi. Druhou udalosťou bolo urobenie zmierenia počas Jubilejného roka, vyhláseného na oslavu 1950 výročia vykúpenia. A veľkou udalosťou bolo pápežovo odprosenie v Jubilejnom roku 2000 všetkých, ktorým Cirkev v priebehu histórie ublížila.

Na konci úvodu Svätý Otec definuje, čo je to pokánie. Podľa Svätého písma je to „metanoia“, obrátenie, vnútorná premena srdca pod vplyvom Božieho slova a v perspektíve Božieho kráľovstva (*porov. Mt 4,17; Mk 1,15*).

3.3.1 Obrátenie a zmierenie

V tejto kapitole Svätý Otec rozoberá podobenstvo o márnotrattom synovi. Na základe jeho objasnenia sa snaží vysvetliť podstatu zmierenia a pokánia. A ako márnotrattý syn odchádza z otcovho náručia, tak to robí každý človek. Doslova hovorí, že každý človek je takýmto márnotrattým synom, ktorý sa dá zväbiť pokušeniu odísť od Otca, aby žil nezávisle svoj vlastný život; upadne do pokušenia; je sklamaný ničotou, ktorá ho očarila sťa dajaký prelud; je sám, potupený, vykorisťovaný, zatiaľ čo sa usiluje zbudovať si svet len pre seba samého; v hĺbke vlastnej biedy je strápený túžbou vrátiť sa do spoločenstva s otcom. Ako otec v podobenstve, tak Boh stále vyčkáva na návrat syna, pri príchode ho objíma a pre toto nové stretnutie vystrojí hostinu, ktorou sa slávi zmierenie.

V tomto podobenstve najviac bije do očí otcovo prijatie syna. Je to znak Božieho milosrdenstva vždy hotového odpustiť. Preto zmierenie je predovšetkým darom Nebeského Otca.

Ale každý človek sa podobá i tomu staršiemu synovi, pokračuje ďalej Sv. Otec. Sebeckto ho robí žiarlivým, zatvrdzuje mu srdce, oslepuje ho, uzatvára ho pred druhými i pred Bohom. Otcova добрta a milosrdenstvo ho dráždia a hnevajú; šťastie nájdeného brata má pre neho horkú chuť.

3.3.2 Pri prameňoch zmierenia

Kristom sa zmierujeme s Bohom. Ono je nielen darom, ale aj jeho iniciatívou. Zmierenie má dva aspekty: oslobodenie sa od hriechu a spoločenstvo milosti s Bohom. Kristus svojím krížom zbúral múr rozdelenia (porov. Ef 2,16).

Jeho kríž má nám pripomínať rozdelenie i zmierenie človeka s Bohom ako rozmer vertikálny a rozmer horizontálny zas rozdelenie a nevyhnutnosť zmierenia medzi ľuďmi.

Kristus i ďalej zmieruje. Nerobí to priamo, ale cez svoju Cirkev. Prostriedky vidí pápež v týchto aspektoch: verné a láskavé počúvanie Božieho slova, osobná i spoločná modlitba a nadovšetko sviatosti, medzi ktorými vyniká pod týmto uhlom pohľadu sviatosť zmierenia alebo sviatosť pokánia.

Podmienkou toho, aby mohla Cirkev zmierovať ostatných, musí byť sama zmierenou. Teda treba začať najprv od seba. Má sa stať spoločenstvom (hoci aj „malým stádom“ ako v prvých časoch) Kristových učeníkov. Inak nemôže dosť účinne hlásať a predkladať svetu zmierenie. Jednota musí byť výsledkom opravdivého obrátenia všetkých, ďalej vzájomného odpustenia, teologického dialógu a bratských vzťahov, modlitby, plnej poddajnosti pôsobeniu Ducha Svätého, ktorý je tiež Duchom zmierenia. V každom prípade Cirkev podporuje zmierenie v pravde, nie cez nejaké kompromisy, lebo vie, že mimo pravdy nie je možné zmierenie, ani zjednotenie.

3.3.3 Božia iniciatíva a služba Cirkvi

„Boh je láska“ (1 Jn 4,8). Jeho iniciatíva je v hľadaní a privádzaní každého k sebe cez Krista prostredníctvom konkrétnej služby Cirkvi. On si nezatvára srdce pred žiadnym zo svojich detí. Volá ich, aby sa zišli okolo jeho stola pri radostnej oslave odpustenia a zmierenia.

Cirkev má poslanie ohlasovať toto zmierenie a byť vo svete jeho sviatosťou. Ona je sviatosťou predovšetkým preto, že jestvuje ako zmierená komunita, ktorá vo svete predstavuje Kristovo dielo a vydáva o ňom svedectvo.

Existujú aj iné cesty zmierenia. Patria k nim: modlitba podľa príkladu Panny Márie i mnohých svätých; prostredníctvom prorockej úlohy ohlasovanie zmierenia; pastoračná činnosť, ktorá je zvlášť veľmi ťažká a drsná, lebo sa usiluje priviesť každého človeka na cestu návratu k Otcovi v spoločenstve so všetkými bratmi a konečne cesta svedectva, skoro vždy tichá, ale o to účinnejšia.

a) *Láska je väčšia než hriech*

Svätý Ján apoštol píše: „Ak hovoríme, že nemáme hriech, klameme sami seba a nie je v nás pravda. Ale ak vyznávame svoje hriechy, on je verný

a spravodlivý: odpustí nám hriechy a očistí nás od každej neprávosti“ (1 Jn 1,8n). Uznať vlastný hriech, ba dokonca ísť ešte viac do hĺbky – uznať sa za hriešnika, za schopného hriechu a náklonného hriechu, je nevyhnutným základom návratu k Bohu.

Zmierenie sa s Bohom v skutočnosti predpokladá i zahrňuje v sebe uvedomelé a rozhodné odvrátenie sa od svojho hriechu. Predpokladá i zahrňuje teda robiť pokánie v najplnšom zmysle. Ale nezabúdať na Pána a robiť len vlastnými rukami.

b) Tajomstvo hriechu

Pôvod hriechu môžeme vidieť, keď čítame Sväté písmo, už od začiatku v neposlušnosti voči Bohu. Vidíme to v rajskej záhrade i pri stavbe Babylonskej veže. Svätý Otec ho doslovne definuje ako neposlušnosť človeka, ktorý úkonom svojej slobody neuznáva Boha za Pána svojho života, aspoň vtedy, keď porušuje jeho zákon.

Hriech proti Bohu má za následok i rozdelenie medzi bratmi, lebo narušuje vnútornú rovnováhu človeka. Teda prejavuje sa ako osobný a sociálny hriech. Hriech v pravom zmysle slova je vždy úkonom slobody určitej osoby, a nie priamo nejakej skupiny alebo nejakého spoločenstva. Vždy oslabuje vôľu i rozum. Hriech má i sociálny charakter. To znamená, že hriech každého jednotlivca sa nejakým spôsobom odráža aj na ostatných. To je tá tienistá stránka solidarity, vďaka ktorej možno povedať, že „každá duša, ktorá sa dvíha, dvíha i svet“.⁸¹ Tomuto zákonu vzostupu zodpovedá aj zákon úpadku, takže možno hovoriť o sociálnom hriechu, pre ktorý duša, ktorá hriechom klesá, strhuje so sebou aj Cirkev a nejakým spôsobom aj celý svet. Ľudia sú v omyle, ak hrešia a hovoria, že je to ich vec, že nikomu tým neubližujú.

Nijaký hriech, ani ten najtajnejší a najvnútornejší, sa netýka výlučne toho, kto sa ho dopúšťa. Sociálny hriech sa týka blížneho, Boha a vzťahov medzi rozličnými spoločenstvami.

V inom rozmere sa hriech rozdeľuje na smrteľný a všedný. Takéto rozlišovanie vidíme z textov Starého zákona, ale až v Novom zákone dostávajú nové svetlo, kde sa vypočítavajú a odsudzujú ostrými slovami hriechy, čo si zasluhujú zvláštne odsúdenie (porov. Mt 5,28; 6,23; 12,31n; 15,19; Mk 3,28-30; Rim 1,29-31; 13,13; Jak 4). Podobne sa vyjadrujú aj sv. Augustín⁸² a sv. Tomáš Akvinský.⁸³ Existuje hriech, ktorý, ako hovorí Ježiš, je „neodpustiteľný“, ide o rúhanie sa proti Duchu Svätému (porov. Mt 12,31n). Je to tak preto, lebo je vo svojich rozličných prejavoch tvrdohlavým odmietaním obrátiť sa a uveriť v lásku Boha, Otca milosrdenstva.

⁸¹ LESEUROVÁ, A.: *Journal et pensées du chaque jour*, Paríž, 1918, s. 31.

⁸² Porov.: AUGUSTÍN, *De Spiritu et littera*, XXVIII: CSEL 60, 202n.

⁸³ Porov.: AKVINSKÝ, T.: *Summa Theologiae*, II.-II., q. 14 a. 3 ad primum.

Často sa dnes hovorí, že smrteľného hriechu sa nemôžeme dopustiť, ak sme sa raz rozhodli nehrešiť proti Bohu. Ide o úkon tzv. „základnej voľby“ (optio fundamentalis). Toto nemôže byť prijateľné, lebo k smrteľnému hriechu dochádza aj vtedy, keď si človek s plným vedomím a vôľou z akéhokoľvek dôvodu volí vážnu nezriadenosť.

Cez dlhé generácie dosiahlo kresťanské svedomie v cirkevnom spoločenstve jemný cit a prenikavý postreh pre zárodoky smrti, ktoré sú obsiahnuté v hriechu. Toto sa volá citlivosť pre hriech – sensus peccati. Má svoje korene v mravnom svedomí človeka a je akoby jeho teplomerom. Súvisí s citlivosťou pre Boha, preto, ako nemožno úplne zrušiť citlivosť pre Boha, ani udusiť svedomie, práve tak nikdy nemožno úplne odstrániť citlivosť pre hriech.

A predsa v dejinách sa nezriedka stáva, že v rôzne dlhých obdobiach a pod vplyvom najrozmanitejších činiteľov mnohí ľudia majú mravné svedomie vážne zatemnené. To má za následok i zatemnenia citlivosti na Boha i citlivosti pre hriech. Preto už Pius XII. mohol vyhlásiť vážne slová: „Hriechom nášho storočia je strata citlivosti pre hriech.“⁸⁴

Prečo sa tento jav vyskytuje práve v dnešnej dobe? Pohľad na súčasnú kultúru nám dáva odpoveď, že je to kvôli kríze svedomia a citlivosti pre Boha. Sekularizmus, dnes veľmi rozšírený, je svojou povahou a definíciou ideovým a mravným hnutím, usilujúcim sa o humanizmus, ktorý úplne odhliada od Boha a pozerá len na výkon a výrobu, a je zachvátený horúčkou spotreby a pôžitkov bez toho, aby bral na zreteľ nebezpečenstvo, že môže stratiť niečo cennejšie, že môže stratiť svoju dušu. On vlastne buduje svet, ale bez Boha, ktorý sa nakoniec obráti proti samému človeku.⁸⁵

Iným kameňom úrazu je relativizmus, ktorý chce človeka presvedčiť, že hriech síce jestvuje, ale nevie sa, kto sa ho dopustil. Citlivosť pre hriech sa nakoniec stráca aj vtedy – a k tomu môže prísť vo vyučovaní mládeže, pri hromadných oznamovacích prostriedkoch, ba dokonca aj v rodinnej výchove –, keď sa hriech mylne stotožňuje s chorobným pocitom viny, alebo aj s jednoduchým prestupovaním právnych noriem a predpisov. Model zmrzačenej a rozháranej spoločnosti, ktorý predkladajú hromadné oznamovacie prostriedky, tiež nemálo prispieva k oslabeniu citlivosti pre hriech.

Dokonca jestvujú určité snahy aj v oblasti myslenia a cirkevného života, ktoré nevyhnutne prispievajú k úpadku citlivosti pre hriech. Hlása sa Božie milosrdenstvo, ktoré odpúšťa každý hriech, ale zabúda sa na Božiu spravodlivosť, ktorá trestá následky hriechov. Medzi tieto snahy patrí i zmätok spôsobený rozdielnosťou názorov a učenia v teológii, kázňach, v katechéze a v duchovnom vedení týkajúcich sa závažných a chýlostivých otázok

⁸⁴ PIUS XII.: Rádiove posol. Národ. katechetickému kongresu Spoj. Štát. v Bostone (20. okt. 1946): *Discorsi e Radiomessaggi* VIII. (1946), 288.

⁸⁵ Porov.: JÁN PAVOL II.: *Redemptor hominis* 15.: AAS 71 (1979), 286-289.

kresťanskej morálky. Ďalšou chybou je, keď sa zatieňuje význam hriechu vo vzťahu k celej Cirkvi tým, že sa oboje redukuje na súkromnú záležitosť jednotlivca, alebo sa popiera osobná hodnota dobra a zla, a uznáva sa výlučne len ich spoločenský rozmer. Tu patrí nebezpečenstvo, ktoré nebolo nikdy nadobro odstránené, totiž robiť zo sviatosti zvykový obrad.

Obnovenie správnej citlivosti pre hriech je prvý spôsob, ako čeliť ťažkej duchovnej kríze, zachvacujúcej dnešného človeka. K tomu napomôže dobrá katechéza osvietená biblickou teológiou Zmluvy, pozorné počúvanie a prijímanie Učiteľského úradu Cirkvi, ktorý neprestajne osvedčuje svedomie, a konečne stále viac prehľbovaná prax sviatosti pokánia.

3.3.4 *Mysterium pietatis*

Hriech je tajomstvo neprávosti, *mysterium iniquitatis*. Tajomstvo nábožnosti, *mysterium pietatis*, ktorým je podľa sv. Pavla Kristus, ktorý zvíťazil nad hriechom, a tak vykúpil človeka. Božia láska voči kresťanovi musí vyvolať lásku kresťana voči Bohu a to tak, aby žil podľa evanjelia.

Pre zmierenie je nevyhnutné vedieť, že „ak hovoríme, že nemáme hriech, klameme sami seba a nie je v nás pravda“ (1 Jn 1,8), pretože „celý svet je v moci Zlého“ (1 Jn 5,19).

Tajomstvo nábožnosti je otvorenou cestou Božieho milosrdenstva k životu zmierenia. Ním sa môžeme vyhnúť pred strachom a zúfalstvom.

a) Pastorácia pokánia a zmierenia

Táto pastorácia patrí k poslaniu Cirkvi ako pokračovateľky vo vykupiteľskom diele svojho Zakladateľa. Toto svoje poslanie však nespĺňa niekoľkými teoretickými tvrdeniami, ani predložením etického ideálu nemajúceho sily na uskutočnenie, ale sa usiluje vykonávať ho presne určenými službami zameranými na konkrétne uplatňovanie pokánia a zmierenia.

Cirkev by sa spreneverila svojej základnej črte a úlohe, keby jasne a neochvejne, vhod i nevhod neohlasovala „slovo zmierenia“ (porov. 2 Kor 5,19) a neponúkla dar zmierenia pre celý svet.

Základom pastorácie zameranej na pokánia a zmierenie sú: prostriedky, ktoré Cirkev používa, a cesty, ktoré sleduje, ktorej výlučným cieľom je pokánia a zmierenie.

b) Prostriedky a cesty k pokániu a zmiereniu

K napomáhaniu pokánia a zmierenia Cirkev má k dispozícii hlavne dva prostriedky, ktoré jej zveril jej Zakladateľ: katechézu a sviatosti. Medzi ne patrí aj metóda dialógu, ako ju často používal pápež Pavol VI.

3.3.5 Dialóg

Druhý vatikánsky koncil hovorí, že Cirkev má byť schopná „nadviazať čoraz užitočnejší dialóg medzi všetkými, čo tvoria jediný Boží ľud“ (GS 92), ako aj „viesť dialóg s celou ľudskou spoločnosťou“.⁸⁶ Predchodca Pavol VI. venoval dialógu značnú časť svojej encykliky *Ecclesiam suam*, v ktorej ho opisuje a významne charakterizuje ako dialóg spásy.

Cirkev používa túto metódu, aby mohla ľudí lepšie viesť k obráteniu a pokániu. Medzi cirkvami tomu napomáha predovšetkým ekumenický dialóg.

Ak chceme prekonať konflikty, aby drobné napätia neškodili cirkevnej jednote, treba, aby sme všetko, čo robíme, porovnávali s Božím slovom, aby sme sa zriekli svojich vlastných a osobných náhľadov, a hľadali pravdu v samom Božom slove a v jeho právoplatnom výklade Učiteľským úradom Cirkvi.

Katolícka cirkev sa usiluje o ekumenický dialóg bez toho, žeby pritom podliehala lacnému optimizmu, ale tiež bez nedôvery, váhania a preťahovania. Svätý Otec v dokumente *Dominus Jesus* vyslovuje želanie, aby dialóg nastolil cestu zmierenia medzi náboženstvami a pomohol odstrániť všetky nepriateľské postoje a nech pomôže ceste jednoty medzi kresťanskými cirkvami.

Svätý Otec hovorí, že dialóg zmierenia nikdy nebude smieť nahradiť, ani oslabiť hlásanie evanjeliovej pravdy, ktorej prvým cieľom je oslobodenie ľudí od hriechu, ako aj spoločenstvo s Kristom a Cirkvou, ale má slúžiť na podávanie a uplatňovanie tejto pravdy v živote a to prostriedkami, ktoré dal Kristus Cirkvi pre pastoračnú službu zameranú na zmierenie, t. j. katechézou a pokáním.

3.3.6 Katechéza

Je prvým prostriedkom pre zmierenie a pokánie. Hlavne z dôvodu vysvetľovania Svätého písma. Vychádza z biblického posolstva, keď hovorí o pokání ako o „metanoii“ (porov. Mk 1,4. 14; Mt 3,2; 4,17; Lk 3, 8).

Pokánie je spojené s ľútosťou, čo nie je len povrchný cit, ale premena v duši, k čomu vedie dobrá katechéza.

Pre súčasného človeka, ako sa zdá, je ťažšie než kedykoľvek predtým uznať vlastné chyby; zdá sa, že dnešný človek veľmi nerád hovorí „ľutujem to“, alebo „mrzí ma to“; tiež sa zdá, že priamo pudovo a často neodolateľne odmieta všetko, čo je pokáním v zmysle obety prijatej a uskutočnenej na nápravu hriechu. Nekresťania bývajú nezriedka prekvapení, aké chabé sú svedectvá opravdivého pokánia Kristových učeníkov.

Katechéza o svedomí a o jeho formovaní je veľmi potrebná, lebo je vo veľkých otrasoch. Kresťanský formovať svoje svedomie je nevyhnutnosť, aby sa

⁸⁶ Dekrét o pastor. úrade biskupov *Christus Dominus*, 13; porov.: Vyhlásenie o kresť. výchove *Gravissimum educationis*, 8; Dekrét o misijnej činnosti Cirkvi *Ad gentes*, 11-12.

z neho nestala „sila, ktorá ničí ľudskú stránku človeka“, ale skôr „posvätné miesto, kde mu Boh zjavuje svoje skutočné dobro“.⁸⁷

Cirkev nemôže bez vážneho okyptenia svojho základného posolstva zanedbávať katechézu zameranú na štyri posledné veci, t. j. smrť, súd (osobný a všeobecný), peklo a nebo. V súčasnej kultúre je veľké nebezpečenstvo uzavrieť človeka do viac-menej úspešného pozemského života.

3.3.7 Sviatosti

Každá sviatosť je okrem vlastnej milosti tiež znakom pokánia a zmierenia. Krstom sa nám maže dedičný hriech a stávame sa Božími deťmi. Birmovaním sa hlbšie a vnútornejšie začleňujeme do spoločenstva zmierených v Cirkvi. Eucharistia je liek, ktorým sa oslobodzujeme od každodenných vín. Spytovanie svedomia je nevyhnutné pred svätým prijímaním. V kňazstve vidieť príklad kňaza, ktorý vystupuje ako svedok. Manželská láska je znakom blízkosti voči Cirkvi. Pomazanie chorých je znakom definitívneho obrátenia k Pánovi ako i prijatie bolesti a smrti ako pokánie za hriechy.

a) Sviatosť pokánia a zmierenia

Synoda si priznala a vyjadrila, že sviatosť pokánia je v kríze. Preto odporúčala prehĺbenú katechézu, ale nie menej prehĺbený teologický, historický, psychologický, sociologický a právny rozbor pokánia vo všeobecnosti, a sviatosti pokánia zvlášť. Synoda potvrdila, že sviatosť pokánia poskytuje istotu odpustenia každému kresťanovi. Sviatostnú spoveď naozaj ohrozuje na jednej strane zatemnenie mravného a náboženského svedomia, oslabenie citlivosti pre hriech, znetvorenie pojmu pokánia a slabé úsilie o kresťanský život; na druhej strane je to niekedy dosť rozšírený názor, že odpustenie možno dosiahnuť priamo od Boha bez sviatosti zmierenia i za normálnych okolností, ako aj zvykové pristupovanie k tejto sviatosti.

Kňaz, vysluhovateľ sviatosti pokánia, koná v „osobe Krista“. Z kňazských služieb je to nepochybne tá najťažšia a najchúlostivejšia, najnamáhavejšia a najnáročnejšia, ale zároveň aj najkrajšia služba prinášajúca najväčšiu vnútornú radosť.

Aby spovedník účinne plnil takúto službu, musí mať nevyhnutne nasledujúce ľudské vlastnosti: múdrosť, ohľaduplnosť, schopnosť rozoznávať ako aj rozhodnosť, láskavosť a dobrotu. Musí mať tiež hlbokú a dôkladnú prípravu. Hlavne v živú poznaní Božieho slova a schopnosti podávať ho iným. Ešte dôležitejšie je, aby on sám viedol hlboký a opravdivý duchovný život. Ak

⁸⁷ Porov.: JÁN PAVOL II.: Príhovor na všeobecnej audiencii 17. augusta 1973, 1-3: *Insegnamenti* VI, 2 (1983)), 256n.

má viesť iných po ceste kresťanskej dokonalosti ako služobník pokánia, on sám musí po nej kráčať ako prvý, a to viac skutkami ako mnohými rečami.

b) Niektoré základné zásady

Prvá zásada je, že sviatosť pokánia je pre kresťana riadnou cestou na dosiahnutie odpustenia ťažkých hriechov, ktoré spáchal po krste. Sviatosť pokánia preto máme prijímať často, ale nie úzkostlivo.

Pre prijímajúceho odpustenie je súdom viac pred Božím milosrdenstvom, ako pred prísnou a presnou spravodlivosťou. Z prirodzenosti sviatosti plynie vyznanie hriechov, aby spovedník poznal hriešnikove srdce.

Nevyhnutnou podmienkou je to, aby kajúcnik mal poctivé a jasné svedomie, ktoré mu nepovie len to, že toto je hriech, ale ja som zhrešil. To sa vo sviatosti nazýva spytovanie svedomia. Má byť úprimným porovnávaním s vnútorným mravným zákonom, s evanjelióvymi predpismi, ako ich predkladá Cirkev, so samým Ježišom Kristom, a konečne so samým Nebeským Otcom, ktorý nás pobáda k dobru a k dokonalosti. Druhou časťou je ľútosť, a predovšetkým od nej závisí pravdivosť pokánia. Vyznanie hriechov je potrebné, aby ten, kto vykonáva úlohu sudcu, dobre poznal hriešnika. Rozhrešenie je znakom Božieho zásahu. Zadosťučinenie je konečným úkonom, ktorý korunuje sviatosť pokánia. Ide o osobný záväzok, ktorý kresťan zobral na seba voči Bohu, že začne nový život. A preto by sa skutky zadosťučinenia nemali obmedzovať len na niektoré modlitby, ale mali by sa prejavovať v skutkoch lásky, milosrdenstva a vynáhrady. Význam spočíva v tom, že umŕtvovaním bojuje hriešnik proti ohnisku hriechu, ktoré ostáva aj po rozhrešení.

Nie je nič osobnejšie a dôvernejšie ako sviatosť, v ktorej stojí hriešnik pred Bohom sám so svojou vinou, so svojou ľútosťou a dôverou. Hriešnik je v istom zmysle osamotený vo svojej vine.

Najcennejším ovocím odpustenia dosiahnutého vo sviatosti pokánia je zmierenie s Bohom, ktoré má za následok ďalšie zmierenia: so sebou samým, s bratmi, s Cirkvou a s celým stvorenstvom.

Kvalita svätej spovede závisí od kňazovho pristupovania k svojej sviatosti pokánia. Keby sa kňaz prestal spovedať, alebo by sa zle spovedal, veľmi skoro by to pocítila celá jeho kňazská bytosť i spôsob, akým vykonáva svoju službu; a všimlo by si to aj spoločenstvo veriacich, ktorého je pastierom.

Formy slávenia svätej spovede (Ordo poenitentiae):

- zmierenie jednotlivých kajúcnikov, čo je jediný normálny a riadny spôsob sviatosťnej spovede; zmierenie viacerých kajúcnikov s individuálnou spovedou a rozhrešením, čo sa používa tak ako prvá forma;

- zmierenie viacerých kajúcnikov so všeobecnou spovedou a so všeobecným rozhrešením, ktoré má výnimočný ráz, a preto sa riadi osobitnými predpismi.

K dôležitým radám patrí i to, že duchovný pastier má byť vždy ochotný prijať toho, kto u neho hľadá pomoc. Tretia forma musí byť správne interpretovaná, preto je osožnejšie používať prvé dve formy i vtedy, ak by mohla byť povolená i tretia. Je dôležité, aby sa prvé dve formy nezanechali, ani neboli alternatívou tretej.

Záver

Podobne ako svätý Peter apoštol aj Svätý Otec vyzýva k jednomysel'nosti. Vyjadruje veľkú túžbu po jednote, ktorá je pošramotená vplyvom rozdelenia. A znova vyzýva k pokániu, lebo len ono bude viesť k plnému zmiereniu.

Zmierenie je preto potrebné, lebo rozdelenie je spôsobené hriechom, z ktorého povstali všetky iné formy rozdelenia vo vnútri človeka i okolo neho. Aby teda zmierenie bolo úplné, nevyhnutne sa vyžaduje oslobodenie od hriechu, čiže odmietnutie hriechu v jeho najhlbších koreňoch.

Čo viedlo Svätého Otca k napísaniu tejto exhortácie? Bola to výzva synody, ale tiež, aby sa učinilo zadosť pravde a spravodlivosti. Želaním pápeža je, aby to v ľuďoch podnietilo vzrast pokoja a bratstva.

Exhortácia bola napísaná v Ríme 2. decembra na prvú adventnú nedeľu v roku 1984, v siedmom roku pontifikátu pápeža Jána Pavla II. Podáva, ako má vyzeráť služba sviatostného pokánia z pohľadu kňaza. Zdôrazňuje, že to musí byť najprv osobný vzťah k tejto sviatosti. Poukazuje na rôzne pohľady a problémy vo svete. Najmä na skutočnosť straty citlivosti na hriech. Čo je v dokumente zachytené, doporučuje sa dôkladne preštudovať všetkým kňazom.

3. 4 Christifideles laici

Úvod⁸⁸

Apoštolský list Christifideles laici vznikol po Biskupskej synode, ktorá sa konala v roku 1987. Témou synody boli laici, ich povolanie a poslanie v Cirkvi a vo svete.

V úvode listu Svätý Otec spomína podobenstvo o vinohradníkoch vo vinici a na toto podobenstvo stavia celý list. Sv. Matúš v tomto podobenstve hovorí o hospodárovi, ktorý volá vinohradníkov do svojej vinice. Vinohradníci prichádzajú počas celého dňa. Na konci pracovnej doby vinohradník vyplatí každému po denári, čo sa nepáči tým, čo pracovali celý deň (*porov. Mt 20,1-16*).

„Podobenstvo evanjelia otvára náš pohľad na široko sa rozprestierajúcu Pánovu vinicu a na veľké zástupy mužov a žien, ktorých volá a posiela, aby v nej pracovali: vinicou je celý svet (*porov. Mt 13,38*), ktorý podľa Božieho plánu musí byť premenený pre definitívny príchod Kráľovstva“ (*ChL 1*).

Vinohradník vyšiel o deviatej hodine na ulicu a volá záhaľčivo stojacich do svojej vinice (*porov. Mt 20,3n*). Pán Ježiš sa týmto volaním obracia na každého človeka, ktorý prichádza na tento svet. Svätý Otec hovorí, že toto volanie je adresované nielen pastierom, kňazom, rehoľníkom, ale aj laikom. Pán posiela laikov do každého mesta a na každé miesto, kam sa hodlá prísť (*porov. Lk 10,1*), (*porov. ChL 2*).

„Keď vyšiel okolo piatej popoludní a našiel iných postávať, povedal im: ‚Čo tu nečinne stojíte celý deň?‘ Vraveli mu: ‚Nik nás nenajal.‘ Povedal im: ‚Chodte aj vy do mojej vinice!‘“ (*Mt 20,6n*)! „Práca, ktorá v Pánovej vinici čaká na všetkých, je taká veľká, že nezostáva žiaden priestor pre nečinnosť. Hospodár opakuje svoje pozvanie ešte naliehavejšie: ‚Chodte aj vy do mojej vinice!‘ Pánov hlas zaznieva v hĺbke bytosti každého kresťana, ktorý prostredníctvom viery a sviatostí kresťanskej iniciácie je pripodobnený Kristovi, je členom Cirkvi a aktívnym subjektom jej spásneho poslania“ (*ChL 3*).

3.4.1 Dôstojnosť laikov v tajomstve Cirkvi

V prvej kapitole sa rozoberá tajomstvo vinice. Svätý Otec uvádza, že laici nepredstavujú robotníkov vo vinici, ale sú súčasťou samotnej vinice. Ježiš hovorí: „Ja som vinič, vy ste ratolesti“ (*Jn 15,5*). Izrael už v Starom zákone je označený ako vinica, ako Božia vinica, ktorá je Pánovým dielom, radosťou jeho

⁸⁸ Porov.: BENKO, F.: *Semestrálna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

srdca: „Ja však som ťa zasadil ako ušľachtilú ratolesť, ako dobrý a ušľachtilý ker“ (*Jer 2,21*). „Tvoja matka bola ako vinič v záhrade, zasadený vo vode. Bol plný plodov a výhonkov od bohatstva vody“ (*Ez 19,10*); „Môj priateľ má vinicu na úrodnej výšine. Prekopal ju a odstránil kamene, a vysadil ju najušľachtilejšími prútmi“ (*Iz 5,1n*).

Ježiš preberá symbol vinice a používa ho, aby zjavil niektoré základné vlastnosti Božieho kráľovstva: „Istý človek si vysadil vinicu. Obohnal ju plotom, vykopal lis a postavil vežu. Potom ju prenajal vinohradníkom a odcestoval do druhej krajiny“ (*Mk 12,1; Mt 21,33*). V Jánovom evanjeliu môžeme ešte hlbšie objaviť tajomstvo vinice:

Vinica stelesňuje samého Ježiša. On je „pravý vinič“ a my, jeho učeníci, ako ratolesti sme v ňom životne nevyhnutne zakorenení. Tento vinič nás oživuje a robí nás schopnými dávať život (*porov. Jn 15,1n; porov. ChL 8*).

Takéto začlenenie do Krista je najhlbším základom pre nové miesto kresťana v tajomstve Cirkvi a je predpokladom každého povolania a dynamiky v kresťanskom živote laikov: „V Ježišovi Kristovi, ktorý zomrel a vstal z mŕtvych, sa pokrstený stáva novým človekom“ (*Gal 6,15; Kor 5,17*), človekom očisteným od hriechu a oživeným milosťou (*porov. ChL 9*).

„Pripomeňme si Ježišove slová Nikodémovi: „Veru, veru, hovorím ti: ak sa niekto nenarodí z vody a z Ducha, nemôže vojsť do Božieho kráľovstva“ (*Jn 3,5*). Svätý krst je teda novým narodením, je znovuzrodením. Prostredníctvom svätého krstu sa stávame v Ježišovi Kristovi Božími deťmi. Každý kresťan, keď vystupuje z krstnej vody, počúva ten hlas, ktorý zaznel pri brehu Jordána: „Ty si môj milovaný Syn, v tebe mám zaľúbenie“ (*Lk 3,22*). Chápe, že bol pripojený ako dedič k milovanému Synovi (*porov. Gal 4,4-7*) a tým sa stal bratom alebo sestrou Kristovou“ (*ChL 11*).

Takto každý jeden kresťan plní Božiu vôľu, ktorú má s nami Boh od večnosti: „... lebo ktorých predpoznal, tých aj predurčil, že sa stanú podobnými obrazu jeho Syna, aby on bol prvorodený medzi mnohými bratmi“ (*Rim 8,29*). Božími deťmi a členmi Kristovho tela nás robí Duch Svätý, ako to píše sv. Pavol apoštol: „V jednom Duchu sme boli pokrstení v jedno telo“ (*1 Kor 12,13*). Ďalej to vysvetľuje sv. Pavol takto: „Lebo všetci, čo ste pokrstení v Kristovi, Krista ste si obliekli“ (*Gal 3,27*). Toto je tá istá jednota ako v podobenstve o viniči a ratolestiach: „Ja som vinič, vy ste ratolesti“ (*Jn 15,5; porov. ChL 11-12*).

Sv. Peter definuje pokrstených ako „živé kamene“, ktoré spočívajú na Kristovi „základnom kameni“ a sú určené na budovanie „duchovného domu“ (*1 Pt 2,5n*). Pokrstený je „pomazaný“ Duchom Svätým a tým je mu vtláčená nezničitelná pečať (*porov. 2 Kor 1,21n*), stáva sa duchovnou stavbou. (*porov. ChL 13*)

Apoštol Peter oslovuje pokrstených ako „novonarodené deti“ a píše im: „Prichádzajte k nemu, k živému prameňu, ktorý ľudia síce zavrhlí, ale pred

Bohom je vyvolený a vzácny, a vbudujte si aj vás ako živé kamene do duchovného domu, do svätého kňazstva, aby ste prinášali duchovné obety príjemné Bohu skrze Ježiša Krista..., ale vy ste vyvolený rod, kráľovské kňazstvo, svätý národ, ľud určený na vlastníctvo, aby ste zvestovali slávne skutky toho, ktorý vás z tmy povolal do svojho obdivuhodného svetla“ (1 Pt 2,4-5.9).

Všetci laici sa zúčastňujú na trojakom úrade Ježiša Krista. Na Kristovom kňazskom úrade tým, že sú pričlenení ku Kristovi krstom a s jeho obetou tým, že prinášajú svoje telo ako svoju duchovnú bohoslužbu (porov. Rim 12,1n). Na Kristovom prorockom úrade tým, že sú povolaní na milosti slova (porov. Sk 2,17n) v ich každodennom rodinnom a spoločenskom živote. Svoje kráľovské poslanie žijú prostredníctvom svojho duchovného boja, aby v sebe samých prekonávali kráľovstvo hriechu (porov. Rim 6,12), a svojou obetavou láskou slúžili Kristovi vo svojich blížnych a hlavne najbiednejších.

Sv. Pavol neustále napomína všetkých kresťanov, aby žili tak, „ako sa na svätých patrí“ (Ef 5,3) a sv. Peter tak isto hovorí, aby bol „ich celý život svätý“ (1 Pt 1,15). Život podľa Ducha uschopňuje každého pokrsteného k tomu, aby prijímal blahoslavenstvá, počúval Božie slovo, vedome a aktívne sa zúčastňoval na liturgickom a sviatostnom živote Cirkvi, modlil sa osobne, v rodinách a spoločenských, spĺňal príkaz lásky vo všetkých situáciách života a slúžil bratom, predovšetkým malým, chudobným a trpiacim (porov. ChL 16).

„Vráťme sa opäť k biblickému obrazu: vyháňanie a rast ratolestí je daný ich spojením s viničom. „Ako ratolesť nemôže prinášať ovocie sama od seba, ak neostane na viniči, tak ani vy, ak neostanete vo mne. Ja som vinič, vy ste ratolesti. Kto ostáva vo mne a ja v ňom, prináša veľa ovocia, lebo bezo mňa nemôžete nič urobiť“ (Jn 15,4n.; ChL 17).

3.4.2 Účasť laikov na živote v communio Cirkvi

Ježiš hovorí: „Ja som pravý vinič a môj Otec je vinohradník... Ostaňte vo mne a ja zostanem vo vás“ (Jn 15,1-4). Tu nám Ježiš odhaľuje tajomstvo spoločenstva, v ktorom je Pán v jednote s učeníkmi, Pán a všetci pokrstení. „Ja som vinič, vy ste ratolesti“ (Jn 15,5). Všetci kresťania sú ratolesti a Kristus je vinič. A toto bratské spoločenstvo má byť ako odraz života a lásky Otca, Syna a Ducha Svätého, na ktorom sa tajomným spôsobom zúčastňujú aj všetci pokrstení. O takého spoločenstvo sa Ježiš modlí: „Aby všetci boli jedno, ako ty, Otče, vo mne a ja v tebe, aby aj oni boli v nás, aby svet uveril, že si ma ty poslal“ (Jn 17,21; porov. ChL 18).

Ježiš Kristus svojím Duchom vo veriacich vytvoril sťaby svoje telo. V tomto tele sa veriaci sviatosťami spájajú tajomným, ale skutočným spôsobom s umučeným a osláveným Kristom. A ako mnoho údov tvoria jedno telo, tak aj veriaci v Kristovi (*porov. 1 Kor 12,12*). Údy v tele majú svoje úlohy, tak aj veriaci majú rozličné služby a dary, ktoré rozdeľuje Duch pre dobro Cirkvi (*porov. 1 Kor 12,1-1 ; porov. ChL 20*).

Pavol vo svojich listoch opisuje rozličné a mnohoraké dary a úlohy v Cirkvi: „On ustanovil niektorých za apoštolov, niektorých za prorokov, iných za evanjelistov a iných za pastierov a učiteľov...“ (*Ef 4,11; porov. Rim 12,4-8; 1 Kor 12,28; porov. ChL 22*).

Opísanie a klasifikácia darov v spisoch Nového zákona dokazujú ich veľkú pestrosť. Sv. Pavol ich vymenúva ako slovo múdrosti, slovo poznania, vieru, dar uzdravovať, robiť zázraky, rozlišovať duchov, dar rozličných jazykov a vysvetľovať jazyky. Tiež sv. Pavol ešte pripomína, že „každý dostáva prejavu Ducha na všeobecný úžitok“ (*1 Kor 12,7-10; porov. 1 Kor 12,4-6.28-31; Rim 12,6-8; 1 Pt 4,10-11*). Súdiť o ich pravosti a správnom používaní náleží tým, čo sú predstavení v Cirkvi a ktorým zvlášť prislúcha neuhášať Ducha, ale všetko skúmať a držať sa toho, čo je dobré (*porov. 1 Sol 5,12. 19-21; porov. ChL 24*).

Pánova výzva: „Choďte aj vy do mojej vinice!“ sa zameriava na každého osobne a znie: „Pod’ aj ty do mojej vinice!“ Apoštolát, ktorý majú konať jednotlivci a ktorý má svoj výdatný prameň v opravdivom kresťanskom živote (*porov. Jn 4,14*), je základom a podmienkou každého laického apoštolátu (*porov. ChL 28*).

3.4.3 Spoluzodpovednosť laikov za Cirkev v jej poslaní

„Obraz viniča nás sám od seba bezprostredne vedie k uvažovaniu o plodnosti a o živote. Ratolesti zakorenené do viniča a ním oživené sú povolané k tomu, aby prinášali ovocie: ‚Ja som vinič, vy ste ratolesti. Kto ostáva vo mne a ja v ňom, prináša veľa ovocia‘ (*Jn 15,5*). Prinášať ovocie je podstatnou požiadavkou kresťanského a cirkevného života. Kto neprináša žiadne ovocie, ten nezostáva v communiu; ‚Každú ratolesť, ktorá na mne neprináša ovocie, (môj Otec) odrezáva‘ (*Jn 15,2*). Spoločenstvo s Ježišom, z ktorého sa odvodzuje vzájomné spoločenstvo kresťanov, je nezrieknuteľným predpokladom k prinášaniu ovocia: ‚Lebo bezo mňa nemôžete nič urobiť‘ (*Jn 15,5*). Je to ten istý Duch, ktorý zhromažďuje a zjednocuje Cirkev a ktorý ju posielá, aby hlásala evanjelium až po hranice zeme‘ (*Sk 1,8*), (*ChL 32*).

Evanjelizácia v Cirkvi sa začína s milosťou a príkazom Ježiša Krista: „Choďte do celého sveta a hlásajte evanjelium všetkému stvoreniu...“ (*Mk 16,15*).

Ježišov imperatív: „Id'te... a hlásajte evanjelium!“ si zachováva svoj význam a svoju naliehavosť. Nasledovanie tohto Kristovho slova je potrebná nielen v jednotlivých častiach sveta, ale aj v samotnej Cirkvi (*porov. ChL 33*).

Pre takúto evanjelizáciu sú potrební aj evanjelizátori. Za vzbudenie duchovných povolaní máme cítiť zodpovednosť všetci. Je potrebné ich podporovať dostupnými prostriedkami, ale najdôležitejšia je modlitba, zodpovedajúca Ježišovým slovám: „Žatva je veľká, ale robotníkov málo. Preto proste Pána žatvy, aby poslal robotníkov na svoju žatvu“ (*Mt 9,37n; porov. ChL 35*).

Vinič sa stáva životaschopnejším, keď jeho ratolesti sú pokropené krvou mučeníkov, ako to už predpovedali proroci a sám Pán Ježiš (*porov. ChL 39*).

„Sociálna dimenzia človeka nachádza svoje prvé a pôvodné vyjadrenie v manželskom páre a v rodine: Boh nestvoril človeka samotného: od počiatku „ich stvoril ako muža a ženu“ (*Gn 1,27*). Ich zväzok je prvotnou formou ľudského spoločenstva. Ježiš chcel vrátiť manželskému páru jeho plnú dôstojnosť a rodine jej vnútornú pevnosť (*porov. Mt 19,3-9*); sv. Pavol poukázal na hlboký vzťah medzi manželstvom a tajomstvom Krista a Cirkvi“ (*porov. Ef 5,22-26; Kol 3,18-21; 1Pt 3,1-7; ChL 40*).

Laici žijú a dosvedčujú svoju účasť na moci Syna človeka, ktorý „neprišiel, aby sa dal obsluhovať, ale aby slúžil“ (*Mk 10,45*) prostredníctvom lásky k blížnemu (*porov. ChL 41*).

Laici musia „budovať mier“ (*Mt 5,8*) obrátením „srdca“, ako aj angažovaním sa za pravdu, slobodu, spravodlivosť a lásku, ktoré sú nevyhnutnými základmi mieru. To isté robili aj učeníci Ježiša, ktorý je „Kniežaťom pokoja“ (*Iz 9,5*) a „naším Pokojom“ (*Ef 2,14; porov. ChL 44*).

Človek tým, že obetuje svoju prácu Bohu, spája sa s vykupiteľským dielom Ježiša Krista, ktorý vyzdvihol dôstojnosť práce, keď on sám pracoval v Nazarete vlastnými rukami. Vládnúť nemožno s absolútnou mocou, ani sa nedá hovoriť o slobode používania alebo zneužívania, alebo disponovania s vecami podľa ľubovôle. Hranicu vložil sám Stvoriteľ symbolicky uloženú v zákaze „nejesť ovocie stromu“ (*porov. Gn 2,16n; porov. ChL 43*).

3.4.4 Dobrí správcovia mnohorakej Božej milosti

Evanjelista v podobenstve píše, že hospodár volá robotníkov do svojej vinice pri brieždení, iných okolo deviatej hodiny, okolo poludnia, okolo tretej a okolo piatej hodiny (*porov. Mt 20,1n*). Sv. Gregor Veľký to komentuje takto: „Rozličnosť hodiny sa môže aplikovať na rozličný vek človeka. V tejto našej interpretácii ráno môže predstavovať detstvo. Tretia hodina (deviata) sa môže chápať ako ranná mladosť: slnko stojí akoby v strede oblohy, to znamená, že vo veku plnosti sa upevňuje sila. Vysoký vek sa znázorňuje deviatou hodinou

(tret'ou popoludní), pretože slnko zostupuje z výšav, tak ako tento vek stráca žiaru mladosti. Jedenásta hodiny (piata popoludní) je vek tých, ktorí už pokročili rokmi... Robotníci sú volaní do vinice v rozličných hodinách, aby sa naznačilo, že jeden je vedený k životu svätosti už v detstve, iný v mladosti, ďalší vo vysokom veku“ (ChL 45).

Cirkev znova volá mladých ľudí, tak ako Kristus volá mladíka v evanjeliu: „Príď a nasleduj ma“ (Mk 10,21). Cirkev neúnavne hlása Ježiša Krista ako najhlbšiu odpoveď na vnútorné túžby mládeže, ako jedinečnú výzvu k osobnému nasledovaniu (porov. ChL 46).

Pán Ježiš požehnáva a dáva prísľub Božieho kráľovstva aj deťom: „Veru, hovorím vám: ak sa neobrátite a nebudete ako deti, nevojdete do nebeského kráľovstva“ (Mt 18,3n; porov. Lk 9,48). Deti sú výrečným symbolom a nádherným vzorom morálneho a duchovného postoja, ktorý je predpokladom dosiahnutia nebeského kráľovstva (porov. ChL 47).

„Starých ľudí Biblia označuje ako symbol človeka naplneného múdrosťou a bážňou voči Bohu (porov. Sir 25,4-6). V tomto zmysle by sa dar starého človeka mohol vidieť v tom, že je v Cirkvi a v spoločnosti svedkom tradície viery (porov. Ž 44,2; Ex 12,26n), učiteľom života (porov. Sir 6,34; 8,11n) a nositeľom lásky“ (ChL 48).

Ženy pomáhajú Ježišovi a apoštolom (porov. Lk 8,2n); sú prítomné pod krížom (porov. Lk 23,49); zúčastňujú sa Ježišovho pochovania (porov. Lk 23,55); prijímajú a hlásajú vo veľkonočné ráno posolstvo o zmŕtvychvstaní (porov. Lk 24,1-10); vo večeradle sa modlia s apoštolmi (porov. Sk 14,1). Sv. apoštol Pavol tiež dáva ženám rôzne úlohy v rámci spoločenstiev (porov. Rim 16,1-15; Flp 4, 2n; Kol 11,5; 1 Tim 5,16). Aj keď ženy nie sú povolané ku kňazstvu, predsa majú v Cirkvi rôzne služby a úlohy a Pavol VI. hovorí, že ženy sýtia vieru kresťanských spoločenstiev (porov. ChL 49).

„Nie je dobré, aby človek zostal sám. Urobím mu pomoc, ktorá mu bude podobná“ (Gn 2,18). „Boh Stvoriteľ zveril človeka žene. Iste, človek je zverený každému človeku, avšak zvláštnym spôsobom žene. Lebo, zdá sa, že ona má na základe zvláštnej skúsenosti materstva špecifickú citlivosť pre človeka a pre všetko, čo vytvára jeho opravdivé dobro, počínajúc od základnej hodnoty života“ (ChL 51).

Chorí sú tiež pozvaní do Pánovej vinice. Tak ako sv. Pavol hovorí: „Na vlastnom tele dopĺňam to, čo chýba Kristovmu utrpeniu pre jeho telo, ktorým je Cirkev“ (Kol 1,24) a to ho naplňa radosťou: „Teraz sa radujem v utrpeniach pre

vás“ (*Kol 1,24*). Aj chorí sa môžu stať nositeľmi radosti, „ktorú dáva Duch Svätý“ (*1 Sol 1,6*) napriek súženiu, chorobe a bolesti. Trpiaci človek predstavuje človeka z evanjelia, nad ktorým Cirkev bdie, ako sa milosrdný samaritán zľutoval nad ním a obviazal mu rany a staral sa o neho (*porov. Lk 10, 34; porov. ChL 53*). Každý jednotlivý člen Cirkvi je povolaný svojím menom prispieť vo vinici Pánovej vlastným prínosom pre príchod Božieho kráľovstva, žiaden talent nemá byť zakopaný do zeme (*porov. Mt 25,25*). Apoštol Pavol nás napomína: „Podľa toho, kto aký dar dostal, slúžte si navzájom ako dobrí správcovia mnohotvárnej Božej milosti“ (*1 Pt 4,10; porov. ChL 56*).

3.4.5 Výchova a vzdelávanie laikov

Obraz viniča a ratolesti v Biblii nám ukazuje ešte aj podstatný aspekt života a poslania laikov: Povolanie rásť a stále dozrievať, prinášať stále viac ovocia. Nebeský Otec ako bdely vinohradník sa stará o nás, o svoju vinicu. Aj Izrael prosí Boha o starostlivú prítomnosť slovami: „Pane, Bože zástupov, vráť sa, zhliadni z neba, pozri sa a navštív svoju vinicu. A chráň ju, veď ju vysadila tvoja pravica“ (*Ž 80,15-16a*). Sám Ježiš hovorí: „Ja som pravý vinič a môj Otec je vinohradník. On každú ratolesť, ktorá neprináša ovocie, odrezáva, a každú, ktorá ovocie prináša, čistí, aby prinášala viac ovocia“ (*Jn 15,1n*). Boh volá každého človeka, aby rástol, aby dozrieval, aby prinášal viac ovocia. Človek sa vo svojej slobode musí rozhodnúť. Je to ťažká a fascinujúca zodpovednosť, kde aj Ježiš upozorňuje: „Ak niekto neostane vo mne, vyhodí ho von ako ratolesť a uschne. Potom ich pozbierajú, hodia ich do ohňa a zhoria“ (*Jn 15,6*). Takže, ak chce byť ratolesť živá a chce prinášať veľa ovocia, musí byť zakorenená vo viniči, ktorým je Ježiš Kristus: „Kto ostáva vo mne a ja v ňom, prináša veľa ovocia; lebo bezo mňa nemôžete nič urobiť“ (*Jn 15,5; porov. ChL 57*).

Cieľom výchovy a vzdelávania laikov je objavenie vlastného povolania. Boh každého volá a povoláva do svojej vinice. On každého volá po mene ako Dobrý pastier, ktorý „volá svoje ovce po mene“ (*Jn 10,3*). Poznanie Pánovej vôle si vyžaduje pozorné, poslušné a ochotné počúvanie Božieho slova. Pán ako Hospodár volá robotníkov, volá vo všetkých hodinách života a svoju vôľu oznamuje presným konkrétnym spôsobom. A my, keď už vieme, čo chce od nás Boh, máme podľa toho aj robiť. To nám pripomínajú Máriine slová povedané sluhom v Káne: „Urobte všetko, čo vám povie!“ (*Jn 2,5; porov. ChL 58*). Človek je tvor slabý, a preto sa musí dať viesť. Prvý a veľký vychovávateľ svojho ľudu je Boh, ktorý svoje deti miluje a vychováva, ako to obdivuhodne vyjadruje Mojžišova pieseň: „Našiel ho v stepi, v púšti, kde zavýjala divá zver. Zahalil ho, dával na neho pozor a chránil ho ako zreničku oka, ako orol, ktorý

ochraňuje svoje hniezdo a vznáša sa nad svojimi mláďatami, rozprestiera svoje krídla, uchopuje mláďa a mávajúc krídlami ho odnáša. Pán jediný viedol Jakuba a žiaden cudzí boh mu nepomáhal“ (*Dt 32,10-12; porov. 8,5; porov. ChL 61*).

Záver

Na záver tohto posynodálneho dokumentu Sv. Otec ešte raz pripomína, že „na prahu tretieho tisícročia by mala celá Cirkev, pastieri a veriaci hlbšie cítiť svoju zodpovednosť za poslušanie Kristovho príkazu: ‚Idte do celého sveta a hlásajte evanjelium všetkým stvoreniam‘ (*Mk 16,15; ChL 64*).

3.5 Pastores dabo vobis

Úvod⁸⁹

„Každé kňazské povolanie vo svojej najhlbšej podstate je veľkým tajomstvom, je darom, ktorý nekonečne prevyšuje človeka. Povolanie je tajomstvo Božieho vyvolenia: „Nie vy ste si vyvolili mňa, ale ja som si vyvolil vás a ustanovil vás, aby ste išli a prinášali ovocie a aby vaše ovocie zostalo“ (*Jn 15,16*). „Ale túto hodnotu si nik nemôže prisvojiť sám, len ten, koho povoláva Boh tak ako Áron“ (*Hebr 5,4*). „Skôr než som ťa utvoril v matkinom lone, skôr než si vyšiel z lona, zasvätil som ťa, za proroka pre pohanov som ťa ustanovil“ (*Jer 1,5*).

Boh nás „povolal svätým povolaním nie pre naše skutky, ale zo svojho rozhodnutia a milosti“ (*2 Tim 1,9*). Zároveň si uvedomujeme, že ľudské slová nie sú schopné uniesť ťarchu tajomstva, ktoré kňazstvo v sebe obsahuje.“⁹⁰

3.5.1 Kňaz vo svojej dobe

„Boh vždy povoláva svojich kňazov z určitého ľudského a cirkevného prostredia, ktorým sú nevyhnutne poznačení a do ktorého sú poslaní slúžiť Kristovmu evanjeliu.

⁸⁹ Porov.: MÓRES, R.: *Semestrálna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

⁹⁰ JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 11.

Je isté, že jestvuje podstatný obraz kňaza, ktorý sa nemôže meniť: kňaz – tak v budúcnosti, ako i dnes – sa musí podobat' samému Kristovi. Ježiš totiž, kým ešte žil na zemi, nám v sebe samom poskytol definitívny obraz, čiže vzor kňaza, keď zrealizoval služobné kňazstvo, na ktorom ako prví mali účasť apoštoli. Táto služba je predurčená pretrvávajúť a neprestajne sa obnovovať vo všetkých historických obdobiach. Kňaz tretieho tisícročia bude teda v tomto zmysle pokračovateľom kňazov, ktorí v predchádzajúcich stáročiach udržiavali život Cirkvi. Preto kňazské povolanie bude aj v treťom tisícročí výzvou prežívať jediné a trvalé Kristovo kňazstvo. Keďže synodálni otcovia museli trvalú pravdu kňazskej služby prispôbiť potrebám a osobitostiam dnešnej doby, hľadali odpoveď na niektoré nevyhnutné otázky, a to: Aké problémy a zároveň aké pozitívne podnety vyvoláva súčasné spoločenské, kultúrne a cirkevné prostredie u chlapcov, dospievajúcich a mladíkov, ktorí majú v úmysle zvoliť si natrvalo kňazský život? Aké ťažkosti a nové možnosti prináša naša doba na vykonávanie kňazskej služby, ktorá má zodpovedať aj daru prijatej sviatosti, aj požiadavkám primeraného duchovného života“ (PDV 5)?

3.5.2 Nádeje a prekážky pri hlásaní evanjelia v dnešnej dobe

Zdá sa, že rôznorodé činitele podporujú v dnešnom človeku jasnejšie vedomie ľudskej dôstojnosti a novú otvorenosť voči náboženským hodnotám, voči evanjeliu a kňazskej službe.

V spoločnosti sa očividne aj napriek mnohým protirečeniam všeobecne vzmáha a šíri smäd po spravodlivosti a pokoji, človek sa s väčším pochopením začína pozerat' na svet a starať o prírodu, otvorene hľadá pravdu a chráni ľudskú dôstojnosť. Mnohé skupiny obyvateľstva celého sveta čoraz väčšmi túžia po konkrétnej medzinárodnej solidarite, ako aj po novom usporiadaní sveta v slobode a spravodlivosti.

Na vlastnom náboženskom a kresťanskom poli padajú ideologické predsudky a nekompromisné odmietanie hlásania duchovných a náboženských hodnôt. Zároveň sa na mnohých miestach sveta vynárajú nové a nečakané možnosti evanjelizácie a obnovy cirkevného života. Očividne v rastá i poznanie Svätého písma a nadšený zápal mnohých mladých cirkevných spoločenstiev podporovať a šíriť hodnoty, aké predstavuje osoba a život človeka. Pozorujeme žiarivé svedectvo mučeníctva niektorých cirkví strednej a východnej Európy, ako aj vernosť a statočnosť ďalších cirkevných spoločenstiev, ktoré sú aj teraz vystavené prenasledovaniu a súženiu pre svoju vieru.

Tieto aj iné pozitívne javy sa však striedajú s mnohými problematickými alebo negatívnymi prvkami. Naďalej zostáva veľmi rozšíreným racionalizmus,

ktorý v mene zúženého ponímania vedy robí ľudský rozum necitlivým na stretnutie s Božím zjavením a s transcendenciou.

Treba zaznamenať aj akési prehnané obhajovanie subjektivity osobnosti, pod vplyvom ktorej hľadá človek iba na svoj prospech, čo ho zneschopňuje nadviazať pravé ľudské vzťahy.

Navyše sa v celom svete po páde ideológií, ktoré vytvorili z materializmu dogmu a programovo likvidovali náboženstvo, šíri nový druh praktického a existenciálneho ateizmu, ktorý sa zhoduje so svetskou predstavou o ľudskom živote a o jeho zmysle. Človek sa zaujíma len o seba, považuje sa za stredobod záujmov a odvažuje sa vyhlasovať o sebe, že je princípom a príčinou každej skutočnosti.

V tejto súvislosti treba spomenúť najmä rozklad rodinného spoločenstva a zatemnenie alebo prekrútenie pravého významu ľudskej sexuality. Tieto javy majú veľmi negatívny dopad na výchovu mladých ľudí a prekážajú ich ochote k akémukoľvek duchovnému povolaniu. Ďalej je tu zvýšená sociálna nespravodlivosť, ako aj hromadenie bohatstva v rukách malého počtu ľudí, čo je ovocím neľudského kapitalizmu, ktorý čoraz väčšími prehlbuje priepasť medzi bohatými a chudobnými národmi.

Aj v Cirkvi možno pozorovať znepokojujúce negatívne javy, ktoré priamo vplývajú na život a službu kňazov. Patrí sem náboženská nevedomosť mnohých veriacich, slabá účinnosť katechizovania, ktorú udúšajú ešte aj čoraz rozšírenejšie a vnucujúce sa programy masovokomunikačných prostriedkov.

K týmto činiteľom, a to v úzkom spojení so vzrastom individualizmu, sa pridáva ďalší jav: subjektivizácia viery. Vzrastá počet kresťanov, ktorým chýba vnímavosť pre integrálnu a objektívnu náuku viery, pretože sa pridŕžavajú len toho, čo sa im páči, čo sa zhoduje s ich osobnou skúsenosťou, čo sa neprotiví ich vlastným zvykom.

Z toho vyplýva i jav len čiastočnej a podmienennej príslušnosti k Cirkvi, čo negatívne vplýva na vznik nových kňazských povolaní, na sebavedomie kňaza i na jeho službu v spoločenstve (*porov. PDV 6-7*).

3.5.3 Mladí vo vzťahu ku kňazskému povolaniu a formácii

Nielen spoločnosť a kultúra, ale aj samotné cirkevné spoločenstvá sa dnes vyznačujú mnohými rozpormi a možnosťami, ktoré mladí ľudia vnímajú, prežívajú a spoznávajú s veľkým zápalom, čo bezprostredne a významne ovplyvňuje ich formovanie.

Na mladíkov veľmi vplýva prítlačivosť takzvanej konzumnej spoločnosti, ktorá ich opantáva a vŕhá do područia individualistického, materialistického a hedonistického výkladu ľudskej existencie. Z toho vyplýva odpor voči

čomukoľvek, čo má príchut' obety a odmietanie akýchkoľvek námah spojených s hľadaním a s uplatňovaním duchovných a náboženských hodnôt. Koreňom sklonov, ktoré ovládajú mnohých mladíkov, je pomýlená predstava slobody. Tak sa v rovine myslenia a konania stáva prirodzeným, že sa stráca súhlas s etickými princípmi, ba v náboženskej oblasti sa objavuje náboženská ľahostajnosť, ktorá síce nie je výslovným odmietaním Boha, ale počas ktorej sa človek správa, akoby Boha nebolo, a to aj v rozhodujúcich okamihoch a pri dôležitých rozhodnutiach. Za takýchto okolností je ťažké realizovať, ba čo len pochopiť význam kňazského povolania, ktoré je špecifickým svedectvom v prvenstve „byť“ pred „mať“, je spoznaním zmyslu života, ktorý spočíva v slobodnom a zodpovednom dávaní sa druhým, v rozhodnutí naisto sa venovať službe evanjelia Božieho kráľovstva v tejto osobitnej forme (porov. PDV 8).

3.5.4 Evanjeliové rozoznávanie

„Terajšiu zložitú situáciu treba nielen poznať, ale predovšetkým vysvetľovať. Len tak možno primerane odpovedať na základnú otázku Ako formovať kňazov, aby boli skutočne na úrovni doby a boli schopní evanjelizovať dnešný svet?

Je veľmi dôležité poznať situáciu. Nestačí len jednoducho uviesť fakty: je potrebné „vedecké“ skúmanie, ktoré by poskytlo presný a konkrétny obraz reálnych pomerov v kultúre, spoločnosti a Cirkvi.

Ešte dôležitejšie je podať vysvetlenie situácie. Vyžaduje si to dvojznačnosť a niekedy aj rozpornosť, také typické pre situáciu, v ktorej sa prelínajú ťažkosti s úspechmi, negatívne prvky s dôvodmi k nádeji, prekážky s možnosťami.

Nie vždy je ľahký výklad, ktorý by rozlíšil dobro od zla, znaky nádeje od hrozieb. Pri formovaní kňazov nestačí len jednoducho prijať kladné činitele a celkom odmietnuť záporné. Aj tie pozitíva treba pozorne posúdiť, aby jeden činiteľ nevylučoval druhý, aby sa navzájom neznehodnocovali, ak sa budú absolutizovať a stavať proti sebe. To isté platí aj o negatívnych činiteľoch. Netreba ich všetky bez rozdielu zavrhnúť, lebo v každom z nich môže byť utajená nejaká hodnota, ktorú treba odhaliť, aby mohla vystúpiť v celej svojej pravde.

Princíp poznania a kritérium konkrétneho rozhodnutia pri vysvetľovaní historickej situácie nachádza veriaci v novej a jedinečnej realite, čiže v evanjeliovom rozoznávaní: to je výklad vo svetle a sile evanjelia, a to evanjelia živého a osobného, ktorým je Ježiš Kristus, a skrze dar Ducha Svätého“ (PDV 10).

3.5.5 Cirkev ako tajomstvo, spoločenstvo a poslanie

Ako každá kresťanská identita, tak aj kňazská identita má svoj zdroj v Najsvätejšej Trojici, ktorá sa ľudom zjavuje a dáva v Kristovi, a tak v ňom pôsobením Ducha Svätého ustanovuje Cirkev ako zárodok a počiatok kráľovstva. Exhortácia *Christifideles laici*, ktorá zhrnula koncilové učenie, predstavuje Cirkev ako tajomstvo, spoločenstvo a poslanie. Cirkev je tajomstvo, lebo láska a život Otca, Syna a Ducha Svätého sú absolútne nezaslúženým darom, ktorý dostávajú tí, čo sa narodili z vody a z Ducha (*porov. Jn 3,5*) a ktorí sú povolaní žiť v spoločenstve samého Boha a zjavovať ho a odovzdávať po celé dejiny“ (*PDV 12*).

a) Osobitné povolanie k svätosti

Duch nám zjavuje a sprostredkúva najmä základné povolanie, ktorým sa Boh od večnosti obracia na všetkých: je to povolanie byť pred jeho tvárou svätí a nepoškvrnení v láske, predurčenie stať sa „skrzes Ježiša Krista... jeho adoptovanými synmi“ (*Ef 1,4-5*). A nielen to. Keď nám Duch zjavuje a sprostredkúva toto povolanie, sám je v nás začiatkom a prameňom jeho uskutočňovania. Kňazi nie sú povolaní len na základe krstu, ale celkom špecificky ako kňazi, čiže na základe hodnosti a s osobitnými podmienkami, vyplývajúcimi so sviatosti kňazstva (*porov. PDV 19*).

b) Duchovný život pri vykonávaní služby

Poslanie nie je nejaký vonkajší prvok a dodatok k posväteniu, ale tvorí jeho vnútorné a životné určenie: posvätenie je ustanovené pre poslanie. A preto nielen posvätenie, ale aj poslanie je v znamení Ducha, pod jeho posväcujúcim vplyvom.

Tak to bolo v prípade Ježiša, rovnako aj v prípade apoštolov a ich nástupcov. A tak je to aj s celou Cirkvou a jej kňazmi: všetci dostávajú Ducha ako dar a výzvu k svätosti skrze plnenie poslania.

Jestvuje teda úzky vzťah medzi duchovným životom kňaza a jeho službou, preto kňazi pri plnení služby Ducha a ospravedlnenia (*porov. 2 Kor 3,8-9*) vedú vyrovnaný duchovný život len vtedy, ak sa pridŕžajú Kristovho Ducha, ktorý ich oživuje a vedie. A vlastná svätosť kňazov veľmi vplýva na účinné plnenie ich služby. Pre duchovný život, ktorý sa rozvíja skrze službu, je podstatné, aby sa v kňazovi neprestajne obnovovalo a čoraz väčšmi prehľbovalo vedomie, že je služobníkom Ježiša Krista svojím posvätením i pripodobnením sa jemu, Hlave a Pastierovi Cirkvi (*PDV 24-25*).

3.5.6 Duchovná formácia v spoločenstve s Bohom a v hľadaní Krista

Tak ako musí byť duchovná formácia hlavnou a zjednocujúcou povinnosťou v bytí a živote každého kresťana, čiže nového stvorenia v Kristovi, ktoré kráča v Duchu, aj duchovná formácia každého kňaza je srdcom, ktoré zjednocuje a oživuje jeho kňazské bytie i konanie. V tomto zmysle tvrdia synodálni otcovia, že bez duchovnej formácie by neobstála ani pastoračná formácia a že duchovná formácia je prvkom, ktorý má v kňazskej výchove nesmierny význam.

Podstatným prvkom duchovnej formácie je čítanie Božieho slova (lectio divina) spojené s rozjímaním a modlitbou, je pokorné načúvanie naplnené láskou k tomu, ktorý hovorí. Práve vo svetle a v sile Božieho slova možno objaviť, pochopiť, milovať, nasledovať a splňať svoje poslanie, vďaka čomu celá existencia človeka nachádza svoj jednotiaci a podstatný význam v tom, že sa stane cieľom slov Boha, ktorý človeka povoláva, a zároveň počiatkom slova človeka, ktorý Bohu odpovedá.

Prvou a základnou formou odpovede na Božie slovo je modlitba, ktorá tvorí nepochybne prvoradú hodnotu a požiadavku duchovnej formácie. Tá má kandidátom kňazstva pomôcť spoznať a preskúmať autentický význam kresťanskej modlitby, ktorá je živým a osobným stretnutím s Otcom skrze jednorodeného Syna pôsobením Ducha Svätého. Zaiste nie podružným aspektom kňazského poslania je povinnosť stať sa „vychovávateľom k modlitbe“. No kňaz môže iných formovať Ježišovou školou modlitby len vtedy, ak sám bol ňou formovaný a neprestáva sa ňou formovať. Práve toto očakávajú ľudia od kňaza: Kňaz je Božím človekom, ktorý patrí Bohu a privádza k rozmyšľaniu o Bohu. Kresťania dúfajú, že v kňazovi nenájdu len človeka, ktorý ich láskavo privíta, ktorý ich ochotne vypočuje, ktorý im prejaví úprimné sympatie, ale predovšetkým takého človeka, ktorý im pomôže obrátiť pohľad na Boha a prísť k nemu.

Vrcholom kresťanskej modlitby je Eucharistia, považovaná za „vyvrcholenie a zdroj“ sviatostí a Liturgie hodín. Pre duchovnú formáciu každého kresťana, ale najmä kňaza, je veľmi potrebná liturgická výchova v plnom zmysle životného začlenenia do veľkonočného tajomstva Ježiša Krista, ktorý zomrel a vstal z mŕtvych, ktorý je prítomný a činný vo sviatostiach Cirkvi (porov. PDV 45-48).

3.5.7 Teologické zdôvodnenie permanentnej formácie

Sviatostným vyliatím Ducha Svätého, ktorý posväcuje a posiela, sa kňaz pripodobňuje Ježišovi Kristovi, Hlave a Pastierovi Cirkvi, a je poslaný vykonávať pastoračnú službu. Takto je kňaz vo svojej podstate navždy a nezmazateľne označený za služobníka Ježiša Krista a Cirkvi, trvalo a nezvratne

začlenený do istého stavu a poverený pastoračnou službou, ktorá má korene v jeho podstate, naplňa celú jeho existenciu a je trvalá.

Tak permanentná formácia nachádza svoj základ a pravú príčinu v dynamizme sviatosti kňazstva. Zaiste, nechýbajú ani čisto ľudské dôvody, ktoré nabádajú kňaza k permanentnej formácii. Je to požiadavka jeho postupného rastu: život každého človeka je neprestajným napredovaním k zrelosti, a tá sa dosahuje permanentnou formáciou.

Synodálni otcovia vyjadrili dôvod, ktorý potvrdzuje potrebu permanentnej formácie a zároveň odкрýva jej skutočnú hĺbku a podstatu, keď ju kvalifikujú ako „vernost“ kňazskej služby a „proces nepretržitej konverzie“. V tejto vernosti udržiava kňaza Duch Svätý, ktorého prijal spolu so sviatosťou, on ho sprevádza a povzbudzuje na ceste nepretržitej konverzie.

Dušou a formou permanentnej formácie kňaza je pastoračná láska: vlieva ju Duch Svätý, ktorý kňaza sprevádza, keď čoraz väčšmi preniká do Kristovho tajomstva, takého neprekonateľného vo svojom bohatstve (porov. Ef 3,14nn), a jeho prostredníctvom aj do tajomstva kresťanského kňazstva (porov. PDV 70).

a) Hlboký význam permanentnej formácie

Rozmanité a navzájom sa doplňajúce rozmery permanentnej formácie nám umožňujú spoznať jej hlboký význam: spočíva v tom, že pomáha kňazovi byť kňazom a realizovať svoje kňazstvo v duchu a podľa vzoru Ježiša Krista, Dobrého pastiera.

Prostredníctvom permanentnej formácie má kňaz vnútri Cirkvi ako „tajomstva“ zachovať a vo viere rozvíjať vedomie plnej a obdivuhodnej pravdy svojho bytia: že je Kristovým služobníkom a správcom Božích tajomstiev (porov. 1 Kor 4,1).

Permanentná formácia pomáha kňazovi, ktorý sa včleňuje do Cirkvi ako „spoločenstva“, vypestovať si vedomie, že svojou službou má zjednotiť Božiu rodinu ako bratské spoločenstvo oživované láskou a priviesť ho k Otcovi skrze Krista v Duchu Svätom (porov. PDV 73-74).

b) V každom veku a za každých okolností

Permanentná formácia, keďže je „permanentná“, musí sprevádzať kňazov vždy, to znamená v každom veku a za každých okolností, ako aj na každom stupni cirkevnej zodpovednosti: pochopiteľne, v závislosti od možností a osobitostí, ktoré súvisia s odlišnosťami danými vekom, životnými podmienkami a zverenými úlohami. Permanentná formácia je nevyhnutná predovšetkým pre mladých kňazov. Časté a systematické stretnutia majú predĺžiť vážnu a solídnu formáciu, ktorú dostali v seminári. Zodpovedných za permanentnú formáciu kňazov treba hľadať v Cirkvi ako „spoločenstve“. V tomto zmysle celá miestna cirkev pod vedením biskupa nesie zodpovednosť za všemožné podnecovanie a riadenie permanentnej formácie kňazov. Kňazi nie

sú ustanovení pre seba, ale pre Boží ľud: permanentná formácia, zabezpečujúca ľudskú, duchovnú, intelektuálnu a pastoračnú zrelosť kňazov, sa preto využije pre dobro samotného Božieho ľudu (porov. PDV 76-77).

Záver

Kňaz sa nesmie obávať, že zostane ‚neaktuálny‘, veď ľudské ‚dnes‘ každého kňaza je začlenené do ‚dneška‘ Krista Vykupiteľa. Najväčšou úlohou každého kňaza každého času je deň čo deň nachádzať svoje kňazské ‚dnes‘ v Kristovom ‚dnešku‘... Toto Kristovo ‚dnes‘ je istým spôsobom ponorené v celej histórii – v minulosti a súčasne v budúcnosti sveta i každého človeka a každého kňaza. „Ježiš Kristus je ten istý včera, dnes a naveky“ (Hebr 13,8)!⁹¹

3.6 Vita consecrata

Úvod⁹²

Posynodálna apoštolská exhortácia Vita consecrata poukazuje na učenie obsiahnuté v textoch Druhého vatikánskeho koncilu, ktorý sa stal výrazným bodom pre ďalší rozvoj učenia v oblasti zasväteného života.

Prináša ovocie zasadaní synody, ktorá sa konala po zhromaždeniach, venovaných veriacim laikom a kňazom a tak dopĺňa cyklus uvažovaní nad osobitnými charakteristikami jednotlivých životných stavov, ktoré z Božej vôle jestvujú v Cirkvi.

Exhortácia predkladá celému Božiemu ľudu systematickú katechézu o rôznych formách zasväteného života v Cirkvi. Tiež hovorí o jeho význame a uplatneniach do budúcnosti vzhľadom na blížiace sa nové tisícročie.

3.6.1 Obraz premeneného Krista

Vznešenosť a krásu zasväteného života pochopíme naplno len vtedy, ak odhalíme jeho koreň, ktorý treba hľadať v osobitnom vzťahu, aký si Ježiš

⁹¹ JÁN PAVOL II.: *Dar a tajomstvo*. Bratislava : Nové mesto, 1997, s. 93.

⁹² Porov.: PIATAK, J.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

vytvoril s niektorými zo svojich učeníkov, keď ich vyzval, aby Božie kráľovstvo nielen prijali do svojho života, ale aby všetko zanechali a verne nasledovali jeho spôsob života.

Človek dokáže urobiť takýto krok len na základe špeciálneho povolania a osobitného daru Svätého Ducha. V ňom totiž krstné zasvätenie dostáva formu rozhodnej a stálej odpovede spočívajúcej v nasledovaní Krista a prijatím evanjeliových rád.

V evanjeliu nájdeme množstvo Ježišových slov a skutkov, ktoré objasňujú zmysel tohto osobitného povolania. Zvlášť udalosť premenenia znamená rozhodujúci moment v Ježišom poslaní.

Vo chvíli premenenia apoštoli počuli Otcovu výzvu počúvať Krista, bez obmedzení mu dôverovať a urobiť ho stredom svojho života. Slovo zhora dáva nový charakter pozvaniu, s ktorým sa na nich obrátil Ježiš na začiatku svojho verejného účinkovania; keď chcel, aby šli za ním, odtrhol ich od predchádzajúceho spôsobu života a prijal ich do svojej dôvernej blízkosti. Práve z tejto osobitnej milosti dôvernosti s Kristom vyplýva pre zasvätený život možnosť i potreba úplného sebadarovania.

Pri prijatí evanjeliových rád netreba dávať dôraz na zrieknutie sa, ale na osobitnú formu prijatia Kristovho tajomstva, prežívanú vo vnútri Cirkvi.

Čistota pre Božie kráľovstvo je prejavom odovzdania sa Bohu s nerozdeleným srdcom. Je eschatologickou predzvesťou neba ako miesta, kde už nik nebude ženatý či vydatá. Je odbleskom nekonečnej lásky, ktorá spája tri božské osoby v tajomnej hĺbke trojičného života.

Chudoba vyznáva, že Boh je jediným pravým bohatstvom človeka. Vyjadruje dokonalé sebadarovanie, aké sa uskutočňuje len medzi troma božskými osobami.

Poslušnosť nám dáva spoznávať krásu synovskej, nie otrockej závislosti, ktorá je preniknutá vzájomnou dôverou. Nakoniec je rovnako zobrazením harmónie lásky, vlastnej trom božským osobám.

3.6.2 Osobitná hodnota zasväteného života

Zasvätenému životu treba priznať objektívne prvenstvo pre svätosť Cirkvi. Odzrkadľuje totiž spôsob života samého Krista. V ňom sa najhojnejšie prejavujú evanjeliové dobrá a najplnšie sa realizuje cieľ Cirkvi, ktorým je posvätenie ľudstva. Zasvätený život je predzvesťou a istým spôsobom anticipovaním príchodu budúcej slávy, keď príde plnosť nebeského kráľovstva.

a) Signum fraternitas

Bratské spolunažívanie a spolupráca s laikmi je dôležitým znakom cirkevného spoločenstva a najmä bratské spolunažívanie v láske. Zasvätené osoby sa stávajú jedným srdcom a jednou dušou, a preto pociťujú vnútornú potrebu všetko odovzdať spoločenstvu: hmotné dobrá, duchovné skúsenosti, talenty a myšlienky, ako aj apoštolské ideály a služby milosrdenstva.

V prípade mníšskych a kontemplatívnych inštitútov vzťahy s veriacimi laikmi majú predovšetkým duchovný charakter. Môže sa nám zdať, že pustovníci, ponorení do svojej samoty, sa vymykajú z cirkevného spoločenstva. Oni mu však slúžia svojou zvláštnou rozjímavou charizmou. To isté platí aj o zasvätených pannách, vdovách a vdovcoch, ktorí sú spojení s celou Cirkvou.

Tam, kde sú inštitúty činné vo svete, kde nie sú oddelené pre kontemplatívnu činnosť, sa vzťahy vyjadrujú rôznymi formami pastoračnej spolupráce. Zvlášť členovia sekulárnych inštitútov nadväzujú vzťahy s ostatnými veriacimi v bežných podmienkach každodenného života. Často pod vplyvom nových okolností prichádzajú k presvedčeniu, že laici môžu mať účasť na ich charizme. Tieto nové formy spoločenstva môžu vyžarovať duchovnosť a aktivitu inštitútu aj mimo neho, a tak priniesť Cirkvi úplne nové formy služieb.

Veľmi priliehavé sú slová svätého Bernarda o rôznych rehoľných rádoch, keď hovorí, že všetky ich obdivuje. O sebe hovorí: dodržiavaním pravidiel patrí do jedného z nich, ale láskou do všetkých. Preto platí, že všetci sa navzájom potrebujeme pre duchovné dobro, ktoré nemáme a nevlastníme, prijímame od druhých. Jednota spočíva v tej istej láske.

Apoštolská formácia je život v spoločenstve a má od samého začiatku poukazovať aj na hlboký misijný rozmer zasvätenia. Odporúča sa preto, aby súčasťou prvotnej formácie boli konkrétne skúsenosti, ktoré pod múdрым vedením formátorov budú v dialógu s miestnou kultúrou vytvárať apoštolské postoje, schopnosť prispôbovať sa a vypestuje sa tiež duch iniciatívnosti.

V praxi to bude tak neskôr znamenať prispôbenie metód a cieľov apoštolskej práce aktuálnym potrebám, pričom sa zachová vernosť duchu zakladateľa. Pritom sa budú brať do úvahy aj zmenené historické a kultúrne podmienky.

b) Servitium caritatis

Najdôležitejším prejavom poslania zasväteného života samozrejme nie sú vonkajšie diela, ale predovšetkým prítomnosť Krista vo svete osobným svedectvom. Len vtedy, keď sa pripodobníme Kristovi, prítomníme ho a umožníme mu tak pôsobiť v celom svete pre spásu všetkých ľudí.

Treba však zdôrazniť, že tak ako dobre usporiadaný život smeruje od aktívneho ku kontemplatívnemu, tak sa duša s väčším úžitkom vracia od kontemplatívneho k činnému, aby pomocou toho, čím kontemplatívny život obohatil jej vnútro, zdokonalil sa činný život. Je preto potrebné, aby sme prechádzali od činného života ku kontemplatívnemu, niekedy však je lepšie od toho, k čomu sme vnútorne nahliadli v kontemplácii, prejsť k činnému životu.

Synoda dôrazne vyzýva zasvätené osoby, aby sa pustili všade tam, kde je to možné, do výchovného poslanca a viedli školy všetkých typov a stupňov. Nech s jemnou úctou poukazujú na to, že viera v Ježiša osvecuje celú oblasť výchovy bez toho, že by podrývala ľudské hodnoty, naopak, potvrdzuje ich a pozdvihuje.

Tak ako sa v minulosti zasvätené osoby dokázali všetkými prostriedkami zapojiť do evanjelizácie a úžasne čeliť ťažkostiam, tak aj dnes potrebujú vydávať svedectvo úplného sebadarovania pomocou spoločenských oznamovacích prostriedkov.

Preto školy nech nadväzujú činný dialóg so súčasnou kultúrou, ale zároveň nech si zachovávajú svoj osobitný katolícky charakter v duchu úplnej vernosti.

c) Magistérium Cirkvi

V službe jednoty je Kristova prosba k Otcovi pred umučením – aby jeho učeníci boli jedno – má svoje pokračovanie v celých dejinách v modlitbe a činnosti Cirkvi.

Ak Svätý Otec Ján Pavol II. v dokumente *Ut unum sint* vyhlásil, že dušou ekumenizmu je modlitba a obrátenie, je nutné, aby v živote zasvätených osôb viac miesta zaujímala ekumenická modlitba a autentické evanjeliové svedectvo, aby tak silou Svätého Ducha bolo možné zvaliť múry rozdelenia a predsudkov medzi kresťanmi.

Záver

Dnes je mnoho ľudí, ktorí nenachádzajú odpoveď na otázku: načo je zasvätený život? Pýtajú sa načo je, keď všetky potreby v oblasti charitatívnej a evanjelizačnej sa dajú uspokojovať aj bez osobitných záväzkov zasväteného života. Avšak pre tých, ktorí dostali tento neoceniteľný dar, je to jednoznačný prejav neohraničenej nezištnosti bez hraníc, ktorá sa vyjadruje životom úplne odovzdaným Kristovej láske a službe jeho tajomnému telu.

Má osobitný význam najmä vo svete, ohrozenom záplavou nedôležitých a pomíňajúcich sa vecí.

Ba dá sa povedať, slovami Svätého Otca Pavla VI., že bez tohto konkrétneho znaku by v sekularizovanom svete ochladla láska, ktorá oživuje Cirkev a evanjelium by tak stratilo svoju ostrosť, soľ viery by zvetrala.

Preto vy všetci, muži aj ženy dobrej vôle, zvlášť mladí, ak počujete toto Kristovo volanie, neodmietajte ho, ale odvážne nastúpte na cestu svätosti.

4. Apoštolské listy

4.1 Salvifici doloris

Úvod⁹³

Na otázku zmyslu utrpenia nám dáva najdokonalejšiu odpoveď Božie zjavenie. Apoštol Pavol hovorí: „Na vlastnom tele dopĺňam, čo chýba Kristovmu utrpeniu pre jeho telo, ktorým je Cirkev (*Kol 1,24*). Apoštol chce aj iným pomôcť do hĺbky preniknúť význam spásonosného utrpenia.

Zaoberať sa zmyslom utrpenia je vždy veľmi aktuálne, veď ono sa dotýka ľudí každého stavu žijúcich kdekoľvek na svete. Utrpenie akéhokoľvek druhu pokladáme za to, čím naozaj je: za neodmysliteľnú zložku pozemského života človeka. Bolesť patrí k činiteľom človeka, ktorými človek prevyšuje stvorené veci. V nej je človek v určitom zmysle schopný prekonať seba samého a akýmsi tajomným spôsobom ho do toho nutká.

Utrpenie prebúdza v nás súcit, vzbudzuje úctu a naplňa nás obavou, skrýva v sebe akési tajomstvo.

4.1.1 Svet ľudského utrpenia

Zo skutočnosti utrpenia vyvstávajú otázky, na ktoré treba hľadať odpoveď. Utrpenie môžeme opísať, ale to ešte nie je vniknutie do sveta ľudského utrpenia. Aj lekárstvo, denne konfrontované so spomínaným problémom, ho vníma len čiastočne a to z úzkeho pohľadu terapie. Viac svetla do problému vnesie rozlišovanie medzi duchovným a telesným utrpením. Toto rozlišovanie má pôvod v dychotomickej skladbe človeka. Bolesť a utrpenie sa v týchto rovinách prežívajú rozdielne.

Ľudské utrpenie vytvára akoby osobitný svet, ktorý jestvuje spolu s človekom, v ňom sa objavuje i pomíňa – nie vždy sa však pomíňa. Každý trpiaci je časťou tohto sveta, ku ktorému sa pridružuje iný, spoločenský a medziľudský rozmer. Svet utrpenia vytvára akoby vlastnú súdržnosť.

⁹³ Porov.: HRBČEK, Š.: *Semestrálna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

Trpiaci sú si navzájom bližší, pretože:

- a) Nachádzajú sa v podobnej situácii, znášajú ten istý údel.
- b) Majú spoločnú túžbu po porozumení a starostlivosti.
- c) Zaoberajú sa otázkou zmyslu utrpenia.

Niekedy sa stane, že sa utrpenie „nahromadí“. Sú to prípady pohrôm, katastrof, nákaz a vojen. Už len vízia týchto nebezpečenstiev zaťažuje mysle a životy ľudí a stáva sa osobitným utrpením sveta.

4.1.2 Hľadanie odpovede na otázku o zmysle utrpenia

Prečo? Toto je otázka o príčine, dôvode a zároveň o ciele i zmysle utrpenia. Fyzická bolesť je bežná aj u zvierat. Zviera trpí a nevie prečo. Iba trpiaci človek sa pýta na príčinu a trpí ešte viac, ak nenachádza uspokojivú odpoveď. Pýta sa Boha, Stvoriteľa všetkého. Sú prípady, keď ľudia stratia rozvahu a hašteria sa s Bohom alebo začnú ho popierať.

Človek sa môže na to pýtať Boha. Pozrime sa na starozákonného Jób. Je «spravodlivý a nevinný», a predsa skúšaný v ohni utrpenia – duševného i fyzického. Stráca synov, dcéry, majetok a nakoniec ho postihne ťažká choroba. Jeho „priatelia“ sa ho snažia usvedčiť z hriechu, lebo boli presvedčení, že utrpenie je priamym dôsledkom hriechu, trest zaň a ako uplatnenie Božej spravodlivosti. Jób sa cíti byť spravodlivým v Božích očiach a aj Boh to potvrdil. Tým sa celá vec stáva v ich poznaní nepochopiteľnou. V tejto novej lekcii Božej pedagogiky sa môžeme naučiť, že utrpenie má zmysel aj ako trest za vinu, a tiež, nie každé utrpenie je dôsledkom viny. Utrpenie viazané výlučne na koncept Božej spravodlivosti jeho zmysel deformuje a ochudobňuje aj pojem spravodlivosti. U Jób má utrpenie povahu skúšky, Boh ho dopustí, aby dokázal jeho spravodlivosť.

4.1.3 Ježiš Kristus: utrpenie premožené láskou

Boh dal svojho jednorodeného Syna, aby človek nezahynul. Človek zahynie, keď stratí večný život. Opakom spásy nie je už iba dočasné utrpenie, ale opravdivé a nemeniteľné utrpenie, totiž strata večného života. Ježiš bol daný svetu, aby ochránil človeka pred týmto opravdivým zlom – pred definitívnym utrpením. Vo svojom spásonosnom poslaní musí zasiahnuť zlo v jeho koreňoch, z ktorých vyrastá v dejinách ľudstva. Kristovo poslanie spočíva v tom, aby premohol hriech a smrť. On premohol nielen konečné – eschatologické zlo, ale zasiahol aj zlo v jeho časnom a dejinnom rozmere. Utrpenie do určitej miery

súvisí s hriechom, ale nesmieme použiť kritérium priamej spojitosti (viď. príklad: Jóbovi priatelia). Predsa nemožno poprieť mienku, že ľudské utrpenia vyplývajú z hriechu. Podobne je to so smrťou. Smrť je závršením bolesti, svojho ničivého diela. Je to rozdelenie psycho-fyzickej jednoty človeka, trpí pri ňom duša i telo.

Boží Syn svojím spásonosným dielom oslobodzuje človeka od smrti a hriechu – dáva nám možnosť žiť v posväcujúcej milosti a otvára cestu budúcemu vzkrieseniu tela. Kristovo víťazstvo nad hriechom a smrťou neodstraňuje časné utrpenia, ale vrhá nové svetlo na každé utrpenie.

Ježiš počas verejného a iste aj skrytého života bol konfrontovaný s bolesťou. A on, kade chodil, dobre robil, uzdravoval, kriesil... Najviac sa svetu ľudského utrpenia priblížil vtedy, keď sám vzal na seba toto utrpenie, poslušný Otcovej vôli. Jeho utrpenie má ľudské rozmery, no má aj hĺbku a intenzitu, ktoré môžu byť hlboké a hrozne bolestivé, nakoľko trpiaci Človek je zároveň Syn Boží. Preto jedine on môže pojať veľkosť zla, ktoré je v univerzálnom hriechu. Slová Kristovej modlitby v Getsemanskej záhrade svedčia o opravdivosti lásky prostredníctvom opravdivosti utrpenia.

Ľudské utrpenie dosiahlo svoj vrchol v Kristovom utrpení a súčasne dosiahlo celkom nový poriadok: napojilo sa na lásku.

4.1.4 Mat' účasť na Kristovom utrpení

V Kristovom kríži sa prostredníctvom utrpenia nielen zavŕšilo vykúpenie, ale bolo vykúpené aj samo ľudské utrpenie. Každý človek má svoj podiel na vykúpení. Každý človek je pozvaný zúčastniť sa na tomto utrpení. Tým, že Kristus uskutočnil vykúpenie prostredníctvom utrpenia, dal ľudskému utrpeniu výkupnú hodnotu. Každý človek môže mať svojím utrpením účasť na tom Kristovom.

Účasť na Kristovom utrpení vložil Duch Svätý do úst sv. Pavla: Na vlastnom tele dopĺňam, čo chýbalo Kristovmu utrpeniu, pre jeho telo, ktorým je Cirkev. Veď práve Cirkev, ktorá ustavične čerpá z nekonečných pokladov vykúpenia a uvádza ich do života, je podstatou, na ktorej sa môže Kristovo vykupiteľské utrpenie dopĺňať utrpením človeka. Bolesť sa stáva dobrom, pred ktorým sa Cirkev s úctou skláňa a v sebe samej objíma nevýslovne tajomstvo Kristovho tela.

4.1.5 Evanjelium utrpenia

Toto evanjelium napísal sám Kristus svojím vlastným utrpením. Musíme si dobre všimnúť prvú uskutočňovateľku tohto evanjelia, Máriu, Ježišovu matku. Ona je vznešeným príkladom jeho uskutočňovania – od predpovede starca Simeona po koniec jej pozemskej púte bol jej život pretkaný týmto evanjeliom utrpenia.

Potreba utrpenia bola obsiahnutá aj v Ježišovom vyučovaní: Kto chce ísť za mnou,... nech vezme každý deň svoj kríž... Cesta do kráľovstva nebeského je úzka a strmá. Jeho učeníci budú veľa trpieť. Všetci vás budú nenávidieť pre mňa. Tieto utrpenia budú overením podobnosti s Kristom a ich lásky k nemu.

V utrpení sa skrýva jedinečná sila, ktorá spája človeka s Kristom. Ono je príčinou častých obrátení: sv. František Assiský, Ignác z Loyoly a iní. Cirkev vo všetkých trpiacich bratoch a sestrách vidí mnohoraký subjekt Božskej sily.

4.1.6 Milosrdný Samaritán

Toto podobenstvo patrí k evanjeliu utrpenia. Usmerňuje totiž náš vzťah k trpiacemu bratovi. Milosrdný Samaritán je každý, kto sa pri trpiacom zastaví, každý, kto cíti s trpiacim súciti. Milosrdný Samaritán však koná, a to veľmi konkrétne. Ľudstvo má blízko k milosrdnému Samaritánovi, keď nie na základe kresťanských hodnôt, tak aspoň v duchu humanity. Toto podobenstvo sa stalo jedným z podstatných prvkov mravnej kultúry a života všeobecnej civilizácie. Vôbec nie je na prekážku, že samaritánska pomoc sa v našich podmienkach inštitucionalizovala. Stalo sa tak v prospech odbornosti. Kristus ubezpečuje všetkých „Samaritánov“: čokoľvek ste urobili týmto mojím trpiacim bratom, mne ste urobili.

On sám v trpiacom zakusuje našu lásku, on prijíma poskytnutú pomoc. Kristus naučil ľudí, aby pomocou bolesti robili dobro a robili dobro tomu, čo trpí.

Záver

Toto je skutočne nadprirodzený a súčasne ľudský zmysel utrpenia. Je nadprirodzený, lebo je zakotvený v Božom tajomstve vykúpenia sveta a súčasne je aj hlboko ľudský, lebo človek v ňom nachádza seba samého, svoju ľudskosť, dôstojnosť a poslanie.

Utrpenie je tajomstvo. Ono sa vyjasňuje jedine v tajomstve vteleného Slova. Kristus nám zjavuje tajomstvo Otca a jeho lásku k nám.

4.2 Apoštolský list Orientale lumen

Úvod⁹⁴

Pán Ježiš založil jednu Cirkev, a predsa mnohé kresťanské spoločenstvá, ktoré sa síce hlásia za skutočných Pánových učeníkov a nasledovníkov, nezmýšľajú rovnako a ich cesty niekedy privádzajú k roztrieštenosti. Ježišov testament však bol skutočným volaním po jednote.

Túto skutočnosť si naplno uvedomil Druhý vatikánsky koncil. V osobitnom dekréte *Unitatis redintegratio* sa zvlášť zaoberá problematikou osobitného zreteľa na cirkvi Východu. Chce napomôcť k obnove jednoty medzi kresťanmi Východu a Západu. Rôzne podnety z dekrétu už našli svoje uplatnenia v snahe o ekumenizmus s Východom.

Na snahu o univerzalitu nadviazal pápež Ján Pavol II., keď 2. mája 1995 zverejnil apoštolský list *Orientale lumen*. Urobil tak z príležitosti stého výročia apoštolského listu *Orientalium dignitas* od pápeža Leva XIII.

4.2.1 Fenomén východných cirkví

Prvotné cirkvi povstali na Východe odmietnutím vieroučných doktrín prvotných koncilov, zvlášť Efezského (431) a Chalcedonského (451).⁹⁵ Neskôr prerušili unitu cirkevného spoločenstva s Rímom a svojimi východnými patriarchátmi. Od Ríma sa tak oddelilo niekoľko národných cirkví, niektoré si doposiaľ zachovali svoju identitu.

Z praktického a logického hľadiska ich môžeme rozdeliť podľa akceptovania všeobecných cirkevných koncilov.

Je to predovšetkým Asýrska cirkev Východu uznávajúca prvé dva koncily ako ekumenické.

Ďalej skupina cirkví, ktoré prijímajú učenie prvých troch ekumenických koncilov, medzi ktoré patrí Koptská ortodoxná cirkev, Sýrska ortodoxná cirkev, Arménska apoštolská cirkev, Etiópska ortodoxná cirkev, Malankarsko-sýrska ortodoxná cirkev. Každá z vymenovaných ortodoxných cirkví má kvázi dvojníka – uniátsku katolícku cirkev, ktorá žije v úplnej jednote s Rímom. Dnes teda existuje Sýrska katolícka cirkev (roku 1662 obnovila jednotu s Rímom), Arménska katolícka cirkev (1740), Koptská katolícka cirkev (1895), Etiópska katolícka cirkev (1930), Sýrsko-malankarská katolícka cirkev (1930).

⁹⁴ Porov.: POLLÁK, V.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

⁹⁵ Porov.: KOVAČKA, M.: *5000 rokov filozofie, náboženstva, vied a umení*. Bratislava : Statist, 2001, s. 219-223.

Počas stáročí svojej existencie si cirkvi Východu a Západu začali osvojovať odlišné zvyklosti v oblasti kultu, v usporiadaní cirkevného života a od kritického roku schizmy 1054 aj v doktrínálnej oblasti učenia. Pokusy o zjednotenie badáme v roku 1274 v tzv. Lyonskej únii a v roku 1439 v tzv. Florentskej únii. Tu niekde majú koreň autokefálne ortodoxné cirkvi uznávajúce prvých sedem koncilov. Medzi ne patrí: Konštantinopolský ekumenický patriarchát, Alexandrijský patriarchát, Jeruzalemský patriarchát, Antiochijský patriarchát, Patriarchát Moskvy a celej Rusi, Srbský patriarchát, Rumunský patriarchát, Grécka ortodoxná cirkev.⁹⁶

4.2.2 Predstavenie apoštolského listu

Apoštolský list Svätý Otec Ján Pavol II. vydal z príležitosti stého výročia apoštolského listu Leva XIII. *Orientalium dignitas*. Ján Pavol II. ním nadviazal na myšlienky svojho predchodcu, ktorý chcel vo svojom liste obhájiť význam východných tradícií pre celú Cirkev.

List má zaujímavú štruktúru. Vidieť, že Svätý Otec dôkladne premýšľoval jeho obsah.

Skladá sa z dvoch základných častí.

Prvá má názov *Spoznávanie kresťanského Východu a skúsenosť viery*, druhá *Od poznávania k stretnutiu*. Svätý Otec si uvedomuje, že vzájomné stretnutie Východu a Západu predchádza vzájomné poznanie. Preto v prvej časti apoštolského listu poukázal na pozitívne skúsenosti viery, ktoré môže Východ Západu ponúknuť a v druhej sa snaží poukázať na spôsob stretnutia týchto dvoch tradícií. Pokúsim sa krátko charakterizovať obidve časti.

4.2.3 Spoznávanie kresťanského Východu a skúsenosť viery

Samotný názov prvej časti apoštolského listu naznačuje smer pápežovej reflexie. Je ním pozitívne zhodnotenie prvkov Východu, ktoré sú obohacujúce a do istej miery aj inšpirujúce pre Západ. Uvediem len tie najdôležitejšie v takom poradí, ako sa nachádzajú v samotnom liste.

Na prvom mieste Svätý Otec vyzdvihol Východ pre jeho lásku k liturgii a Eucharistii. Je naozaj všeobecne známe, s akou veľkou úctou slávia východní kresťania liturgiu. A je to práve liturgia vyjadrená svojou rozmanitosťou,

⁹⁶ Porov.: CABAN, P.: *Charakteristika východných cirkví podľa Unitatis redintegratio*. Banská Bystrica, 2000.

prostredníctvom ktorej môžeme poznať ducha, ktorý oživuje každú tradíciu.⁹⁷ Liturgická modlitba v Oriente prejavuje veľkolepú schopnosť pojať ľudskú osobu v jej celistvosti. Všetko v liturgii je výrazom pre postupné vciťovanie sa do mystéria, ktoré sa slávi so všetkými ľuďmi. V liturgii odhaľujú veci svoju povahu ako dar, ktorý bol ponúknutý ľudstvu.

Ďalším výdobytkom Orientu je podľa pápeža teológia zbožštenia, ktorá sa dá zhrnúť do jednej myšlienky, ktorú vyslovil sv. Irenej koncom 2. storočia, že Boh sa stal dieťaťom človeka, aby sa človek stal dieťaťom Boha.

Východ sa vyznačuje hlboko vyvinutým zmyslom pre nevysloviteľnú božskú skutočnosť a trinitárne tajomstvo. Učenie viery o Najsvätejšej Trojici malo a má na Východe mnoho obhajcov z radu teológov, ale aj jednoduchých ľudí, ktorí ho vyjadrujú hlavne vo svojich modlitbách.

Ako veľká hodnota v kresťanskom Oriente pretrváva rešpektovanie iných národov a ich kultúr, a požiadavka, aby Božie slovo zaznelo v každej reči. Pritom sa však nezabúda na túžbu po univerzalite Cirkvi.

Na východe sa tiež nachádzajú poklady veľkých duchovných tradícií. Zvlášť fenomén východného mníšstva. Tam už od dávnych čias cirkevných otcov prekvitala mníšska duchovnosť, ktorá prenikala aj na Západ. Svätý Otec venuje charakteristike mníšstva pomerne veľký myšlienkový priestor. Charakterizuje a snaží sa ho aplikovať na každodenný život kresťana. Mníšsky stav si na Východe uchoval pôvodnú jednotu, pretože nepozná tak ako na Západe sformovanie rozličných typov apoštolského života. Ukazuje, že život prebieha medzi dvoma vrcholmi: medzi Slovom a Eucharistiou. Pohľad mnícha je upriamený na Krista. V usužovanej tvári muža bolesti vníma až prorockú predzvesť osláveného obličaja Zmŕtvychvstaleho. Pohľad mnícha zvyká si vidieť Krista aj v najskrytejších kútoch stvorenia ako aj v dejinách ľudstva. Mníchova cesta nenesie vo všeobecnosti len akcent osobného úsilia, ale ocitá sa aj vo vzťahu k duchovnému otcovi, ktorému sa zveruje s detskou dôverou a istotou. Týmto Orient učí, že sú bratia a sestry, ktorí dostali od Ducha dar duchovného vedenia. Sú cennými orientačnými bodmi, pretože na všetko nazerajú očami lásky, ako sa Boh díva na nás.

Mníšstvo bolo prednostným nástrojom pre evanjelizáciu národov v staroveku aj v stredoveku. Výrazné spoločné podstatné rysy, ktoré spájajú východnú a západnú mníšsku skúsenosť, vytvárajú podivuhodný most bratstva, kde prežívaná jednota dokonca jasnejšie zažiarí ako všetko ostatné, čo sa môže zviditeľniť v dialógu medzi cirkvami.

⁹⁷ Porov.: HIRKA, J.: Obnova Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku vo svetle dokumentu Druhého vatikánskeho koncilu *Orientalium Ecclesiarum*. In : *Duchovný pastier : Týždeň koncilu na Slovensku*. Zodpovedný redaktor Daniel Dian. 9. 10. 2002, roč. LXXXIII, s. 486.

V závere prvej časti pápež poukazuje na apofatizmus kresťanského Orientu. Označuje istý paradox medzi rastom v poznaní a skutočným poznaním Boha: čím viac človek rastie v poznaní Boha, tým viac ho vníma ako nedosiahnuteľné a vo svojej podstate nepochopiteľné tajomstvo. Pokorné uvedomovanie si podmienených hraníc voči transcendentnu Boha je v Oriente vyjadrené vzývajúcim mlčaním. Západ by mal kontemplovať túto skutočnosť a aj v tomto sa učiť od Východu.

4.2.4 Od poznávania k stretnutiu

Na začiatku druhej časti pápež poukázal na Druhý vatikánsky koncil, na ktorom sa konciloví otcovia zamýšľali nad blízkosťou všetkých tých, ktorí veria v Krista. Takto zaznela veľká výzva na nastúpenie cesty vzájomného poznávania, ktorá vedie k jednote. Svätý Otec vyjadruje veľkú túžbu pokračovať na ceste vzájomného poznávania v láske. Preto vyslovuje želanie nanovo zrevidovať dejiny cirkví, aby sa tak konečne napísali dejiny jednoty. Pritom je potrebné uprieť svoj zrak na prvé najužšie bratské zväzky medzi cirkvami v plnom spoločenstve viery a ich vzájomné rešpektovanie rozdielneho charakteru a identity. Významným svedectvom pre jednotu v rozdielnosti sú prvé koncily v dejinách Cirkvi. Aj napriek tomu, že v prvých storočiach vznikali spory, v prvom tisícročí jednota medzi Rímom a Konštantinopolom pretrvávala.

Je paradoxné, že jednotu nenarušili ani tak historické udalosti alebo otázka prednosti, ako najmä postupné odcudzenie, že rozdielnosť toho druhého nebola chápaná ako spoločné obohatenie, ale ako nezlučiteľnosť. A aj keď v druhom tisícročí s rastúcou neznalosťou sa rozdielnosť prehľbovala, znovu dochádzalo ku konštruktívnym stretnutiam medzi hlavami cirkví, ktoré vždy deklarovali želanie zintenzívniť vzájomné vzťahy.

Odraz dlhoročných snáh nachádzame aj v úvahách Druhého vatikánskeho koncilu a hlavne v obapolnom zrušení vzájomnej cirkevnej kлятby z roku 1054 pápežom Pavlom VI. a ekumenickým patriarchom Atenagorasom I. Otvorila sa tak nová perspektíva. Preto je naliehavé uvedomiť si veľkú zodpovednosť: dnes môžeme spoluúčinkovať pri hlásaní Božieho kráľovstva, alebo sa môžeme stať podporovateľmi nových rozkolov. Vždy je preto potrebné veritatem facere in caritate, vedený láskou pridržať sa pravdy, lebo zjednotenie sa môže uskutočniť len s Božou láskou, ak to cirkvi spoločne chcú pri rešpektovaní jednotlivých tradícií a potrebnej autonómie. Svätý Otec si naplno uvedomuje, že jednotu predchádza vzájomné poznanie. Znovu zdôrazňuje tento princíp a konkretizuje ho. Vyzýva k poznaniu liturgie východných cirkví, k prehĺbeniu znalosti o duchovných tradíciách a ako veľmi pozitívne vníma hlavne vzájomné

návštevy, ktoré nech sa uskutočňujú na rôznych úrovniach – od akademickej cez kláštory až po každodenné spolunažívanie.

Záver listu je adresovaný predstaviteľom východných cirkví. Pápež vyjadruje svoju bolesť nad tým, že sa ešte nemôžeme zúčastniť na tej istej Eucharistii. No vzápätí poukazuje na nádej, že napriek stáročnému vzdialeniu sme si boli veľmi blízki, možno bez toho, že by sme o tom vedeli, spolu sme šli v ústrety jednému Pánovi a tým sme sa zbližovali.

Záver

Po krátkom predstavení fenoménu východných cirkví a charakterizovaní obsahovej a štrukturálnej stránky apoštolského listu je jasná veľká túžba Svätého Otca po jednote. Ktosi nazval Jána Pavla II. pápežom jednoty. V tomto tvrdení sa skrýva veľký kus pravdy. Celý jeho pontifikát je poznačený priam zázračnou cestou porozumenia, a to nielen s východnými cirkvami. Jeho myšlienky obsiahnuté v tomto liste nachádzajú mnohoraké uplatnenie a skrývajú v sebe, niekde medzi riadkami, množstvo podnetov, tak veľmi dôležitých pre dnešnú dobu, keď zaznieva známa otázka – kam kráčaš Cirkev?

4.3 Tertio millennio adveniente

Úvod⁹⁸

S príchodom nového tisícročia si pripomíname slová sv. Pavla v liste Galat'anom: „Keď prišla plnosť času, Boh poslal svojho Syna“ (*Gal 4,4*). Táto plnosť času sa stotožňuje s tajomstvom vtelenia Slova. Boží Syn sa narodil zo ženy, aby vykúpil tých, čo boli pod zákonom. A tak už nie si otrok, ale syn; a keď syn, tak aj dedič (*porov. Gal 4,6-7*). Takýto výklad tajomstva vtelenia obsahuje objasnenie trojičného tajomstva a pokračovania poslania Syna v poslaní Svätého Ducha. Uskutočnenie plnosti času nám vierohodne opisujú aj evanjelisti Lukáš a Ján. Lukáš nám podáva opis Ježišovho narodenia od vydania rozkazu cisárom Augustom až po situáciu v Betlehemskej jaskyni (*porov. Lk 2,1-20*). Tak sa splnilo, čo predpovedal anjel Gabriel Márii pri zvestovaní, že Duch

⁹⁸ Porov.: TONDRA, P.: *Seminárna práca zo spirituality*. Spišská Kapitula : 2002.

Svätý zostúpi na ňu a moc Najvyššieho ju zatieni. A preto aj dieťa bude svätým, bude to Boží Syn. Mária odpovedá bez váhania (*porov. Lk 1,26-37*). Nijaká odpoveď človeka v dejinách nebola taká dôležitá ako táto. Záležal od nej ďalší vývoj ľudstva. Ján zase výstižne zhŕňa hĺbku tajomstva vtelenia v jednej vete: „A Slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami“ (*Jn 1,14*). Je to vtelenie večného Slova rovnakej podstaty s Otcom od počiatku, pomocou ktorého všetko jestvuje (*porov. Jn 1,1-18*). O tomto Slove apoštol Pavol píše, že je prvorodené zo všetkého stvorenia (*Kol 1,15*). Ono je večná múdrosť, myšlienka, obraz Božej podstaty (*Hebr 1,3*). Skutočnosť, že večné Slovo vstúpilo do stvorenia, dodáva udalosti v Betleheme jedinečnú kozmickú hodnotu. Vďaka tomuto Slovu je kozmos usporiadaný. A vďaka Slovu sa obnovuje poriadok stvorenia. A tak Slovo – Kristus je jediným prostredníkom medzi Bohom a ľuďmi, a niet iného mena, v ktorom máme vykúpenie, odpustenie, milosti, lebo v ňom si Boh predsavzal zjednotiť všetko ako v hlave na nebi aj zemi. Kristus zároveň plne objavuje človeka človekovi, dáva mu najavo jeho vznešenosť a oboznamuje ho s jeho najvyšším povolaním a zmyslom práve v tajomstve vtelenia. Ak prijmem, že Boh sa skutočne vtelil, tak pochopíme aj všetky rozmery človeka. Tým, že vzal na seba ľudskú prirodzenosť a pritom ju nezničil, tým aj našu ľudskú prirodzenosť vyzdvihol na vysoký stupeň dôstojnosti. Lebo svojím vtelením sa spojil s každým človekom. O tejto skutočnosti hovoria II. a III. carhradský a Chalcedonský koncil (*porov. GS 22*).

4.3.1 Boh - hľadateľ človeka

Skutočnosť, že Boží Syn sa stal jedným z nás, sa udiala v najväčšej skromnosti, takže niet divu, že svetská historiografia, zaujatá významnejšími udalosťami a osobami, venovala mu spočiatku len prchavé, predsa však len významné zmienky. Napríklad v Židovských starožitnostiach, ktoré v rokoch 93 a 94 zostavil v Ríme Jozef Flávius, keď referuje o požiari Ríma, výslovne sa zmieňuje o Kristovi popravenom na príkaz Poncia Piláta za vlády cisára Tibéria. Avšak uvedená udalosť sa predstavuje vo svojom plnom svetle v spisoch Nového zákona. Kristus sa narodil z vyvoleného ľudu, v ktorom plán spásy bol zameraný na jeho príchod. A tak jedine on je pravý Záchranca, lebo len on jediný bol ohlasovaný zo všetkých predstaviteľov veľkých svetových náboženstiev. Celý Starý zákon tomu dosvedčuje (*porov. DV 15*). Ježiš, keď prichádza, tak sa neobmedzuje len na to, aby hovoril v mene Boha, ale je samým Bohom. Dotýkame sa tak podstatného bodu, ktorým sa kresťanstvo odlišuje od ostatných náboženstiev. Tu nielen človek hľadá Boha, ale aj Boh osobne hľadá a prichádza, aby rozprával človekovi o sebe, a ukázal mu cestu k sebe. Je to hľadanie vo vnútri Boha. Ak sám Boh ide hľadať človeka, tak preto, lebo ho

miluje od večnosti a chce ho vyzdvihnúť do hodnosti dieťaťa. Prečo ho hľadá? Pretože človek sa od neho vzdialil a skryl, pretože sa dal zviest' nepriateľom Boha, pretože sa vydal opačným, čiže chybným smerom. Vtelené Slovo tomu dosvedčuje, a tak splňa túžby prítomné vo všetkých náboženstvách. Táto služba je Božím dielom a prevyšuje ľudské diela. V Kristovi Človekovi a Bohu sa človek stretá s Bohom, rozpráva sa s ním. Už ho nemusí hľadať v tápajúcich predstavách. Kristus je pre človeka nový začiatok všetkého. Takto je Kristus zavŕšením a zakotvením túžby všetkých náboženstiev sveta.

4.3.2 Jubileum

Vtelenie Slova sa uskutočnilo v plnosti časov. Čas sa naplnil tým, že Boh zostúpil do dejín človeka. Jestvuje väčšie naplnenie? Aké sú ešte možné? Niektorí myslia na tajomné kozmické sily človeka. V človeku je však nepotlačiteľná túžba žiť stále. Veď aj samotná viera v reinkarnáciu, hoci samotné kresťanské zjavenie ju vylučuje, ukazuje, že človek sa nemieni zmieriť so smrťou. Je presvedčený o svojej nesmrteľnej prirodzenosti. Človek je preto povolaný uskutočniť svoju úlohu v priebehu jedinej existencie na zemi. Toto splnenie poslania človek dosahuje správnym odovzdaním seba Bohu a úplnou sebarealizáciou v Bohu. Teda vstúpiť do plnosti času znamená dosiahnuť koniec času a vystúpiť z jeho hraníc, aby sme našli naplnenie vo večnosti Boha. V Ježišovi sa teda začínajú posledné časy, časy Cirkvi, ktorá bude trvať až do jeho druhého príchodu. Z tohto vzťahu Boha k času vzniká povinnosť posväcovať jednotlivé časy, dni, týždne, ako to bolo v Starom zákone.

Na tomto pozadí stáva sa pochopiteľným zvyk jubileí, ktorý má počiatok v Starej zmluve a pokračuje v Cirkvi Ježišovým vyhlásením o sebe, že on je tým prorokom, ohláseným Mesiášom, a že v ňom sa začína čakaný čas. Tak sa jubileá vzťahujú na tento čas, ktorý má ohlasovať blahozvesť chudobným, oslobodiť utláčaných, vrátiť zrak slepým. Jubileum je takto znakom Ježišovej činnosti a nielen chronologickým určením nejakého výročia. V Starom zákone jubilejný čas bol venovaný Bohu. Bol to sobotňajší rok odpočinku. Nechávala sa odpočívať zem, prepúšťali sa otroci na slobodu, odpúšťali sa dlhy, vracala sa späť do vlastníctva zem otcov. To všetko sa malo stať na Božiu česť. Najvýznamnejšou činnosťou jubilea však bola všeobecná emancipácia obyvateľov. Boh takto už predpovedal skutočné oslobodenie v Mesiášovi a pripomínal v konečnom dôsledku, že iba jemu prináleží „dominum altum“ – skutočné panstvo nad celým spoločenstvom, pretože ak daroval zem ľuďom, tak ju daroval všetkým. A tak jubilejný rok mal slúžiť práve tejto sociálnej spravodlivosti. Následne prorok Izaiáš vyhlasuje jubilejný rok za „milostivý rok

Pána“. A práve pre Cirkev je jubilejný rok – rok milostivý, rok odpustenia, zmierenia, rok obrátenia sa a pokánia.

Všetky jubileá sú viazané na výročia. Niektoré majú charakter profánnosti, ale kresťania im vždy pripisujú náboženský charakter a poukazujú na osobitý milostivý rok pre jednotlivú osobu, ktorá prijíma sviatosti a milosti. Čo sa aplikuje na individuálne jubileá, tak možno aplikovať aj na spoločenstvá alebo ustanovizne. Na tomto pozadí, dvetisíc rokov od Kristovho narodenia, predstavuje veľké jubileum mimoriadny význam nielen pre kresťanov, ale i pre celé ľudstvo, keďže prvoradá úlohu v týchto dvoch tisícročiach zohralo kresťanstvo. Jubileum však hovorí hlavne o vnútornej radosti, plesaní, ktoré sa prejavuje navonok, lebo príchod Boha na svet je aj vonkajšou udalosťou. Preto každá radosť má naznačovať, že Cirkev sa raduje zo spásy, a preto k nej všetkých pozýva, lebo tento čas je naplnený Božou prítomnosťou a jeho spásonosnou činnosťou. V tomto duchu sa Cirkev raduje, ďakuje i prosí Pána dejín i človeka.

4.3.3 Jubileum v predpríprave

Jubileá v Cirkvi sú pripravované Božou prozreteľnosťou. Preto pozeráme s pocitom vďačnosti na to, čo sa stalo od Kristovho narodenia a v celom rozsahu hľadáme svedectvo nielen o človekovi, ale i o Božom zásahu. Preto možno tvrdiť, že II. vatikánsky koncil v 20. storočí je prozreteľnostnou udalosťou, ktorou Cirkev započala prípravu na veľké Jubileum roku 2000. Tento koncil okrem sústredenosti na tajomstvo Krista a Cirkvi je zároveň najviac zo všetkých otvorený svetu. Táto otvorenosť bola evanjeliovou odpoveďou na nedovolené prešľapy voči celému ľudskému pokoleniu, ktoré jednoznačne dosvedčujú potrebu očistenia a obrátenia. V tomto smere Učiteľský úrad po koncile priniesol prínos pre prípravu novej kresťanskej jari, ktorú odhalí veľké jubileum, ak kresťania prejavia učenlivosť a vnímavosť voči Duchu Svätému. Bohatstvo obsahov a nový tón koncilu tvoria oznámenie nových časov hovoriacich jazykom evanjelia a blahoslavenstiev. Ale najlepšia príprava sa však prejaví najvernejším úsilím uplatňovania náuky II. vatikánskeho koncilu v živote každého jednotlivca a celej Cirkvi. Do radu príprav na jubileum zároveň patrí aj rad synód, ktorý sa začal po koncile, kde námetom je nová evanjelizácia, ktorá vychádza z apoštolskej exhortácie *Evangeliu nuntiandi* Pavla VI.

Synody otvárajú priestor pre laikov, čím sú výrazom sily Cirkvi, ktorú Kristus daroval všetkým začleneným do poslania prorockého, kňazského a kráľovského. Príprava na jubileum sa tak uskutočňuje na univerzálnej i lokálnej rovine v celej Cirkvi. Špecifické úlohy vzťahujúce sa na jubileum patria aj úradu

rímskeho biskupa a v dôsledku toho v tejto perspektíve konali všetci pápeži 20. storočia. Pápeži sa hlavne venovali témam katolíckej sociálnej náuky v oblasti vzťahov medzi prácou a kapitálom. Obraňovala sa dôstojnosť a práva osoby. A dosahovali vzájomne zosúladenie medzi Východom a Západom v dôsledku nebezpečenstva jadrovej vojny. Pontifikát pápeža Jána Pavla II. už od prvého dokumentu *Dominum et vivificantem* hovorí jasne o veľkom jubileu, keď nabáda žiť „nový advent“. Príprava sa stáva hermeneutickým kľúčom tohto pápeža, lebo túži vyvolať mimoriadnu citlivosť pre všetko, čo hovorí Duch Cirkvi, cirkvám, jednotlivým ľuďom i celým spoločenstvám od najmenších, ako je rodina, až po národy a medzinárodné organizácie, a to tak, aby sa neprehliadli kultúry a zdravé tradície.

V dôsledku toho sa púte pápežov stali dôležitým prvkom, ktoré sa začali za Jána XXIII., vzrastali za Pavla VI. a za súčasného pápeža sa putovanie stalo systematickým, čím zasiahol jednotlivé cirkvi vo všetkých svetadieloch a mal na pamäti hlavne rozvoj ekumenických vzťahov s kresťanmi rôznych vyznaní. Zároveň pri príprave jubilea majú zohrať svoju úlohu aj jednotlivé cirkvi, ktoré svojimi jubileami oslavujú začiatok kresťanstva a dejiny spásy svojich národov. Taktiež východné cirkvi, ktorých patriarcháty majú úzke väzby na apoštolské dedičstvo a ich tradície, sú majetkom celého kresťanstva. Jubileá týchto cirkví a spoločenstiev vyvolávajú spomienku na Kristovu cestu storočiami, ktorá sa začala udalosťou v Nazarete a Betleheme a zakotvujú ju do jubilejného roka na konci tisícročia. Celé kresťanské dejiny sa nám takto javia ako rieka, do ktorej prínášajú svoje vody mnohé prítoky. Spoločné Jubileum nás pozýva stretnúť sa s vernosťou a spolupatričnosťou na brehoch tejto rieky. Svoju úlohu tu zohrali tiež Sväté roky 20. storočia, a zvlášť Mariánsky rok, ktorý bol veľmi hlboko prežívaný, čím obsiahol v sebe to, čo sa plne vyjadrí v Jubilejnom roku. Taktiež významným rokom bol Rok rodiny. Predkladaním učenia o rodine (*porov. GS 47 - 51*) chcel, aby vo Veľkom jubileu prostredníctvom nazaretskej rodiny Boží Syn vstúpil do dejín každej rodiny.

4.3.4 Jubileum v príprave

Na pozadí tejto širokej panorámy sa vynára otázka bezprostrednej prípravy Veľkého jubilea a s tým spojený špecifický program podujatí, aby nebol umele a ťažko uskutočniteľný v jednotlivých cirkvách, ktoré žijú v tak odlišných životných podmienkach. Hlavnou pripomienkou bol čas prípravy, ktorý sa rozdelil na dve fázy.

Prvá fáza má predprípravný charakter: bude oživovať v kresťanskom ľude vedomie hodnoty a významu jubilea, ktoré nesie so sebou kristologický ráz, bude spájať štruktúru spomienky so štruktúrou oslavy s neobmedzovaním sa na

spomienku iba pojmovo, ale bude sprítomňovať jej spásonosnú hodnotu sviatosťou aktualizáciou. Spomienka musí upevniť vieru v Boha, ktorý sa zjavil v Kristovi, posilniť nádej zameranú na očakávanie večného života a oživiť lásku zaujatú v službe iným. V jubileu sa kresťania znovu ocitnú zoči-voči láske Otca, ktorý dal svojho Syna. Zároveň vyslovia dôverné poďakovanie za dar Cirkvi - znak a nástroj dôverného spojenia s Bohom a jednoty ľudu, ale najväčšou radosťou bude radosť z odpustenia hriechov a obrátenia. Preto je potrebné postaviť opäť do popredia pokánie a zmierenie, ako nutnú podmienku k zmiereniu s Bohom i ľuďmi. Cirkev berie na seba viny svojich hriešnych detí a neprestáva robiť za ne pokánie (*porov. LG 2-8*), pamätajúc pritom na to, že sa vzdialili od Kristovho ducha a poskytli tak svetu namiesto svedectva viery pohľad pohoršenia. Preto Svätá brána jubilea bude musieť byť symbolicky väčšia než predošlé, lebo ľudstvo necháva za sebou nielen storočie, ale tisícročie. Uznať zlyhania včerajška je úkon statočnosti a odvahy, ktorý pomáha posilniť našu vieru a robí nás ochotných čeliť pokušeniam dneška. K najvážnejším hriechom treba započítať tie, ktoré poškodili Bohom chcenú jednotu. V tomto sa musí Cirkev vrúcnejšie obracať k Svätému Duchu a prosiť o dar jednoty pre kresťanov. Od nás sa žiada podporovať tento dar, avšak bez zľahčovania a zdráhania sa pred svedectvom pravdy. To je jedna z úloh súčasných kresťanov, ktorá nás vedie k spytovaniu svedomia a k ekumenickým podujatiam, v dôsledku ktorých by sme sa Jubileu mohli predstaviť, i keď nie celkom, ale aspoň oveľa viac zjednotení. Treba pokračovať v ekumenickej modlitbe kresťanov, ktorí sa stotožnia s Kristovými slovami: „Otče,... aby boli jedno, ako sme my jedno“ (*Jn 17,22*). Veľké bolesti spôsobuje aj súhlas s metódami neznášanlivosti a násilia v službe pravdy. Mnohí uvažovali tak, že autentické svedectvo pravdy by sa mohlo zničiť s potlačením mienky iného alebo s jej vytlačením na okraj. Často šlo o súhrn dôvodov, ktoré vytvárali neznášanlivosť a vášnivosť. Z týchto príznakov vyplýva poučenie pre každého: „Pravda sa presadzuje iba silou samotnej pravdy, ktorá preniká myseľ“ (*porov. DH 1*). Dôležité je však i spytovanie svedomia za Cirkev prítomnosti. Kresťania si musia pripustiť mieru zodpovednosti voči zlu našich čias. Veď ich náboženská ľahostajnosť má za následok, že sa stratil transcendentný zmysel ľudského bytia, zavládol zmätok na etickom poli, prestal sa rešpektovať život a rodina a mnohí dnes žijú tak, ako keby Boha nebolo, a to všetko v dôsledku toho, že neukázali pravú Božiu tvár pre „nedostatky vlastného náboženského, mravného a spoločenského života“ (*GS 19*). Taktiež nemožno poprieť, že duchovný život u mnohých kresťanov prechádza časom neistoty, ktorá zasahuje mravný život, modlitbu a teologickú správnosť viery. Viera je tu často zmietaná bludnými teologickými smermi, ktoré sa šíria následkom neposlušnosti voči Učiteľskému úradu Cirkvi a nedostatočným prijatím koncilu i jeho záverov z jednotlivých konštitúcií.

Cirkev sa rodila z krvi mučeníkov. Historické udalosti by nikdy nezabezpečili taký rozvoj Cirkvi, keby tu nebolo mučeníkov. Na konci druhého tisícročia sa Cirkev znova stala Cirkvou mučeníkov a tým aj semenom. To je svedectvo, na ktoré sa nesmie zabúdať. Preto je potrebné zozbierať dokumentáciu, čo, samozrejme, nemôže nemať aj znaky ekumenizmu. Veď ekumenizmus svätcov a mučeníkov je tu výrečnejší ako hlas pôvodcov rozdelenia. Uctievanie svätosti svojich synov a dcér Cirkev preukazuje najvyššiu česť samotnému Bohu a úctu Kristovi, pôvodcovi ich mučeníctva a svätosti. Preto bude úlohou Apoštolskej stolice, aby uviedla martyrológiu tých, ktorí aj v našom čase žili úplne v Kristovej pravde, a osobitne mužov a žien, ktorí uskutočnili svoje kresťanské povolanie v manželstve na povzbudenie pre ostatných kresťanských manželov.

Nevyhnutnou potrebou sú aj zvolávania synód kontinentálneho rázu a zvlášť zvolanie synody pre Áziu, kde je naliehavá potreba stretnutia sa kresťanstva s najstaršími kultúrami a miestnymi náboženstvami, aby sa osvetlila a prehĺbila pravda o Kristovi ako o jedinom Sprostredkovateľovi medzi Bohom a ľuďmi a o jedinom Vykupiteľovi sveta, ktorý je výrazne odlišný od zakladateľov iných náboženstiev (*porov. NA 2*).

Druhá fáza prípravy navrhuje, aby prebiehala v rozpätí troch rokov a štruktúra tohto trojročného obdobia bude štruktúra trinitárna.

V prvom roku sa venovať uvažovaniu o Kristovi. Je potrebné dôkladne objasniť kristologický charakter Jubilea, ktoré bude oslavovať vtelenie Božieho Syna a tajomstvo spásy človeka. Aby kresťania poznali opravdivú Kristovu identitu, treba sa vracať s obnoveným záujmom k Biblii. Veď v zjavenom texte je sám Nebeský Otec, ktorý nám láskavo ide v ústrety a ukazuje nám bytie Syna i Boží plán na záchranu (*porov. DV 25;2*). Toto úsilie sa bude môcť oprieť o znovuobjavenie krstu podľa slov: „Všetci, čo ste pokrstení v Kristovi, Krista ste si obliekli“ (*Gal 3,27*), lebo krst tvorí základ kresťanského jestvovania a spoločenstva, a zároveň vytvára spoločenstvo s tými, ktorí ešte nie sú v Katolíckej cirkvi (*porov. KKC 1271*). Preto je potrebné posilnenie viery a svedectva kresťanov, čo je cieľ jubilea, aby sa prebudila v každom túžba po svätosti a úsilí o osobné obrátenie v duchu modlitby a prijatia blížneho.

Ako vhodný prostriedok navrhuje znovuobjavenie katechézy, prehĺbenie katechizmu, čítanie Svätého písma, živej tradície a počúvanie autentického Učiteľského úradu i duchovného dedičstva svätých. Zdôrazňuje, aby sme zostali realistami, preto nesmieme zabudnúť na vysvetľovaciu činnosť vo veci svedomia a poznania, pokiaľ ide o pohľad na Kristovu osobu. Zároveň, aby sme hlbšie prenikli do tajomstva Kristovej osoby a je potrebné hľadiť na blahoslavenú Pannu Máriu, ktorá sa nám stáva predmetom rozjímania v

tajomstve jej božského materstva. Ved' tvrdenie o ústrednom postavení Krista nemôže byť oddelené od jej úlohy, lebo Mária stále ukazuje na svojho Syna a stáva sa tak pre všetkých vzorom živej viery (LG 65).

V druhom roku navrhuje venovať sa Svätému Duchu a jeho posväcujúcej prítomnosti. Duch Svätý má svoje významné miesto vo Veľkom jubileu, lebo tajomstvo vtelenia sa stalo jeho dielom. On je taktiež rovnakej podstaty s Otcom i Synom. Je to Osoba, láska, nestvorený dar, večný prameň každého darovania sa od Boha. Tajomstvo vtelenia je vrchol tohto darovania. Duch sprítomňuje v Cirkvi jediné Zjavenie, a to tým, že ho robí živým a účinným v duši každého. Preto Cirkev sa nemôže pripraviť na jubileum iným spôsobom než v Duchu Svätom. V dôsledku toho je taktiež potrebné znovuoobjavenie Ducha v Cirkvi, ktorý vyvoláva a podnecuje lásku medzi veriacimi. On je hlavným činiteľom novej evanjelizácie. On buduje Božie kráľovstvo a pripravuje jeho prejavenie sa v Ježišovi Kristovi a pritom necháva vzklíčiť v ľudskom živote semeno konečnej záchrany.

V tejto eschatologickej perspektíve je kresťan volaný znovu odkryť čnosť nádeje, ktorá ho pobáda, aby nestrácal z pohľadu konečný cieľ a jednak ponúka zdôvodnenia pre každodennú úlohu pri pretváraní skutočnosti podľa Božieho plánu. Zároveň je potrebné prehľbiť znaky nádeje na svetskom poli vo vede, v životnom prostredí, spravodlivosti a na cirkevnom poli v rozmachu laického hnutia, v oddanosti zjednotenia a v dialógu. Nechať sa viesť Duchom aj v myslení, a to so zameraním na hodnotu jednoty vo vnútri Cirkvi. V tejto súvislosti je potrebné podčiarknuť, že jednota Kristovho tela je založená na činnosti Ducha, že je zaručená apoštolskou službou a oživovaná láskou. Takéto prehĺbenie viery privádza údy Božieho ľudu k zrelšiemu poznaniu zodpovednosti, ako aj k pociťovaniu poslušnosti voči Cirkvi (porov. LG 7; 37).

V poslednom roku navrhuje venovať pozornosť Bohu Otcovi. Celý život je putovanie do domu Otca. Putovanie zachycuje vnútro osoby a rozširuje sa na celé spoločenstvo. V treťom roku je úloha rozšíriť horizont veriaceho smerom k Bohu Otcovi, ktorého lásku objavujeme každý deň. Toto putovanie je potrebné konať spolu s osobou Krista, skrze ktorého môžeme dôjsť k Otcovi. Preto podstatným zmyslom „cesty k Otcovi“ je pobádať všetkých, aby sa dali na cestu opravdivého obrátenia, ktoré má v sebe „negatívny“ aspekt oslobodenia sa od hriechu, ako aj „pozitívny“ aspekt voľby dobra v prirodzenom zákone a potvrdenom i v Dekalógu. Hlásanie obrátenia je obzvlášť dôležité v dnešnej spoločnosti, v ktorej sa stratili samotné základy mravného chápania ľudskej existencie. Bude preto vhodné vyzdvihnúť teologickú čnosť lásky - lásky k Bohu a k bratom, lásku, ktorou Ježiš „hlásal evanjelium chudobným“ (Mt 11,5; Lk 7,22). V tomto aspekte musí vzrastať záujem Cirkvi o chudobných a stojacich

na okraji spoločnosti. A tak v duchu knihy Levitikus (25, 8-28) kresťania budú musieť vypočuť hlas všetkých chudobných sveta a budú nútení uvažovať aj o výraznom znížení medzinárodných dlhov, ktoré doliehajú na osud mnohých národov. Taktiež je potrebné rozmyšľať aj o ťažkostiach dialógu medzi kultúrami, ale aj o problematikách spojených s rešpektovaním práv ženy, s pozdvihnutím rodiny a manželstva. Veď Kristus odhaľuje človeka človeku a dáva mu poznať jeho najvyššie povolanie (*porov. GS 22*) a v tomto zmysle bude nevyhnutná konfrontácia so sekularizmom, dialóg s veľkými náboženstvami a vysporiadanie sa s civilizáciou Západu, ktorá je však vnútorne ochudobnená o Boha.

Na tieto krízy civilizácie treba odpovedať civilizáciou lásky. Najvýznamnejšie miesto, pokiaľ ide o medzináboženský dialóg, budú mať Židia a Moslimovia. Veľkým prínosom by tu boli spoločné stretnutia na miestach v Betleheme, Jeruzaleme a na Sinaji, na miestach s veľkým symbolickým významom pre tieto náboženstvá. V tomto horizonte úloh nech je pred našimi zrakmi vždy prítomná Panna Mária ako dokonalý príklad lásky k Bohu a blížnemu. Veď všemohúci Boh si vyvolil Máriu, aby jej materstvo začaté v Nazarete a dožitie pod krížom v Jeruzaleme bolo povzbudením pre všetkých, aby počúvali jej materinský hlas: „Urobte, čo vám Kristus povie“ (*porov. Jn 2,5*).

4.3.5 Pribeh oslavy

O oslave jubilea v jednotlivých častiach cirkevného sveta tvorí osobitná kapitola. Cieľom tejto oslavy je Najsvätejšia Trojica, z ktorej všetko pochádza a do ktorej smeruje všetko. Hlavne na toto tajomstvo miera tri roky bezprostrednej prípravy. Na základe toho, keďže Kristus je jediná cesta k Otcovi, budú sa konať eucharistické kongresy v roku dvetisíc. Veď vo sviatosti Eucharistie sa Spasiteľ neustále ponúka ľudstvu ako prameň života. Preto vyzývam každého človeka dobrej vôle, aby uskutočnil, čo je v jeho moci v dôsledku nezanedbania možnosti prijať v tomto jubileu Pánovu milosť, ktorá sa tu ponúka pre každého.

Záver

Cirkev rastie ako horčičné zrno z evanjelia. O tejto skutočnosti sa II. vatikánsky koncil vyjadruje: „Všetci sú pozvaní ku katolíckej jednote Božieho ľudu, či veriaci katolíci, či iní veriaci v Krista, alebo dokonca všetci ľudia, ktorí z Božej milosti sú povolaní ku spásu (*porov. LG 13*). A Kristus ako Boží kvas preniká stále hlbšie do života, šíriac dielo spásy. Okrem toho zahrňuje do

spásonosného panstva tiež všetku minulosť ľudského pokolenia, lebo „Ježiš Kristus je ten istý včera i dnes a naveky“ (*Hebr 13, 8*). Cirkvev dbá na toto, aby pokračovala pod vedením Ducha Utešiteľa v diele Krista (*porov. GS 3*). A preto od čias apoštolov postupne evanjelizuje celý svet. Stala sa misionárskou, lebo to je jej hlavná podstata. Veď vo svete sa opakuje situácia Aténskeho aeropagu, lebo čím viac sa svet odlučuje od kresťanských koreňov, tým viac sa stáva misijným územím v podobe rozličných „aeropagov“ (*porov. RM 37*) v kultúre, politike, hospodárstve. Na základe toho budúcnosť patrí mladým generáciám, ktoré Kristus čaká, ako čakal mladík, ktorý mu položil otázku: „Učiteľ, čo mám robiť, aby som mal večný život“ (*Mt 19,16*)? Mladí neprestávajú klásť Kristovi otázky, stretávajú sa s ním a hľadajú ho. Ak pôjdu cestou, ktorú im ukazuje, budú mať radosť, že prispejú vlastným dielom k jeho prítomnosti v časovom horizonte dejín ľudstva

4.4 Mulieris dignitatem

Úvod⁹⁹

V našej dobe ľudstvo prechádza prudkými zmenami. Na začiatku ľudstva muž mal dôležitejšiu úlohu ako žena. Žena mu bola podriadená, nemala takú hodnotu ako teraz, keď sa zrovnoprávnili s mužmi. Aj v kresťanskom náboženstve, viac než v ktoromkoľvek inom, má žena veľmi dôstojné postavenie. Nový zákon podáva veľa dôležitých svedectiev, že žena je dôležitou osobou. Otcovia na synode roku 1987 mali na zreteli preskúmať význam postavenia ženy a muža. Vyslovili významné slová a opierali sa aj o bežných mužov a ženy z rôznych vrstiev a jednotlivých cirkví. Posledná synoda sa konala v Marťanskom roku a jej ovocím je encyklika *Redemptoris Mater*, ktorá rozvíja učenie II. vatikánskeho koncilu.

Ôsma hlava *Lumen gentium* má nadpis: O preblahoslavenej Panne Márii v tajomstve Ježiša Krista a Cirkvi. Mária porodila Ježiša a tým bola zapojená a je prítomná v tajomstve Cirkvi. Preto treba pouvažovať nad úlohou ženy v Cirkvi i vo svete. Boh stvoril človeka na svoj obraz, na Boží obraz ho stvoril; stvoril ich muža a ženu (*porov. Gn 1,27*). Preto v Novom a Starom zákone sa hovorilo o poslaní ženy v novom tisícročí.

⁹⁹ Porov.: RATAJ, A.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

4.4.1 Žena - Matka Božia

(BOHORODIČKA - THEOTOKOS). Keď „prišla plnosť času, Boh poslal svojho Syna, narodeného zo ženy“ (*Gal 4,4*). Týmto slovami Pavol chce vyjadriť splnenie predsavzatia, ktoré Boh chcel uskutočniť a uskutočnil. Táto udalosť sa odohráva v nej a skrze ňu. Boh vo svojej добрote a múdrosti chcel zjaviť seba a vyjadriť tajomstvo svojej vôle (*porov. Ef 1,9*). V tejto udalosti stojí žena, to je aj naznačené v nazaretskom zvestovaní. „Hľa, počneš a porodíš...“ (*Lk 1,31-37*). Tu sa zdôrazňuje Máriine spojenie s Bohom. Týmto Boh poukazuje na dôstojnosť ženy. Žena je vzorom ľudskej prirodzenosti, ktorú vlastní všetci ľudia, no takúto udalosť je schopná pochopiť iba žena. Stala sa Bohorodičkou, lebo jej materstvo sa vzťahuje na telo, aj ľudskú prirodzenosť. Mária vyslovila úplné ženské odovzdanie Bohu vyslovením slova fiat – nech sa stane. Vyslovuje tým Bohu svoje slobodné rozhodnutie, že sa chce ním viesť. Bohorodička znamená dokonalosť, ktorá žene patrí a tvorí jej ženskosť. Najväčší význam dôstojnosti je, keď sa žena spojí s Bohom, lebo Boh stvoril ženu i muža na svoj obraz.

4.4.2 Boží obraz a Božia podoba

Muž a žena majú rovnakú ľudskú prirodzenosť. Spolu so svojimi deťmi v manželstve vytvárajú rodinu podľa príkazu Boha: „Vzrastajte a množte sa, naplňte zem a podmaňte si ju“ (*Gn 1,28*). Ženu Boh stvoril z jedného mužského rebra a ustanovil ju za spoločníčku: „takto stvorenú ženu muž uzná, že to «je kosť z jeho kostí a telo z jeho tela»“ (*porov. Gn 2,23*). Ide tu o spoločníčku muža. Aby sa to uskutočnilo, musia obidvaja opustiť svojich rodičov a odovzdať život v manželstve.

a) Osoba - spoločenstvo - dar

Muž a žena v manželstve tvoria spoločenstvo. Majú žiť jeden pre druhého, navzájom si pomáhať, a tak sa aj lepšie spoznávať, dopĺňať sa, vytvoriť jednotu, o ktorej hovorí Gaudium et spes: „Keď sa Pán Ježiš modlí k Otcovi «aby všetci boli jedno..., ako aj my sme jedno»“ (*Jn 17,21-22*). Byť osobou znamená nájsť seba samého, stať sa darom pre iných.

b) Antropomorfizmus biblickej reči

Správa o človeku na začiatku knihy Genezis nám má dať kľúč k pochopeniu zjavenia. Boh hovorí ľudskou rečou a tento štýl je poznačený antropomorfizmom preto, lebo človek je podobný Bohu. Aj Boh sa prirovnáva k starostlivej Matke: „Ako nasýtené dieťa v matkinom náručí, tak je moja duša vo mne“ (*Ž 131,2-3*).

4.4.3 Eva - Mária

„Počiatok“ a hriech. Prvá, ktorá sa dala zviest' na hriech, bola Eva; tak bol hriech prenesený na celé ľudstvo. S akou ťažkosťou si bude musieť človek zaobštarávať veci potrebné k živobytíu (porov. Gn 3,17-19) a vo veľkých bolestiach bude žena rodiť svoje deti. Hriech človeka zmenšuje, ale Božou zmluvou sa jeho dôstojnosť zdokonaľuje. Už od počiatku nás Boh vo svojej večnej láske povýšil v Ježišovi: V Ježišovi (...) „si nás ešte pred stvorením sveta vyvolil (...) v láske a podľa dobrotivého rozhodnutia svojej vôle predurčil, aby sme sa skrze Ježiša Krista stali jeho adoptovanými synmi“ (porov. Ef 1,4–6). Spomenuté predurčenie zahŕňa všetkých ľudí, mužov i ženy.

a) „On bude nad tebou vládnuť“

Vo Svätom písme čítame, že „žena bude túžiť po svojom mužovi a on bude nad ňou vládnuť“ (porov. Gn 3,16); je tu narušená jednota. Umenšuje sa dôstojnosť muža a ženy. Manželstvo si vyžaduje zdokonaľovanie dôstojnosti oboch. Obidvaja majú žiadostivosť očí, žiadostivosť tela a pýchu života. Dary, ktoré dostali muž a žena, sú rovnaké, preto medzi nimi nemôže byť rozdiel. Ich poníženie vyplýva z jasného vedomia Božieho daru, Božej štedrosti.

b) Protoevanjelium

Je tu vyslovený fakt odvekého nepriateľstva medzi ženou, jej potomstvom a diablom. V tejto perspektíve spájajú sa tu mená dvoch žien: Eva a Mária.

4.4.4 Ježiš Kristus

Ježiš sa k ženám správa jednoducho a pritom nezabúda na zvyklosti doby, v ktorej žije, tej doby, keď žena mala veľmi malé postavenie. V jeho živote vystupuje mnoho žien a predstavuje to novosť v tomto období. Niekedy jeho stretnutie so ženou vzbudzovalo prekvapenie, ale i pohoršenie. „Divili sa, že sa rozpráva so ženou“ (Jn 4,27). V manželstve sa muž a žena spájajú vo sviatosti pochádzajúcej priamo od Boha. „Čo Boh spojil, človek nech nerozlučuje“ (Mt 19,6).

a) Ženy v evanjeliu

V evanjeliách je ukázaných mnoho žien, ktoré sú postihnuté chorobami. Šimonova testiná, ktorá „ležala v horúčke“ (Mk 1,30), ďalej žena, ktorá „mala dvanásť rokov krvotok“ (Mk 5,25) a podobne. Všetky ženy boli uzdravené. Ženy sprevádzali Ježiša na ceste, keď hlásal blahozvesť. Evanjelium spomína Janu, manželku Herodesovho správcu, Zuzanu a „mnohé iné“ (Lk 8,13). Významne hovoril o ženách, ktoré sú hriešnice, odsudzované verejnou mienkou. Kristus je

ten, ktorý „vie, čo je v človeku“ (Jn 2,25). Ježišov postoj voči ženám, s ktorými sa stretával, je odrazom večného úmyslu Boha, ktorý každú z nich stvoril a každú si v Ježišovi zamiloval.

b) Žena pristihnutá pri cudzoložstve (porov. Jn 8,3-11)

Tento hriech sa môže opakovať nespočetne veľakrát v rôznych okolnostiach života. Žena stojí pred verejnou obžalobou mužov, no oni si neuvedomujú, že aj oni majú účasť na tomto hriechu. Žena musí znášať následky hriechu so svojím materstvom častokrát opustená, lebo muži nechcú zobrať zodpovednosť. Pod rozličným tlakom chcú matky zbaviť dieťaťa, no ony nemôžu umlčať svoje svedomie. Boh zveril mužovi ženu a žene muža, aby si boli navzájom verní. V tomto odovzdaní spočíva láska, aby jeden druhému boli darom. V človekovi sú protichodne sily žiadostivosti, preto Ježiš hovorí: „Každý, kto na ženu hľadá žiadostivo, už s ňou scudzoložil vo svojom srdci“ (Mt 5,28). Preto každý muž má nazerať do seba, či tá, ktorá je jeho manželkou, nestala sa predmetom cudzoložstva a využívania.

c) Strážcovia evanjeliového posolstva

Ježiš veľmi chráni ženy, obdarúva ich svojou láskou, rozpráva sa s nimi o veciach, ktoré vtedy muž žene neporozprával. Hovoril s nimi o Bohu, napokon hovorí o sebe, že je Mesiáš. Napr. žena – hriešnica, ktorú spomína Ján vo svojom evanjeliu, ako sa rozpráva s Ježišom pri studni. Žena sa stáva poslankyňou v Samárii. Pri Lazárovej smrti sa Marta sa zhovára s Ježišom a hovorí mu: „Pane, keby si býval tu, môj brat by nebol umrel. No Ježiš jej hovorí: „Tvoj brat vstane z mŕtvych“ (Jn 11,21– 26). Z apoštolov iba Ján ostal verný Ježišovi, pričom žien bolo viac. Zaujímavé, v tvrdej skúške ostávajú verné len tie, ktoré „veľmi milujú“.

d) Prvé svedkyne zmŕtvychvstania

Prvými svedkami Pánovho zmŕtvychvstania boli ženy. Ony mu prvé objali nohy (porov. Mt 28, 9). Ony prvé dostali výzvu oznámiť apoštolom zvesť o tejto udalosti (porov. Mt 28,1-10). Najviac sa vyzdvihuje Mária Magdaléna, lebo ona sa prvá stretla so zmŕtvychvstalým Ježišom, a preto ju nazývajú „apoštolkou apoštolov“. To, že niekto je mužom či ženou, nie je nijakou bariérou, lebo všetci sme jedno v Kristovi. „Vy všetci ste jedno v Kristovi“ (Gal 3,23).

4.4.5 Materstvo – panenstvo

Materstvo je výsledkom spojenia muža a ženy, teda biblického „poznania“, ktoré zodpovedá splynutiu „dvoch v jedno telo“ (Gn 2,24). Uskutočňuje sa to vtedy, ak sa muž nechce stať majiteľom manželky a ona nebude túžiť po inom mužovi. Materstvo nesie v sebe otvorenosť pre prijatie druhého človeka, a tak manželia svoju lásku, ktorá je medzi nimi, prenášajú na vlastné deti. Aj keď obidvaja spolupracujú na dieťati, matka má hlavný podiel, že sú rodičmi. Žena má aj väčšiu a stupňujúcu sa lásku k dieťaťu ako aj k iným ľuďom. Medzi mužom a ženou sa má vytvoriť harmónia, no vo výchove je dôležitá materská starostlivosť.

a) Materstvo vo vzťahu k Zmluve

Pri pôrode žena prežíva bolesti, no keď porodí, myslí na radosť z dieťaťa. Bolesť matky je výsledkom dedičného hriechu; je tu aj súvis s bolesťou, ktorú prežívala Maria, keď stála pod krížom nad ukrižovaným Synom. Evanjelium rozpráva o žene, ktorá trpí, keď má porodiť dieťa, no hneď na to sa raduje, z toho, že prišiel na svet nový človek. Táto radosť pripomína veľkonočnú radosť, ktorú zažili apoštoli v deň zmŕtvychstania. „Aj vy ste teraz smutní“ – tieto slová odzneli v deň utrpenia a smrti – „ale zasa vás uvidím a vaše srdce sa bude radowať. A vašu radosť vám nik nevezme“ (Jn 16,22-23).

b) Panenstvo pre Kráľovstvo

Keď učeníci počuli od Ježiša o nerozlučiteľnosti manželstva, tak hovorili: ak je to tak medzi mužom a ženou, lepšie je potom neženit' sa. Ježiš ich poučá, aby zle nechápali manželstvo, ale hlavne poukazuje na dôležitosť celibátu. On totiž rozoznáva bezženstvo od prírody od bezženstva pre nebeské kráľovstvo (porov. Mt 19,19). Celibát je slobodná voľba, ale i dar od Boha, aby sme uskutočnili pre Božie kráľovstvo. Ide tu o výmenu hodnôt, Kristus zdôrazňuje dva aspekty: „Kto môže, nech pochopí.“ To však chápu iba „tí, ktorým je to dané“ (Mt 19,11). To sa uskutočnilo v Márii. Ona to od Boha prijala ako dar. V dobrovoľnom celibáte alebo v panenstve muž a žena vo svojom vnútri počúvajú Ježiša. Odovzdávajú sa mu celým srdcom. Tu sa uskutočňuje priama dôstojnosť ženy.

c) Materstvo podľa ducha

Materstvo ducha vedie k rozvinutiu iného materstva a to služby iným, napr. chorým, opusteným; v týchto ľuďoch môžeme nachádzať Ježiša, ktorý je ten istý v každom človekovi. „Čokoľvek ste urobili jednému z týchto maličkých, mne ste to urobili“ (Mt 25,40). Duchovné materstvo sa uskutočňuje v rehoľných kontemplatívnych klauzúrnych spoločenstvách, ale aj v sekulárnych inštitútoch. Medzi materstvom vydatej ženy a panenstvom nevydatej ženy je blízkosť. V

manželstve sa žena stáva matkou narodených detí, v duchovnom manželstve je zasnúbená s Ježišom (ide tu o vzájomné dopĺňanie).

d) „Deti moje, hľa, znova vás v bolestiach rodím“

Aj Mária je predobrazom Cirkvi, lebo porodila na zemi Syna, ktorého Boh určil za prvorodeného. Aj Cirkev nasleduje Máriu, stáva sa matkou, lebo prijíma Božie slovo. Ide o materstvo podľa ducha. Duchovné materstvo sa stáva úlohou ženy aj v panenstve. Cirkev, nasledujúc svojho Pána, zostáva v neporušenej viere, nádeji a láske. Ak chceme porozumieť žene, nemôžeme vynechať pohľad na ženu ako na pannu, matku a snúbenku.

4.4.6 Cirkev – Kristova nevesta

Veľký význam majú Pavlove slová: „Muži, milujte manželky, ako Kristus miluje svoju Cirkev a seba samého vydal za ňu (...). Tak sú aj muži povinní milovať svoje manželky ako vlastné telá (...). A manželka nech si ctí muža“ (Ef 5, 25-32). Ide tu o zjednotenie osôb (communio personarum). Pripodobniť sa Ježišovi, ktorý je Ženíchom Cirkvi. Cirkev je Nevestou Krista. Zmluvou, ktorú manželia uzavru, potvrdzujú zjednotenie s Kristom a Cirkev dodáva svätosť manželstvu.

a) Evanjeliová „novosť“

Kristus ako ženích Cirkvi túži po tom, aby ona bola „slávna bez škvrny a vrásky“ (Ef 5,27). Manželia by si mali zobrať tieto slová k srdcu a prenášať ich do manželstva. Tak sa manželia darujú navzájom ako «nezištný dar». V súčasnosti jestvuje poddanie manželov v bázni Kristovej a nie iba poddanie ženy mužovi. Veď apoštol píše: „V Kristovi Ježišovi niet už muža ani ženy, niet už otroka ani slobodného, ale koľko pokolení bolo treba, aby sa to uskutočnilo.

b) Symbolický rozmer „veľkého tajomstva“

Láska Boha k človeku, k vyvolenému národu je predstavená už u prorokov ako láska ženícha k neveste; toto sa vzťahuje tak isto aj na zásnubnú lásku Krista Vykupiteľa. Tak Boh miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna (Jn 3,16). Táto láska sa podoba láske manželov, ale sa s ňou nestotožňuje, stotožňuje sa s obrazom nevesty: nevestou je Cirkev. Kristus si zamiloval každú osobu, vykúpil všetkých bez výnimky, či je to muž, alebo žena. „Nikto nemá väčšej lásky“ (Jn 15,13). Muži a ženy sa majú stať „nevestou“ Krista. Byť nevestou, teda tým, čo je ženské, sa stáva symbolom všetkého ľudského podľa slov sv. Pavla „Niet už ani ženy, ani muža, lebo vy všetci ste jeden v Kristovi

Ježišovi“ (*Gal 3,28*). V Cirkvi je muž a žena nevestou, lebo prijíma ako dar lásku Krista preto, lebo sa snaží odpovedať na tento dar darom svojej osoby.

Kristus je označovaný za Ženícha, je to symbol ľudského rodu. Je tu predstavený ľudský charakter lásky, ktorou Boh vyjadril svoju Božskú lásku k Izraelu, k Cirkvi a ku všetkým ľuďom. V liste Efezanom sa pod pojmom Krista – „Ženícha“ dáva príklad a vzor aj pre každú ľudskú lásku.

c) Eucharistia

Keď povolal mužov, vyzdvihol aj dôstojnosť ženy. Hypotéza, že povolal za apoštolov iba mužov, nadväzujúc na mentalitu svojej doby, vôbec nie je pravdivá. Apoštoli mu verili, že vždy hovorí pravdu. Ježiš nehľadá na osobu (*porov. Mt 22,16*). Apoštoli boli s ním počas Poslednej večere. Dostali sviatosťné poverenie: „Toto robte na moju pamiatku“ (*Lk 22,19; 1Kor 11,24*) a ustanovenie Eucharistie. Eucharistia je sviatosťou nášho vykúpenia, sprítomňuje sviatočným spôsobom a nanovo uskutočňuje Kristov vykupiteľský čin, ktorý utvára Cirkev jeho telo. V Eucharistii sa týmto spôsobom vyjadruje vykupiteľský čin Krista - Ženícha vo vzťahu k Cirkvi – Neveste.

d) Dar nevesty

Všeobecná účasť na Kristovej obete, v ktorej Vykupiteľ odovzdal Otcovi celý svet, spôsobil, že všetci v Cirkvi sú kráľovstvom a kňazmi (*porov. Zjv 5,10; 1 Pt 2,9*). Táto účasť vytvára jednotu Cirkvi ako Božieho ľudu s Kristom. Vyjadruje veľké tajomstvo. V liste Efezanom je napísané: „Nevesta, zjednotená so svojím Ženíchom“, lebo žije jeho životom; zjednotená, lebo má účasť na jeho trojakom poslaní [tria numera Christi] (*porov. II. vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium*). Nevesta odpovedá darom lásky na dar ženícha v Duchu Svätom, lebo láska Božia je rozliata v našich srdciach skrze Ducha Svätého. V tom zmysle možno povedať, že Cirkev je mariánska i apoštolsko – petrovská.¹⁰⁰

Odpoveď nevesty vidíme na vykupiteľskej láske, ako prvé sa osobne stretli s Ježišom a šli s ním a po jeho odchode spolu s apoštolmi zotrvali na modlitbe až do dňa Turíc. Tieto ženy a po nich iné majú veľkú účasť na budovaní Cirkvi. Apoštolské spisy zaznamenávajú ich mená napr. Febe «diakonistka cirkvi», Mária, Tryfena, Tryfoza, Persyda (*porov. Rim 16,6-12*). Cirkev si veľmi ctí tieto ženy, ich dôstojnosť, je vďačná tým, čo verne zachovávali evanjelium. Sú to postavy mučeníc, panien, matiek a rodín. Stačí spomenúť Moniku, Augustínovu matku, Hedvihu Sliezsku, Hedvihu Kráľovskú, Alžbetu Uhorskú, Brigitu Švédsku, Janu z Arku a Máriu Vardovú. V čase ťažkých sociálnych krívd sväte

100 Porov.: JÁN PAVOL II.: *Allocutio ad Patres Romana aque Curiae Praelatos*. 1987, Osservatore Romano, 23 december 1987.

ženy konali zjednotené s Kristom. Toto dielo vysvetlila napr. Katarína Sienská, sv. Terézia od Ježiša v rehoľnom živote.

4.4.7 Najväčšia je láska

Osobný dôraz, ktorý sa kladie na dôstojnosť ženy a jej povolanie, akým sa vyznačujú časy, v ktorých žijeme, musíme prijať vo svetle a sile, ktoré Kristov Duch udeľuje aj človekovi našej epochy. Premeny, ktoré sa uskutočňujú, môžeme zvládnuť iba vtedy, ak sa vrátíme k hodnotám, ktoré sa nachádzajú v Kristovi, ktoré nepodliehajú zmenám.

a) Dôstojnosť ženy a poriadok lásky

Ustanovenie manželstva podľa knihy Genezis (porov. 2,24). Ide aj o prirovnanie sviatosti so stvorením muža a ženy na Boží obraz a podobu (porov. Gn 2,27). Na základe odvekého Božieho plánu je to žena, v ktorej sa nachádza pôda na prvé zakotvenie poriadku lásky. Táto láska je od Boha a udeľuje sa stvoreniam. Je rozliata v našich srdciach skrze Ducha Svätého, ktorého sme dostali. Dôstojnosť ženy sa meria poriadkom lásky. Tento poriadok v podstate je poriadkom spravodlivosti a lásky

b) Vedomie poslania

Dôstojnosť ženy sa spája s láskou, ktorú prijíma vzhľadom na svoju ženskosť, ale aj s láskou, ktorú rozdáva. Žena nemôže nájsť seba samú inak, iba tak, že bude obdarúvať láskou iných. Morálna sila ženy je v tom, že sa spája s vedomím, že Boh jej osobitným spôsobom zveruje človeka. Žena sa stáva silná tým, že Boh jej človeka zveruje vždy a všade, dokonca i v diskriminačných podmienkach. Jej povolanie, ktoré dostala od Boha, ju robí statočnou, on posilňuje jej povolanie. Stáva sa nezastupiteľnou oporou. Týmto dokonalým ženám priveľa dlhujú ich rodiny a neraz i celé národy.

Skúmanie biblického obrazu ženy od Genezis až po Apokalypsu ukazuje, v čom spočíva dôstojnosť a povolanie ženy.

Záver

Cirkev ďakuje všetkým ženám a každej osobitne za matky, sestry, manželky, za ženy zasvätené Bohu, za ženy, ktoré bedlia nad človekom v rodine, ktoré sú v zamestnaní, za dokonalé i za tie slabé, za všetky tak, ako boli myslené Bohom. Ďakujme Bohu, že udeľuje potrebné milosti ženám na prekonanie ťažkostí, ktoré na ne doliehajú v každej dobe. „Lebo dary milosti sú

rozličné, ale Duch je ten istý. Aj služby sú rozličné, ale Pán je ten istý. A rozličné sú aj účinky, ale Boh, ktorý pôsobí všetko vo všetkých, je ten istý“ (1 Kor 12,4n.). Žene sa má venovať láska, k nej nás pobadá Ježiš. On nám Pannu Máriu dáva za Matku a pozýva nás, aby sme ju nasledovali.

4.5 O eucharistickom tajomstve a kulte

Úvod¹⁰¹

Mnoho ľudí dáva prehnanú úctu športu, filmu, politike a umeniu. Ich sláva je však viac než pochybná. Ale existuje človek, ktorý žil na tomto svete, ktorý si zaslúži byť ideálom všetkých a je hoden, aby sme ho všetci nadšene napodobňovali. Je to Ježiš Kristus, Syn Boží a náš Vykupiteľ. On na tomto svete žil a žije v ňom stále, a my ho máme pred sebou pod závojom chleba a vína v Eucharistii.

Na prehĺbenie povedomia a úcty k Eucharistii adresoval Svätý Otec Ján Pavol II. list, ktorý chcem v tejto práci v krátkosti priblížiť. Sám Svätý Otec hovorí: „Tento list mienim venovať niektorým aspektom eucharistického tajomstva a jeho vplyvu na život toho, ktorý ho vysluhuje“ (OETaK 2).

4.5.1 Eucharistia a kňazstvo

„Eucharistia je hlavným a ústredným dôvodom jestvovania sviatosti kňazstva; táto sviatosť sa definitívne zrodila vo chvíli ustanovenia Eucharistie a spolu s ňou“ (OETaK 2). Nie bez dôvodu boli vyslovené slová: „Toto robte na moju pamiatku“ (Lk 22,19), hneď po slovách eucharistickej konsekrácie. „Kňaz plní svoje hlavné poslanie a najlepšie sa prejavuje ako kňaz, keď slávi Eucharistiu“ (LG 28). Aj pri kňazskej vysviacke biskup hovorí: „Prijmi obetné dary svätého ľudu a obetuj ich Bohu. Uvedom si, čo budeš konať; pripodobni sa tomu, čo budeš držať v rukách a naplň svoj život tajomstvom Pánovho kríža.“¹⁰²

¹⁰¹ Porov.: ŽMIJOVSKÝ, M.: *Semestrálna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

¹⁰² MALÝ, V., JUDÁK, V.: *Prameň z Boha*. Bratislava : LÚČ, 1998, s. 675.

4.5.2 Kult eucharistického tajomstva

Tento kult smeruje k Bohu Otcovi skrze Ježiša Krista v Duchu Svätom“ (*OETaK 3*). Smeruje k Otcovi, ktorý: „tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nezhynul nik, kto v neho verí, ale aby mal večný život“ (*Jn 3,16*).

„Oživenie a prehĺbenie eucharistického kultu je dôkazom autentickej obnovy, ktorú si vytýčil za cieľ koncil a je vrcholným bodom tejto obnovy. Cirkev a svet veľmi potrebujú eucharistický kult. Ježiš nás očakáva v tejto Sviatosti lásky“ (*OETaK 3*). Keď prišli mudrci do Jeruzalema, pýtali sa: „Kde je ten novonarodený židovský kráľ? Videli sme jeho hviezdu na východe a prišli sme sa mu pokloniť“ (*Lk 2,2*). A teda, keď králi putovali takú d'alekú cestu, aby sa mohli pokloniť a vzdať úctu Kristovi, čo bráni nám, aby sme ho navštívili v kostoloch a poklonili sa mu tam. Nech teda naša adorácia nikdy neprestáva!

4.5.3 Eucharistia a Cirkev

Vďaka koncilu sme si s novou silou uvedomili túto pravdu: „Ako Cirkev koná Eucharistiu, tak Eucharistia buduje Cirkev“ (*RH 20*). „Zmysel tejto pravdy vôbec neumenšuje, ba naopak, napomáha eucharistický charakter duchovného zblíženia a zjednotenia medzi ľuďmi účastnými na Obeti, ktorá sa potom pri svätom prijímaní stáva pre nich duchovnou hostinou. Toto zblíženie a zjednotenie, ktorého prvým vzorom je spojenie apoštolov okolo Krista pri Poslednej večeri, zvyrazňuje a utvára Cirkev“ (*OETaK 4*).

„Prv než by sme pristúpili k osobitným úvahám o slávení Najsvätejšej obety, zdôraznime ešte nakrátko, že eucharistický kult je akoby dušou celého kresťanského života. Ak totiž kresťanský život spočíva v plnení najväčšieho prikázania, čiže v láske k Bohu a bližným, táto láska nachádza svoj prameň práve v tejto sviatosti, ktorá sa bežne nazýva Sviatosťou lásky“ (*OETaK 5*). Aj sám Kristus hovorí: „Podľa toho poznajú všetci, že ste moji učeníci, ak sa budete navzájom milovať“ (*Jn 13,35*). „Keď kresťan žije životom, ktorý je založený na sviatostiach a je oživovaný všeobecným kňazstvom veriacich, to predovšetkým znamená, že túži, aby Boh v ňom pôsobil a aby tak dosiahol v Duchu Svätom plnú mieru Kristovho vzrastu“ (*Ef 4,13*). „Týmto spôsobom eucharistický kult je stredom a cieľom celého sviatostného života“ (*AG 9,13*). Musíme však bedliť, aby sa toto veľké stretnutie s Kristom v Eucharistii nestalo pre nás všedným zvykom.

4.5.4 Posvätnosť Eucharistie a obeta

Počnúc ustanovením Eucharistie vo večeradle, slávenie Eucharistie má svoje dlhé dejiny. V priebehu dejín druhoradá prvky podliehali zmenám, no podstata zostala nemenná. „Práve s týmito podstatnými a nemeniteľnými prvkami sa veľmi úzko spája osobitný ráz tohto „Sacrum“ t. j. „svätého úkonu“ (OETaK 8). Svätého preto, že je v ňom ustavične prítomný a neprestajne v ňom pôsobí Kristus, Svätý Boží (porov. Lk 1,35; Jn 6,69). „Kňaz slávi Najsvätejšiu obetu „in persona Christi“, čo značí viac než „v mene“, čiže „v zastúpení“ Krista, „in persona Christi“ značí: v špecifickom sviatostnom stotožnení s najvyšším a večným Kňazom, ktorý je výlučným, opravdivým a oprávneným Autorom a Subjektom tejto svojej obety“ (OETaK 8). Keď kňaz slávi najsvätejšiu obetu a koná „in persona Christi“, je vvedený a včlenený sviatostným spôsobom do najintímnejšieho „Sacrum“ a súčasne doň vovádza aj tých, ktorí sú účastní eucharistického zhromaždenia. Toto „Sacrum“ neslobodno použiť ako prostriedok na iné ciele. „Eucharistické tajomstvo odlúčené od svojej vlastnej obetnej a sviatostnej podstaty prestáva jednoducho jestvovať“ (OETaK 8). Cirkev má osobitnú povinnosť zabezpečiť a upevniť „Sacrum“ Eucharistie.

„Eucharistia je predovšetkým obeta: obeta vykúpenia, a teda zároveň aj obeta Nového zákona“ (SC 2,47). Všetci sa zúčastňujú na Eucharistii, hoci neobetujú tak ako kňaz, a predsa prednášajú spolu s ním, mocou všeobecného kňazstva veriacich, svoje duchovné obete, ktoré sú naznačené chlebom a vínom od chvíle, keď sú položené na oltár. Vedomie veriacich, že prinášajú obetu, by sa malo udržať cez celú svätú omšu. Osobitným spôsobom je vyjadrený obetný ráz Eucharistie, ktorý spája nás samých s Kristovou obetou v tretej eucharistickej modlitbe: „Zhliadni, prosíme, na dar svojej Cirkvi a spoznaj v ňom obetovaného Baránka, ktorý podľa tvojej vôle zmieril nás s tebou; a všetkých, ktorí sa živíme telom a krvou tvojho Syna, naplň Duchom Svätým, aby sme boli v Kristovi jedno telo a jeden duch. Nech Duch Svätý urobí z nás ustavičnú obetu pre teba...“¹⁰³ „Cirkev si však želá, aby veriaci prinášali nielen nepoškvrnenú obetu, ale aby vedeli obetovať aj seba samých a aby sa prostredníctvom Krista zo dňa na deň zdokonaľovali v spojení s Bohom a medzi sebou, a tak napokon aby Boh bol všetko vo všetkých“ (IGMR 55).

4.5.5 Dva Pánove stoly: stôl Božieho slova

Slávenie Eucharistie bolo od najstarších čias spojené nielen s modlitbou, ale aj s čítaním Svätého písma. „Čítanie vybraných úryvkov Svätého písma na určitý deň sa podľa koncilových dokumentov riadi novými kritériami a požiadavkami“ (SC 35.51). Možnosti, ktoré zaviedla pokoncilová obnova, sú

¹⁰³ POLÁČEK, K.: *Dozrievaš v láske*. Rím : SÚCM, 1988, s. 88.

v mnohých prípadoch využité tak, že sa stávame svedkami a účastníkmi opravdivého slávenia Božieho slova. Zväčšil sa aj počet osôb, ktoré sa aktívne zapájajú do tohto slávenia. „Výber textov urobila už kompletná cirkevná autorita, ktorá určila aj prípady, v ktorých sa môžu vybrať čítania vhodnejšie pre osobitnú situáciu“ (IGMR 319-320). Čítanie Svätého písma nemožno nahradiť čítaním iných textov, aj keby mali náboženské a morálne hodnoty.

4.5.6 Stôl Pánovho chleba

Treba pamätať, že Eucharistia ako stôl Pánovho chleba je neprestajným pozvaním, ako to vyjadrujú liturgické slová celebranta: „Hľa, Baránok Boží, ktorý sníma hriechy sveta. Blažení tí, čo sú pozvaní na hostinu Baránkovu“ (Jn 1,29; Zjv 19,9). „V posledných rokoch sme svedkami jedného zjavu. V niektorých, ba dosť častých prípadoch, všetci účastníci eucharistického zhromaždenia pristupujú k svätému prijímaniu, hoci niekedy nevynaložili starosť o to, aby si očistili svedomie sviatosťou pokánia“ (OETaK 11). Tento zjav si vyžaduje bedlivú pozornosť. Slávenie Eucharistie stavia pred nás ešte celý rad iných požiadaviek, týkajúcich sa služby pri stole Pánovho chleba. „Všetky úkony pri slávení majú svoj význam. Prirodzene, treba sa vyhýbať škrupulantstvu, ale nech nás Boh chráni, aby sa v našom správaní prejavoval akýkoľvek nedostatok úcty, zbytočné náhlenie alebo pohoršlivá netrpezlivosť“ (OETaK 11). V niektorých krajinách sa zaužívalo podávať sväté prijímanie na ruku. Treba dbať, aby nedošlo k zneucteniu.

Dotýkať sa svätých spôsobov, rozdávať ich vlastnými rukami, je výsadou tých, čo majú svätenia. Cirkev však môže na to opraviť aj laikov po primeranej príprave.

Záver

Najsvätejšia Eucharistia je nevyspytateľným tajomstvom našej viery. Jej slávenie je vrcholom všetkého diania v Cirkvi a vo svete. Jej dobrodenie znamená pre celý svet život a nádej. Eucharistiu však nestačí sláviť, treba ju žiť. Jej tajomstvo zasahuje celý život kresťana a dáva mu novú kvalitu. Ovplyvňuje jeho život vo všetkých situáciách a životných prejavoch. Sám Kristus hovorí: „Ja som živý chlieb, ktorý zostúpil z neba. Kto bude jesť z tohoto chleba, bude žiť naveky. A chlieb, ktorý ja dám, je moje telo za život sveta. Kto je moje telo a pije moju krv, ostáva vo mne a ja v ňom“ (Jn 6,51.56).

4.6 Novo millennio ineunte

Úvod¹⁰⁴

Svätý Otec Ján Pavol II. podpísal na záver svätej omše pri ukončení Jubilejného roku 2000 na slávnosť Zjavenia Pána 6. januára 2001 dôležitý dokument *Novo millennio ineunte*. V ňom predložil podnety na uvažovanie miestnym cirkvám, aby dedičstvo Veľkého jubilea zúžitkovali v rámci svojich pastoračných plánov. Nová evanjelizácia, dozrievanie medzináboženského dialógu, jednota kresťanov, ochrana rodiny, životného prostredia sú hlavné okruhy výziev nového apoštolského listu.¹⁰⁵

Na začiatku nového tisícročia, keď sa končí Veľké jubileum, v ktorom sme slávili dvetisíce výročie Ježišovho narodenia, znova sa ozývajú v našom srdci slová, ktorými Ježiš Kristus jedného dňa, keď prestal zo Šimonovej loďky učiť zástupy, vyzval apoštola, aby šiel loviť ryby: „Zatiahni na hlbinu.“ – „Duc in altum!“ Toto slovo dnes zaznieva pre nás, aby sme vďačne spomínali na minulosť, prežívali nadšene prítomnosť a s dôverou sa otvárali pre budúcnosť: Ježiš Kristus je ten istý včera i dnes a naveky!

Svätý Otec od začiatku svojho pontifikátu myslel na Svätý rok 2000 a zároveň v ňom videl dôležitý dátum.

Svätý Otec spomína, že jubileum sme prežívali nielen ako spomienku na minulosť, ale aj ako proroctvo budúcnosti.¹⁰⁶

4.6.1 Stretnutie s Kristom – dedičstvo Veľkého jubilea

Kresťanstvo je milosť, je prekvapenie Boha, ktorý sa neuspokojil len so stvorením človeka a sveta, ale rozhodol sa kráčať spolu so svojimi stvoreniami.

Kresťanstvo je náboženstvo, ktoré sa včlenilo do dejín! Boh chcel na pôde dejín s Izraelom uzavrieť zmluvu a pripraviť tak v plnosti času (*porov. Gal 4,4*) narodenie Syna v lone Panny Márie. Keď pozeráme na Ježiša Krista v jeho božskom a ľudskom tajomstve, on je stredobodom a základom dejín, je ich zmyslom a posledným cieľom. „Chvála ti, Ježišu Kriste, ty vládneš dnes a naveky.“ Týmto niekoľkokrát opakovaným spevom v tomto roku sústredene uvažovali o Ježišovi Kristovi, ako nám ho predstavuje Zjavenie apoštola Jána: „Alfa a Omega, Prvý a Posledný, Počiatok a Koniec“ (*Zjv 22,13*). A počas uvažovania o Ježišovi Kristovi klaňali sme sa zároveň Otcovi i Duchu Svätému,

¹⁰⁴ Porov.: TÓTH, M.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

¹⁰⁵ Porov.: RAUČINOVÁ, M.: *Knižné okienko*. In : Katolícke noviny. Bratislava : SSV, 2001, č.26, s.18.

¹⁰⁶ Porov.: JÁN PAVOL II.: *Novo millennio ineunte*. Trnava : SSV, 2001, s. 7-9.

nerozdeliteľnej Trojici, nevýslovnému tajomstvu, v ktorom má všetko svoj počiatok i svoje zavŕšenie.

Aby náš pohľad mohol byť čistejší pre uvažovanie o tajomstve, práve preto sa tento Jubilejný rok silne vyznačoval prosbou o odpustenie. Platilo to nielen pre jednotlivcov, ktorí skúmali svoj vlastný život, aby si vyprosili milosrdenstvo a dostali osobitný dar odpustenia, ale zároveň aj pre celú Cirkev, ktorá si chcela pripomenúť nevernosti, ktorými mnohí jej synovia a dcéry v priebehu dejín vrhli tieň na jej tvár Kristovej nevesty.

Svätý Otec Ján Pavol II. sa nezriedka pozeral aj na dlhé zástupy pútnikov, ktorí pokojne čakali, aby mohli prejsť Svätou bránou. Snažil sa predstaviť si životnú históriu každého z týchto pútnikov, ktorú tvoria radosti, bolesti i úzkosti. História, ktorá sa stretla s Ježišom Kristom, a ktorá sa – v dialógu s ním – znovu vydala na cestu nádeje.

Svätý Otec chce využiť tento list hlavne preto, aby všetkým vyjadril svoju najsrdečnejšiu vďaku. Svätého Otca vždy dojímalo, keď videl vážne úsilie o modlitbu, rozjímanie a spoločenstvo. Znovu sa mladí ukázali ako zvláštny dar Božieho Ducha pre Cirkev a pre Rím. Pohľad na mladých z hľadiska krehkosti a problémov, ktorými ich poznačila súčasná spoločnosť, budí občas určitý pesimizmus. Keď sa mladým predstaví Ježiš Kristus s jeho pravou tvárou, oni ho cítia ako presvedčivú odpoveď a sú schopní prijať jeho posolstvo, aj keď je náročné a poznačené krížom.

Svätý Otec píše, ako pripomenúť slávnostný ráz prvého veľkého stretnutia venovaného deťom. Z začať nimi v prvom rade znamenalo určitým spôsobom rešpektovať Ježišovo napomenutie: „Nechajte deti prichádzať ku mne“ (Mk 10,14)! Potom prišli – v určitom zmysle po stopách detí – prosiť o jubilejné milosrdenstvo najrozličnejšie kategórie dospelých: od starých, postihnutých a chorých, od priemyselných a poľnohospodárskych pracovníkov po športovcov, od umelcov po univerzitných učiteľov, od biskupov a kňazov po osoby zasväteného života, od politikov a novinárov po vojakov, ktorí prišli v prvom rade potvrdiť zmysel svojej služby, ako služby pre zabezpečovanie pokoja.

Medzi najdojímavejšie stretnutia Svätého Otca patrí stretnutie s väzňami rímskeho väzenia Regina Caeli. Z ich očí Svätý Otec vycítil bolesť, ale aj ľútosť a nádej. Pre nich bolo Jubileum z celkom osobitného titulu „rokom milosrdenstva“.

Práve preto bol tento Jubilejný rok plánovaný ako „intenzívne eucharistický“, a tak sme sa ho snažili aj prežívať. Pri spomienke na narodenie Syna nemohla chýbať ani spomienka na Matku.

Najväčšia časť veriacich mala možnosť dostať zvlášť milosti, a to najmä s Jubilejným rokom spojené odpustky. Svätý Otec požadoval, aby sa v programe Jubilejného roka venovala zvláštna a veľká pozornosť ekumenickému rozmeru.

Treba pripomenúť, že po prvý raz v dejinách otvoril Svätú bránu Petrov nástupca spolu s anglikánskym prímasom a metropolitom konštantinopolského ekumenického patriarchátu, za prítomnosti predstaviteľov cirkví a cirkevných spoločenstiev z celého sveta. Ekumenická cesta ostane ešte azda dosť dlho namáhavou, ale oživuje nás nádej, že nás vedie prítomnosť Vzkrieseného a nevyčerpatel'ná sila jeho Ducha, schopná vždy nových prekvapení.

Svätý Otec píše vo svojom apoštolskom liste: „A ako nespomenúť moje osobné Jubileum na cestách vo Svätej zemi? Túžil ho začať v chaldejskom meste – Ur, aby sa – takmer hmatateľne – vydal po stopách Abraháma, nášho otca vo viere“ (porov. Rim 4,11-16). Mal veľké potešenie zastaviť sa na vrchu Sinaj, v dejisku odovzdania Desatora a prvej Zmluvy. Svätý Otec pripomína: „Je ťažké vyjadriť dojatie, ktoré som cítil, keď som si mohol uctiť miesta narodenia a života Ježiša Krista v Betleheme a Nazarete, keď som slávil Eucharistiu vo večeradle, na tom istom mieste, kde nám Ježiš daroval život. Bol som hlboko dojatý, keď som sa modlil pri Múre nárekov a pri návšteve mauzólea Yada Vashema. Bola to zmrazujúca spomienka na obete nacistických vyhladzovacích táborov. Táto púť bola momentom bratstva a pokoja, ktorý rád pokladám za jeden z najkrajších darov Jubilea“ (NMI 13).

Jubileum bolo – a ináč to ani nemohlo byť – veľkou udalosťou dobročinnnej lásky. Už od prípravných rokov vyzýval k väčšej a účinnejšej pozornosti voči problémom chudoby, ktoré ešte stále trápia svet.

Musíme zároveň hľadiť dopredu, „vyplávať na more“, verní Kristovej výzve: „Duc in altum!“ – „Zatiahni na hĺbinu!“ To, čo sme urobili v tomto roku, nesmie byť dôvodom k spokojnosti a ani pohnútkou založiť si nečinne ruky. Ale práve naopak, skúsenosti, ktoré sme nadobudli, musia v nás vzbudiť nový dynamizmus a pobádať nás, aby sme zážitok nadšenia zapojili do konkrétnych iniciatív. Sám Ježiš nás napomína: „Kto položí ruku na pluh a obzerá sa späť, nie je súci pre Božie kráľovstvo“ (Lk 9,62).

4.6.2 Tvár, o ktorej treba uvažovať

Chceli by sme vidieť Ježiša (porov. Jn 12,21). Túto prosbu predložili apoštoli Filipovi niektorí Gréci, ktorí prišli do Jeruzalema ako pútnici na veľkonočné sviatky. V tomto Jubilejnom roku sa táto prosba duchovne ozývala aj v našich ušiach. Ako pútnici spred dvetisíc rokov, aj ľudia našich čias, možno nie vždy vedome prosia dnešných veriacich, aby im nielen „rozprávali“ o Kristovi, ale v prvom rade, aby im ho v určitom zmysle slova umožnili „vidieť“. Na záver Jubilea, keď sa znovu podujímame na bežnú každodennú cestu a nesieme si v srdci bohatstvo zážitkov z toho osobitného roku, náš pohľad zostáva oveľa viac ako predtým zameraný na Pánovu tvár.

Uvažovanie o Kristovej tvári musí inšpirovať v prvom rade tým, čo o ňom hovorí Sväté písmo, ktoré je od začiatku až do konca preniknuté jeho tajomstvom. Svätý Hieronym tvrdí, že „nepoznať Sväté písmo znamená nepoznať Krista“.

Evanjeliá sa v skutočnosti nejavia ako úplný životopis Ježiša Krista, napísaný podľa pravidiel modernej historickej vedy. Evanjeliá nám ho predstavujú, ako prechádza dedinami a mestami, sprevádzaný dvanástimi apoštolmi, ktorých si vyvolil (*porov. Mk 3,13-19*), skupinou žien, ktoré Ježiša Krista a učeníkov podporovali (*porov. Lk 8,2-3*), zástupom ľudu, ktorý ho hľadal alebo nasledoval, chorými, ktorí ho prosili o uzdravenia a poslucháčmi, ktorí s rozdielnym osohom počúvali jeho slová.

Tvár, ktorú apoštoli pozorovali po zmŕtvychvstaní, bola tá istá tvár Ježiša Krista, s ktorým žili takmer tri roky, a ktorý ich teraz presvedčil o žiarivej pravde svojho nového života, keď im ukázal svoje ruky a svoj bok.

K dokonalému sústredenému rozjímaniu o Pánovej tvári nedospejeme vlastnými silami, ale iba tak, ak sa dáme viesť milosťou.

Pane, ja hľadám tvoju tvár (*Ž 27,8*). Dávna túžba žalmistu nemohla nájsť väčšie a prekvapujúce splnenie ako v sústredenom rozjímaní o tvári Ježiša Krista. V ňom nás Boh naozaj požehnal a dal, aby jeho tvár žiarila nad nami (*porov. Ž 67,2*). Zároveň nám on, ako Boh a človek, zjavuje aj autentickú tvár človeka: „v plnej miere odhaľuje človeka človeku“. Ježiš je nový človek, ktorý volá vykúpené ľudstvo k účasti na svojom božskom živote.

Sústredené uvažovanie o Kristovej tvári nás teda privádza bližšie k najparadoxnejšiemu aspektu jeho tajomstva, ktoré sa vynára v poslednej hodine, hodine kríža. Je to tajomstvo tajomstiev, pred ktorým môže ľudská bytosť len v úcte padnúť na kolená. Pred naším zrakom sa často objavuje ťaživý výjav agónie v Olivovej záhrade.

Teologická tradícia sa nevyhýbala otázke, ako mohol Ježiš Kristus žiť v hlbokom sporení s Otcom, ktorý je prameňom radosti a blaženosti, a súčasne prežívať agóniu až po výkrik opustenosti.

Dôležitú pomoc v pohľade na toto tajomstvo môžeme dostať povedľa teologického bádania aj z veľkého dedičstva, ktorým je prežívaná teológia svätých.

Ako na Veľký piatok, tak aj na Bielu sobotu sa Cirkev i naďalej ponára do sústredného rozjímania o tejto zakrvavenej tvári, v ktorej sa skrýva život Boha a ponúka sa spása sveta. Ale jej rozjímanie o Kristovej tvári sa nemôže len tak zastaviť pri obraze ukrižovaného Ježiša. On je vzkriesený! Zmŕtvychvstanie bolo Otcovou odpoveďou na jeho poslušnosť.

4.6.3 Znovu začať u Krista

„Hľa, ja som s vami po všetky dni až do skončenia sveta“ (Mt 28,20). Táto istota sprevádzala Cirkev cez dve tisícročia a teraz ju oživila v našich srdciach oslava Jubilejného roka. Čo máme robiť (Sk 2,37)? Túto otázku si čoraz častejšie kladieme s optimizmom plným dôvery, ale bez podceňovania problémov. Určite nás nezvádza naivná predstava, že na veľké výzvy dnešných čias sa dá hneď nájsť nejaká „čarovná formula“. Nie, nezachráni nás nijaká formula, ale Osoba a istota, s akou nám opakuje: Ja som s vami! Jubilejný rok nám poskytol mimoriadnu príležitosť, aby sa celá Cirkev vydala na niekoľkoročnú spoločnú cestu. Bola to cesta, ktorá sa katecheticky zamerala na tému trojjediného Boha.

Perspektíva, v ktorej sa má niesť celá pastoračná cesta, je v prvom rade perspektíva svätosti. Svätý Otec si želá, aby sa mnohí z tých, čo sa zúčastnili na Jubileu, tešili z tejto milosti, ale aby si zároveň aj uvedomovali, že je to veľmi náročná milosť. Po ukončení Jubilea opäť začína obyčajná cesta, ale poukazovať na svätosť zostáva – viac ako inokedy – naliehavou úlohou pastorácie. Znovuobjavenie Cirkvi ako „tajomstva“, alebo ako „ľudu, zjednoteného jednotou Otca i Syna i Ducha Svätého,“ muselo viesť aj k znovuobjaveniu jej „svätosti,“ chápavej v základnom význame príslušnosti k tomu, ktorý je v pravom zmysle slova Svätý, trikrát Svätý (porov. Iz 6,3). Vyznávať Cirkev ako svätú znamená poukázať na jej tvár Kristovej nevesty, za ktorú sa Ježiš Kristus práve preto vydal na smrť, aby ju posvätil (porov. Ef 5,25-26). Tento jedinečný dar tzv. „objektívnej“ svätosti sa ponúka každému pokrstenému.

Koľkokrát si kladieme otázku: Ved' či sa svätosť môže „plánovať“? Čo môže toto slovo znamenať v logike pastoračného plánu? Začleniť svätosť do pastoračného plánu je skutočné rozhodnutie plné dôsledkov. Znamená to v prvom rade vyjadriť presvedčenie, že ak je krst opravdivé vkročenie do Božej svätosti prostredníctvom začlenenia sa do Ježiša Krista a prijatia Ducha Svätého, bolo by nezmyselné uspokojiť sa s nejakým priemerným životom, prežívaným v znamení minimalistickej etiky a povrchnej religióznosti. Pýtať sa katechumena „Chceš sa dať pokrstiť?“, znamená zároveň sa ho aj pýtať, či sa chce stať svätým. Znamená to, že jeho cesta by sa mala riadiť radikalizmom reči na vrchu: „Buďte dokonalí, ako je dokonalý váš Nebeský Otec“ (Mt 5,48). Cesty svätosti sú primerané a mnohoraké povolaniu každého jednotlivca. Cesty svätosti sú osobnými cestami. Vyžadujú vlastnú a opravdivú pedagogiku svätosti, ktorá by bola schopná prispôbiť sa rytmom jednotlivých osôb.

Jubilejný rok bol rokom intenzívnejšej komunitnej i osobnej modlitby. Modlitbe sa musíme učiť, akoby sme si vždy znovu osvojovali toto umenie od samého božského Majstra. V modlitbe sa rozvíja s Kristom dialóg, ktorým sa mu stávame dôverne blízki: „Ostaňte vo mne a ja vo vás“ (Jn 15,4).

Áno, naše kresťanské komunity sa musia stať autentickými „školami“ modlitby, kde sa stretanie s Kristom prejavuje nielen prosbami o pomoc, ale

zároveň aj vzdávaním vd'aky, chvály a poklony, rozjímaním, počúvaním, vreľými citmi, až po „zamilovanosť“ srdca.

Isteže, v prvom rade k modlitbe sú pozvaní najmä tí veriaci, ktorí dostali dar povolania k životu osobitného zasvätenia. Tá modlitba ich svojou podstatou robí pripravenejšími na kontemplatívny zážitok a je veľmi dôležité, aby ju veľkodušne pestovali. Je zároveň veľmi potrebné, aby sa výchova k modlitbe stala významným bodom každého pastoračného plánovania. Aké užitočné by bolo pre nás, keby sa nielen v rehoľných komunitách, ale aj vo farských spoločenstvách väčšmi vedelo doceniť ovzdušie preniknuté modlitbou.

Najväčšia starostlivosť sa musí venovať v prvom rade liturgii, ktorá je vyvrcholením činnosti Cirkvi a zároveň prameňom, z ktorého prúdi jej sila. Treba klásť veľmi veľký a osobitný dôraz na nedeľnú svätú omšu i samotnú nedeľu, ktorá sa pokladá za zvláštny deň viery, deň vzkrieseného Pána a daru Ducha Svätého, za Veľkú noc týždňa. Už dvetisíc rokov je kresťanský letopočet poznačený spomienkou na ten prvý deň po sobote (*porov. Mk 16,2.9; Lk 24,1; Jn 20,1*), v ktorom zmŕtvychvstalý Ježiš Kristus priniesol apoštolom dar pokoja a Ducha Svätého (*porov. Jn 20,19-23*).

Účasť na Eucharistii je pre každého pokrsteného naozaj srdcom nedele. Je to záväzná povinnosť, ktorú vedome plníme nielen pre zachovanie prikázania, ale hlavne preto, že je potrebná pre dôsledný a opravdivý kresťanský život. V mnohých krajinách kresťania sú alebo sa stávajú malým stádom (*porov. Lk 12,32*). To ich stavia pred výzvou vydávať zreteľnejšie svedectvo o osobitných črtách svojej totožnosti, často v podmienkach ťažkosti a osamelosti. Jednou z týchto ťažkostí je aj účasť na svätej omši každú nedeľu. Nedeľná Eucharistia zhromažďuje každý týždeň kresťanov, ako Božiu rodinu, okolo stola Božieho slova a Chleba večného života. Svätá omša je privilegovaným miestom, kde sa spoločenstvo trvale pestuje a zvestuje.

Ďalej Svätý Otec chce požiadať o novú pastoračnú odvahu, aby každodenná výchova kresťanských spoločenstiev vedela presvedčivým a účinným spôsobom predkladať praktizovanie sviatosti zmierenia. V Ježišovi Kristovi nám Boh ukazuje svoje súciteľné srdce a úplne nás so sebou zmieruje. Kristovu tvár musíme znovu objaviť aj prostredníctvom sviatosti pokánia, ktorá je v prvom rade pre kresťana riadnou cestou na dosiahnutie odpustenia ťažkých hriechov po krste.

Existuje totiž pokušenie, ktoré odjakživa ohrozuje každú duchovnú cestu, a aj samotnú pastoračnú prácu. Tým pokušením je domnienka, že výsledky závisia od našej schopnosti plánovať a robiť. Boh od nás celkom určite žiada reálnu spoluprácu s jeho milosťou. Preto nás vyzýva, aby sme do našej služby Božiemu kráľovstvu vložili všetky svoje praktické a intelektuálne schopnosti. Ale beda, ak by sme zabudli, že bez Krista nemôžeme urobiť nič (*porov. Jn 15,5*).

Odkedy Druhý vatikánsky koncil zdôraznil významnú úlohu Božieho slova v živote Cirkvi, určite sa urobil pokrok vo vytrvalom počúvaní a pozornom čítaní Svätého písma. Mnohí veriaci i spoločenstvá teraz už po ňom siahajú vo väčšej miere. A predovšetkým evanjelizácia a katechéza nadobúdajú novú silu práve zásluhou pozornosti k Božiemu slovu. Je potrebné upevniť a prehĺbiť túto črtu aj najmä šírením Biblie v rodinách.

Veľa ráz Svätý Otec v týchto rokoch opakoval výzvu na novú evanjelizáciu. Dnes ju znova zdôrazňuje predovšetkým preto, aby naznačil, že je potrebné, aby sme v sebe znovu zapálili počiatkové nadšenia a dali sa preniknúť horlivosťou apoštolského ohlasovania, ktoré nasledovalo po zoslaní Ducha Svätého. Kto naozaj stretol Krista, nesmie si ho ponechať pre seba, ale ho musí naďalej ohlasovať. Kresťanstvo tretieho tisícročia bude musieť čoraz lepšie zodpovedať tejto požiadavke inkulturácie. Treba sa predovšetkým obrátiť na dospelých, rodiny, na mladých i na deti, a nikdy neskrývať ani najradikálnejšie požiadavky evanjeliového posolstva.

Cirkev vždy našla vo svojich mučeníkoch semienko života. Sanguis martyrum – semen christianorum. Tento slávny „zákon“, ktorý vyslovil Tertulián, sa v historických skúškach ukázal vždy pravdivým. Jubilejná spomienka nám otvorila prekvapujúci scenár. Ukázala nám, že náš čas je zvlášť bohatý na svedkov, ktorí takým alebo onakým spôsobom – napriek protivenstvám a prenasledovaniám – vedeli prežívať evanjelium často až po najvyššiu obeť krvi. Božie slovo v nich padlo na dobrú pôdu a prinieslo stonásobnú úrodu (*porov. Mt 13,3.23*). Svojím príkladom nám naznačili a akoby urovnali cestu do budúcnosti. Nám neostáva nič iné, len s milosťou Božou kráčať v ich stopách.

4.6.4 Svedkovia lásky

Ďalším veľkým priestorom, v ktorom sa musí prejaviť rozhodné úsilie plánovať na úrovni všeobecnej Cirkvi a cirkví miestnych, je spoločenstvo (*koinonía*), ktoré stelesňuje a zjavuje samotnú podstatu tajomstva Cirkvi. Spoločenstvo je ovocím a prejavom tej lásky, ktorá vytryskuje zo srdca večného Otca a prostredníctvom Ducha Svätého, ktorého nám dáva Ježiš Kristus (*porov. Rim 5,5*), rozlieva sa v našich srdciach, aby z nás všetkých urobila jedno srdce a jednu dušu (*porov. Sk 4,32*). Práve realizovaním tohto spoločenstva lásky sa Cirkev javí ako „sviatosť“, čiže „znak a prostriedok dôverného spojenia s Bohom i jednoty celého ľudského pokolenia“.

Spiritualita spoločenstva je predovšetkým zameranie pohľadu srdca na tajomstvo trojjediného Boha, ktorý v nás prebýva a ktorého svetlo treba vnímať aj na tvári bratov a sestier vedľa nás. Spiritualita spoločenstva znamená okrem

toho schopnosť cítiť brata a sestru vo viere hlbokej jednote tajomného tela – Cirkvi, čiže ako „niekoho, kto patrí ku mne“, aby som vedel spolu s ním prežívať jeho radosti a jeho bolesti, uhádnuť jeho želania, postarať sa o jeho potreby a ponúknuť mu pravé a hlboké priateľstvo. Spiritualita spoločenstva napokon znamená vedieť bratovi „urobiť miesto“, nieť si vzájomne bremená (*porov. Gal 6,2*) a premáhať egoistické pokušenia, ktoré nás neustále napádajú a budia rivalitu, kariéru, žiarlivosť a nedôveru.

Spoločenstvo musí žiariť v prvom rade vo vzťahoch medzi biskupmi, kňazmi a diakonmi, medzi duchovnými pastiermi a celým Božím ľudom, medzi klérom a rehoľníkmi, medzi cirkevnými združeniami a hnutiami. Spiritualita spoločenstva a teológia totiž inšpirujú účinnú a vzájomnú komunikáciu medzi duchovnými pastiermi a veriacimi.

Je potrebné, aby Cirkev tretieho tisícročia povzbudzovala všetkých pokrstených a birmovaných k tomu, aby si uvedomovali svoju aktívnu zodpovednosť v cirkevnom živote. Treba sa v prvom rade veľmi snažiť – predovšetkým prostredníctvom vrúcnej prosby k Pánovi žatvy (*porov. Mt 9,38*) a podporovať kňazské a rehoľné povolania. Je to veľmi naliehavá potreba pre život Cirkvi v každej časti sveta. V niektorých krajinách, ktoré už v dávnych časoch prijali evanjelium, stala sa táto potreba priam dramatickou. Je to dôsledok zmenených spoločenských podmienok a náboženskej vyprahnutosti spôsobenej sekularizmom a konzumizmom. Je veľmi potrebné obnoviť mnohostrannú a dôkladnú pastoračnú povolaní. Tá musí vplývať na farnosti, výchovné strediská i rodiny, a prebúdzat záujem o podstatné hodnoty života.

Svoj význam dostáva aj každé iné povolanie, ktoré napokon pramení v bohatstve nového života, prijatého vo sviatosti krstu. Zvlášť je potrebné čoraz lepšie objavovať povolanie, ktoré je vlastné laikom. Oni sú povolaní „hľadať Božie kráľovstvo tým, že sa zapodieávajú časnými záležitosťami a usporadúvajú ich podľa Boha, ako aj tým, že sú apoštolsky činní „ohlasovaním evanjelia a posväcovaním ľudí“. Tak plnia svoje vlastné úlohy v Cirkvi a vo svete. V tom istom zmysle je pre spoločenstvo veľmi dôležitá povinnosť podporovať rozličné druhy združení, ktoré či už v tradičnejších, alebo novších formách cirkevných hnutí i naďalej dávajú životnosť Cirkvi, ktorá je Božím darom a tvorí opravdivú „jar Ducha Svätého“. Je veľmi potrebné, aby združenia a hnutia, tak v Cirkvi všeobecnej ako aj v cirkvách partikulárnych pôsobili v plnom cirkevnom súlade a poslušnosti k platným smerniciam vynesеныmi autoritou pastierov.

Zvlášť sa treba starostlivo venovať pastoračii rodiny, ktorá je v tejto historickej chvíli o to potrebnjšia, že badať veľkú a hlbokú krízu tejto základnej ustanovizne. V kresťanskom pohľade na manželstvo, vzťah medzi mužom a ženou – ako vzájomný a totálny, jediný a nerozlučný vzťah – zodpovedá pôvodnému Božiemu plánu, ktorý bol v dejinách tvrdosťou srdca

spochybňovaný. Ježiš Kristus ho však prišiel obnoviť v jeho pôvodnom jase a zjaviť ho tak, ako ho chcel Boh mať od počiatku (*porov. Mt 19,8*). V manželstve, pozdvihnutom na dôstojnosť sviatosti, je vyjadrené „veľké tajomstvo“ Kristovej manželskej lásky k jeho neveste Cirkvi (*porov. Ef 5,32*). Samotné rodiny si musia stále viac uvedomovať povinnú starostlivosť o deti, a stať sa aktívnymi nositeľmi účinnej prítomnosti v Cirkvi a spoločnosti na ochranu ich práv.

Tým, že Veľké jubileum zameralo náš pohľad na Krista, živšie sme si uvedomili Cirkev ako tajomstvo jednoty. Ježišova modlitba vo večeradle „aby všetci boli jedno, ako ty, Otče, vo mne a ja v tebe, aby aj oni boli v nás“ (*Jn 17,21*), je zároveň zjavením i prosbou. Zjavuje jednotu Ježiša Krista s Otcom, ako prameň jednoty Cirkvi a večný dar, ktorý ona v ňom bude tajomne prijímať až do konca čias. Modlitba Ježiša Krista nám pripomína, že tento dar sa má prijať a vždy hlbšie rozvíjať. Spomienka na čas, v ktorom Cirkev dýchala obidvoma pľúcami, pobáda kresťanov Východu i Západu, aby kráčali spolu v jednote viery a úcty k oprávneným odlišnostiam, a aby sa navzájom prijímali a podporovali ako údy jediného Kristovho tela. S podobným úsilím sa má predovšetkým pestovať ekumenický dialóg aj s bratmi a sestrami anglikánskeho spoločenstva i cirkevných spoločenstiev reformácie.

Storočie a tisícročie, ktoré sa začínajú, budú ešte musieť vidieť – a je žiaduce, aby to videli čo najdôraznejšie – aký stupeň úsilia vie dosiahnuť láska k najchudobnejším.

V našom čase je skutočne veľa bied, ktoré sa naliehavo obracajú na kresťanské spolucítenie. Naš svet začína nové tisícročie zaťažený protirečieniami hospodárskeho, kultúrneho a technologického rozvoja, ktorý poskytuje malému množstvu „šťastných“ veľké možnosti, zatiaľ čo milióny a milióny osôb ponecháva nielen na okraji pokroku, ale aj v existenčných podmienkach hlboko pod minimom, potrebným na dôstojný ľudský život. Obraz chudoby sa dá neobmedzene rozširovať, ak k starým biedam pripojíme nové, ktoré sa týkajú aj prostredí a kategórií, čo síce nie sú po ekonomickej stránke bez prostriedkov, ale sú vystavené zúfalstvu, závislosti od drog, opustenosti v starobe alebo chorobe, odsunutiu na okraj spoločnosti. Každý kresťan, ktorý sa ocitá pred týmto obrazom, musí sa naučiť vyznávať svoju vieru v Ježiša Krista takým spôsobom, aby pochopil výzvu, ktorú mu z toho sveta biedy Ježiš Kristus vysiela. V prvom rade musíme si počínať tak, aby sa chudobní cítili v každom kresťanskom spoločenstve „ako doma“.

Je veľa naliehavých problémov v dnešnom svete, voči ktorým kresťanský duch nemôže ostať necitlivým. Zvláštne úsilie sa musí venovať niektorým aspektom evanjeliovej radikálnosti, ktoré Cirkev nemôže nechať vo svojej agende lásky nepovšimnuté, i keď sa často tak málo chápu, že robia jej zásah nepopulárnym. Svätý Otec tu myslí na povinnosť angažovať sa za rešpektovanie života každého človeka od počatia až po jeho prirodzené ukončenie.

Aby Svätý Otec dal určitý dôraz tomuto zameraniu lásky a humanitnej podpory, ktorá má svoj koreň v hlbokých požiadavkách evanjelia, chce, aby aj sám Jubilejný rok popri početných plodoch lásky, ktoré priniesol už v priebehu svojho konania – myslí tu zvlášť na pomoc, poskytnutú mnohým chudobnejším bratom, aby sa mohli zúčastniť na Jubileu – zanechal dielo, ktoré by určitým spôsobom vytváralo ovocie a pečať jubilejnej lásky. Jubileum priviedlo svet k tomu, aby sa pozrel na Rím, na Cirkev, „ktorá predsedá láske“ a poskytol Petrovi svoj milodar. Teraz sa láska, prejavená v centre katolicity, vracia určitým spôsobom svetu cez tento výraz, ktorý má byť akoby ovocím a živou spomienkou na spoločenstvo prežité pri príležitosti Jubilea.

Nové storočie a nové tisícročie sa otvárajú vo svetle Kristovom. Ale nie všetci vidia toto svetlo.

Do popredia vystupuje veľká výzva medzináboženského dialógu, o ktorý sa budeme usilovať aj v novom storočí podľa línie naznačenej Druhým vatikánskym koncilom. V prípravných rokoch na Veľké jubileum sa Cirkev snažila aj stretnutiami pozoruhodného symbolického významu načrtnúť vzťah otvorenosti a dialógu s predstaviteľmi iných náboženstiev. Dialóg musí i naďalej pokračovať.

Ale dialóg sa nemôže zakladať na náboženskom indiferentizme. My kresťania máme povinnosť rozvíjať ho tak, že ponúkame svedectvo plné nádeje, ktorá je v nás (*porov. 1Pt 3,15*). Nesmieme sa báť, že by mohlo byť urážkou pre totožnosť druhých to, čo je naopak radostným zvestovaním daru, ktorý je pre všetkých a ponúka sa všetkým s najväčšou úctou k slobode každého. Je to dar zjavenia Boha, ktorý je Láska a ktorý tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna (*porov. Jn 3,16*). Cirkev sa nemôže vyhýbať misionárskej činnosti medzi národmi a prvoradou úlohou poslania k národom ostáva zvestovať, že ľudia dosiahnu spásu v Kristovi, ktorý je „cesta, pravda a život“ (*Jn 14,6*). Misionárska povinnosť nám ale neprekáža pristupovať k dialógu vnútorne pripravení počúvať.

Svätý Otec pripomína, koľko bohatstva je v smerniciach, ktoré nám dal Druhý vatikánsky koncil. Preto Svätý Otec v príprave na Veľké jubileum žiadal Cirkev, aby sa skúmala, ako prijala Koncil. Urobilo sa to? Kongres, ktorý sa uskutočnil vo Vatikáne, sa tým zaoberal. Svätý Otec si želá, aby sa to vhodným spôsobom urobilo aj vo všetkých miestnych cirkvách. Ubiehajúcimi rokmi tieto texty nestrácajú ani svoju hodnotu, ani svoj význam. Preto ich treba čítať primeraným spôsobom, aby sa poznali a osvojili ako kvalifikované a normatívne texty Učiteľského úradu v rámci cirkevnej tradície. Pri ukončení Jubilea cíti Svätý Otec viac ako inokedy povinnosť poukázať na Koncil ako na veľkú

milosť, z ktorej mala Cirkev v 20. storočí veľký úžitok: ponúkol nám totiž bezpečný kompas, aby sme sa ním orientovali v začínajúcom sa storočí.¹⁰⁷

Záver

„Hoci sa Svätá brána už zatvorila, Kristus ako Živá brána je otvorenejší ako kedykoľvek predtým. Po Jubileu Cirkev musí pracovať s novým apoštolským zanietením.“¹⁰⁸

Misionárske poslanie „Chod'te teda, učte všetky národy a krstite ich v mene Otca i Syna i Ducha Svätého“ (Mt 28,19), nás uvádza do tretieho tisícročia výzvou k tomu istému nadšeniu, ktoré bolo vlastné kresťanom prvej generácie. Hoci sa symbol Svätej brány zatvára za našimi plecami, ale iba preto, aby sa väčšmi ako doteraz otvorila živá brána, ktorou je Ježiš Kristus. Jubileum sa končí a zároveň pre nás otvára budúcnosť nádeje.¹⁰⁹

Dokument *Novo millennio ineunte* by podľa mňa nemal chýbať ani v jednej katolíckej rodine, lebo je veľmi dobrou smernicou pre každého člena Cirkvi na začiatku nového tisícročia.

¹⁰⁷ Porov.: JÁN PAVOL II.: *Novo millennio ineunte*. Trnava : SSV, 2001, s. 11-83.

¹⁰⁸ RAUČINOVÁ, M.: *Výzvy do nového milénia*. In : Katolícke noviny. Bratislava : SSV, 2001, č.2, s.7.

¹⁰⁹ Porov.: JÁN PAVOL II.: *Novo millennio ineunte*. 2001, s. 84-86.

5. Kongregácie, pápežské rady a ich dokumenty

5.1 Dominus Iesus

Úvod¹¹⁰

Pán Ježiš ešte pred svojím nanebovstúpením poslal učeníkov hlásať evanjelium v celom svete a krstiť všetky národy. Je to všeobecné poslanie Cirkvi, ktoré sa plní ohlasovaním tajomstva Boha i tajomstva vtelenia Syna. Aj keď sa toto poslanie už niekoľko storočí ohlasuje, predsa je ešte ďaleko od svojho zavŕšenia. Preto aj dnes je výzva sv. apoštola Pavla k misionárskemu úsiliu každého pokrsteného stále aktuálna: „Veď ak hlásam evanjelium, nemám sa čím chváliť, to je moja povinnosť a beda mi, keby som evanjelium nehlásal“ (1Kor 9,16)!

Vo svete je však mnoho náboženstiev. Aj v týchto náboženstvách je mnoho hodnôt. Katolícka cirkev s úctou hľadá na tieto hodnoty, hoci sa v mnohom odlišujú od toho, čo učí a zachováva, no predsa sú často odbleskom tej pravdy, ktorá osvecuje všetkých ľudí.

Dnes sa používa aj prax medzináboženského dialógu, ktorý vedie k postojom porozumenia a ku vzťahu vzájomného poznávania i obojstranného obohacovania. Vynárajú sa tu nové otázky, na ktoré sa hľadá odpoveď. Toto vyhlásenie nerieši tieto otázky, ale predkladá náuku katolíckej viery, poukazuje na niektoré základné problémy a vyvracia určité mylné alebo nejasné stanoviská.

5.1.1 Plnosť a konečná platnosť zjavenia Ježiša Krista

Zjavenie Ježiša Krista je definitívne a úplné. Treba pevne veriť, že v tajomstve Ježiša Krista, vteleného Božieho Syna, sa zjavila plnosť božskej pravdy. Ježiš Kristus je Prostredník a zároveň plnosť celého zjavenia (porov. DV 2). „Kresťanský poriadok spásy sa nikdy nepominie a už nemožno očakávať nijaké nové verejné zjavenie pred slávnym príchodom nášho Pána Ježiša Krista“ (DV 4).

¹¹⁰ Porov.: BALOGA, M.: *Semestrálna práca*. Spišská Kapitula : 2002.

V protiklade je tvrdenie, že zjavenie Ježiša Krista je obmedzené, neúplné a nedokonalé, a že ho dopĺňa to, čo je prítomné v iných náboženstvách.

Všetko Ježišovo učenie, skutky a celé jeho historické pôsobenie majú za pôvodcu božskú osobu, preto nesú v sebe konečnosť a úplnosť zjavenia spásonosných Božích ciest. Pravda o Bohu tým, že sa vyjadrí ľudskou rečou, sa ani nezruší, ani nezmenší. Treba pevne veriť, že túto pravdu Duch Svätý učí apoštolov a ich prostredníctvom celú Cirkev všetkých čias.

Primeranou odpoveďou na Božie zjavenie je „poslušnosť viery“, ktorá je darom milosti. Táto poslušnosť vedie k prijatiu pravdy Kristovho zjavenia. Viera je osobným primknutím sa k Bohu a slobodným súhlasom s celou zjavenou pravdou (*porov. KKC 150*). Viera a nadprirodzená čnosť vedie k dvojitej primknutosti: k Bohu, ktorý zjavuje pravdu, a k pravde, ktorú zjavuje Boh pre dôveru, ktorá sa preukazuje zjavujúcej osobe.

Treba dôsledne rozlišovať medzi teologickou vierou a vnútorným presvedčením v iných náboženstvách. Mať vieru znamená pod vplyvom milosti prijímať zjavenú pravdu. Mať vnútorné presvedčenie v iných náboženstvách znamená prijímať celok skúseností a názorov, ktorý tvoria ľudské poklady múdrosti a nábožnosti, ktorú človek pri hľadaní pravdy vytvoril a uplatnil vo svojom vzťahu k božskému a absolútnemu. V súčasnosti sa často teologická viera chybné stotožňuje s vnútorným presvedčením v iných náboženstvách a vyvíja sa snaha redukovat', ba až neuznávať rozdiely medzi kresťanstvom a inými náboženstvami.

Šíri sa aj hypotéza o inšpirovanej hodnote posvätných textov iných náboženstiev. Tradícia Cirkvi za inšpirované spisy považuje len kánonické knihy Starého a Nového zákona, pretože sú inšpirované Duchom Svätým. Boh chce v Kristovi k sebe povolať všetky národy a chce im oznámiť plnosť svojho zjavenia a svojej lásky, preto sa im neprestáva zjavovať prostredníctvom ich duchovných bohatstiev. Posvätné knihy iných náboženstiev, ktoré živia a vedú život ich príslušníkov, prijímajú tak z Kristovho tajomstva tie prvky dobroty a milosti, ktoré sú v nich prítomné.

5.1.2 Vtelené Slovo (Logos) a Duch Svätý v diele spásy

V súčasnosti sa na Ježiša pozerá ako na mimoriadnu historickú postavu, ktorá je ohraničená a božské veci nezjavila vo výhradnej miere. Odchýľuje sa to od kresťanskej viery. Treba pevne veriť v náuku viery, ktorá vyhlasuje, že Ježiš, a len on, je Synom a Slovom Otca. Túto vieru vyhlásil aj Prvý nicejský a Chalcedonský koncil.

Oddeľovať spásonosné účinkovanie Slova ako takého a spásonosné účinkovanie Slova, ktoré sa stalo telom, protirečí katolíckej viere. Slovo svoju

spásonosnú činnosť svojím vtelením vždy uskutočňuje v spojení s ľudskou prirodzenosťou. Existuje len jediný spásonosný poriadok, ktorý chce jeden a trojosobný Boh. Jeho prameňom a stredobodom je tajomstvo vtelenia Slova. Všeobecným Prostredníkom a Vykupiteľom je Ježiš Kristus.

Vyslovujú sa aj domnienky, že spásonosný poriadok Ducha Svätého má všeobecnejší charakter ako ekonómia vteleného, ukrižovaného a vzkrieseného Slova. Protirečí to katolíckej viere, ktorá spásonosné vtelenie Slova pokladá za trojičnú udalosť. Druhý vatikánsky koncil úzko spája tajomstvo Krista s tajomstvom Ducha Svätého (*porov. LG 3-4*). Činnosť Ježiša Krista „s“ a „skrze“ Svätého Ducha siaha až za viditeľné hranice Cirkvi a rozprestiera sa na celé ľudstvo. Duch Svätý umožňuje uskutočňovanie spásonosného vplyvu vteleného Syna v živote všetkých ľudí. V Cirkvi dnes pôsobí ten istý Duch, ktorý pôsobil pri vtelení, v živote, smrti a vzkriesení Ježiša. Pôsobenie Ducha Svätého sa neodohráva mimo alebo vedľa Kristovho pôsobenia. „Ľudia môžu vojsť do spoločenstva s Bohom iba prostredníctvom Krista, pôsobením Ducha Svätého“ (*RM 5*).

5.1.3 Jedinečnosť a všeobecnosť spásonosného tajomstva Ježiša Krista

Objavuje sa názor, ktorý popiera jedinečnosť a spásonosnú všeobecnosť tajomstva Ježiša Krista. K trvalému pokladu viery Cirkvi patrí, že Ježiš je Boží Syn, Pán a jediný Spasiteľ, v ktorom má história spásy svoju plnosť a svoj stredobod.

V Novom zákone sa všeobecná spásonosná vôľa Boha úzko spája s jediným sprostredkovaním Krista. Už prví kresťania si boli vedomí tohto jedinečného a všeobecného daru spásy Otca, ktorý nám ponúkol skrze Ježiša Krista v Duchu Svätom (*porov. Ef 1,3-14*).

Treba pevne veriť, že všeobecná spásonosná vôľa jediného a trojosobného Boha je raz navždy ponúknutá a uskutočnená v tajomstve vtelenia, smrti a zmŕtvychvstania Božieho Syna.

Pri skúmaní iných náboženstiev a o ich význame v spásonosnom Božom pláne, je súčasná teológia povinná skúmať, či a ako postavy a pozitívne prvky iných náboženstiev môžu patriť k božskému plánu spásy. V protiklade s kresťanskou a katolíckou vierou stoja názory, ktoré hovoria o spásonosnom pôsobení Boha mimo jediného prostredníctva Kristovho. Navrhuje sa, aby sa teológia vyhýbala výrazom ako „jedinečnosť“, „všeobecnosť“ a „absolútnosť“, ktoré vraj robia dojem, že sa význam a cena spásonosného diela Ježiša Krista príliš zdôrazňuje oproti iným náboženstvám. Tieto slová však vyjadrujú iba vernosť skutočnosti zjavenia, pretože vychádzajú zo samých prameňov viery.

Ježiš Kristus má teda pre ľudské pokolenie a jeho dejiny osobitný a jedinečný, jemu vlastný, výlučný, všeobecný a absolútny význam a vplyv, lebo je Božie slovo, ktoré sa stalo človekom pre spásu všetkých ľudí.

5.1.4 Jedinečnosť a jednota Cirkvi

Pán Ježiš ustanovil Cirkev ako spásonosné tajomstvo: On sám je v Cirkvi a Cirkev je v ňom. V Cirkvi a prostredníctvom Cirkvi, ktorá je jeho telom, pokračuje vo svojej prítomnosti a vo svojom diele spásy.

Ako pravdu katolíckej viery treba veriť v jedinečnosť Cirkvi, ktorú založil Ježiš Kristus, jediný Prostredník spásy. Veriaci majú vyznávať, že existuje historická spojitosť medzi Cirkvou založenou Kristom a Katolíckou cirkvou zakotvenou v apoštolskom nástupníctve. Druhý vatikánsky koncil učí, že Kristova cirkev, napriek rozdeleniam kresťanov, pokračuje plne len v Katolíckej cirkvi. Mnohé prvky pravdy a posväcovania sa však nachádzajú aj v cirkvách a cirkevných spoločenstvách, ktoré nie sú ešte v plnom spoločenstve s Katolíckou cirkvou. Existuje jediná Kristova cirkev, ktorá je v Katolíckej cirkvi vedená Petrovým nástupcom a biskupmi, ktorí sú s ním v spoločenstve. Cirkvi, ktoré i keď nie sú v dokonalom spoločenstve s Katolíckou cirkvou, zostávajú s ňou spojené prostredníctvom veľmi úzkych vzťahov, ako je apoštolská postupnosť a pravá Eucharistia, sú opravdivými miestnymi cirkvami (*porov. UR 14-15*). Cirkevné spoločenstvá, ktoré si neuchovali platný episkopát a pravú, plnú podstatu eucharistického tajomstva, nie sú cirkvami v pravom zmysle slova. Aj tieto cirkevné spoločenstvá majú v tajomstve spásy zmysel a význam, lebo Kristov Duch ich používa ako nástroj spásy (*porov. UR 3*).

5.1.5 Cirkev, Božie kráľovstvo a kráľovstvo Kristovo

Poslaním Cirkvi je „ohlasovať Kristovo a Božie kráľovstvo a zakladať ho v každom národe. Ona sama je zárodkom a počiatkom tohto kráľovstva na zemi“ (*LG 5*). Božie kráľovstvo má eschatologický rozmer: jeho skutočnosť prítomná v čase, ale k jej plnému uskutočneniu dôjde až ukončením alebo zavŕšením dejín (*porov. LG 9*).

Pre výrazy nebeské kráľovstvo, Božie kráľovstvo a kráľovstvo Kristovo nemožno odvodiť jednoznačné významy. Platí to aj o ich vzťahu k Cirkvi. Možné sú mnohé vysvetlenia. Ani jedno však nemôže poprieť alebo odstrániť vnútornú spojitosť medzi Kristom, kráľovstvom a Cirkvou. Božie kráľovstvo sa nestotožňuje s Cirkvou v jej viditeľnej a spoločenskej skutočnosti. Účinkovanie Krista a Ducha Svätého sa deje aj mimo viditeľných hraníc Cirkvi. „Kráľovstvo

sa týka všetkých: jednotlivcov, spoločnosti i celého sveta. Budovať kráľovstvo znamená pracovať na odstraňovaní zla vo všetkých jeho formách“ (RM 15). Pri vysvetľovaní vzťahov medzi Božím kráľovstvom, Kristovým kráľovstvom a Cirkvou je potrebné vyhýbať sa jednostranným zdôrazňovaniám. Takéto názory protirečia katolíckej viere, lebo popierajú jedinečnosť vzťahu, ktorý majú Kristus a Cirkev k Božiemu kráľovstvu.

5.1.6 Cirkev a náboženstvá vo vzťahu k spáse

„Putujúca cirkev je nevyhnutne potrebná na spásu. Lebo len Kristus, ktorý sa nám stáva prítomným vo svojom tele, ktorým je Cirkev, je prostredníkom a cestou k spáse“ (LG 14). Spoločne sa majú uznávať možnosť spásy v Kristovi pre všetkých ľudí a potreba Cirkvi pre túto spásu. Aj tí ľudia, ktorí bez vlastnej viny nepoznajú Krista a jeho Cirkev, ale s úprimným srdcom hľadajú Boha a snažia sa plniť jeho vôľu, poznanú hlasom svedomia, môžu dosiahnuť večnú spásu (porov. KKC 846-847). O spôsobe, akým sa táto milosť dostáva jednotlivým nekresťanom, sa Druhý vatikánsky koncil obmedzil len na tvrdenie, že ju Boh dáva „cestami jemu známymi“ (AG 7). Túto tému sa teológia usiluje prehlibnúť. Tvrdenie, že Cirkev je jednou z ciest spásy popri tých, ktorými sú iné náboženstvá a ktoré by dopĺňali Cirkev alebo jej boli v podstate rovnocenné. V iných náboženstvách sú aj prvky, ktoré pochádzajú od Boha (porov. AG 14). Niektoré modlitby a obrady môžu byť prípravou na prijatie evanjelia (porov. KKC 813). Nemožno im však pripisovať božský pôvod a spásonosnú účinnosť ex opere operato, ktorú majú kresťanské sviatosti.

Boh chcel, aby Cirkev založená Ježišom Kristom bola nástrojom pre spásu celého ľudstva. Cirkev na iné náboženstvá pozerá s úctou, ale odmieta náboženský relativizmus, ktorý vedie k mienke, že je jedno náboženstvo ako druhé (porov. RM 36). Členovia Cirkvi majú oproti ostatným výhodnejšiu pozíciu. Toto postavenie nemajú pripisovať svojim zásluhám, ale osobitnej Kristovej milosti (porov. LG 14).

Cirkev „ohlasuje a je povinná neprestajne ohlasovať Krista“ (NA 2). Aj dnes je nevyhnutné ohlasovať národom pravdu. Chce spásu všetkých prostredníctvom poznania pravdy. Cirkev sa musí usilovať nadovšetko ohlasovať všetkým ľuďom pravdu, definitívne zjavenú Pánom a hlásať, že je potrebné obrátiť sa k Ježišovi Kristovi a primknúť sa k Cirkvi prostredníctvom krstu a ďalších sviatostí na dosiahnutie plného spoločenstva s Bohom. Istota o všeobecnej spásonosnej vôli Boha nezmenšuje, ale skôr zväčšuje povinnosť a naliehavosť ohlasovať spásu a obrátenie sa k Pánu Ježišovi Kristovi.

Záver

Vyhlásenie predkladá a objasňuje niektoré pravdy viery. Keď sa objavia niektoré problematické alebo bludné názory, treba znovu potvrdiť vieru Cirkvi a presvedčivo i účinne podať jej odôvodnenie.

„Všetci ľudia sú povinní hľadať pravdu, najmä v tom, čo sa týka Boha a jeho Cirkvi a keď ju poznali, prijať ju a zachovávať“ (DH 1). Kristovo zjavenie bude i naďalej v dejinách orientačným bodom celého ľudstva. Kresťanské tajomstvo totiž prekonáva každú časovú i priestorovú bariéru a realizuje jednotu ľudskej rodiny.

5.2 Dar života

Úvod¹¹¹

Boh stvoril človeka z lásky a pre lásku. Cieľom človeka je, aby miloval a bol milovaný. Človek má byť milovaný «od svojho začiatku». Tým začiatkom sa rozumie manželská láska rodičov. Z tejto lásky rodičov pochádza život.

Inštrukcia *Donum vitae*, ktorú vydala Kongregácia pre vieroučné otázky, sa zaoberá – dnes tak aktuálnou témou – rešpektovania práv začínajúceho sa života a dôstojnosťou plodenia. Bola vydaná v roku 1987 a odpovedá na konkrétne postavené otázky, ktoré posielali biskupi, kňazi alebo aj laici na kongregáciu.

Inštrukcia je rozdelená na tri časti. V úvode sa zaoberá charakteristikou človeka ako osoby. Veda a biomedicínsky výskum má byť v službách ľudskej osoby. V prvej kapitole odpovedá na konkrétne otázky týkajúce sa ľudských zárodkov. Hovorí, že ľudský zárodok je už človek, ktorý má život a rovnaké práva ako vyvinutý dospelý jedinec. V druhej kapitole sa formulujú odpovede na zásahy do ľudského plodenia. Tretia kapitola sa zaoberá tým, ako spolu súvisí morálka a občianske právo.

¹¹¹ Porov.: TOMAŠOV, M.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula: 2002.

5.2.1 Človek ako osoba

Človek je stvorený Bohom na Boží obraz (*porov. Gn 1,27*). Je povolaný k životu, ktorý ho presahuje. Je tu, aby mal účasť na samom živote Boha. Toto nadprirodzené povolanie ukazuje nesmiernu hodnotu ľudského života. Život tu na zemi je podmienkou života vo večnosti. Je teda posvätnou skutočnosťou, ktorá je nám daná, aby sme ju chránili a priviedli k dokonalosti lásky seba k Bohu, seba k svojim bratom a sestrám, a seba k sebe samému (*porov. EV 2*).

Každý človek vďaka rozumu a pod vplyvom milosti môže dospieť k tomu, že v prirodzenom zákone vpísanom do srdca (*porov. Rim 2,14-15*) spozná posvätnosť ľudského života od počatia až do jeho konca. Právo brániť a obhajovať ľudský život majú najmä kresťania, lebo „svojím vtelením sa Boží Syn určitým spôsobom spojil s každým človekom“ (*GS 22*). V tajomstve inkarnácie sa zjavuje ľudom bezhraničná láska Boha a hodnota každej ľudskej osoby (*porov. EV 12*).

5.2.2 Antropológia v biomedicíne

Pokrok v biomedicíne umožňuje človeku stále viac disponovať s liečebnými prostriedkami. Rôzne metódy zasahujú aj do procesov odovzdávania života. Techniky dovoľia človeku „zobrať osud do vlastných rúk“, ale vystavujú ho aj nebezpečenstvu, aby neprekročil hranice rozumového ovládania prírody.¹¹²

Mnohí ľudia však pritom žiadajú, aby sa zaručili hodnoty a práva ľudskej osoby. Pápež Pavol VI. v príhovore k účastníkom Generálneho zhromaždenia OSN povedal, že my kresťania sme odborníkmi v ľudskosti. Učiteľský úrad Cirkvi zasahuje vďaka svojmu evanjeliovému poslaniu a apoštolskej povinnosti. Predkladá mravné učenie o dôstojnosti osoby a jej zmyslu života. Poukazuje na kritériá mravného úsudku pri vedeckých výskumoch a technikách týkajúcich sa ľudského života, jeho začiatkov. Také kritériá sú: úcta k človeku, jeho ochrana a rozvoj, právo na život.¹¹³ Zásah Cirkvi je tiež motivovaný láskou k všetkým ľudom, tak ako Kristova láska na kríži vykúpila nás všetkých (*porov. KKC 616*).

Biológia a medicína má rešpektovať dôstojnosť človeka. Biológ a lekár nemôže sa domáhať toho, aby rozhodoval o vzniku človeka a jeho osude. Táto zásada platí zvlášť v oblasti sexuality a plodenia.¹¹⁴

Sexualita nie je čosi biologické, ale dotýka sa vnútra ľudskej osobnosti, kde muž a žena sa navzájom darujú úkonmi, ktoré sú im vlastné a patria výlučne do manželstva (*porov. FC 11*).

¹¹² Porov.: KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae*. Trnava : SSV, 1998, s. 23.

¹¹³ Porov.: KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae*. s. 23 - 27.

¹¹⁴ Porov.: KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae*. s. 28 - 29.

5.2.3 Mravný úsudok

Mravné hodnotenie metód umelého oplodnenia berie do úvahy hodnotu ľudského života a jeho odovzdávanie v manželstve.

V ľudskom živote sa rozvíjajú hodnoty osoby. Právo na život od okamihu počatia až po smrť je požiadavkou samej osoby. Život treba chrániť už od počatia (*porov. GS 51*).

„Manželstvo má dvojaké vlastnosti: zjednotenie a plodenie“ (*HV 12*). Odovzdávanie ľudského života je zverené osobnému a vedomému aktu. Tento podlieha posvätným Božím zákonom, preto sa nemôžu používať prostriedky a metódy, ktoré sa používajú pri odovzdávaní života rastlín a živočíchov (*porov. MeM 180*).

5.2.4 Rešpektovanie ľudských zárodokov

„Ľudskú bytosť treba rešpektovať ako osobu už od prvého okamihu jej existencie.“¹¹⁵ Život treba chrániť už od jeho počatia, preto potrat a vražda novorodencov sú z kresťanského hľadiska neprístupné (*porov. GS 5*).

Ľudský život začína, keď je vajíčko oplodnené, preto ho treba rešpektovať a chrániť. Diagnostiky pred narodením, ak rešpektujú celistvosť zárodku a sú zamerané na jeho ochranu, sú dovolené. Môžu sa tak predvídať niektoré liečebné zákroky, ktoré sú veľmi akútne. Ak však žena požiadala o diagnostiku s úmyslom podrobiť sa umelému potratu, ak sa vyskytnú nejaké deformácie či anomálie, ide o čin, ktorý je prísne zakázaný a je v rozpore s mravným zákonom.¹¹⁶

a) Liečebné zákroky na ľudskom zárodku

Ľudský zárodok má sám osebe už život, a preto treba používať také liečebné zákroky, ako keby išlo o život dieťaťa alebo dospelého jedinca. Akýkoľvek druh liečby si vyžaduje dobrovoľný a informovaný súhlas rodičov. Liečebný zákrok je zameraný na uzdravenie, neprináša nadmerné riziká a nepoškodzuje celistvosť jedinca.¹¹⁷

Ľudské zárodky získané oplodnením *In vitro*¹¹⁸ sú živé ľudské bytosti a nositelia práva na život už od okamihu počatia. „Je nemorálne vyrábať ľudské zárodky s úmyslom, že sa budú zneužívať ako „biologický materiál“, ktorý je k dispozícii.“ V praxi sa nie všetky zárodky umelého oplodnenia *In vitro* prenášajú do tela matky. Je tu možnosť pre rôzne formy biologickej či

¹¹⁵ KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae*, s. 34.

¹¹⁶ Porov.: KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae*, s. 35 - 40.

¹¹⁷ Porov.: KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae*, s. 40 - 41.

¹¹⁸ Oplodnenie *IN VITRO* – oplodnenie vajíčka v skúmavke.

genetickej manipulácie s týmito zárodkami, ako sú pokusy oplodnenia medzi ľudskými a zvieracími pohlavnými bunkami. Tieto postupy sú proti ľudskej dôstojnosti a plodivej úlohe manželstva. Človek má uznať právo, aby mal ľudský pôvod v plnom slova zmysle a prirodzeným spôsobom.¹¹⁹ Život je dar, kde manželia sa stávajú Božími spolupracovníkmi pri vzniku života (porov. FC 14).

b) Zásahy do ľudského plodenia

Umelým oplodnením sa rozumejú postupy, ktorých zámerom je dosiahnutie ľudského počatia iným spôsobom ako prirodzeným, to jest pohlavným spojením muža a ženy. Existujú rôzne techniky umelého oplodnenia. Poukážme na umelé heterológne oplodnenie FIVET a spomeňme, ako antikoncepcia zasahuje do ľudského plodenia.

Umelé heterológne oplodnenie FIVET je „technika, ktorá je zameraná na dosiahnutie ľudského počatia prostredníctvom in vitro stretnutia pohlavných buniek získaných aspoň od jedného darcu, odlišného od oboch manželov, ktorí žijú v manželstve.“¹²⁰

Umelá heterológna inseminácia je „technika, ktorá je zameraná na dosiahnutie ľudského počatia prostredníctvom prenosu spermií do pohlavných orgánov ženy, pričom sa spermie predtým získali od darcu, ktorý je iný než manžel.“¹²¹

Ľudský život je posvätný (porov. MeM 181). Dôstojnosť ľudského života spočíva aj v jeho odovzdávaní. Odovzdávanie daru života má byť vždy plodom manželstva. Dieťa je plodom manželskej lásky, kde manželia spolupracujú s Bohom (porov. GS 51).

Rešpektovanie jednoty manželstva je v rozpore s umelým heterológnym oplodnením. Ono pozbavuje dieťa tiež synovského vzťahu k pôvodným rodičom a môže spôsobiť prekážky pri dozrievaní osobnej identity. Poškodzuje povolanie manželov, ktoré je v otcovstve a materstve. Mravne nie je dovolené ani „náhradné materstvo“, lebo aj ono je popretím zväzku manželskej lásky. Náhradným materstvom sa rozumie, ak tehotná žena nosí v maternici zárodok, ktorý môže byť od nej geneticky odlišný. Dieťa, ktoré sa narodí, potom však dá tomu, kto si ho „objednal“.¹²²

Umelé homológne oplodnenie FIVET a umelá homológna inseminácia sú také isté techniky ako umelé heterológne oplodnenie FIVET a umelá heterológna

¹¹⁹ Porov.: KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae*. s. 45 - 48.

¹²⁰ KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae*. s. 51.

¹²¹ KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae*. s. 51.

¹²² Porov.: KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae*. s. 52 - 56.

inseminácia. S výnimkou, že tu dochádza k stretnutiu pohlavných buniek manželov, ktorí žijú v manželstve.¹²³

Umelé homológne oplodnenie FIVET sa uskutočňuje mimo tiel manželov a so zásahom tretích osôb, lekárov a biológov. Tým sa vydáva pôvod života a jeho osud do rúk človeka. To protirečí ľudskej dôstojnosti. Umelá homológna inseminácia je neprípustná, okrem prípadu, keď technický prostriedok nenahrádza manželský styk, ale pomáha mu, aby dosiahol svoj prirodzený cieľ.¹²⁴ Boh dal ľuďom príkaz, aby vládli nad prírodou (porov. Gn 1,28), ale tento príkaz nesleduje deštruktívne ciele. Je v službe života (porov. MeM 183).

Lekárske zásahy, ak chcú byť z morálneho hľadiska prípustné, ich cieľom musí byť dobro ľudí, a to dobro telesné a duchovné, a nemôže byť porušená jednota manželstva. Medicína má slúžiť človeku, a nie človek medicíne.¹²⁵

5.2.5 Antikoncepcia

Mravná hodnota manželstva sa zakladá na jednote ľudskej bytosti, ktorá obsahuje telo i dušu. Manželský akt je nerozlučne telesný a duchovný. Je vyvrcholením manželskej lásky, ktorá dáva vznik novej bytosti. Človek má teda svoj pôvod v splodení. Použitím antikoncepcie sa vedome zbavuje manželský akt splodenia nového života a tým sa porušuje prirodzený cieľ manželstva. Preto z morálneho hľadiska antikoncepcia nie je dovolená.¹²⁶

5.2.6 Telesná neplodnosť

Túžba rodičov na dieťa je prirodzená. Vyplýva z manželskej lásky. Neplodnosť je tvrdou skúškou, ktorou Boh skúša manželov. Spoločenstvo veriacich má zmierňovať utrpenie manželov, ktorí nemôžu dosiahnuť túžbu stať sa otcom a matkou. Manželia v bolestnej situácii sú povolaní, aby objavili a zúčastnili sa na Kristovom kríži, ktorý je prameňom duchovnej plodnosti.¹²⁷

Manželská neplodnosť je však príležitosťou, aby manželia sa prejavili ako praví kresťania a preukázali iné dôležité služby ľudskej osobe. Môžu tak adoptovať si dieťa, ktoré „nik nechce“ za svoje. Pomôcť organizovať výchovné akcie, pomáhať sociálne slabším rodinám alebo rodinám handicapovaných detí (porov. FC 14).

¹²³ Porov.: KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae* .s. 1998, s. 50.

¹²⁴ KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae* .s. 63 - 65.

¹²⁵ Porov.: KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae* .s. 68 - 69.

¹²⁶ Porov.: KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae* .s. 59 - 60.

¹²⁷ Porov.: KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae* .s. 70 - 71.

5.2.7 Morálka a občianske právo

Právo na život, práva rodiny a manželstiev predstavujú základné hodnoty, pretože sa týkajú človeka ako osoby. Sú to aj základné prvky občianskej spoločnosti. Preto na rešpektovanie týchto hodnôt nestačí odporúčať, aby sa každý riadil podľa svojho svedomia a vedci podľa noriem, ktoré si sami určia. Štát je zodpovedný za spoločné dobro ľudí, preto má uznať a obraňovať život a rodinu ako piliere celej spoločnosti.

V tých štátoch, kde zákony povoľujú priame usmrcovanie ľudského života, štát popiera rovnoprávnosť všetkých pred zákonom. Podkopávajú sa tým samé základy právneho štátu.¹²⁸

Záver

Ľudský život je dar. Dar, ktorý je nám daný, aby sme ho rozvíjali a podporovali všemožnými prostriedkami zlučiteľnými s kresťanskými morálnymi zásadami.

Inštrukcia vyzýva všetkých, aby uznali dôstojnosť ľudského života a nerobili si nárok chcieť rozhodovať o pôvode a osude ľudskej bytosti. „Cirkev bráni človeka pred zneužívaním jeho vlastnej moci.“¹²⁹

5.3 Inštrukcia o modlitbách za uzdravenie

Úvod¹³⁰

V ľudskom srdci je hlboko zakorenená túžba po šťastí. Túto túžbu sprevádza i túžba zbaviť sa choroby a pochopiť jej zmysel. Ide o ľudský jav, ktorý sa dotýka každej osoby. Cirkev chápe chorobu ako prostriedok, ktorý umožňuje chorému spojiť sa s Kristom a duchovne sa očistiť, a zároveň ako príležitosť cvičiť sa v láske pre tých, ktorí sa starajú o chorú osobu. Choroba je tiež výzva na modlitbu: buď prosiť o milosť, aby sme chorobu vedeli prijať a oddať sa do Božej vôle, alebo prosiť o uzdravenie.

Modlitba o uzdravenie sa vyskytuje v celých dejinách Cirkvi, prirodzene i v súčasnosti. Novým je tu z určitého hľadiska jav, že sa množia modlitbové

¹²⁸ Porov.: KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae*. s. 73 - 78.

¹²⁹ KONGREGÁCIA PRE VIEROUČNÉ OTÁZKY: *Donum vitae*. Trnava : SSV, 1998, s. 80.

¹³⁰ Porov.: HOLÍK, M.: *Semestrálna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula : 2002.

zhromaždenia, ktorých účastníci prosia Boha o uzdravenie. Pritom sa neraz vyhlasuje, že tam uzdravenia skutočne nastali, a tým sa vzbudzujú očakávania toho istého javu aj na ďalších modlitbových zhromaždeniach. V súvisi s tým sa niekedy hovorí o údajnej charizme uzdravovania.

Preto sa Kongregácia pre náuku viery rozhodla vydať Inštrukciu o modlitbách za uzdravenie podľa kánonu 34 Kódexu cirkevného práva, ktorá má pomôcť hlavne miestnym ordinárom viesť veriaci ľud v tejto otázke. Podporovať, čo je dobré, a naprávať, čoho sa treba chrániť.

Inštrukciu schválil Svätý Otec Ján Pavol II. v Ríme 14. septembra 2000 na sviatok Povýšenia svätého Kríža.

5.3.1 Choroba a uzdravenie: ich zmysel a hodnota v Božom pláne spásy

Boh vo všetkých svojich prisľúbeniach spásy hovorí o radosti srdca v spojitosti s oslobodením sa od bolesti a utrpenia spôsobeného chorobou (*porov. Iz 30,29; 35,10*). On je totiž ten, „ktorý môže vytrhnúť z každej biedy“ (*Múd 16,8*). V Starom zákone je choroba tajomne spojená s hriechom a zlom. Preto chorý, ktorý prosí Boha o uzdravenie, vyznáva, že bol spravodlivo potrestaný za svoje hriechy (*porov. Ž 37;40; 106,17-21*). Nie je to však pravda, pretože nie každé utrpenie je dôsledkom viny a má povahu trestu. Dôkazom toho v Starom zákone je postava spravodlivého Jóba, ktorého Boh dovolí skúšať utrpením, aby dokázal jeho spravodlivosť. Utrpenie má povahu skúšky.

Ďalšia odpoveď, prečo choroba postihuje ľudí i spravodlivých je v Novom zákone. Pán Ježiš sa počas svojho verejného účinkovania stretá takmer neustále s chorými. Mnohých z nich obdivuhodne uzdravuje. Uzdravenia sú znakmi jeho mesiášskeho poslania. Slúžia totiž ako dôkaz, že má moc odpúšťať hriechy a sú znakmi spásonosných dobier.

Aj prvú evanjelizáciu, podľa svedectiev Nového zákona, sprevádzali početné zázračné uzdravenia, ktoré posilňovali ohlasovanie evanjelia. Boli to zázraky, ktoré sa neviazali len na osobu apoštola, ale uskutočňovali sa aj prostredníctvom veriacich (*Gal 3,5*).

Mesiášske víťazstvo nad chorobou a inými ľudskými trápeniami sa uskutočňuje aj Kristovým dobrovoľným nevinným znášaním utrpenia, ako aj využívaním možnosti, ktorú dostal každý človek pripojiť sa k nemu. V Kristovom kríži bolo vykúpené aj ľudské utrpenie. Tým dal Kristus ľudskému utrpeniu výkupnú hodnotu. Teda každý človek sa môže svojím utrpením zúčastniť na Kristovom vykupiteľskom utrpení.

Cirkev sa ujíma chorých a ponúka im slová apoštola Pavla, ktoré vyžarujú svetlo, aby mohli spoznať význam milosti svojej vlastnej situácie: „Na vlastnom

tele dopĺňam to, čo chýba Kristovmu utrpeniu pre jeho telo, ktorým je Cirkev“ (Kol 1,24). Práve tento objav napĺňa apoštola radosťou. Ide o veľkonočnú radosť, ktorá je ovocím Ducha Svätého. A ako svätý Pavol, aj chorí sa môžu stať nositeľmi „radosti Ducha Svätého vo veľkom súžení“ (1 Sol 1,6) a byť svedkami Ježišovho vzkriesenia.

5.3.2 Túžba po uzdravení a modlitba za jeho dosiahnutie

Ak je chorý ochotný prijať Božiu vôľu, jeho túžba po uzdravení je dobrá a hlboko ľudská, najmä keď ju prejaví v dôvernej modlitbe k Bohu. Ved' viaceré žalmy sú prosbou o uzdravenie. Z evanjelií sa dozvedáme, že počas Ježišovho účinkovania sa mnohí chorí obracali naňho buď priamo, alebo nepriamo cez priateľov či príbuzných, s prosbou o navrátenie zdravia. Pán tieto prosby, modlitby, prijíma bez pokarhania, jedine ak vyčíta nedostatok viery (*porov. Mk 9,23; Jn 4,48*).

Nielen jednotliví veriaci prosia o vlastné zdravie alebo uzdravenie pre druhých, ale aj Cirkev v liturgii prosí Pána o zdravie pre chorých. Cirkev má osobitnú sviatosť, sviatosť pomazania chorých. V nej prostredníctvom pomazania, sprevádzaného modlitbou kňazov, Cirkev odporúča chorých trpiacemu a oslávenému Pánovi, aby im dal úľavu a spásu. Olej, ktorý sa používa pri tejto sviatosti sa požehnáva slovami, aby tí, čo ním budú pomazaní, dosiahli posilu tela i duše, a boli oslobodení od každej bolesti, slabosti a každého utrpenia.

Okrem toho Rímsky misál obsahuje aj omšu za chorých, v ktorej prosí nielen o duchovné milosti, ale aj o zdravie pre chorých.

V časti *De benedictionibus* Rímskeho rituálu existuje Obrad požehnania chorých: štyri modlitby požehnania dospelých, dve detí a modlitba kratšieho obradu.

Samotné utiekanie sa k modlitbe nevylučuje užívanie vhodných prirodzených prostriedkov na uchovanie a opätovné nadobudnutie zdravia. Skôr k nemu povzbudzuje. Rovnako pobáda členov Cirkvi, aby sa starali o chorých a poskytovali im telesnú a duchovnú pomoc na prekonanie choroby. Lebo je to v súlade s Božím plánom a jeho prozreteľnosťou.

5.3.3 Charizma uzdravovania v Novom zákone

Nový zákon hovorí o tom, že apoštoli a učeníci dostali od Ježiša moc uzdravovať chorých (*porov. Mt 10,8*). Túto moc však dostávajú v súvisi s misionárskym poslaním, teda nie na vyvyšovanie vlastných osôb, ale na potvrdenie ich poslania.

Skutky apoštolov uvádzajú zázraky väčšinou v krátkych a všeobecných správach, ale uvádzajú i zázračné uzdravenia, ktoré sa stali príčinou jednotlivých ohlasovateľov evanjelia Štefana, Filipa, ale najmä Petra a Pavla (porov. Sk 6,8; 8,6-7; 5,15; 15,12).

Záverečná časť Markovho evanjelia a listu Galat'anom rozširujú horizont a neobmedzujú zázračné uzdravenia na činnosť apoštolov, niektorých ohlasovateľov evanjelia, ktorí mali významnú úlohu v prvotnom poslaní. Z tohto hľadiska nadobúdajú zvláštnu dôležitosť a poukazujú na charizmy uzdravovania v Prvom liste svätého apoštola Pavla Korint'anom (1 Kor 12,9.28.30). Význam slova charizma je sám osebe dosť široký a znamená priazeň, dobrodenie, nezaslúžený, veľkodušný dar. V tomto prípade ide o dary dosiahnutých uzdravení. Tieto milosti sa udeľujú jednotlivcovi, aby vymohol milosti uzdravenia pre druhých. Tento dar je daný v jednom Duchu, ale Písmo nič nehovorí o tom, ako táto osoba uzdravenie dosahuje. Z toho možno usudzovať, že sa to deje prostredníctvom modlitby, sprevádzanej azda nejakým symbolickým gestom.

V liste svätého Jakuba sa hovorí o určitej aktivite Cirkvi prostredníctvom kňazov, pri ktorej ide o telesné uzdravenie chorých. Nejde tu však o zázračné uzdravenia prostredníctvom chariziem, o ktorých hovorí svätý Pavol v Prvom liste Korint'anom. „Tradícia spoznala v tomto obrade jednu zo siedmich sviatostí Cirkvi“ (KKC 1510). Ide o sviatostný úkon, o pomazanie chorého olejom a modlitbu nad ním. Ide o účinný úkon nad chorým, o dosiahnutie odpustenia hriechov a uzdravenie tela alebo úľavu pri chorobe.

5.3.4 Modlitby za dosiahnutie uzdravenia vo svetle Tradície

Cirkevní otcovia považovali za prirodzené, aby si veriaci od Boha vyprosival nielen zdravie duše, ale aj zdravie tela. Svätý Augustín píše, že je potrebné sa modliť za zdravie, aby tomu, kto ho má, sa uchovalo, a ten kto ho nemá, aby si ho vyprosil. Okrem toho Augustín zanechal svedectvo o uzdravení priateľa, vyprosené modlitbami biskupa, kňaza a diakonov.

Rovnaké zameranie sa uchováva v západných i východných liturgických obradoch. V západnej liturgii sa v jednej modlitbe po svätom prijímaní prosí, aby nás Eucharistia posilnila na tele i na duši. V liturgii Veľkého piatku zaznieva výzva modliť sa k Bohu, aby odvrátil choroby a doprial chorým zdravie. Medzi najvýznamnejšie texty sa však zaraďuje ten, ktorým sa požehnáva olej chorých.

Podobné texty a výrazy čítame aj vo východných obradoch pomazania chorých, či už v byzantskom, alebo v koptskom ríte.

5.3.5 Charizma uzdravovania v súčasnosti

V priebehu dvetisícročných dejín Cirkvi nechýbali svätci, ktorí konali zázračné uzdravenia. Ale takzvaný „dar uzdravenia“, o ktorom sa tu bude pojednávať, medzi tieto zázračné javy nepatrí. Ide o otázku zvláštnych modlitbových stretnutí, ktoré sa organizujú, aby sa medzi chorými účastníkmi dosiahli mimoriadne uzdravenia, alebo o modlitby za uzdravenie na konci svätého prijímania s tým istým cieľom.

Ak ide o uzdravenia, ktoré súvisia s miestami modlitby, akými sú pútnické svätyne, miesta v blízkosti relikvií, takéto miesta nesúvisia s „charizmou uzdravenia“, lebo sa neviažu k dajakej osobe, obdarenej takouto charizmou.

Pokiaľ ide o modlitbové zhromaždenia s cieľom vyprosovať uzdravenie, je vhodné rozlišovať medzi zhromaždením, v ktorom by mohlo ísť o pravý alebo domnelý „dar uzdravovania“, a ostatnými, ktoré sa nedávajú do súvisu s takýmto darom. Aby ich bolo možné spájať s prípadnou charizmou, bol by pre účinnosť modlitby potrebný zásah jedného alebo niekoľkých jednotlivcov, či spoločenstva kvalifikovaných osôb. Ak však niet spojitosti s „charizmou uzdravovania“, tak slávenia, s ktorými sa v liturgických knihách počíta, uskutočnené pri zachovaní liturgických predpisov, sú dovolené, ba často aj žiaduce, ako je to v prípade omší za chorých. Také slávenia, pri ktorých sa nerešpektujú liturgické predpisy, nie sú dovolené.

V chrámoch sú časté aj iné slávenia, ktoré sami osebe nemajú za cieľ vyprosovať od Boha uzdravenia. Prípadné dosiahnutie uzdravení je aj pri nich dôležitou súčasťou motivácie organizátorov i účastníkov. Z tohto dôvodu sa konajú liturgické slávenia, napríklad vyloženia Oltárnej sviatosti so sviatostným požehnaním, ale aj neliturgické, ako napríklad modlitba svätého ruženca. Aj tieto slávenia sú dovolené, ak sa nenarúša ich pravý zmysel. Napríklad, pri vyložení Oltárnej sviatosti by sa nemala klásť na prvé miesto prosba za uzdravenie chorých, lebo by sa mohol zastrieť vlastný cieľ vyloženia, ktorým je viesť veriacich k živému povedomiu Kristovej obdivuhodnej prítomnosti a pozývať ich, aby a s ním duchovne spájali. Toto spojenie dosahuje svoj vrchol vo sviatostnom prijímaní.

Záver

„Charizma uzdravovania“ sa nemôže jednoducho pripisovať určitej skupine veriacich. Je totiž jasné, že apoštol Pavol vo svojom poukaze na rozličné charizmy nepripisuje dar „chariziem uzdravovania“ nijakej zvláštnej skupine, ani skupine apoštolov, ani prorokov. Udeľovanie chariziem sa riadi inou logikou: „Toto všetko pôsobí jeden a ten istý Duch, ktorý rozdeľuje

každému ako chce“ (1 Kor 12,11). V dôsledku toho by bolo na modlitbových stretnutiach, organizovaných s cieľom vyprosovať uzdravenie, úplne svojvoľné pripisovať „charizmu uzdravovania“ jednej kategórii účastníkov, napríklad vedúcim skupín. Je potrebné sa spoľahnúť úplne na vôľu Ducha Svätého, ktorý niektorým dáva zvláštny dar uzdravovania, aby zjavil silu milosti Vzkrieseného.

Na druhej strane neraz ani najintenzívnejšie modlitby nedosiahnu uzdravenie všetkých chorôb. Aj svätý Pavol musel vziať na vedomie Pánovo poučenie: „Stačí ti moja milosť, lebo sila sa dokonale prejavuje v slabosti“ (2 Kor 12,9). Vycítil z neho, že aj znášané utrpenia môžu mať vznešenú hodnotu, ako to vyjadril Kolosanom: „Na vlastnom tele dopĺňam to, čo chýba Kristovmu utrpeniu pre jeho telo, ktorým je Cirkev“ (Kol 1,24).

5.4 Nové povolania pre novú Európu

Úvod¹³¹

V dňoch 5. - 10. mája 1997 sa v Ríme konal kongres o povolaniach ku kňazstvu a zasvätenému životu v Európe. Posolstvo jeho obsahu je venované tým, ktorých sa fenomén povolania priamo i nepriamo dotýka: chlapcom i dievčatám, dospelým, mladým, ich rodičom, vychovávateľom, kňazom i pastierom, zasväteným i všetkému Božiemu ľudu v Európe. Vyzýva najmä kňazov, aby vedeli vyjadriť svojím životom, že slúžiť Bohu je krásne a naplňujúce, aby vydávali oduševnené svedectvo o svojom povolaní, ktoré sa stáva nákazlivým.

5.4.1 Súčasná situácia povolaní v Európe

V súčasnosti v novej Európe vzhľadom na minulosť sú potrebné aj „nové“ povolania. Stojíme pred rozčlenenou Európou, ktorá je dôsledkom historicko-politických udalostí (pozri na rozdiel medzi Východom a Západom), ale aj rôznorodosti tradícií a kultúr (grécko-latinská, anglosaská a slovanská).

Keď kultúra už nedefinuje, čo má najväčší význam, keď sa nedokáže približovať k hodnotám schopným dať životu zmysel, ale kladie všetko na tú istú úroveň, zaniká každá možnosť plánovanej voľby a všetko sa stáva ľahostajným

¹³¹ Porov.: RIMBALA, J.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula: 2002.

a plytkým. Mládež Európy žije v tejto rozmanitej, viacznačnej, „polyteistickej“ a neutrálnej kultúre. Na jednej strane vášnivo hľadá autenticitu, cit, medziľudské vzťahy, veľkosť obzorov, na druhej strane je v podstate sama, „zranená“ blahobytom, sklamaná ideológiami, zmätená etickým chaosom.

„Mladí často v Cirkvi nevidia predmet svojho hľadania a miesto, kde nájdu odpoveď na svoju otázku a očakávanie. Ukazuje sa, že problém nespočíva v Bohu, ale v Cirkvi.“¹³²

Pluralitná a mnohoraká kultúra má sklon plodiť mladých ľudí s nedotvorenou a slabou identitou, ktorej dôsledkom je chronická nerozhodnosť pri výbere povolania. Súčasná Európa volá po jednote a ponúka celému svetu príklad radostného spolužitia v rozdielnosti.

Potrebujeme ľudí schopných „stavať mosty“, aby stále viac zjednocovali cirkvi a národy Európy a zmierovali duše. S týmto problémom úzko súvisí otázka kňazských povolaní.

Povolanie vo všeobecnosti je Stvoriteľov prozreteľný zámer s jednotlivými stvoreniami, je to jeho plán, ako sen, ktorý leží Bohu na srdci, pretože mu na srdci leží stvorenie. Boh Otec ho chce odlišne a osobitne pre každého človeka. Teda každá ľudská bytosť má vlastné povolanie už od okamihu narodenia. Pre mnohých mladých je požiadavka zmyslu života a túžba po pravde pôdou, na ktorej stojí hľadanie povolania.

5.4.2 Teológia povolania

V kultúre zábavy, do ktorej je zatiahnutá najmä dnešná mládež, hrozí, že sa základné otázky: Čo je život? Aký je jeho zmysel? Prečo sme na svete?... potlačia alebo odstránia. Dnes sa zmysel života nehľadá, ale skôr nanucuje: buď ho vnucuje to, čo sa žije v tom okamihu, alebo čo uspokojuje potreby. Keď sa potrebám vyhovie, svedomie sa stále vo väčšej miere otupuje a obchádzajú sa pravé otázky.¹³³

Kresťan vie, že život je vrcholné dielo tvorivej Božej lásky a sám osebe je povolaný milovať. Láska je plným zmyslom života, je hlavným povolaním každého človeka. Nikto sa preto nemôže cítiť zbytočný.

Keď chceme pochopiť fenomén povolania, musíme vedieť, že Boh koná skutok vždy prvý, anticipujúci, nečaká na iniciatívu človeka, nezávisí od jeho zásluh ani nevychádza z jeho schopností a spôsobilostí.

¹³² Porov.: *Záverečné návrhy európskeho kongresu o povolaniach ku kňazstvu a zasvätenému životu*, 7. Ďalej sa bude z tohto textu citovať ako *Proposizioni*.

¹³³ *Proposizioni*, 3.

K čomu povoláva Ježiš? Nasledovať ho, byť a konať ako on, žiť rovnaký vzťah k Otcovi a ľuďom ako on. Podstata každého povolania je v pokračovaní Ježiša vo svete, aby sme tak ako on urobili zo života dar. Život pre druhých s Ježišovým srdcom je zrelou podobou každého povolania. Povolanie je životom žitým naplno, lebo je žitý pre druhých ako Ježišov život.

Každé povolanie vzniklo v Cirkvi a vo svete, a tak má slúžiť Cirkvi i svetu. Vo vzťahu k Cirkvi je „službou“, vo vzťahu k svetu „poslaním“ a svedectvom o Kráľovstve..

Cirkev je matkou povolaní, lebo ich plodí vo svojom vnútri silou Ducha, ochraňuje ich, živí a podporuje. Je živá, keď sa v nej bohato a pestro prejavujú rozličné povolania.

Kríza povolaní povolaných je dnes aj krízou povolávajúcich, ktorí sú niekedy skrytí a málo odvážni.

Mária je dokonalý obraz povolania, ktorý by sa mal naplňovať v každom z nás. Je to vydarený obraz Božieho sna o človekovi. Je znakom toho, čo Boh môže urobiť, keď nájde človeka ochotného prijať jeho návrh.

5.4.3 Pastorácia povolaní

„Celá pastorácia a zvlášť pastorácia mladých je prirodzene zameraná na povolanie“.¹³⁴ „Toto je služba poskytovaná každému človekovi, aby mohol objaviť cestu uskutočňovania životného plánu, ako to chce Boh, podľa potrieb Cirkvi a dnešného sveta.“¹³⁵

Povolanie však nie je iba životný plán, ale sú nim všetky jednotlivé Božie volania. Skutočná pastorácia robí veriaceho bdelym, pozorným voči mnohým Pánovým volaniam, pripraveným zachytiť Jeho hlas a odpovedať Ježišovi.

Pastorácia povolaní bude musieť byť pastoráciou skôr provokujúcou než potešujúcou; schopnou v každej situácii šíriť dramatický zmysel života človeka povolaného urobiť niečo, čo nebude môcť urobiť nikto iný miesto neho.

V živote človeka sa vyskytujú rôzne typy povolania: predovšetkým k životu, láske; k zodpovednosti za dar, teda k viere; k nasledovaniu Ježiša; k osobitnému svedectvu o svojej viere; stať sa otcom či matkou, k zvláštnej službe v prospech Cirkvi alebo spoločnosti.

Správna pastorácia povolaní má brať do úvahy určitú postupnosť, začať základnými a všeobecnými hodnotami a pravdami platnými pre všetkých a potom prejsť k stále osobnejšej a konkrétnejšej špecifikácii volania. Je najprv

¹³⁴ PÁPEŽSKÉ DIELO PRE CIRKEVNÉ POVOLANIA, *La pastorale delle vocazioni nelle Chiese particolari d'Europa. Pracovný dokument Kongresu o povolaniach ku kňazstvu a zasvätenému životu v Európe*, Rím 1996, č. 59. Odteraz sa z tohto textu bude citovať pod značkou IL (Instrumentum Laboris).

¹³⁵ *Dichiarazione*, 26.

všeobecná a potom osobitná, konkrétna. Nepozná hranice. Je univerzálna a trvalá vo vzťahu k ľuďom, ku ktorým smeruje a vo vzťahu k veku života, v ktorom sa vytvára. Neobracia sa len k niektorým privilegovaným ľuďom, alebo k tým, ktorí sa už rozhodli pre vieru, ani výlučne k ľuďom, od ktorých sa dá očakávať kladná odpoveď, ale obracia sa ku všetkým. Nejde o pastoračiu vybranej spoločnosti, ale ľudu. Nie je to odmena pre najzaslúžitejších, ale milosť a dar od Boha pre každého človeka, pretože Boh volá všetkých. Táto ponuka sa neudeje len raz za život, spôsobom „zobrať alebo nechať“ a nestiahne sa po jednom odmietnutí zo strany adresáta. Má to byť neprestajné pobádanie. Pastoračia povolání nie je zameraná výlučne na mladých, pretože v každom veku života zaznieva Pánovo pozvanie nasledovať ho a len v okamihu smrti sa môže povolanie pokladať za celkom zavŕšené. „Celý život a každý život je odpoveď“.¹³⁶

Pastoračia musí „preniknúť do srdca“ a postaviť poslucháča pred strategickú otázku „Čo mám urobiť?“ Zvyčajne sa rozpoznávanie povolania deje pri určitých spoločných udalostiach: liturgia a modlitba, cirkevné spoločenstvo, charitatívna činnosť, skúsenosť Božej lásky prijatej a ponúknutej vo svedectve.

a) Liturgia a modlitba

Liturgia znamená a zároveň označuje význam, pôvod a pokrm pre každé povolanie a službu v Cirkvi. Každý zúčastnený v nej môže počuť Otcov hlas, ktorý svojho Syna volá darovať sa pre spásu sveta. Aj modlitba sa stáva cestou na rozpoznanie povolania, pretože iba počúvaním Boha môže veriaci dospieť k objaveniu plánu, ktorý sám Boh pripravil. Modlitba je teda srdcom pastoračie povolání.

Boh povoláva aj cez Sväté písmo, kde sa oči a uši veriaceho otvoria pri poznaní Slova, ktoré bez prestania povoláva.

b) Cirkevné spoločenstvo

„Len keď cirkevné bratstvo prežívame, môžeme si ho zvoliť za podstatnú zložku plánu cesty k povolaniu, len keď ho vychutnávame, môžeme sa otvoriť povolaniu, ktoré v každom prípade bude vždy povolaním k bratstvu.“¹³⁷

Povolanie je rozhovor, pocit byť volaný „niekým“ a mať odvahu odpovedať mu. Ako môže dozrieť táto schopnosť rozhovoru v človekovi, ktorý sa v každodennom živote a vzťahoch nenaučil dať sa povolať, odpovedať, spoznať „ja“ v „ty“? Ako sa môže dať povolať od Otca ten, komu nezáleží na odpovedi bratovi?

¹³⁶ Porov.: *Proposizioni*, 4.

¹³⁷ Porov.: *Proposizioni*, 14.

c) Služba lásky

Prejavy tejto služby sú bez hraníc. Možno je to pri pláne cesty k povolaniu kráľovská cesta na rozpoznanie vlastného povolania, pretože skúsenosť služby, hlavne keď je dobre pripravená, riadená a obsiahnutá v plnosti svojho významu, je skúsenosťou veľkej ľudskosti, ktorá vedie k lepšiemu poznaniu samých seba a dôstojnosti druhých, a tiež krásy venovania sa iným.

Skutočným služobníkom v Cirkvi je ten, kto sa naučil vychutnávať umývanie nôh najchudobnejším bratom ako privilegium, kto získal slobodu venovať svoj čas potrebám druhých.

Kto slúži bratovi, nevyhnutne stretáva Boha a vstupuje do zvláštneho súladu s ním. Nebude mu ťažké objaviť jeho vôľu a najmä cítiť sa priťahovaný naplniť ju. V každom prípade to bude povolanie služby pre Cirkev a pre svet.

Mnohí mladí naozaj našli Boha a sami seba, zmysel života a skutočnú radosť pri venovaní času a pozornosti bratom, až sa rozhodli nevenovať im len časť svojho života, ale celé bytie. Kresťanské povolanie je život pre druhých.

d) Svedectvo a ohlasovanie evanjelia

Kto prijal dar viery, túži ho odovzdávať druhých tak príkladom vlastného života, ako aj službou ohlasovania. Tak sa prijatý dar stáva darom darovaným druhým.

Kto pozorne a veľkodušne žije svedectvo viery, nepremešká prijatie plánu, ktorý s ním má Boh, aby venoval jeho uskutočneniu všetku energiu.

5.4.4 Pedagogika povolaní

Pravá pedagogika povolaní je Ježišova pedagogika. Ježiš sa nám v evanjeliách predstavuje ako formátor, lebo koná vždy v úzkom spojení s Otcom, ktorý rozsieva semeno Slova a vychováva s Duchom, ktorý sprevádza na ceste posväcovania. A tak ten, kto pracuje v pedagogike povolaní, je povolaný byť rozsievateľom dobrého semena povolania, potom sprievodcom na ceste, ktorá vedie srdce k „horeniu“, vychovávateľom k viere, formátorom tých, ktorí odpovedajú na Božiu výzvu¹³⁸ a je povolaný rozpoznávať prítomnosť daru daného zhora. To je päť rozmerov tajomstva povolania.

a) Rozsievateľ

Podobenstvo o rozsievateľovi (porov. Mt 13,3-8) ukazuje, že kresťanské povolanie je rozhovor medzi Bohom a ľudskou bytosťou. Hlavným

¹³⁸ Porov.: *Proposizioni*, 9.

zhovárajúcim sa je Boh, ktorý povoláva koho chce, kedy chce a ako chce, a nedá sa obmedzovať dispozíciami prijímajúceho.

Dokonalá sloboda Boha sa stretáva s nedokonalou slobodou človeka. Odvaha rozsievat' dobré semeno evanjelia je prvotná podmienka pastoračie povolani.

Nielen to, ale je potrebné rozsievat' všade, do srdca každého človeka, bez uprednostňovania alebo výnimiek.

„Nech nikto z našej viny nie je neznalý toho, čo má vedieť, aby mohol upriamiť svoj život iným a lepším smerom.“¹³⁹ A predsa, koľko mladých nikdy nepocítilo, žeby k nim smerovala nejaká kresťanská ponuka do budúcnosti.

Aj Ježiš k sebe volá hriešnikov, ľudí zdanlivo nevhodných na toto poslanie, nepozná prekážky a nikoho neuprednostňuje, pretože Otec vložil semeno do srdca každého človeka.

Súčasťou múdrosti rozsievачa je rozsievat' dobré semeno povolania v správnej chvíli. Každé obdobie života má význam pre povolanie, počnúc chvíľou, keď sa chlapec či dievča otvorí životu a potrebuje nájsť jeho zmysel, snaží sa vypátrať svoju úlohu v ňom. Nechať zaznieť otázku v správnej chvíli by mohlo predurčiť vyklíčenie semena: „Pastoračná skúsenosť ukazuje, že prvý prejav povolania sa vo väčšine prípadov rodí v detstve a adolescencii.“

Je dôležité, aby mal každý potenciálny adept pri sebe dobrého rozsievачa, ktorý dobre pozná prácu so semenom.

Toto semeno povolania je ako horčičné zrnko, ktoré keď sa sadí alebo keď sa ponúka a označuje za prítomné, je najmenším zo všetkých semien; nevzbudzuje veľmi často okamžitý súhlas, je odmietané a popierané, je akoby udusené inými očakávaniami a plánmi, neberie sa vážne alebo sa naň hľadá podozrievavo a nedôverčivo, akoby bolo semenom nešťastia.

Semeno povolania je najmenším zo všetkých semien, je slabé a nesnaží sa presadiť, lebo je výrazom slobody Boha, ktorý má v úmysle úplne rešpektovať slobodu človeka.

Ježiš v krátkom podobenstve o horčičnom zrnku hovorí, že „keď vyrastie, je väčšie než ostatné byliny“ (Mt 13,32).

Zasiatie je len prvý krok, po ktorom musí nasledovať dôkladná starostlivosť, aby dva druhy slobody vstúpili do tajomstva rozhovoru o povolaní.

¹³⁹ PAVOL VI.: *Guardate a Cristo e alla Chiesa*, Posolstvo k XV. svetovému dňu modlitieb za povolania (16. apríl 1978), publikované v *Insegnamenti di Paolo VI*, XVI. 1978, s. 256-260 (porov. Aj Kongregácia pre katolícku výchovu, P.O.V.E., *Messaggi pontefici*, 127).

b) Sprevádzať

V príbehu o emauzských učeníkoch (Lk 24,13-16) akoby sme videli obraz mnohých dnešných mladých ľudí trochu smutných a nedôverčivých, ktorí akoby stratili chuť hľadať svoje povolanie.

Prvým krokom alebo prvou starosťou na tejto ceste je postaviť sa po boku: rozsievať alebo ten, kto vzbudil v mladom človekovi vedomie semena zasiateho do pôdy jeho srdca, sa teraz stáva sprievodcom.

Azda prvou úlohou sprievodcu pri výbere povolania je poukázať na prítomnosť niekoho Iného, ktorý stojí blízko pri každom človeku.

Sprevádzať mladého človeka znamená viesť spoznať dnešné „studne“: všetky miesta a chvíle, podnety alebo očakávania, kadiaľ skôr alebo neskôr musia prejsť všetci mladí so svojimi prázdnyimi nádobami s nevyslovenými otázkami.

Oduševnenie povolaní sa uskutočňuje len „nakazením“, priamym kontaktom, pretože srdce je plné a zážitok krásy naďalej nadchýna. „Mladí ľudia sa veľmi zaujímajú o svedectvo o živote osôb, ktoré už kráčajú po duchovnej ceste. Preto je dôležité tráviť čas s mladými, kráčať popri nich, byť tam, kde sa stretávajú, počúvať ich a odpovedať na otázky, ktoré pri stretnutí vyplývajú.“¹⁴⁰

Väčšina kandidátov na zasvätený život a kňazstvo pripisuje svoje povolanie predchádzajúcemu stretnutiu s kňazom alebo rehoľníkom či rehoľníčkou.¹⁴¹

c) Vychovávať

Vychovávať v etymologickom slova zmysle, ťahať von (educere) z mladého človeka pravdu, ktorú má v srdci, aj to, čo nevie a nepozná o sebe.

V príhode o emauzských učeníkoch (porov. Lk 24,17-29) Ježiš povzbudzuje učeníkov, aby slovami vyjadrili svoj smútok a sklamané nádeje, a tým im pomáha uvedomiť si ich problém a skutočný dôvod trápenia.

Je treba pomáhať mladým pochopiť, že pozemské chápanie života zamerané na svoje „ja“ sťažuje a priam znemožňuje voľbu povolania alebo zveličuje požiadavky povolania, akoby Boží plán bol nepriateľom potreby šťastia človeka. Koľko mladých neprijalo výzvu na povolanie preto, že im nikto nepomohol spoznať sa a nikto im nepomohol oslobodiť sa od vedomých i nevedomých obáv a zábran voči samému povolaniu.

Vychovávať znamená predovšetkým dostať na povrch skutočnosť vlastného „ja“, takého, aké je, ak ho potom chcem priviesť k tomu, aké má byť: úprimnosť je základný krok k dosiahnutiu pravdy, ale v každom prípade je nevyhnutná vonkajšia pomoc, aby sa dalo lepšie vidieť vnútro. Vychovávateľ k povolaniu musí teda poznať hlbiny ľudského srdca, aby sprevádzal mladého človeka pri vytváraní pravého „ja“.

¹⁴⁰ Porov.: *Proposizioni*, 22.

¹⁴¹ Porov.: *Proposizioni*, 11.

Mladý človek sa nevyhnutne musí zmieriť s tým, že sa nemôže poznať úplne do hĺbky. Život nie je celý v jeho rukách, pretože život je tajomstvo, a na druhej strane tajomstvo je život.

Dôležité je hľadať podstatu svojej existenciu mimo seba, v Bohu Otcovi. Vychovávať znamená evokovať pravdu o sebe. Modlitba sa stáva miestom rozpoznávania povolania, výchovy na počúvanie povolávajúceho Boha, pretože každé povolanie má korene vo vzývajúcej, trpezlivej a dôverujúcej modlitbe; nie je podoprená požiadavkou okamžitej odpovede, ale istotou či nádejou, že vzývanie nemôže ostať nevypočuté a v pravý čas umožní odhaliť vzývajúcemu jeho povolanie.

Máme sa učiť počúvať Božie ticho.

d) Formovať

Formácia je chvíľou, keď sa mladému človekovi navrhuje forma, spôsob bytia, v ktorom on sám spoznáva svoju totožnosť, svoje povolanie, svoju normu. Formátorom ľudí je Syn. Preto pozýva tých, ktorých povoláva, aby cítili ako on a spolu prežívali jeho život, aby mali jeho „formu“. On je zároveň formátorom i formou.

Mladý človek potrebuje byť podnecovaný veľkými ideálmi, mať pred očami niečo, čo ho prevyšuje a je nad jeho možnosti, za čo stojí položiť vlastný život. Povolanie je odpoveď, nie iniciatíva jednotlivca: človek si nevyberá, je vybratý. Objavenie, že niečo dostal nezaslúžene a nadmerne, by ho malo psychologicky „donútiť“, aby pri výbere povolania pochopil obetovanie seba ako nevyhnutný dôsledok, samozrejme ako slobodný čin, pretože je podmienený láskou, ale v určitom zmysle aj vynútený, pretože pred láskou prijatou od Boha cíti, že sa nemôže nedarovať.

e) Rozpoznávať

Keď emauzskí učeníci spoznali Ježiša, „ešte v tú hodinu vstali...“ (Lk 24,33). Práve toto rozhodnutie často chýba v dnešných mladých ľuďoch. Človek musí mať istotu, že povolanie ako voľba pochádza od Boha. Keď je táto istota slabá, človek sa nevyhnutne spolieha sám na seba a na vlastné sily; a keď sa presvedčí o ich neistote, niet divu, že podľahne strachu urobiť konečné rozhodnutie.

Pri formácii na voľbu povolania je veľmi dôležité, aby bol človek sám sebou a uplatnil sa podľa jediného plánu, ktoré môže dať šťastie. Príliš veľa mladých si stále myslí opak o kresťanskom povolaní, pozerajú sa naň s nedôverou a boja sa, že ich nemôže urobiť šťastnými. Povolanie je Boží zámer s človekom, je to ním dané meno človekovi.

5.4.5 Kritériá jeho rozpoznávania môžeme rozdeliť do štyroch oblastí:

Otvorenie sa tajomstvu. Pravá subjektívna istota pri povolani je tá, ktorá necháva priestor tajomstvu a pocitu, že vlastné rozhodnutie, aj keď pevné, bude musieť ostať otvorené neprestajnému skúmaniu samého tajomstva.

Nesprávna istota je aj predstieranie, že sme všetko pochopili, vyčerpali hĺbku osobného tajomstva. Dobrým ukazovateľom povolania je aj schopnosť prijať svoje kladné i záporné stránky. Povolanie sa rodí v úrodnej pôde vďačnosti a prejavuje sa vzletom veľkodušnosti a radikálnosti, pretože sa rodí z vedomia prijatej lásky.

Človek by sa mal prijať taký, aký je: v telesnej, duchovnej i ontologickej rovine. „Povolanie“ v základe znamená „volanie“: vystupuje tu teda vonkajší prvok, objektívna výzva a vnútorná ochota nechať sa povolať a spoznať sa vo vzore, ktorý nevytvoril povolávaný človek.

Základným kritériom motivácie voľby povolania je úplnosť. Rozhodnutie má byť vyjadrením úplného zapojenia psychických funkcií (srdce, myseľ, vôľa) a zároveň duševne emotívnym rozhodnutím.

Povolanie sa má prežívať a prejavovať ako dar: žiť pre druhých, nielen pre vlastnú dokonalosť a s druhými, v Cirkvi.

Plán povolania plný veriacej spomienky. Je dôležité, aby mladý človek bol v základe zmierený so svojou minulosťou: s nevyhnutnými zápormi každého druhu, ktoré sú jej súčasťou a tiež s jej kladmi, ktoré by mal viesť s vďačnosťou spoznať; zmierený tiež s významnými osobami svojej minulosti.

Pozorne sa teda berie do úvahy druh spomienky, ktorú mladý človek prechováva k svojim dejinám, ako bude interpretovať svoj život: s vďakou alebo sťažovaním sa? Vedome alebo nevedome sa cíti ako veriteľ, a tak ešte očakáva prijímanie, alebo je otvorený pre dávanie?

Dôležitý je postoj mladého človeka k viac alebo menej vážnym ranám minulého života. Plánovať zasvätiť sa Bohu znamená v každom prípade znovu sa zmocniť života, ktorý sa chce darovať vo všetkých svojich stránkach; smerovať k začleneniu menej pozitívnych súčastí. Zodpovedný človek sa snaží negatívnu osobnú skúsenosť múdro využiť.

Rozoznávame niektoré kritériá zrelosti pre povolanie. Vnútorná sloboda dať sa viesť starším bratom alebo sestrou. Je dôležité, aby ten, kto chce vstúpiť do seminára alebo zasväteného života, bol naozaj „mladý“, s čnosťami a zraniteľnosťou typickými pre toto obdobie života, s vôľou konať a túžbou vydávať zo seba maximum, schopnosťou prispôbiť a oceniť krásu života, s uvedomovaním si vlastných nedostatkov a schopností, ako aj daru, že bol vybratý.

Je dôležité, aby mladý človek preukázal schopnosť nadobudnúť obidve istoty, ktoré robia človeka citovo slobodným. Istotu, ktorá pochádza zo skúsenosti byť už predtým milovaný a istotu, tiež zakúsenú, vedieť milovať.

Záver

Kríza povolání, ktorú sme prežili a stále prežívame, nás vedie k zamysleniu sa aj nad našou zodpovednosťou ako veriacich a povolaných šíriť dar viery a v každom bratovi napomáhať ochotu na povolanie. Kongres nás vyzýva, že všetci musíme pripustiť, aj keď rôznymi spôsobmi, že sme plne neodpovedali na toto volanie. Zároveň však povzbudzuje k nádeji a istote, že Pán žatvy nedopustí, aby Cirkvi chýbali robotníci do žatvy. Záver tohto dokumentu tvorí modlitba k Najsvätejšej Trojici – prameňu a osudu každého povolania.

6. Iné významné a časové pastoračné dokumenty

6.1 Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii

Úvod¹⁴²

List sa zaoberá ohľadom Európskej integrácie, ako ju vidia biskupi Slovenska. Dokument je pomerne obšírny.

Úvod dokumentu poznamenáva, že Cirkev víta každú snahu o zjednotenie. Poukazuje na to, že aj keď s myšlienkou zjednotenia Európy boli inšpirované po druhej svetovej vojne veľké kresťanské osobnosti, napriek tomu sa neskôr v Európskej únii začali prejavovať nekresťanské vplyvy. Slovensko má záujem začleniť sa do Európskej únie. Táto snaha má vplyv na rôzne oblasti života, a preto biskupi sa snažia vyjadriť svoj názor na túto tému a chcú pomôcť nájsť odpovede na niektoré otázky spojené s touto problematikou.¹⁴³

¹⁴² Porov.: HURÁK, J.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula: 2002.

¹⁴³ Porov.: *Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii*. Trnava : SSV, 2002, s. 5.

6.1.1 Kresťanské korene Európy

„Kresťanská viera je jeden zo stĺpov, na ktorých spočíva starý kontinent. Nemožno zabúdať, že Európa korení v grécko-rímskom, ale aj v židovsko-kresťanskom dedičstve, ktoré po stáročia bolo najhlbšou dušou. Väčšina toho, čo Európa vytvorila v oblasti právnej, umeleckej, literárnej a filozofickej, je poznamenané kresťanstvom a môže byť chápané a hodnotené iba z kresťanského hľadiska.“¹⁴⁴

Po tomto dôležitom konštatovaní nasleduje vymenovanie spolupatrónov Európy a tých, ktorí sa nejakým podstatným spôsobom pričínili k rozvoju tejto myšlienky.

Poukazujú na dôležitú výzvu: „Trh a ekonomické slobody nedokážu samy udržať svornosť. Európa potrebuje dušu, z ktorej by sa zrodila duchovná jednota... Obnova ducha Európy je predovšetkým úlohou kresťanstva a pre nás kresťanov je výzvou, aby sme prekonávali hranice v samých sebe, medzi ľuďmi a medzi národmi.“¹⁴⁵

6.1.2 Čím je duša v tele, tým sú kresťania vo svete

V nasledujúcej kapitole je ešte raz zdôraznená potreba kresťanstva v zjednocujúcej sa Európe a list cituje z dokumentov Svätého Otca Jána Pavla II. Z citátov vyplýva, že nemôžeme byť iba divákmi diania v Európe, lež spolu s našimi bratmi a sestrami vo viere vo všetkých krajinách sme povolani sprostredkovať Európe dušu.¹⁴⁶

a) Čo hovorí Cirkev na tému „kresťan a spoločnosť“

Nasleduje rozlíšenie medzi pozemským pokrokom a pokrokom, ktorý má význam pre Božie kráľovstvo. Konštatuje sa, že na Európsku úniu netreba prenášať nereálne očakávania. Vyjadrenie Cirkvi k tejto téme je vyjadrené v dokumentoch Učiteľského úradu Cirkvi a myšlienky v tejto časti sa prevažne opierajú o dokument Druhého vatikánskeho koncilu *Gaudium et spes*.

b) Jednota náboženského a spoločenského života

List konštatuje, že v dnešnej dobe je možno pozorovať u ľudí veľký nesúlad medzi vierou, ktorú vyznávajú a ich každodenným životom. Hovorí sa tu tiež o tom, že Cirkev aj štát majú vlastné pole pôsobnosti, ale obidve inštitúcie stoja v službách jedného dobra, v službe osobného

¹⁴⁴ Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii. 2002. s. 5.

¹⁴⁵ Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii. 2002. s. 8 - 9.

¹⁴⁶ Porov.: Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii. 2002. s. 10.

a spoločenského povolania toho istého človeka. Túto službu môžu vykonávať účinne len vtedy, keď bude medzi nimi spolupráca.¹⁴⁷

c) Kresťanskí laici v politike

Na vyjadrenie tejto myšlienky nasledujúca podkapitola listu čerpá opäť z dokumentu Svätého Otca Jána Pavla II., z apoštolskej exhortácie *Christifideles laici*. Všetci laici majú právo a povinnosť sa zúčastňovať na politike, ale zároveň si to od nich vyžaduje veľkú mravnú zodpovednosť.¹⁴⁸

6.1.3 Učenie Katechizmu Katolíckej cirkvi o spoločnom dobre

V súvislosti s témou politickej a spoločenskej činnosti je potrebné vysvetliť výraz spoločné dobro. Na vysvetlenie tohto výrazu sú použité mnohé citáty z Katechizmu Katolíckej cirkvi.¹⁴⁹

a) Predpoklad jednoty – zhoda v základných hodnotách

Napriek snahe o zjednotenie sa v dnešnej spoločnosti prejavuje veľa nejednoty v oblasti morálky a hodnoty ľudského života. Táto nejednota sa prejavuje v parlamentoch rôznych štátov a neobišlo to ani našu krajinu. V liste sa hovorí o tom, že človek si napriek svojej úbohosti nárokuje rozhodovať o tom, čo je dobré a čo zlé.

b) Cesta k zhode v základných hodnotách

List si kladie otázku, ktoré sú to hodnoty, ktoré by uznávali ľudia na celom svete. Dokument rozoberá základné pojmy filozofie a morálky, ako svedomie, sloboda, rozum, morálny zákon, prirodzený zákon, mravnosť a viera, spoločenstvo, ľudská dôstojnosť. Všetko toto je objasňované pomocou encykliky Jána Pavla II. *Veritatis splendor* a Katechizmu Katolíckej cirkvi.¹⁵⁰

c) Ovocím jednoty v Európe je porozumenie a pokoj

Napriek dlhoročnému nepriateľstvu, ktoré panovalo medzi Francúzskom a Nemeckom, dokázali tieto dva štáty nastúpiť na cestu mieru a priateľstva. Dnes tvoria jadro Európskej únie a môžu byť príkladom, ako otvoriť cestu vzájomnej spolupráce.

¹⁴⁷ Porov.: *Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii*. 2002. s.15.

¹⁴⁸ Porov.: *Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii*. 2002. s.16.

¹⁴⁹ Porov.: *Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii*. 2002. s.17 - 19.

¹⁵⁰ Porov.: *Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii*. 2002. s. 20 - 33.

Štruktúra spoločnosti v Európe je pestrá, a to aj v náboženskej oblasti. Ale aj tak musíme ku každému človeku pristupovať s rovnakou úctou a milovať všetkých bez rozdielu.¹⁵¹

6.1.4 Niektoré dôležité princípy

V tejto časti sú spomenuté základné princípy, ktoré majú určovať základné vzťahy v Európe.

a) Subsidiarita

Je to základný pojem sociálnej náuky Cirkvi, ktorý po prvýkrát použil a rozpracoval pápež Pius XI. Je to princíp, podľa ktorého menšiemu spoločenstvu sa nemá vziať kompetencia, pokiaľ ju dokáže zvládnuť. Ak nedokáže nejaký problém vyriešiť, väčšie spoločenstvo mu má pritom pomôcť.

b) Solidarita

Je to ďalší pojem sociálnej náuky Cirkvi. Znamená pričiniť sa o spoločné dobro, ale pritom sa nesmie vylúčiť dobro jednotlivca.

c) Zodpovednosť v slobode

Keď hovoríme v zjednotenej Európe o slobode v rôznych odvetviach, netreba pri tejto slobode zabúdať ani na zodpovednosť, ktorú sme slobodou dostali.

d) Pluralita

Tento princíp predpokladá toleranciu medzi jednotlivcami v spoločnosti, aby každý rešpektoval každého. Je to rôznosť názorov, ktorá môže byť pre spoločnosť veľmi osožná. Tiež sa tu spomína chybné chápanie plurality.¹⁵²

Konštatuje sa, že chápanie základných hodnôt u jednotlivých predstaviteľov krajín je rôzne, a preto sa zatiaľ opierajú o Chartu základných práv Európskej únie, aj keď nie je právne záväzná. Ďalej sa tu nachádza vyjadrenie o tejto charte a poukazuje sa na dosť závažné nedostatky, čo sa týka základných kresťanských hodnôt.¹⁵³

¹⁵¹ Porov.: Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii. 2002. s. 33 - 35.

¹⁵² Porov.: Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii. s. 36 - 41.

¹⁵³ Porov.: Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii. s. 42 - 44.

6.1.5 Slovensko v rozšírenej Európskej únii

Biskupi poukazujú, že po páde komunizmu sa východnej Európe otvorila cesta pre komunikáciu a spoluprácu s krajinami západnej Európy. Mnohé štáty požiadali o vstup do Európskej únie. Vznikajú tu obavy z rôznych vplyvov, ktoré vzájomne pôsobia na členské štáty. Zároveň je to aj priestor pre kresťanov na presadzovanie spoločného dobra.

Biskupi ďalej zdôrazňujú potrebu pravého kresťanského života a nakoniec sa pastiersky list obracia na mladých slovami Svätého Otca Jána Pavla II., ktoré povedal mladým v Lorete.¹⁵⁴

Záver

Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii je téma, ktorá je v súčasnosti veľmi aktuálna. Každý na Slovensku by mal byť oboznámený s týmto problémom a zaujať k nemu patričné stanovisko.

6.2 Ježiš Kristus, ktorý žije vo svojej Cirkvi, prameň, nádej pre Európu

Úvod¹⁵⁵

Udalosti z roku 1989 majú podiel na radikálnej premene a zmene dejín Európy. Nastal čas obrovských nádejí, že všetko bude ináč, že celý ten blok previnilcov stihne zaslúžený trest a na ich miesta sa dostanú ľudia zázrační, ktorí mávnutím čarovného prútika prinesú zmenu vo všetkých úsekoch a úrovniach života.

Odvtedy prešli roky a je veľa tých, ktorí rebelujú, že nič z toho sa neuskutočnilo, naopak, mnoho vecí sa zhoršilo a u väčšiny obyvateľstva to vyvolalo sklamanie, nedôveru, skepsu a zúfalstvo. Vyskytlo sa množstvo omylov a chýb, privatizačných podvodov, nespravodlivostí a zločinov v celej štruktúre spoločnosti i mechanizme myslenia. Okrem toho je historickou iróniou, že práve tí, ktorí sú zo všetkých najzodpovednejší, rozdúchávajú nespokojnosť a beznádej.

¹⁵⁴ Porov.: Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii. 2002, s. 45 - 50.

¹⁵⁵ Porov.: JURČÁGA, P.: *Seminárna práca*. Spišská Kapitula: 2002.

Úlohou dneška a tým, čo sa od nás očakáva, je oživovať nádej, nielen na povrchu a dočasne, ale aj do hĺbky a presvedčivo. Biskupská synoda, ktorá zasadala od 1. do 23. októbra 1999 neochvejne vyznáva, že Ježiš Kristus žije vo svojej Cirkvi a je prameňom nádeje pre Európu. Túto „nádej proti nádeji“ chce verejne vyhlásiť.

Podkladom je „stretnutie dvoch učeníkov so Zmŕtvychvstalým na ceste do Emauz“ (porov. Lk 24,13 - 35), ktoré je symbolom dnešnej Európskej situácie. Ako učeníkom v predvečer Veľkej noci, aj týmto ľuďom iba pri stretnutí sa so Zmŕtvychvstalým, ktorý žije vo svojej Cirkvi, môže sa „rozhorieť srdce“, takže „v tej istej hodine sa vydajú na cestu“ a vrátia sa tam, kde prebiehajú Európske dejiny v živote každého jednotlivca. Každý z nás je jedinečným tvorcom dejín. Spolu píšeme dejiny Európy. Záleží len od nás, čím budú naplnení a aké budú tieto dejiny.

6.2.1 Európa na ceste do 3. tisícročia

K príbehu o emauzských učeníkoch je výstižný Augustínov komentár k tejto stati. Hovorí: „Pozrite sa, Kristus žije, ale vaša nádej je mŕtva. Avšak tento žijúci Kristus nachádza srdcia svojich učeníkov mŕtve. Stratili vieru i nádej. Hoci kráčali spolu so Živým, boli mŕtvi. Život kráčať s nimi, ale v ich srdciach sa ešte neprebudil.“¹⁵⁶

Obaja učeníci sú symbolom aj mnohých našich súčasníkov v dnešnej Európe. Mnohí vyzerajú znepokojení, zneistení, bez nádeje. Zdá sa, že stratili vieru, obmedzujú sa na určité formy zbožnosti.

Nová sloboda a ohlasovanie ľudských práv v krajinách za niekdajšou železnou oponou umožnili miestnym cirkvám novú voľnosť konania. Spomínajúc na rok 1989, keď sa za veľkého jasotu a nadšenia zaplnili kostoly a chrámy, kedy ľudia všelijakými spôsobmi vyznávali, že veria a sú veriaci. Dnes sa kostoly a chrámy vyprázdňujú a niekde sú už celkom prázdne. Neustále sa poukazuje na to, že máme slobodu. Kde sú tí, ktorí sa vtedy hlásili k viere? Bola to iba móda – chodiť do kostola, byť veriacim? Prechod od utláčaného kresťanstva ku kresťanstvu žijúcemu na slobode vyniesol slabé stránky na mnohých postoch, čo malo negatívny dopad na počet duchovných povolaní – najmä v krajinách, ktoré mali pred tým povolaní veľa. Na východoeurópske krajiny začali vplývať typické západoeurópske negatívnej javy, ako je praktický materializmus, konzumné správanie, hedonizmus, kultúrny a náboženský relativizmus. Veľké sociálne zmeny aj v kultúrnej, sociálnej a politickej oblasti.

¹⁵⁶ Porov.: Sv. Augustín, *Sermones* 235, 2.3 : PL 38, 1118.

Začal migračný pohyb z východnej Európy, z rozličných afrických a ázijských krajín (výskyt bezdomovcov a bedárov).

Nemožno zabúdať na všeobecne rozšírený jav globalizácie, ktorý prenikol do štátov a národov Európy a zmocnil sa ich. Napriek rôznym rizikám spomínaný jav globalizácie prináša so sebou priaznivé možnosti. Vyššia účinnosť a hospodárnosť, zvyšovanie produktivity, čo môže prispieť k väčšej vzájomnej závislosti a k zjednocovaciemu procesu medzi národmi.

Aj dnes sa Európa nachádza na križovatke, na ktorej patrí medzi základné úlohy výstavba, zjednotenie a evanjelizácia Európy. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že zmenené sociálno-politické podmienky umožňujú dosahovať čoraz väčšiemu počtu Európanov kvalitnejšie životné podmienky, uľahčujú voľný pohyb a vzájomný kontakt. V mnohých cirkvách na východe badať značný rozmach v oblasti katechetiky, liturgiky, charitatívnej a kultúrnej činnosti. Cirkvi sa otvárajú nové oblasti pre evanjelizáciu.

Očividne hrozia aj dnes Európe mnohé nebezpečenstvá. V sociálnej rovine môže byť predzvesťou už spomínaný jav globalizácie, ktorý môže viesť k nárastu nezamestnanosti a môže ohroziť sociálnu politiku štátu. V kultúrnej oblasti sa šíri taká mentalita a také formy správania, v ktorých platí uspokojovanie vlastných potrieb a hospodárskych záujmov. Konzumné správanie a sekularizácia zachvátili Európu. V náboženskej oblasti u mladých ľudí jestvuje túžba po náboženskom zážitku. Mladí hľadajú šťastie v rozličných symboloch, obrazoch, prázdnych veciach a majú sklon k novým formám náboženskosti a k sektám rozličného pôvodu. Európe hrozí nebezpečenstvo zasahujúceho odkresťančenia a návratu k pohanstvu. Charakteristické pre našu dobu je silný pokles počtu kňazských a rehoľných povolaní. Európa sa stáva čoraz viac miestom, ktoré potrebuje novú evanjelizáciu a nový misionársky zápal.

6.2.2 Ježiš Kristus žije vo svojej Cirkvi

Keď dvaja učeníci vysvetlili Ježišovi príčinu svojho smútku, povedal im: „Vy nechápaví a ľarbaví srdcom uveriť všetko, čo hovorili proroci. Či nemal Mesiáš toto všetko vytrpieť a tak vojsť do svojej slávy? A počnúc od Mojžiša a všetkých prorokov im vykladal všetko, čo sa naňho v celom Písme vzťahovalo“ (Lk 24, 25 - 27).

Text dáva príklad pre dnešnú Cirkev a jej pastoračnú prácu. Práca spočíva v trpezlivom, trvalom, húževnatom a odvážnom vydávaní svedectva a ohlasovaní, ktoré vzbudzujú vieru v zmŕtvychvstalého Ježiša Krista. Cirkev má poslanie ohlasovať v dejinách zmŕtvychvstalého Krista. A toto robí

v každom čase, lebo „zmŕtvychvstanie Kristovo je pravda, v ktorej vrcholí viera v Krista.“ (KKC 638). Cez túto vieru a cez stretnutie so Zmŕtvychvstalým sa môže Cirkev i ľudia vrátiť do dejín, čítať Písma a objavovať znaky, črty, podobnosti Kristovej prítomnosti.

Pápež vyzval k pevnejšej a presvedčivejšej viere v Ježiša Krista, ktorého potrebujeme a bez Krista to nepôjde. Bez neho sa nadá žiť! Rozličné a mnohoraké sú – ako to učí koncil – spôsoby prítomnosti nášho Pána Ježiša Krista. „Kristus je stále prítomný vo svojej Cirkvi, najmä v liturgických sláveniach, v obete sv. omše, pod eucharistickými spôsobmi, vo svojom slove, vo sviatostiach, keď sa Cirkev modlí a spieva“ (SC 7). Sám život učí o mnohých iných prejavoch prítomnosti. Ježiš je prítomný vo svojich trpiacich a biednych, utláčaných a prenasledovaných, v ktorých zjavuje svoju bolestnú tvár. Je prítomný a zjavuje sa v obetavej a namáhavej práci misionárov a misionárov, ktorí s milosrdnou láskou pozdvihujú stratenú a zabudnutú ľudskú dôstojnosť každého človeka, odvrhnutého na okraji spoločnosti. Tu Ježiš zjavuje svoju milosrdnú tvár. Ježiš je prítomný aj v každom novonarodenom dieťati, vo všetkých odkázaných na pomoc iných. Bol chudobným, slabým, trpiacim, aby sa s ním mohol každý stotožniť a povedať, že Boh je tu so mnou, žije na mojej úrovni. On je naša láska, hovoria milujúci. On je náš zrak, hovoria slepí. On je náš chlieb, hovoria hladujúci. On je naša cesta, hovoria hľadájúci. On je naša reč, hovoria nemí. On nás našiel, hovoria stratení. Trpí s nami, hovoria prenasledovaní, je jeden z nás a my patríme k nemu, hovoria chudobní, darúva nám život, hovoria umierajúci.

Celá Európa sa dlho pýšila prívlastkom kresťanská. Dnes to vyzerá tak, že Európe namiesto prívlastku kresťanská sa pripisuje prívlastok liberálna a sekularizovaná, na základe ktorej sa človek stal neohrozeným pánom sveta a vlastných dejín, schopný bez Boha dosiahnuť šťastie, pokoj... Našu dobu hlboko zmietajú potraty, eutanázia, voľná láska, bezohľadnosť, uponáhľanosť. Jaques Maritain píše: „Tento svet vzišiel z kresťanstva a za svoje najhlbšie životné sily vďačil kresťanskej tradícii. Napriek tomu bol čo najprísnejšie odsúdený. Ako posledná sa ukazovala viera, že človek sa dokáže spasť svojimi vlastnými prostriedkami a že ľudské dejiny sa môžu zaobiť bez Boha.“¹⁵⁷

¹⁵⁷ MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (XIX. a XX. storočie)*. Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1997, s. 241 - 242.

6.2.3 Ježiš Kristus – nádej pre Európu

„Keď sa im otvorili oči a spoznali ho, on im zmizol“ (porov. Lk 24,31). Spoznali Ježiša ako Zmŕtvychvstalého, ktorý žije a je prítomný vo svojej Cirkvi, stáva sa nevyhnutným poslaním, ktoré sa prežíva v konkrétnych dejinách až po konečné dovŕšenie v novom príchode Pána.

To, že zmŕtvychvstalý a živý Kristus je jediným Vykupiteľom všetkých ľudí, sa musí ohlasovať dnes, aj po všetky časy. K tomuto sme pozvaní všetci, aby sme svojím životom, skutkami vydávali nádherné svedectvo. Máme sa snažiť byť „otvorenou bibliou“, aby všetci, s ktorými sa stretneme, zakúsili Ježišovu všeobjímajúcu lásku a oslovení svedectvom a hodnotou života mohli spoznať Ježiša.

Nádejou Európy je Kristus. V tomto nás podporuje a vedie istota, že Kristus Pán je cesta, on lieči naše vnútorné aj vonkajšie zranenia, obnovuje v nás božský obraz, ktorý sme hriechom stratili. Dnes, na prahu nového tisícročia, treba živiť toto presvedčenie, aby sme mohli Európe ponúknuť novú nádej. Prispenie Cirkvi k rastu nádeje má svoju konkrétnu podobu v tom, že Cirkev je schopná vydávať svedectvo prostredníctvom ozajstnej viery, bratskej lásky, života podľa blahoslavenstiev, prostredníctvom jednoduchého ľudského života, cez odpúšťanie a spoluprácu s ľuďmi dobrej vôle na blaho všetkých, najmä trpiacich núdzu. Preto čoraz viac účinnejšou sa ukazuje potreba novej evanjelizácie – prinášať nádej evanjelia všetkým bez rozdielu. Táto nádej dnes zažiarí ako maják na rozbúrenom mori.

Záver

V akej situácii sa nachádza súčasná Európa?

Je to kontinent zmien, ku ktorým došlo v posledných 10 rokoch v Európe, ako aj možnosti a dôvody nádeje, ale aj sklamaní a nebezpečenstvá, ktoré tieto zmeny prinášajú.

Je to čas predpokladov a nástrojov hodnovernosti viery a jej životnosti. Nádej sa dá obnoviť a znova nájsť len vtedy, keď sa budeme opierať o vieru Zmŕtvychvstalého, ak spoznáme v každom človekovi žijúcu túžbu po Ježišovi.

Je nevyhnutné, aby Cirkev vedela objavovať a osvojovať si prítomnosť a účinkovanie Krista a jeho Ducha.

Pre Európu je charakteristická aj veľmi živá mariánska úcta. Vo všeobecnosti sa dá povedať, že charakteristickým symbolom celej Európy je modrá zástava s dvanástimi hviezdami. Vieme, že ide o zástavu Európskej únie. Nie je to náhoda. Veď v samotnej Európe máme veľa mariánskych pútnických miest, napríklad Lurdy, Fatima, Šaštín, Levoča, La Salette...

V kolínskom kostole Panny Márie sa na začiatku ľavej lode nachádza neveľká soška nazývaná „Madona so sklenými očami“. Predstavuje sediacu Pannu Máriu a v jej lone sedí božské Dieťa. Sotva kto si ju všimne, ak ho niekto na to neupozorní, alebo keď nepozná jej históriu. V posledných rokoch vojny zasiahli tento kostol bomby a zničili takmer tisícročný dokument viery. Socha Madony sa rozbila na kúsky. Keď sa začalo s výstavbou kostola, dal ju miestny farár hľadať. Spolu s reštaurátormi a mladými, ktorí sa vytrvalo prehrabávali v troskách, až ju našli. Trpezlivé ruky umelcov úlomky tak dokonale zložili, že návštevník ani len nezbadá, že ide o rekonštrukciu. V celej veci je kus symboliky. Mária je obrazom Cirkvi.¹⁵⁸

Málokteré storočie ľudských dejín zažilo také ťažké údery apokalyptického charakteru ako minulé storočie. V pevnej nádeji a s vrúcnou dôverou sa utiekame pod ochranu Tej, o ktorej apoštol Ján v 12. kapitole Apokalypsy píše: „Potom sa na nebi ukázalo veľké znamenie – žena odetá slnkom, pod jej nohami mesiac a na jej hlave veniec z dvanástich hviezd.“ Sv. František hovorí, že pod ochranou Panny Márie sa pustíme do veľkých vecí. Vráťme teda Máriu do našich rodín, do stredu života nielen nášho, ale aj všetkých národov. S ňou sa do nich vráti viera, s vierou láska a s láskou všetko ostatné, čo robí život na zemi príjemných a vo večnosti nekonečne šťastným, vtedy Matka, bolestná Mária, ešte raz rozprestrie svoj plášť a zachráni nielen náš slovenský národ, ale aj všetky ostatné.

6.3 Communio et progressio

Úvod¹⁵⁹

Matka Tereza hovorievala, že sme len ceruzkou v Božích rukách. A tak vezmite a čítajte, vezmite a píšete, trpte, milujte, dôverujte úplne Bohu, potom svoj život pochopíte. Vezmite a čítajte, vezmite a píšete, otvorte celé srdce Ježišovi cez ruženec, ceruzku a kríž.

Ak sa kresťanstvo dokáže otvoriť a bezprostredným spôsobom odhaliť i sprístupniť veľkosť pokladov, skrývajúcich sa v posolstve dobrej noviny, a to

¹⁵⁸ ŠTOFANÍK, V.: *Od ucha k duchu*. In : Rádio Lumen, 1997, č. 39.

¹⁵⁹ Porov.: JURČÁGA, P.: *Seminárna práca zo spirituálnej teológie*. Spišská Kapitula: 2002.

bez pretváranky. Niet sa čoho do budúcnosti obávať. Kľúč je v našich rukách. Aj zodpovednosť.

Dokument vydal vo svojej edícii Spolok svätého Vojtecha v Trnave so schválením Konferencie biskupov Slovenska v roku 1999. Vo svojom obsahu rozoberá dokument Druhého vatikánskeho koncilu *Inter Mirifica* ako aj encykliku pápeža Pia XII. *Miranda prorsus* o kinematografii, rozhlase a televízii. Jednotlivé kapitoly tejto knihy sa dotýkajú vplyvu masovokomunikačných prostriedkov a rozboru ich faktorov v ich činnosti. V knihe sa píše: Cirkev vidí v spoločenských komunikačných prostriedkoch Božie dary, pretože v súlade so zámermi Božej prozreteľnosti vedú k bratskému spolunažívaniu medzi ľuďmi, ktorí s ich pomocou otvorenejšie odpovedajú na jeho spásanosnú vôľu.

6.3.1 Spoločenské komunikačné prostriedky z kresťanskej perspektívy: Základy náuky.

Na začiatku sa konštatuje, že masmédiá sú síce adresované jednotlivcom, ale ich účinnosť je na celé spoločenstvo. Obyvatelia zemegule tu získavajú väčší a silnejší pocit spoločenstva.

Vieroučná pravda nás učí, že príčinou rozdelenia medzi ľuďmi a odvrátenie sa od Boha je hriech. Ježiš Kristus prišiel na tento svet preto, aby tento dialóg, ako aj spoločenstvo ľudí medzi sebou navzájom obnovil. Kristus sa dal poznať ako dokonalý Ohlasovateľ. Sám človek musí z poslania, ktoré mu zveril Kristus, využívať masmédiá ako Boží dar a ľudský vynález na to, aby obnovil toto spoločenstvo medzi Bohom a sebou, a medzi ľuďmi a stvorením.

Základným zákonom každej komunikačnej činnosti je úprimnosť, otvorenosť a pravda. Okrem toho je o udalostiach potrebné informovať pravdivo, to znamená podávať ich pravdivý obraz zhodný s vnútornou pravdou o prednášajúcich faktoch a udalostiach.

6.3.2 Prostriedky spoločenskej komunikácie ako súčasť ľudského pokroku

Masmédiá sa zdokonaľujú a postupne rušia hranice priestoru a času oddeľujúce ľudí. Vďaka im správy o rozličných skutočnostiach a ich poznanie sa dostáva do najvzdialenejších končín zeme a ľudia oveľa aktívnejšie môžu sledovať život a udalosti súčasného sveta. Veľmi veľkým problémom sa zdá aj otázka spôsobu zábrany takej činnosti masmédií, v ktorej sa kvôli hmotnému zisku uprednostňuje rozširovanie nešľachetných myšlienok spoločnosti.

a) Verejná mienka

Tento pojem sa definuje v článkoch 24 – 32 a z určitého hľadiska je to obraz hlasu, vďaka ktorému udalosti a okolnosti nachádzajú všeobecný a spontánný hlas vo vedomí a úsudku ľudí. Aktívne osoby v masovokomunikačných prostriedkoch majú zodpovednú úlohu, že môžu výrazne ovplyvňovať verejnú mienku.

Právo na informácie – právo informovať a právo byť informovaný. Spomínaný dokument rozoberá aj otázku šírenia a príjmu informácií. Právo na informácie je potrebné nielen pre dobro jednotlivca, ale aj pre celé spoločstvo. Cirkev je v tejto súvislosti citlivá a zavrhuje akékoľvek užívanie násilia voči pracovníkom médií, ktorí získavajú vedomosti a informácie, aby ich odovzdali iným na základe ľudského práva na informácie. Hovorí sa aj o otázke slobody odovzdávania informácií.

b) Výchova, duchovná kultúra a voľný čas

Spoločenské komunikačné prostriedky majú vplyv na všetky vekové skupiny ľudí. Cirkev tu vyslovuje želanie, aby médiá obohacovali spoločenskú kultúru, skvalitňovali zábavu a obohacovali výchovu. Najmä v súvislosti s vplyvom na deti a mládež. Dokument rozvíja aj jednotlivé druhy umenia. Spomeňme aspoň ľudový folklór a umenie. Nemožno zabudnúť, že mnohé diela veľkej umeleckej hodnoty, najmä hudobné, divadelné a literárne, sa aj takto približujú obyvateľom zeme. Súčasné komunikačné prostriedky po celom svete propagujú staré formy umenia, ale zároveň tvoria jeho nové formy a druhy.

c) Reklamné spravodajstvo

Reklama ako taká podľa dokumentu nie je osebe zlá. Lebo to, či je využívaná k dobrému, alebo zlému vplyvu závisí od jej tvorcov. Obozretné využívanie reklamy sa však môže a má prispieť k väčšiemu pokroku národov aj čo do zvyšovania úrovne života. V inštrukcii sa hovorí o reklame ako o prostriedku, ktorého predajom sa z veľkej časti udržiava činnosť svetských aj cirkevných masmédií.

6.3.3 Najprimeranejšie prostriedky na harmonickú činnosť

Je nutné formovať tých, ktorí prijímajú, ale aj odovzdávajú informácie cez masmédiá. Je povinnosťou rodičov a vychovávateľov, aby sa vždy oboznámili s obsahom jednotlivých produktov masovokomunikačných prostriedkov, ktoré budú ich deti sledovať. Následne ich vychovávať a učiť rozoznávať dobré a zlé hodnoty.

a) Výchova masmediálnych tvorcov

Nutnosť formácie pracovníkov masmédií nasleduje dôležitosť tejto formácie. Ide predovšetkým o to, aby účinok tejto formácie zasahoval predovšetkým výsledný obsah činnosti masmédií. Všetci musia nosiť v sebe hlboké presvedčenie, že dušou ich umenia a povolania je nestrannosť a spravodlivosť. Časť článku č. 84 je zameraná na ochranu slobody a pravdivosti médií. Píše sa tu o spoločnom úsilí a povinnosti v tejto oblasti pre vlády krajín a občanov jednotlivých národov na medzivládnej či celosvetovej úrovni.

*b) Úlohy katolíkov v oblasti spoločenských komunikačných prostriedkov
Služba katolíkov v spoločenskej komunikácii.*

Aj katolícki novinári v médiách majú svoje povinnosti voči ostatným ľuďom a Cirkvi. Je potrebné, aby katolíci mali odborné vzdelanie a vedomosti o najmodernejších prostriedkoch v oblasti masmédií. Cirkev vyzýva nielen laikov, ale aj biskupov, kňazov a rehoľníkov, aby aktívne vstupovali do činnosti masmédií svojimi príhovormi a reláciami.

Rodičia a vychovávatelia, kňazi a katolícke organizácie nemajú váhať pomáhať tým mladým ľuďom, ktorí sa chcú venovať práci v oblasti spoločenskej komunikácie v rámci budúceho povolania, pokiaľ majú k takémuto povolaniu úprimný vzťah a patričné schopnosti. Kandidáti kňazstva, rehoľníci a rehoľníčky, ktorí sa formujú v seminároch a formačných domoch, majú patrične chápať význam a dôležitosť komunikačných prostriedkov a zároveň sa oboznámiť s ich nástrojmi a technickým využitím, aby sa nevylučovali zo života a neochudobnili o možnosti tohto účinného druhu apoštolátu.

O užitočnosti masovokomunikačných prostriedkov hovorí posledná časť dokumentu, v ktorej sa podrobne opisuje potreba médií pre Cirkev. Nejde len na oboznamovanie sa s organickými aktivitami Cirkvi, ale aj pre katechézu na poučovanie veriacich. Teda vo všetkých činnostiach pastoračných služieb Cirkvi. V knihe sa teda píše o dvoch druhoch dialógu: o dialógu medzi katolíkmi navzájom vo vnútri Cirkvi, ale aj o dialógu medzi Cirkvou a svetom.

Osobitnú časť venuje publikácia otázke šírenia evanjelia cez masovokomunikačné prostriedky. Dokument kladie dôraz na odbornosť, liturgické vedomosti, teologické vzdelanie, duchovnú výšku, poznanie morálnych zásad v tých ľuďoch, ktorí sa podieľajú na vytváraní takých programov masmédií, ktoré slúžia na šírenie evanjelia.

6.3.4 Činnosť katolíkov v jednotlivých spoločenských komunikačných prostriedkoch

a) Tlačené publikácie. Jedna z foriem na prvom mieste a ako taká si zasluhuje pozornosť aj v dnešnom modernom svete, nakoľko tlač má svoje osobitné miesto.

b) Kinematografia. Filmové predstavenia sa zaslúžene udomácnili v živote ľudí a majú veľký vplyv na ich správanie, kultúru, zábavu a vzdelanie. Film môže veľmi sugestívne pôsobiť, aj keď je do určitej miery ilúziou skutočnosti, tvorcovia filmu môžu veľmi sugestívne predstaviť svoj pohľad na hodnoty ľudí a sveta.

c) Rozhlas a televízia. Vynález rozhlasu a televízie dal ľuďom do rúk nové možnosti vzájomného porozumenia a spôsobil prevratné zmeny v dovtedajšom spôsobe života. Osobitným spôsobom sa zosilňuje veľmi rýchly vzrast úrovne techniky, ako sú satelitná technika a nové technológie. Tak sa rozhlas a televízia stávajú veľmi účinnými a rýchlymi nástrojmi šírenia osobitného druhu duchovnej kultúry.

Medzi najžiadanejšie náboženské prenosy patrí predovšetkým svätá omša a iné pobožnosti. Tieto prenosy treba pripravovať čo najstarostlivejšie tak po stránke liturgickej ako aj technickej. Masmédiá môžu svojimi schopnosťami v určitom zmysle predčiť Cirkev, keď nesú evanjelium aj na miesta, kde Cirkev nepreniká. Rozhlasoví poslucháči a televízni diváci majú však aj prejavovať vlastné hodnotenia a usilovať sa tak o skvalitňovanie náboženských relácií.

d) Divadlo. Je jedným z najstarších a najpôsobivejších druhov spoločenskej komunikácie. Dokument ho spomína najmä v súvislosti s inými druhmi masovokomunikačných prostriedkov, ktoré ho rozširujú, čím vznikajú – multimédiá.

6.3.5 Zriaďovanie, pracovníci, organizačná štruktúra

Všetkým veriacim má záležať na tom, aby sa v dnešných časoch zúčastňovali prostredníctvom modlitby, individuálnej a spoločenskej činnosti na zapojení najmodernejších komunikačných prostriedkov do plnenia cieľov Cirkvi.

Strechy čakajú... „Čo vám hovorím vo tme, hovorte na svetle, a čo počujete do ucha, rozhlasujte zo striech“ (Mt 10,26), povedal Ježiš svojim učeníkom. A Svätý Otec Ján Pavol II. to zopakoval v nejednom zo svojich posolstiev ku Dňu spoločenských komunikačných prostriedkov, ktorý sa slávi na siedmu veľkonočnú nedeľu. Modernými strechami môžu byť novoročné plesy, farský časopis alebo celoslovenské rozhlasové či televízne vysielanie.

Tí, čo do vienka nedostali lopatu ani kriedu, ale pero či mikrofón, sú povinní na ne liezť. A tí, ktorým boli zverené pastierske palice, by im mali solidárne podržať rebrík.

Nuž, aj Jánovo evanjelium hovorí o nekonečnej láske Boha k človeku, ktorý poslal svojho jednorodeného Syna, človeka. To je jedna z prvých a neoceniteľných správ pre ľudstvo. Všetci zainteresovaní v tomto obore vedia, že Cirkev ešte na tomto poli bude musieť podniknúť veľa námah, úsilí a bádání.

Záver

Ježiš Kristus prikázal apoštolom a ich nástupcom, aby učili všetky národy, aby boli svetlom sveta a aby ohlasovali evanjelium vo všetkých časoch a na každom mieste. Podobne ako Kristus vo svojom pozemskom živote ukázal seba ako najdokonalejší vzor Ohlasovateľa, ako apoštoli používali komunikačné prostriedky, ktoré mali vtedy k dispozícii, tak isto je potrebné v apoštolskej práci využiť pomoc súčasnej techniky. Záver knihy obsahuje výzvy, odporúčania pre biskupské úrady a jednotlivé stupne cirkevných úradov ku koordinovaniu, podpore a činnosti masovokomunikačných prostriedkov.

6.4 Populorum progressio

Úvod¹⁶⁰

Rozvoj národov je prekladom encykliky Pavla VI., ktorá bola publikovaná 26. 3. 1967. Sama skutočnosť, že pápež Pavol VI. sa rozhodol uverejniť túto encykliku v tom roku, pobáda uvažovať o tomto dokumente vo vzťahu k Druhému vatikánskemu koncilu, ktorý sa skončil 8. decembra 1965. Encyklika zaujímavo rozoberá otázku rozvoja chudobných národov v spolupráci s bohatými a vyspelými krajinami, neobchádza však ani jednotlivca v probléme ľudskejších podmienok. Encyklika *Populorum progressio* je určitým spôsobom dokumentom o uplatňovaní koncilového učenia, a to nie preto, že sa stále odvoláva na koncilové texty, ale skôr preto, že vychádza zo starostlivosti Cirkvi. Jej úvod tvorí konštatovanie súčasnej situácie sveta. Veľmi zaujímavá je téma

¹⁶⁰ Porov.: KAČALJAK, M.: *Seminárna práca zo spirituality*. Spišská Kapitula: 2002.

o solidárnom rozvoji ľudstva, v ktorej sa hovorí o bratskom spoločenstve. Táto encyklika je významná najmä svojou novosťou (*porov. SRS 5-6*).

6.4.1 Danosti problému

Túžby dnešných ľudí sú rôzne. Pavol VI. vo svojej encyklike hovorí o túžbe ľudí vyslobodiť sa z biedy, mať bezpečnejšie živobytie, zdravie, stále zamestnanie; mať zvýšenú účasť na zodpovednosti, byť bez akéhokoľvek útlaku, byť chránený pred položením, ktoré uráža ľudskú dôstojnosť; byť vzdelanejší; slovom viac pracovať, vedieť a vlastniť. Ale to u niektorých národov zostáva iba túžbou, pretože bohaté národy sa tešia rýchlemu rozmachu, kým chudobné sa rozvíjajú pomaly. Zatiaľ čo v niektorých krajinách istá oligarchia (to znamená vláda bohatých) sa teší špekulatívnej civilizácii; ostatné obyvateľstvo, ktoré je chudobné, nemá takmer nijakú možnosť konať z vlastnej iniciatívy a na vlastnú zodpovednosť, a k tomu aj často pracuje v podmienkach, ktoré sú nedôstojné pre človeka.

6.4.2 Cirkev a rozvoj

Misionári Cirkvi stavali spolu s kostolmi dobročinné ústavy a nemocnice, školy a univerzity. Učili domorodcov lepšie využívať vlastné prírodné bohatstvá, často ich chránili pred chamtivosťou cudzincov. Niekedy sa misionárom ťažko prispôsobuje krajine, kde žijú, a preto veľa k evanjeliu primiešavajú zo svojej domácej krajiny, ale i napriek tomu patrili medzi priekopníkov materiálneho pokroku a kultúrneho rozmachu, napríklad Charles de Foucauld zostavil slovník jazyka Tuaregov. Cirkev sa nesnaží pliesť do politiky štátov. Ide jej len o jedno: pokračovať pod vedením Ducha Svätého v Kristovom diele. Jej úlohou je zriadiť nebeské kráľovstvo už tu na zemi a nie zmocniť sa pozemskej vlády. Keďže žije v dejinách, je jej povinnosťou skúmať znamenia čias a vysvetľovať ich vo svetle evanjelia, ako ďalej spomína Pavol VI. Cirkev sa snaží pomáhať ľuďom v rozličných trápeniach, nielen v politických.

6.4.3 Povolanie človeka k rozvoju

Podľa Božieho úmyslu každý človek je povolaný k tomu, aby sa rozvíjal, lebo každý život je povolaním. Každý jeden je zodpovedný za svoj rast, ako aj za svoju spásu. Vo vzraste človeka je veľmi dôležitý vývoj, výchova človeka,

pretože samotným úsilím svojho rozumu a svojej vôle každý človek môže vzrastať v ľudskosti, získavať na hodnote a byť niečím viac. A navyše, ľudský rast je tiež akoby súhrnom všetkých našich povinností. Človek však musí rásť aj spoločensky. Pritom je potrebné, aby sa nenarušila pravá stupnica hodnôt. Túžiť po niečom je prirodzené a správne, ale nemá to vyvrcholiť až do extrémnej túžby po bohatstve a moci. Vtedy sa srdcia zatvárajú a sú zatvrdlivé, lebo pri takejto túžbe sa človek vzdáľuje od spoločnosti i od Boha a stáva sa egoistom.

6.4.4 Činnosť, na ktorú sa treba podujat'

Svätý Otec Pavol VI. ďalej vo svojej encyklike poukazuje na to, aby každá stvorená vec, každé jej používanie, má byť pod vedením spravodlivosti sprevádzanej láskou. Všetky ostatné práva (vlastníctvo, sloboda obchodovania) sú podradené tomuto.

a) Prikázanie lásky

„Ak má niekto pozemský majetok a vidí brata v núdzi, a srdce si pred ním zatvorí, ako v ňom môže ostávať Božia láska“ (1Jn 3,17)? „Nie zo svojho uštedruješ chudobnému, ale mu len vraciaš, čo mu patrí, lebo si privlastňuješ to, čo je dané vedno do úžitku všetkým. Zem je daná všetkým, a nie iba boháčom“ (sv. Ambróz). To znamená, že každá vec, každé dobro sa nemá uplatňovať na úkor spoločného dobra. Čo sa týka ziskov, nie je prípustné, aby občania, ktorí majú veľké príjmy z národných zdrojov a národnej činnosti, prenášali značnú časť z nich jedine vo svoj prospech do cudziny, bez ohľadu na viditeľnú škodu, ktorú tým spôsobujú svojmu štátu či vlasti. V dnešnej dobe je však problémom snaha po zisku, ktorá robí z ľudí nepriateľov a konkurentov. Boh to tak nechce, lebo práca konaná spoločne v účasti na spoločných nádejach, utrpeniach, túžbach a radoostiach zjednocuje vôle, zbližuje mysle a stmeluje srdcia.

b) Práca a programy

Práca je ľudská len vtedy, keď zostáva rozumná a slobodná. Potrebné sú programy, ktoré majú motivovať, napomáhať, riadiť, dopĺňať a zjednocovať činnosť jednotlivcov i spoločenstiev. Každý vytvorený program má slúžiť dobru človeka. Jeho úlohou je, aby vyrovnával rozdiely, potláčal diskriminácie, vymanil človeka z jeho závislostí a aby ho urobil schopným činiteľom svojho vlastného hmotného zveľad'ovania, so zveľad'ovaním mravného pokroku, duchovného rozvoja. Nijaká technika, nijaká činnosť, nijaký vytvorený program nemajú zmysel bez vzťahu k človeku. Človek je naozaj človekom iba natoľko, nakoľko je pánom svojej činnosti a sudcom jej hodnoty. Ale je potrebné dodať, že k hospodárskemu rastu patrí aj základná výchova, vzdelanie. Ved' vedieť

čítať a písať, získať si odborné vzdelanie znamená nadobudnúť sebadôveru a zistiť, že možno napredovať spolu s ostatnými. Úloha rodiny je v tomto smere najdôležitejšia.

6.4.5 Cesta k solidárnemu rozvoju ľudstva

Povinnosti vytvárania bratského spoločenstva vychádza z troch aspektov:
povinnosť súdržnosti – pomoc
povinnosť sociálnej spravodlivosti – náprava nesprávnych obchodných vzťahov medzi silnými a slabými národmi
povinnosť univerzálnej lásky – práca za ľudskejší svet

a) Pomoc slabým

Týkajúce sa spolupráce medzi národmi patrí tam i obchodovanie, ktoré nemá byť provokované bohatými krajinami, predávať výrobky chudobným krajinám za veľmi vysoké ceny. Sloboda obchodovania je spravodlivá len vtedy, ak je podriadená požiadavkám sociálnej spravodlivosti. Ale v týchto stykoch by sa nemali používať dvojaké váhy a miery.

b) Rovnosť v obchodných stykoch

Čo sa pripúšťa medzi bohatými krajinami v národnom hospodárstve, to platí aj v obchodných stykoch medzi bohatými a chudobnými krajinami. Treba ho udržať v medziach spravodlivosti a mravnosti. Stavajú sa do toho prekážky, a to nacionalizmus a rasizmus. Nacionalizmus izoluje národy proti ich skutočným záujmom. Je tu však viera vo víťazstvo nad egoizmom a nedorozumeniami; prenikavejšia potreba spolupráce a živšie vedomie spolupatričnosti sa stane výsledkom tohto víťazstva.

c) Univerzálna láska

Pavol VI. poukazuje na tvrdú skutočnosť, že svet je chorý. Jeho choroba nespočíva natoľko v neproduktívnosti zdrojov, ako skôr v nedostatku bratstva medzi ľuďmi a národmi. Pavol VI. vyžaduje už spomínanú univerzálnu lásku. Ďalej hovorí o sociálnom cítení voči chudobným krajinám, aby aj im dali bohatšie krajiny možnosť realizovať sa, aby sa s nikým, čo by bolo akékoľvek jeho postavenie, svojvoľne nezaobchádzalo.

6.4.6 Prispôsobovanie sa misionárov krajinám

Misionári si majú dať záležať na tom, aby sa oboznámili s dejinami krajiny, ktorá ich prijíma. Tak nastane zblíženie užitočné pre jednu i druhú civilizáciu a k tomu je potrebná láska i dialóg, lebo to bude mať veľký význam pre svetový mier. Ako Kristovo srdce i srdce kresťana musí mať súcit s biedou. K tomu všetkému je potrebná modlitba. Rozvoj je nové meno pokoja.

Je potrebné, aby národy vychádzali z izolácie, pretože ony sami sú tvorcami svojho vlastného rozvoja. Niektorí budú možno pokladať podobné nádeje na lepší svet za utópiu, usudzuje ďalej Svätý Otec. Táto cesta k väčšej ľudskosti si vyžaduje námahu a obety, ale aj utrpenie prijaté z lásky k ľuďom. Táto solidárnosť platí naozaj pre všetkých.

Svätý Otec Pavol VI. vyzýva, že laici musia vziať na seba ako svoju úlohu obnovu časného poriadku. Sú veľmi potrebné zmeny, resp. reformy. Preto sa katolícki laici majú rozhodne pričiniť k tomu, aby vdýchli týmto zmenám a reformám evanjeliového ducha. Ďalej sa však obracia i na veriacich kresťanov i ľudí dobrej vôle, lebo každý je budovateľ nového sveta. Obracia sa na delegátov pri medzinárodných inštitúciách, štátnikov, novinárov, vychovávateľov a mysliteľov. Obracia sa na katolíkov, kresťanov, na ctiteľov Boha, smädiacich po absolútne, spravodlivosti a pravde, a k tomu všetkým dáva požehnanie a pozýva všetkých ľudí dobrej vôle, aby sa bratsky pridali k rozvoju, ktorý je novým menom pokoja.

Záver

Svätý Otec Pavol VI. chce doviesť ľudí k solidarite a tým i k svetovému mieru, ktorý stále ani dnes ešte nie je. On to riešil v tejto sociálnej encyklike. Hriechy sa veľmi protivia mieru a rozvoju sveta, pretože rozvoj je novým menom pokoja, ako spomína pápež. Takto pokoj je cesta k rozvoju a rozvoj cesta k pokoji. Pokoj je dôležitý v živote človeka. Pápež Pius XII. mal heslo pontifikátu „Mier je ovocím spravodlivosti“, pretože i on považoval mier za dôležitý akcident pre svet a pre ohlasovanie Boha.

Môžeme povedať s tou istou silou biblickej inšpirácie, že pokoj je ovocím solidarity (porov. SRS 39), a preto sme vyzvaní vo svete šíriť pokoj a lásku, ktoré nám daroval Nebeský Otec.

Táto encyklika je novým prínosom k celkovému sociálnemu učeniu Cirkvi i k samému chápaniu rozvoja (porov. SRS 8 - 10).

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Pápežské dokumenty a dokumenty Magistéria.

BENEDIKT XV.: *Humani generis redemptionem*. Bratislava : LÚČ, 1996.
In: HERMANOVSKÝ, J.: Pápeži kňazom. ISBN 80-7114-191-7.

LEV XIII.: *Rerum novarum*. Trnava : SSV, 1997. In : Sociálne encykliky. ISBN 80-7162-203-6.

PIUS XI.: *Quadragesimo anno*. Trnava : SSV, 1997. In : Sociálne encykliky. ISBN 80-7162-203-6.

Divini redemptoris. Trnava : SSV, 1997. In : Sociálne encykliky. ISBN 80-7162-203-6.

PIUS XII.: *Menti Nostra*. Bratislava : LÚČ, 1996. In : HERMANOVSKÝ, J.: Pápeži kňazom. ISBN 80-7114-191-7.

JÁN XXIII.: *Mater et Magistra*. Trnava : SSV, 1997. In : Sociálne encykliky. ISBN 80-7162-203-6.

Pacem in terris. Trnava : SSV, 1997. In : Sociálne encykliky. ISBN 80-7162-203-6.

PAVOL VI.: *Populorum progressio*. Trnava : SSV, 1997. In : Sociálne encykliky. ISBN 80-7162-203-6.

Evangelii nuntiandi. Zvolen : Združenie Jas, 1992. ISBN 80-900548-6.
Trnava : 1999. ISBN 80-7162-266-4.

Humanae vitae. Trnava : SSV, 2001. ISBN 80-7162-342-3. Rím : SÚCM, 1989.

JÁN PAVOL II.: *Redemptor hominis*. Rím SÚCM, 1980. Praha : Zvon, 1996. ISBN 80-7113-178-4.

Dives in misericordia. Trnava : SSV, 1993. Rím : SÚCM 1981.

Laborem exercens. Trnava : SSV, 1997. Rím : SÚCM 1984.

Slavorum apostoli. Trnava : SSV, Duchovný pastier, 1985.

Dominum et vivificantem. Trnava : SSV, 1994. ISBN 807162 075 0.

Redemptoris Mater. Trnava : SSV, 1999. ISBN 80-7162-282-6

Sollicitudo rei socialis. Trnava : SSV, 1997. In : Sociálne encykliky. ISBN 80-7162-203-6. Rím : SÚCM, 1989.

Redemptoris missio. Trnava : SSV, 1997. ISBN 80-71621-204-4.

Centesimus annus. Trnava : SSV, 1997. In : Sociálne encykliky. ISBN 80-7162-203-6.

Evangelium vitae. Trnava : SSV, 1995.

Veritatis splendor. Trnava : SSV, 1994. ISBN 80-7162-057-2.

Ut unum sint. Trnava : SSV, 1996. ISBN 80-7162-148-X.

Fides et ratio. Bratislava : Vydal Don Bosko, 1998. ISBN 80-88933-06-4..

- Ex corde Ecclesiae.* Trnava : SSV, 1998. ISBN 80-7162-244-3.
- Universi dominici gregis.* Trnava : SSV, 1996. ISBN 80-7162-011-4.
- Familiaris consortio.* Trnava : SSV, 1993. ISBN 80-7162-030-0.
- Reconciliatio et paenitentia.* Rím : SÚCM, 1985.
- Christifideles laici.* Bratislava : Lúč, 1990. ISBN 80-7114-011-2.
- Pastores dabо vobis.* Trnava : SSV, 1994. ISBN 80-7162-046-7.
- Vita consecrata.* Trnava : SSV, 1996. ISBN 80-7162-341-5. Praha : Zvon, 1996. ISBN 80-7113-187-3.
- Ecclesia in Asia.* Trnava : SSV, 2000. ISBN 80-7162-146-3.
- Redemptionis donum.* Rím : SÚCM, 1984.
- Salvifici doloris.* Rím : SÚCM, 1986. Praha : Zvon, 1995. Trnava : SSV, 1998. ISBN 80-7162-243-5.
- Oriente lumen.* Trnava : SSV, 1995.
- Tertio millennio adveniente.* Trnava : SSV, 1995, 1996, 1999.
- Mulieris dignitatem.* Rím : SÚCM, 1991.
- O eucharistickom tajomstve a kulte.* Rím : SÚCM, 1980.
- Novo millennio ineunte.* Trnava : SSV, 2001. ISBN 80-7162-345-8.
- Laborem exercens.* Rím : SÚCM, 1984.
- Redemptoris Mater.* Praha : Zvon, 1995. ISBN 80-7113-116-4.
- Centesimus annus.* Trnava : SSV, 1992. ISBN 80-85198-68-1.
- Reconciliatio et paenitentia.* Trnava : SSV, 1993. ISBN 80-7162-025-4.
- List z Večeradla.* Bratislava : Vydavateľstvo Don Bosko, 2000. ISBN 80-88933-53-6.
- Manželská morálka a spiritualita.* Brno : Centrum rodiny, 1991. ISBN 80-85319-04-7.
- Apoštolský list Pápeža Jána Pavla II. chlapcom a dievčatám... roku mládeže.* Bratislava : Lúč, 1993. ISBN 80-7114-089-9.
- KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY:** Vyhlásenie: *Dominus Iesus.* Trnava : SSV, 2000. ISBN 80-7162-327-X.
- Inštrukcia: Donum vitae.* Trnava : SSV, 1998. ISBN 80-7162-233-8.
- Dokumenty o teológii oslobodenia.* Rím : SÚCM, 1987.
- List biskupom Katolíckej cirkvi o niektorých aspektoch kresťanskej meditácie.* Rím : SÚCM, 1990.
- Inštrukcia o modlitbách za uzdravenie.* Bratislava : Vydavateľstvo Don Bosko, 2000. ISBN 80-88933-63-3.
- Vyhlásenie o niektorých otázkach sexuálnej etiky.* Rím : SÚCM, 1976.

PÁPEŽSKÁ RADA PRE NAPOMÁHANIE JEDNOTY KREŠŤANOV:

Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme. Trnava : SSV, 1994. ISBN 80-7162-076-9.

PÁPEŽSKÁ RADA PRE SPOLOČENSKÉ KOMUNIKAČNÉ PROSTRIEDKY:

Communio et progressio. Trnava : SSV, 1999. ISBN 80-7162-263-X.

Etika v spoločenskej komunikácii. Trnava : SSV, 2000. ISBN 80-7162-324-5.

PÁPEŽSKÁ RADA PRE LAIKOV:

Dôstojnosť starého človeka a jeho poslanie v Cirkvi a vo svete. Trnava SSV, 1999. ISBN 80-7162-262-1.

KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU, PRE VÝCHODNÉ CIRKVI, INŠTITÚTY ZASVÄTENÉHO ŽIVOTA A SPOLOČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA:

Pápežské dielo pre cirkevné povolania. "Nové povolania pre novú Európu". Trnava : SSV, 1998. ISBN 80-7162-234-6.

Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis. Trnava : SSV, 2000. ISBN 80-7162-317-2.

Pokyny na formovanie budúcich kňazov v oblasti využívania prostriedkov spoločenskej komunikácie. Trnava : SSV. 1999 ISBN 80-7162-279-6.

Direktórium o službe a živote kňazov. Rím : Trnava, 1994.

POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA OBRADOV:

Inštrukcia Inter oecumenici. Trnava : SSV, 2001. 80-7162-337-7.

EURÓPSKA BISKUPSKÁ SYNODA 1991.

Declaratio. Vatikán : Libreria editrice, 1991.

Synoda o zasväteném živote. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1995. ISBN 80-85527-87-1.

Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava : SSV, 1998. ISBN 80-7162-253-2.

Kódex kánonického práva. Trnava : SSV, 1996. ISBN 80-7162-061-0.

PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA:

Interpretácia Biblie v Cirkvi. Spišské Podhradie – Spišská Kapitula: Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, 1995. ISBN 80-7142-024-7.

POLČIN, S.: Dokumenty I. II. Rím : SÚCM, 1970.

Sväté písmo. Trnava : SSV, 1996. ISBN 80-7162-152-8. ISBN 0-86516-335-9.

Práce

BARBARIČ, S.: *Eucharistia*. Bratislava : USPO, 1997.

CABAN, P.: *Charakteristika východných cirkví podľa Unitatis redintegratio*. Banská Bystrica : 2000.

JANÁČ, P.: *Dobro Eucharistie*. Poprad : ERKAC, 2000.

JUDÁK, V., ČEKOVSÁ, E.: *Prehľadné cirkevné dejiny*. Bratislava : LÚČ, 1996. ISBN 80-71114-187-9.

JURKO, J.: *Synopsa DVK*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998. ISBN 80-7165-129-X.

KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA. *Pastiersky list biskupov Slovenska o Európskej integrácii*. Trnava : 2002. ISBN 80-7162-408-X.

KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA. *Pastoračný a evanjelizačný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku 2001 – 2002*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2002. ISBN 80-7165-305-5.

KOVAČKA, M.: *5000 rokov filozofie, náboženstva, vied a umení*. Bratislava : Statistis, 2001.

MALÝ, V.: *Kľanžajme sa Pánovi*. Bratislava : LÚČ, 2000.

MALÝ, V., JUDÁK, V.: *Prameň z Boha*. Bratislava : LÚČ, 1998.

MICHALOV, J.: *Sedem sviatostí*. Bratislava : LÚČ, 2002.

MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (XIX. a XX. storočie)*. Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1997.

POLÁČEK, K.: *Dozrievaš v láske*. Rím : SÚCM, 1988.

RAUČINOVÁ, M.: *Biele miesta v médiách*. In : Katolícke noviny, 2002, č.5.

SPUCHLÁK, J.: *Služba a úloha Katolíckej cirkvi v spoločenských komunikačných prostriedkoch*. Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa J. Vojtaššáka, 2000.

STANČEK, E.: *Kazateľ ako vodca*. In : *Studia theologica Scepusiensia* Nr. 2. Spišská Kapitula : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1998. ISBN 80-7142-062-X.

ŠESTÁK, A.: *Nejsvätější tajemství*. Neratovice : ENVOS, 1996.

ŠPIDLÍK, T.: *Pramene svetla*. Trnava: SSV, 2000.

ŠTOFANÍK, V.: *Relácia: Od ucha k duchu*. In : Rádio Lumen, 1997, č. 39.

Ľubomír STANČEK

Pastoračné dokumenty Jána Pavla II.

Prvé vydanie

Tlač: Tlačiareň J. Kušnír, združenie podnikateľov

Vydal: Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka
Spišská Kapitula – Spišské Podhradie

2003

ISBN: 80-968909-4-8

EAN: 9788096890941

Knižnica autora

Homílie:

Nedel'a s Božím slovom – A
Boh žije vo svojom slove
Nedel'a s Božím slovom – Sviatosti
Nedel'a s Božím slovom – Desatoro
Nedel'a s Božím slovom – B
Nedel'a s Božím slovom. – O modlitbe
Nad Božím slovom I., II., III.
Ja som pravda I., II.
Ja som Cesta
Ja som Sol'
Ja som Láska
Ja som Slovo
Ja som Život
Ja som Sviatosti
Všedné dni s Božím slovom I., II., III.
Ponúknuté slovo
Otvorené srdce
S Máriou ku Kristovi
Návrat k Otcovi
Neumlčané slovo
Slovo kvasom
On je Slovo
S Ježišom k Otcovi
Ohlásiť evanjelium Kráľovstva
Evanjeliom slovom
Pastoračné homílie
Áno Bohu slovom

Vedecké práce:

Malá metóda a najplnšia forma kázne
Homiletika Jozefa Vrableca
Homiletika v novej evanjelizácii
Kňaz rétor
Chod'te aj vy do mojej vinice I., II.
Človek v spektre pohľadu
Znaky časov I.
Aktuálne otázky pastoraácie
V mene Božom
Misiológia
Misijný fenomén
Fenomén ekumenizmu
Cirkvi na Slovensku a ekumenizmus
Pastoračné dokumenty Jána Pavla II.
Porozumieť misiológii
Objavovanie ekumenizmu